

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

EYTAM SANDIKLARININ KURULUŞU
VE KONUyla İLGİLİ YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

Yüksek Lisans Tezi

Furkan ŞAHİN

ANKARA – 2017

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

EYTAM SANDIKLARININ KURULUŞU
VE KONUyla İLGİLİ YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

Yüksek Lisans Tezi

Furkan ŞAHİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bekir KOÇ

ANKARA - 2017

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YAKINÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

EYTAM SANDIKLARININ KURULUŞU
VE KONUyla İLGİLİ YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

Yüksek Lisans Tezi

Furkan ŞAHİN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bekir KOÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Furkan ŞAHİN

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ON DOKUZUNCU YÜZYILDA OSMANLI MODERNLEŞMESİ VE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI	
1.1. Giriş	6
1.2. Geleneksel Yapı ve Vakıf Sistemi	7
1.3. Vakıfların İşlevleri	11
1.4. Modern Devlet Düşüncesinin Temelleri	12
1.5. Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet	15
1.6. Sonuç	24
2. BÖLÜM: YETİM KAVRAMI VE KONUyla İLGİLİ DİĞER TERİMLER	
2.1. Giriş	27
2.2. Yetim	27
2.3. Buluş-Rüşd	29
2.4. Vasilik	31
2.5. Sonuç	36
3. BÖLÜM: EMVAL-İ EYTAM İDARESİ VE SANDIKLARININ KURULUŞU	
3.1. Giriş	38
3.2. Tereke / Muhallefat	39
3.3. Emval-i Eytam Nezareti'nin Kurulma Sebepleri	45
3.4. Emval-i Eytam Nezareti'nin Kurulmasından Önceki Uygulamalar	48
3.5. Emval-i Eytam Nezareti'nin Kurulması	50
3.6. Emval-i Eytam Nezareti'nin Çalışmaları	63

3.7.	Eytam Sandıklarının Yaygınlaşması	68
3.8.	Sonuç	74
4.	BÖLÜM: YETİM MALLARININ KORUNMASI VE İDARESİ HAKKINDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER	
4.1.	Eytâm Nizâmnâmesidir	76
4.2.	Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede Küşâd Olunacak Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkında Nizâmnâmedir	82
4.3.	Ümerâ ve Zâbitân-ı Bahriyyenin Müttekâ'idini Eytâmına Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ve Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına Dâir Nizâmnâmedir	89
4.4.	Bâ İrâde-i Seniyye Teşkil İden Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâmın Sûret-i Teşkilini ve Vezâifini Mübeyyin Nizâmnâmedir	102
4.5.	İnfâk-ı Mühtâcin-i Eytâm ve Erâmil-i İlmiyye Nizâmnâmesidir	104
4.6.	Telgraf ve Posta Me'mûrin ve Ketebe ve Hademesinden Tekâ'üde Şâyeste Bulunanların Derece-i İstihkâklarına ve Bunların Eytâm ve Erâmilinin Mertebe-i İhtiyâclarına Göre Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ile Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına ve Bu Bâbda Lâzım Gelen Mu'âmelâta Dair Nizâmnâmedir	107
4.7.	İnfâk-ı Eytâm ve Erâmil-i Ricâl-i İlmiyye Hakkında Müceddeden Kaleme Alınan Nizâmnâmedir	116
4.8.	Eytâm Uhdesinde Bulunan Çiflikât Hakkında Nizâmnâme	121
4.9.	Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkındaki Nizâmnâme-i Umûmiyyenin Altıncı Mâddesi Makâmına Kâim Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Kânûniyyedir	122
4.10.	Girid Nizâmnâmesinin Bâb-ı Sâlisindeki Yirmi Sekizinci Mâddesi ve Fî 11 Receb Sene 293 ve Fî 20 Temmuz Sene 292 Târîhinde Şeref-Tevârüd İtmîş Olan İrâde-i Seniyye Ahkâmı İktizâsınca Vilâyet Evkâfının Emr-i İdâre ve Tanzîmi Meclis-i	

Umûmî-i İslâm A'zâsından Bahş ve İhsân Buyurulmuş Oldığı Gibi Eytâm İdâresinin Emr-i Tanzîm ve İkmâl-i Nekâisi Dahî Bi't-tabi' Meclis-i Mezkûrun Vezâifinden Oldığından Bu Sene Akd Olunan Meclis-i Umûmîde Bu Husûsa Dâir İttifâk-ı Ârâ ile Kaleme Alınub Mahzar-ı Tasdîk-i Seniyye Buyurulmak İstirhâmıyla Bâb-ı Âfî Cânib-i Ulyâsına Takdîm Olunan Nizâmname	123
4.11. Vergi Emaneti Tevzi Kalemde Müstahdem Ketebe-i Muvakkateden Müstahakk-ı Tekaüd Olanlar ile Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Kılınacak Maaşata ve Teşkil Olunacak Sandığın Suret-i İdaresine Dair Talimat Lâyihasıdır	139
4.12. 1296 Senesi Martından Sonra Ümera ve Zabitan-ı Askeriye Mütেকaidlerle Eytamına Tahsis Edilecek Maaşatın Maliyeden İfâsı Hakkında İrade-i Seniye	144
4.13. Müşirden Mülâzım-ı Saniye Kadar Erkân ve Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden İrtihali Dar-ı Baka Edenlerin Terkeyleyecekleri Eytam ve Eramile İta Olunacak Maaşların Suret-i Tahsisine Dair Nizamname	146
4.14. Giride Mahsus 7 Cemaziyelûlâ 1296 Tarihli Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye	152
4.15. Girid Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Mevadd-ı Nizamiye	153
4.16. 12 Cemaziyelâhir 1296 Tarihli Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 44üncü Maddesinin Zeyli Makamına Kaim Olan Fıkra-i Nizamiye	155
4.17. Eytam Sandıklarına Dair Kararname	156
4.18. Dört Sene Geçmedikçe Tadili Caiz Olmamak Şartile Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 9 Cemaziyelûlâ 1301 ve 3 Şubat 1299 Tarihinde Tadil Kılınmış Olan 13üncü Maddesi Makamına Kaim Madde-i Nizamiye	160
4.19. Umum Tekaüd Sandığından İstifade Edemiyen Memurin-i Kadime ve Onlardan Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Edilecek Maaşata Dair İrade-i Seniye	161
4.20. 3 Zilhicce 1294 Tarihli İnfak-ı Eytam ve Eramil Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 19uncu Madde-i Musalihatı ile Madde-i Mezkûreye Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye	163

4.21. Erkân, Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Olunacak Maaşlara Mütedair 12 Şaban 1306 Tarihli 5inci Madde-i Musahhahasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye	164
4.22. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 12 Şaban 1306 Tarihli 19uncu Madde-i Musahhahasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye	165
4.23. Erkân ve Ümera ve Zabitan-ı Askeriye Ailesine Tahsis Olunacak Maaşlara Dair Nizamnamenin Beşinci Maddesinin Tashih Olunan Birinci Fıkrası	166
4.24. Devair-i Askeriyede Müstahdem Memurin ve Ketebe-i Mülkiye Tekaüd Nizamnamesinin Tashih Olunan Yirmi Birinci Maddesi	167
4.25. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin Tashih Olunan On Dokuzuncu Maddesi	168
4.26. Zabtiye Jandarma Efradından Hizmet Esnasında Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Askerî Tekaüd Kanununa Tevfikan Maaş Tahsisi Hakkında İrade-i Seniye	169
4.27. Girid Evkaf ve Eytamı Nizamnamesinin 47inci Maddesi Makamına Kaim Olmak Üzere Tadilen Kaleme Alınmış Olan Madde-i Nizamiye	171
4.28. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesine Müzeyyel 14 Safer 1307 Tarihli Fıkra-i Nizamiyenin Tarık-i İlmiye Tekaüd Nizamnamesine Zeylen İbka-yı Mer'iyet-i Hakkında İrade-i Seniye	172
4.29. Emval-i Eytamdan Medyun Olanların Dahi İcra Kanununun 39uncu Maddesinin 2 Şaban 1299 Tarihli Zeyline Tevfikan Bilâ Nafaka Hapis Edilmesi Hakkında İrade	174
4.30. Umum Askerî Mütেকaidin ve Eytam ve Eramili Kanunname-i Hümayunu	176
4.31. Umum Emval-i Eytamın Suret-i İdaresi Hakkında Tadilen Kaleme Alınan Nizamname	200

4.32. 4 Rebiyülevvel 1324 Tarihli Emval-i Eytam Nizamnamesinin 99uncu Maddesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye	242
4.33. Kavâ'im-i Nakdiyye ile Olan Müdâniyâta Dâir Fî 2 Ramâzan Sene 97 Târîhinde Neşr ve İ'lân Olunan Karârnameден Emvâl-i Eytâmın İstisnâsı Hakkında Mâdde-i Mahsûsadır	243
4.34. (Girid'e Mute'allık Nizâmât) Bî-kudret Medyûnların Bin Sekiz Yüz Altmış Altı Sene-i Milâdiyyesinden Mukaddem Eytâm Sandıklarına Olan Duyûnât-ı Atıklarına Dâ'irdir	244
4.35. (Girid'e Mute'allık Nizâmât) Mevâd-ı Mahsûsa	247
4.36. Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnamesinin Üçüncü Mâddesi Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Ta'dilen Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyye	248
4.37. Girid Eytâm ve Evkâf Nizâmnamesine Zeyl Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Nizâmiyye	249
4.38. Üç Sene Geçmedikce Ta'dili Câ'iz Olmamak Şartıyla Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnamesinin On Üçüncü Mâdde-i Mu'tedilesinin Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Bi't-ta'dil Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyyedir	250
SONUÇ	251
KAYNAKÇA	253
EKLER	
1.EK: Tuna Vilayeti Eytam Müdürleri	272
2.EK: Hüdâvendigâr Vilayeti Eytam Müdürleri	276
3.EK: Kassam Kapısındaki Eytam Akçesini Muhafaza Etmek ve Emval-i Eytamın Muhasebesini Görmek Üzere Meclis-i Vâlâ Azası Tahsin Bey'in Görevlendirildiği	283

4.EK: Kassam Canibinde Olan Eytam Emval ve Akçesinin Muhasebesinin Görülmesi Hakkında Nakibüleşrafa Ferman-ı Ali	284
5.EK: Eytam Emvalinin İdaresi Hususunda Riayet ve Tatbiki Lazım Gelen Usul ve Tedbirlere Dair Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye Azasından Emval-i Eytam Nazırı Nakibüleşraf ve Sudurdan Tahsin Bey'e Hüküm	285
6.EK: Emval-i Eytam Muhasebesine Memur Tahsin Bey'in Takdim Ettiği Defter ile Hülasalar Üzerine Meclis-i Has Müzakereleri	286
7.EK: Ohri'de Emval-i Eytam Sandıklarının Küşadı ve Teferruatına Dair Tahrirat	287
ÖZET	288
ABSTRACT	289

KISALTMALAR

A.AMD.	Bab-1 Asafi Amedi Kalemî
A.DVN.	Bab-1 Asafi Divan-1 Hümâyün Kalemî
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
A.MKT.	Bab-1 Asafi Mektubi Kalemî
A.MKT.DV.	Sadaret Mektubi Kalemî Deavi Evrakı
A.MKT.MHM.	Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî Evrakı
A.MKT.MVL.	Sadaret Mektubi Kalemî Meclis-i Vala Evrakı
A.MKT.NZD.	Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Deva'ir Evrakı
A.MKT.UM.	Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayet Evrakı
BEO.	Bab-1 Ali Evrak Odası Evrakı
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH.MKT.	Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî
İ.DH.	İrade Dahiliye
İ.MMS.	İrade Mesail-i Mühimme
İ.MVL.	İrade Meclis-i Vala
İA.	İslam Ansiklopedisi
MVL.	Meclis-i Vala Evrakı

s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
ŞD.	Şura-yı Devlet Evrakı
TTK	Türk Tarih Kurumu

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğu'nun on dokuzuncu yüzyılda ve özellikle de Tanzimat'la birlikte başlattığı reform programı hemen her alanı olduğu gibi yetim mallarının korunması, düzenlenmesi ve işletilmesini de kapsamaktadır. İslam dinin yetimlere attığı öneme binaen devlet yöneticileri belirli aralıklarla yetimlerin ve mallarının korunmasına yönelik bazı girişimlerde bulunmuş fakat çoğu zaman başarılı olunamamıştır.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında, modern-sosyal devlet anlayışı doğrultusunda yetim ve mallarının korunması amacıyla resmî bir kurum, Emval-i Eytam Nezareti kurulmuştur. Nezaretin çalışma alanı dâhilinde ülke genelinde eytam sandıkları oluşturularak yetimlerin haklarının korunması amaçlanmıştır.

Konu kapsamında modern devlet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşmesi, devletin yetim mallarına müdahale ederek bu işlere bakmak üzere ayrı bir kurum oluşturması ve ilerleyen süreçte yapılan düzenlemeler ortaya konmuştur.

Tez çalışmam sırasında karşılaştığım sorunlarla mücadele etmemde ve tezin şekillenmesinde hiçbir zaman yardımını benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Bekir KOÇ'a en içten teşekkürlerimi borç bilirim

Bölüm hocalarım Prof. Dr. Hamiyet SEZER FEYZİOĞLU, Prof. Dr. Selda KAYA KILIÇ ve Yrd. Doç. Dr. Tülay ERCOŞKUN'a ders dönemi boyunca gösterdikleri ilgi ve alakadan dolayı ayrıca müteşekkir olduğumu belirtmeliyim.

Çalışmalarım sırasında çeşitli vesilelerle yardımlarını benden esirgemeyen değerli dostlarım Vahap ALICI ve Ayça İlay KESKİNKILIÇ'ı da burada anmalıyım. Ayrıca çalışmalarım sırasında sağladıkları imkân ve hızdan dolayı Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Türk Tarih Kurumu ve Milli Kütüphane çalışanlarına da teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca TÜBİTAK'tan almış olduğum burs sayesinde eğitim hayatım boyunca aileme yük olmadan pek çok maddi sıkıntıdan kurtulmuş olduğumu belirtmeliyim. Bu sebeple TÜBİTAK ve Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'na (BİDEB) teşekkür ederim.

Son olarak da bu çalışma sürecinde bana katlandıkları ve her türlü imkanı sağladıkları için annem Sevim ŞAHİN, babam Bülent ŞAHİN, ağabeyim Doğukan ŞAHİN ve desteğini daima hissettiğim Sevgi ŞEN'e çok büyük teşekkür ve minnet borçlu olduğumu belirtmeliyim.

GİRİŞ

Pek çok tarihçi Osmanlı İmparatorluğu'nun çağının gerisinde kaldığını ve bu nedenle de yıkılmaya mahkûm olduğunu söylemektedir. On dokuzuncu yüzyıl milliyetçilik akımının etkisiyle imparatorlukların yıkılmaya mahkûm olduğunu düşünmek mantığa aykırı gelmese de Osmanlı İmparatorluğu'nun çağının gerisinde kaldığını ve bu nedenle yıkıldığını iddia etmek biraz abartılı olacaktır.

16. yüzyıla birlikte Avrupa'nın hemen her alanda üstün duruma gelmesi Avrupa dışı toplumları olumsuz yönde etkilemiştir. Tarih yazımına da hâkim olan Avrupa merkezli bakış açısı, diğer toplumları geri kalmış olarak yaftalamış ve bu toplumların gelişebilmesi için Avrupa'yı örnek alması gerektiği tezini ortaya atmıştır. Öyle ki ünlü antropolog Claude Lévi-Strauss'a göre "Yaklaşık iki yüz yıldır, Batı uygarlığı kendini, ilerleyen bir uygarlık diye tanımlanmaktadır. Aynı ideali benimsemiş olan diğer uygarlıklar, Batı uygarlığını örnek almak zorunda olduklarına inanmışlardır."¹

Modern-sosyal devlet fikrinin ortaya çıkması da yine Avrupa menşeli diğer toplumları da etkilemiştir. Bu düşüncenin Avrupa'da gelişmeye başlamasından bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda da yöneticileri etkilemeye başlamıştır. 1826 tarihinde Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra başlatılan reform programı bu kapsamda düşünmek isabetli olacaktır. Özellikle 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra reformlara hız verilmiştir.

Bu reformlarla birlikte devlet etkinlik alanını giderek genişleterek daha önesinde hiçbir zaman sahip olmadığı güç ve otoriteye sahip olmuştur. Çalışmada modern-sosyal devlet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'nda benimsenmesi ve bu doğrultuda daha öncesinde devlet denetiminde olmayan yetim mallarının (emval-i eytam) kurulan merkezî bir kurumla, Emval-i Eytam Nezaretî, kontrol altına alması incelenecektir.

---

¹ Claude Lévi-Strauss, **Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji**, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13

Yetim mallarının devlet tarafından kontrol almasıyla ilgili ne yazık ki sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Veli İnaç'ın Muğla Üniversitesi'nde yaptığı yüksek lisans tezidir (*Eytam İdaresi Sandıkları ve Marmaris Örneği (1885-1911)*). Veli İnaç'ın çalışmasından sonra Mehmet Çanlı'nın konuyla ilgili birkaç makaleye ve ikilinin birlikte çıkardıkları bir kitaba değinmek gerekmektedir. İnaç ve Çanlı, eytam sandıklarının kuruluş sürecinden ziyade sandığın Marmaris ve Girit'teki kuruluşuna ve işleyişine dairdir. Bu çalışma sayesinde eytam idaresinin ve sandıklarının yerel düzeydeki işleyişini takip edebilmekteyiz.

Konuyla ilgili Nesimi Yazıcı ve Tahsin Özcan'ın da makaleleri bulunmakla birlikte bu çalışmalar Emval-i Eytam Nezareti'nin ve eytam sandıklarının kuruluş sürecini ve işleyişini çıkartılan nizamnameler üzerinden takip etmektedir.

Nezaretin ve sandıkların kuruluşuna Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanarak değinen ilk isim İlhami Yurdakul olmuştur. *Osmanlı Merkez İlmiye Teşkilatında Reform (1826-1876)* adlı çalışmasında Osmanlı yenileşme hareketleri doğrultusunda ilmiye sınıfının şeyhülislamlık çatısı altında birleştirilmesi anlatılmaktadır. Yurdakul, şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Emval-i Eytam Nezareti'ne de bu bağlamda değinmektedir.

Son olarak Nazan Maksudyan "*Hearing the Voiceless-Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic and Political History in the Late Ottoman Empire*" isimli doktora tezinin "*Establishment of the Authority for the Direction of Orphans' Property*" alt başlığında kısaca Emval-i Eytam Nezareti ve eytam sandıklarından bahsetmektedir. Maksudyan da daha ziyade eytam sandıklarının finansal işlevine değinmektedir.

Hazırlamış olduğumuz bu çalışma dört bölümden oluşup ilk bölümde modern-sosyal devlet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişimi incelenmektedir. İkinci

bölüm bir sonraki bölüme hazırlık mahiyetinde olup bazı kavramların kısaca açıklanmasından oluşmaktadır. Üçüncü bölüm, çalışmanın esasını teşkil edip Emval-i Eytam Nezareti ve eytam sandıklarının kuruluş sebeplerini, kuruluşunu, işlevini ve yaygınlaşmasını incelemektedir. Dördüncü ve son bölümde ise Düstur'un birinci tertibinde yetim ve yetim mallarının korunması yönünde çıkartılan otuz sekiz adet nizamnamenin transkripsiyonundan oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA SOSYAL DEVLET ANLAYIŞININ GELİŞİMİ

1.1. Giriş

Çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı İmparatorluğu'nun klâsik Türk-İslâm devletinden Batılı anlamıyla “modern devlet”e doğru olan evrimi incelenecektir. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan dönüşümün en dikkat çekici özelliklerinden biri, tebaasına herhangi bir sosyal hizmet sağlamayan devletin on dokuzuncu yüzyılla birlikte bu alana el atmasıdır.

Geçmişte imparatorluğun güç ve zenginliğinin kaynağı olan geniş coğrafya, süreç içerisinde Avrupa'nın modern-merkezî devletleri karşısında büyük bir dezavantaj haline gelmiştir.² Bu dezavantaj eksenindeki gelişmeler, tarihçiler tarafından durağanlığı ve gerilmesi şeklinde yorumlansa da Donald Quataert'ın ifadesiyle “siyasal yapı, devamlı evrim geçirerek gerileme değil de dönüşüm olarak algılanması gereken bir süreçte yeni biçimler” almıştır.³

İmparatorluğun uzun ömrünün sırrı, siyasal alanda gösterdiği esnekliğin yanında tımar ve vakıf gibi Ortadoğu-İslâm geleneğinin köklü iki kurumuna verdiği önemden geliyordu. Devlet, tımar sistemi sayesinde herhangi bir malî külfet altına girmeden büyük bir orduya sahip olmanın yanı sıra yerel güvenliği sağlıyor ve vergilerin düzenli olarak toplanmasını sağlayabiliyordu. Benzer şekilde, vakıf sistemi sayesinde inşaat, eğitim ve sağlık başta olmak üzere pek çok sosyal hizmet yine ücretsiz olarak

---

² Ariel Salzmann, **Modern Devleti Yeniden Düşünmek: Osmanlı Ancien Régime'i**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 50

³ Donald Quataert, **Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 73

karşılanabiliyordu. Örneğin, 1527-1528 yıllarındaki dört yüz üç milyon akçelik devlet bütçesinden üç milyon akçeyi imparatorlukta inşaat masrafları için ayırmıştı.⁴

On altıncı yüzyıl ortalarından itibaren –pek çok başka etkenle birlikte- tımar ve vakıf sistemlerindeki dejenerasyon klasik Osmanlı düzeninin de altını oymaya başlamıştır. Tımar sistemindeki bozulma devletin mukataa uygulamasını yaygınlaştırmasıyla ve kapıkulu ordusunun sayısının artırılmasıyla giderilmeye çalışılırken, vakıf sistemine on dokuzuncu yüzyıla kadar dokunulamamıştır. Bu durumun başlıca nedeni ise, henüz geleneksel yapıdaki Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal hizmetler alanına el atmaya hem fikrî hem de maddî olarak hazır olmamasıdır diyebiliriz.

Bu bölümün odak noktasını tımar sisteminden ziyade vakıf sisteminin tasfiyesi ve modern-sosyal devletin vakıfların üstlendiği görevleri kendi üzerine olması oluşturacaktır.

1.2. Geleneksel Yapı ve Vakıf Sistemi

Türkçede “durmak, durdurmak, alıkoymak” anlamına gelen vakıf⁵, İslâm toplumlarının en temel kurumlarından biridir. Kur'an'da vakıfla ilgili herhangi bir ibare olmamakla birlikte bazı ayet ve hadislerden çıkarılan sonuçlar ve örnek olarak gösterilen birkaç durum İslâm'ın ilk zamanlarından beri vakıf sisteminin uygulandığını göstermektedir.⁶

---

⁴ Abraham Marcus, **Modernliğin Eşiğinde Bir Osmanlı Şehri: Halep**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 382

⁵ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, s. 475

⁶ Bahaeddin Yediyıldız, **XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, ss. 25-28

Kelime anlamını dışında sistem olarak vakıf “gelirleri, tanımlanmış yararlanıcıları sürekli olarak desteklemek üzere vakfedilmiş belirli bir mal mülkten oluşurdu; vakfın mal mülkü veya sermayesi vakfiyedeki şartlar doğrultusunda bir yöneticiler silsilesi tarafından idare edilirdi. Erkek veya kadın kurucu ehil, baliğ ve hür olmalıydı ve ancak tamamına, serbestçe ve ipoteksiz sahip olduğu bir varlığını vakfedebilirdi ve vakıftan yararlananlar geçerli bir dinî amaç teşkil etmek zorundaydı.”⁷

Vakıf, İslam coğrafyasının bir kurumu olarak algılansa da klasik Yunan, Roma, Bizans ve İran toplumlarında da vakıf benzeri sosyal yardım kuruluşları mevcuttur.⁸ Zira geleneksel yapının hâkim olduğu modern öncesi toplumlarda devlet, vakıf/yardım kuruluşlarının üstlendiği hizmet alanlarına maddî yatırım yapabilecek durumda değildi.

Bireylerin sağladığı bu yardım ağı sayesinde devletin hazinesinden herhangi bir masraf yapılmadan toplumun pek çok ihtiyacı karşılanmış oluyordu.

Pek çok köklü medeniyetin mirasçısı olarak görebileceğimiz Osmanlı İmparatorluğu da vakıf kurumuna gereken değeri vermiş, hatta bir “vakıf medeniyeti” olarak tasvir edilmiştir.⁹ Bildiğimiz kadarıyla ilk Osmanlı vakıf kurumu 1336 yılında Orhan Gazi tarafından İznik’te kurulan bir medresedir.¹⁰ Devletin daha ilk zamanlardan itibaren kurulmaya başlayan vakıfları yalnızca hayır ve yardım kuruluşları olarak değerlendirmemek gerekir. Çünkü pek çok vakıf kurucusu bazı durumlarda hayır ve yardım amacının ötesinde düşüncelerle de vakıf kurabiliyordu.

---

⁷ Amy Singer, **İyilik Yap Denize At: Müslüman Toplumlarında Hayırseverlik**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012

⁸ Amy Singer, **Osmanlı’da Hayırseverlik: Kudüs’te Bir Haseki Sultan İmareti**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004, s. 27

⁹ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2010, s. 315

¹⁰ Singer, **Osmanlı’da Hayırseverlik**, s. 177

Vakıf yaptıran –yani *vâkıf*- bu işe girerken iyi bir gelecek hazırlama, bu ve öteki dünyada mutluluğa ulaşma, cemaatine hizmet etme, mallarını arttırma ve onlara dokunulmazlık sağlama, sosyal hiyerarşide prestij elde etme, toplum üzerinde egemenlik kurma, ölümden sonra dahi adını yaşatma, kıyamet günü için hazırlanma ve Allah'a yakınlaşıp O'nu hoşnut tutma gibi amaçlarla hareket ediyordu.¹¹

Yukarıda da bahsedildiği üzere çok farklı amaçların bir araya gelmesiyle inşa edilen vakıflar, özellikle fethedilen toprakların yeniden imar edilmesi ve halkın Osmanlı yönetimine ısındırılması gibi şahsî menfaatlerden ziyade, devletin menfaatlerine de hizmet edebiliyordu. Amy Singer, Hürrem Sultan'ın Kudüs şehrinde kurduğu imarethane özelinde vakıfların bu çok yönlü işlevine değinmektedir:

“Osmanlılar 1516 yılında Kudüs'ü önce kansasız bir biçimde zapt etmişlerdi; gel gelelim şehrin fethedilmesi gerekiyordu. Haseki Sultan İmaretî'nin yapımı bu doğrultuda atılmış bir adımdı. Osmanlıların üstünlüğünü ifade eden mesaj, şehirdeki Müslüman ve gayrimüslim topluluklara olduğu kadar, Kudüs'ü sürekli ziyaret eden hacılara da yönelikti besbelli. Osmanlılar Memlukları saf dışı bırakmışlardı. Ayrıca bu mesaj, Müslümanların şehri Haçlılardan geri aldıklarını Hristiyanlara hatırlatır nitelikteydi. Şehir surlarının yeniden inşası, su dağıtım sisteminin restorasyonu, şehrin dört bir yanında yeni çeşmelerin inşa edilmesi, genel güvenlik koşullarının iyileştirilmesiyle birlikte düşünülünce, Hürrem'in girişimi daha bir önem kazanır. Hürrem ve Süleyman, Osmanlı hükümdarlığının yakın ve uzak geçmişteki hükümdarlıklardan daha üstün olduğunu vurgulamış, ayrıca şehrin temel ihtiyaçlarını karşılamışlardı.”¹²

¹¹ Singer, **Osmanlı'da Hayırseverlik**, s. 32; Yedi yıldız, **a.g.e.**, s. 13

¹² Singer, **Osmanlı'da Hayırseverlik**, s. 87

Bu örnekle paralel şekilde, İstanbul'un fethinden sonra "vakıflarla birlikte harap Bizans şehri üzerinde tipik Osmanlı şehri yükselmiştir" diye Halil İncik, vakıfların bu yönüne vurgu yapmaktadır.¹³

Klâsik dönem boyunca büyük vakıfların kurucuları, başta padişahlar olmak üzere saray erkânı olmuştur. Padişahların anneleri, kardeşleri, kızları, eşleri ve cariyeleri de pek çok vakıf kurmuştur. Klâsik yapının çözülmeye başlamasıyla İstanbul'un eyaletler üzerindeki kontrolü zayıflamış ve taşrada vakıfların sayısı hızla artmıştır.¹⁴ Merkezî gücün zayıflamasıyla taşrada oluşmaya başlayan yeni sınıf daha önceden yönetici elitin hâkimiyetinde olan vakıf kurma işini de üstlenmiş ve bu sayede hem maddî hem de siyasî güçlerini arttırmıştır.

Vakıf sayısının artması, doğal olarak bu alandaki suiistimalleri de arttırmıştır. Vakıflar sayesinde pek çok aile, aile mirasını sonraki nesillere aktarabiliyor, malını artırıp dokunulmaz kılabilir, aile üyeleri için memuriyetler ihdas edebilir ve tüm maddî çıkarlarının yanında sosyal prestij de kazanabiliyordu.¹⁵

Vakıf niceliğinin artmasının bir diğer sonucu da, niteliğin azalması olmuştur. Devlet otoritesinin zayıflamasıyla şahsî çıkarlar doğrultusunda kurulan vakıflar, vakıf sisteminin işleyişini ciddi sıkıntılara sokmuştur. On sekizinci yüzyıl sonlarında imparatorluk genelinde yirmi bin civarındaki vakıfların toplam kazancı devlet gelirlerinin üçte birine denk gelirken ekilebilir arazilerin yarısı ile üçte ikisi vakıflara aitti.¹⁶ Sistemdeki bu dejenerasyon, on dokuzuncu yüzyılla birlikte iktidarını modern

¹³ Halil İncik, "İstanbul", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 23, s. 223

¹⁴ Kemal Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi: Toplumsal, Kurumsal Değişim ve Nüfus**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008, s. 62

¹⁵ Yediyıldız, **a.g.e.**, s. 255

¹⁶ Amy Singer, **İyilik Yap Denize At**, s. 251

devlet saiklarıyla tesis etmeye başlayan imparatorluğun vakıfların gücünü kırmak için büyük bir çaba harcamasının başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Devletin masraflı reform projelerini finanse etmek için kaynağa ihtiyaç duyduğu bu dönemde vakıf gelirlerinin fazlalığı rahatsızlıklara neden olmaya başlamıştır.

Son olarak vakıf sayısının artmasıyla “bilim ve teknoloji yerine pratik değeri daha sınırlı olan akademik ve ebedî ilgilere öncelik veren dinî eğilimli bir sınıf” oluşmuştur.¹⁷ Yani geleneksel kültür korunurken yeni gelişmeler karşısında muhafazakâr bir direnç grubu meydana gelmiştir.¹⁸ Bu direnç özellikle İstanbul’daki isyanlar sırasında kendini sıkça göstermiştir. Vakıfların denetimini elinde bulunduran ulema sınıfı isyanlar sırasında Yeniçerilerle koalisyon kurarak gücünü artırmıştır. Bu koalisyondan doğan güç, on sekizinci yüzyılda girişilen pek çok reform girişiminin yarıda kalmasında etkili olmuştur.

1.3. Vakıfların İşlevleri

Vakıf kurumları, İslâmiyet’in ilk zamanlarından on dokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar İslâm toplumlarının sosyal, ekonomik ve kültürel hayatının merkezinde olmuştur.¹⁹ Bir önceki kısımda değinildiği üzere vakıflar, vâkıfına sağladığı şahsî, maddî ve manevî faydaların yanında bu kurumlardan faydalanan sıradan insanlara da pek çok fayda sağlıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu özelinde, belediye teşkilatının kuruluşuna kadar şehirle ilgili hemen her hizmet vakıflar vasıtasıyla yürütülmüştür. Bu hizmetlere eğitim, sağlık,

---

¹⁷ Karpat, **a.g.e.**, s. 63

¹⁸ Yediyıldız, **a.g.e.**, s. 229

¹⁹ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, s. 479

temizlik ve şehre temiz su temin edilmesi gibi önemli konuların yanı sıra kuş beslemekten genç kızlara gelinlik giysi ödünç vermeye kadar onlarca örnek verilebilir.²⁰

Sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinin yanında şehrin fizikî ve sosyal yapısının şekillenmesinde de vakıfların rolü büyüktür. Vakıflar sayesinde sağlanan hizmetlerle şehrin sosyal hayatı, vakıf kurumları etrafında şekillenen mahallelerle ise şehrin fizikî yapısı şekilleniyordu.

Osmanlı kültürünün gündelik hayatında oldukça önemli bir yer tutan mahallelerde on dokuzuncu yüzyıla kadar sınıfsal bir ayrım bulunmamaktaydı; mahalleler daha ziyade dinî ve meslekî esaslara göre ayrılıyordu.²¹ Klâsik bir Osmanlı mahallesi on-on beş sokak, cami veya mescit, bir-iki çeşme, birkaç dükkan, hamam ve mektepten oluşmaktaydı.²² Payitaht İstanbul özelinde nüfusları bin ila bin beş yüz civarında olan mahallelerde, on altıncı yüzyılın ilk yarısında 219 mahalle bulunmaktaydı ve mahalle başına 11 vakıf düşmekteydi.²³

1.4. Modern Devlet Düşüncesinin Temelleri

Osmanlı klâsik yapısındaki genel dejenerasyona paralel olarak bu yapının temel taşlarından biri olan vakıf sisteminde suiistimaller atmıştır. Vakıflar hayır ve hizmet işlevlerini yitirerek şahsî hırsların gerçekleşmesi amacına hizmet eden kurumlar haline gelmiştir. Merkezi otoritenin büyük oranda ortadan kalktığı on sekizinci yüzyılda bu

---

²⁰ Karpat, **a.g.e.**, s. 27

²¹ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 281

²² Cem Behar, **Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008): Osmanlı İstanbul'unda Kasap İlyas Mahallesi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 23-24

²³ Behar, **a.g.e.**, s. 23 ve 35

durum iyice gün yüzüne çıkmış, fakat Yeniçeri-ulema ittifakının gücünden duyulan endişe nedeniyle vakıflarla ilgili bir düzenleme yapılamamıştır. Mahalle özelinde dahi, vakıfların kontrolünü elinde bulunduran mahalle imamları ciddî suiistimallere imza atmıştır.

On sekizinci yüzyılda Avrupa ile artan ekonomik ve sosyal ilişkilerin de etkisiyle devletin tebaasına daha hizmet vermesi zorunlu hale gelmiş ve bu hizmetleri sağlayan ihtisaslaşmış bir memur sınıfı oluşmaya başlamıştır.²⁴ Böyle bir ortamda II. Mahmud'un saltanatı dönüm noktası olmuştur. II. Mahmud, hükümdarlığının ilk yıllarında önce ayanları büyük oranda bertaraf etmiş, ardından da Yeniçeri ocağını kanlı bir şekilde ortadan kaldırmıştır. Son iki yüz yıldır merkezî yönetimin elini kolunu bağlayan bu iki kurumun ortadan kalkmasıyla Osmanlı İmparatorluğu Batılı anlamıyla “modern devlet” olma yoluna girmiştir.

Huricihan İslamoğlu devleti “egemen kesimlerin diğer kesimleri ikna yoluyla veya zor kullanarak kendine tâbi kılmaya ve kendi toplumsal projelerini kabul ettirmeye çalıştığı siyasî sürecin ta kendisi” olarak tanımlamaktadır.²⁵ Bu tanımın daha geniş bir açıklamasını yapan İtalyan sosyolog Gianfranco Poggi modern devleti şu şekilde tarif etmektedir:

“Modern devleti, devlet dairelerindeki memurların sürekli ve talimatlara uygun çalışmaları yoluyla yönetimi sağlamak için oluşturulmuş karmaşık kurumsal düzenlemeler olarak tanımlayabiliriz. Bu dairelerin toplamı olan devlet belli sınırlar dâhilindeki bir toplumda yönetim işini üstlenir. Hem

---

²⁴ Kemal Karpat, **Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 479-480

²⁵ Huricihan İslamoğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 78

hukuken hem de mümkün olduğunca fiilen yönetime ilişkin tüm güç ve olanaklar tekelindedir.²⁶

Avrupa'da on sekizinci yüzyılla birlikte ortaya çıkan bu yeni devlet modeli, aydın despotizmi adını verdiğimiz düşünce üzerinde şekillenmiştir. Aydın despotizminin kuram haline gelmiş şekli olan "kameralizm" düşüncesine göre devletin güçlü bir orta sınıfa dayanması gerekiyordu. Bunun için de tebaanın eğitime önem verip ticarî faaliyetler kolaylaştırılmıyordu. Bu sayede vergi gelirleri artacak, düzenli ordu kurulup profesyonelleşmiş bir bürokratik yapıyla merkezî hükümet güçlendirilecekti.²⁷ Avrupa'da şekillenmekte olan bu düşünceler III. Selim döneminde (1789-1807) Batıyla olan ilişkilerin de yoğunlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'na nüfuz etmeye başlamıştır.²⁸

Osmanlı'da bu düşüncenin ilk temsilcisi II. Mahmud olmuş, O'nu Mustafa Reşid, Âli ve Fuad Paşalar gibi Tanzimat bürokratları izlemiştir. Tanzimat'la birlikte geleneksel yapıda padişahın şahsında beliren soyut devlet düşüncesi, her alanda profesyonelleşmiş bürokratların elinde giderek somutlaşmıştır. Bu dönemle birlikte merkezî hükümet, sıradan insanların hayatı üzerindeki etkisini olağan üstü derecede arttırırken bütün Osmanlı tebaasını doğrudan kendi otoritesine bağlamaya çalışmıştır.²⁹

---

²⁶ Gianfranco Poggi, **Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım**, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 15

²⁷ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 83

²⁸ Bekir Koç, "Osmanlı Devleti'nde Islahane ve Sanayi Mekteplerinin Kuruluş Sürecine Dair Bazı Gözlemler", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2 (Haziran 2010), s. 200

²⁹ Quataert, **a.g.e.**, s. 95, 109

Öncesinde vergi vermek dışında devletle çok bir bağı olmayan sıradan insanlar gündelik işlerini yapmak için dahi “sertifika, lisans, berat ve devletçe çıkarılmış belgeye ihtiyaç duyulmaya başlamıştır. Seyahat etmek, ticaret yapmak, bir mesleği icra etmek ve devlet ile bürokratlardan yardım almak için resmî kâğıtlara ihtiyaç” duymaya başlamıştır.³⁰

1.5. Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet

Modern devlete doğru evrilmenin bir sonucu olarak sosyal devlet anlayışı da İmparatorlukta yerleşmeye başlamıştır. Nadir Özbek sosyal devleti; “çok genel bir soyutlama düzeyinde, modernite olarak nitelediğimiz aşağı yukarı son iki yüz yıllık tarihsel süreçteki ekonomik ve sosyal dönüşümler neticesinde şekillenen bir yönetim tarzı, devlet ve toplum arasında özel bir ilişki biçimi” olarak ifade ederken³¹ Amy Singer; “modern refah devleti, devlet destekli kurumların varlığına dayanır ve bütün uyrukları için nesnel bir kıstas, belirli ölçüde temel bir asgarî geçim seviyesi, sağlık, yaşam şartları vb. elde etme becerisini sağlamayı ve geliştirmeyi hedef alan resmî devlet girişimleriyle etkinliklerine bağlıdır” şeklinde tanımlamaktadır.³²

Devletin yeni sorumluluklar üstlendiği bu süreç boyunca pek çok zorlukla mücadele edilmiştir. Bu zorlukların başında da geçmişte vakıflar tarafından gerçekleştirilen sosyal hizmetler alanına el atıp, vakıfların gücünü kırma sorunu

³⁰ Ehad Toledano, **Suskun ve Yokmuşçasına: İslam Ortadoğu’sunda Kölelik Bağları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 102

³⁰ Nadir Özbek, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 92, Bahar 2002, s. 9

³¹ Nadir Özbek, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 92, Bahar 2002, s. 9

³² Singer, **İyilik Yap Denize At**, s. 245

gelmektedir. Dönemin tanıklarından Mustafa Nuri Paşa'ya göre on dokuzuncu yüzyıl başlarında İstanbul tamamen denecek derecede vakfa dönüşmüş durumdadır.³³ Vakıf kurumlarının yaygınlığı dışında vakıfların denetimini elinde bulunduran ulema sınıfı ve bu sınıfın silahlı müttefiki Yeniçerilerden duyulan endişe 1826 öncesinde vakıfların düzenlenmesi konusunda büyük çapta bir girişim yapılmasını engellemiştir.

1826 yılında Yeniçeri ocağının kaldırılmasından hemen sonra Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kurulması, merkezi yönetimin ulemanın gücünü kırıp vakıfları kendi denetimi altına alması için attığı ilk adım olmuştur. Nezaretin kurulmasında “dağınık vaziyette olan vakıf yönetiminin tek elde toplanması, vakıf sektöründe baş gösteren yolsuzlukların ortadan kaldırılması, devlet yapısının Batı tarzında merkezi bir anlayışla yeniden düzenlenmesi ve vakıf potansiyelinden devletin diğer sektörlerinde de faydalanma fikri, dinî çevrelerin gücünü kırma düşüncesi ve Batılı dostları memnun etme” gibi nedenler ön plana çıkmaktadır.³⁴

II. Mahmud'un hükümdarlığını takip eden Tanzimat dönemiyle birlikte devletin etkinlik sahası giderek genişlemiştir. Tanzimat'la birlikte “devletin fonksiyonlarını yerine getirmekle yükümlü memurlar sınıfına olan ihtiyaç artmış ve konumlarını devletin yeni işlevleriyle tanımlayan bürokratik bir sınıfın, yeni politik elitin oluşmasına

---

³³ İlhan Tekeli, “19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 531; Kaynak: Mustafa Nuri Paşa, **Netayic-ül Vukuat**, C. 3-4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, s. 285

³⁴ Nazif Öztürk, “Evkâf-ı Hümayun Nezâreti”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 11, s. 522

yol açmıştır.”³⁵ Zira bu dönemde devlet aygıtı, giderek padişahın şahsından ayrılarak oluşmaya başlayan yeni bürokratik sınıfın denetimine girmiştir.

Merkezî yönetimin üstlendiği yeni sorumluluktan ilki eğitim alanında gerçekleşmiştir. 1773’te kurulan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve 1794 senesinde kurulan Mühendishane-i Berr-i Hümayun dışında eğitim alanı tamamen vakıfların kontrolünde olmuştur. Mahalle vakıflarına bağlı mahalle mektepleri ve ulemanın denetimindeki medreseler İmparatorluğun temel eğitim birimleriydi.

Yukarda adı geçen askerî okulların yanında yine devlet denetiminde olmak üzere Mekteb-i Tıbbiye (1827) ve Mekteb-i Harbiye (1834) kurulmuştur. Görüldüğü üzere devlet eliyle açılan ve desteklenen bu okullar, ordu ve donanmaya subay ve doktor yetiştirmek amacıyla kurulmuştur.

II. Mahmud döneminin sonlarında açılan Mekteb-i Maarif-i Adliyye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye, askerî amaçların dışında kurulan ilk okullar olmuştur.³⁶ Bu iki okulu Darü’l-muallimin (1848), kız rüşdiyeleri (1858) ve Mekteb-i Sultanî (1859) gibi diğer sivil okullar takip etmiştir. Bununla birlikte kurulan okulların başlıca amacı, halka doğrudan eğitim vermekten ziyade yeni bürokratik sınıf için nitelikli personel yetiştirmektir.³⁷

---

³⁵ Nadir Özbek, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalcık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 578

³⁶ Selçuk Akşin Somel, **Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi: İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin (1839-1908)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 57

³⁷ Somel, **a.g.e.**, s. 45

Kameralizm düşüncesi etrafında şekillenen modern devlet yapısının başlıca sorumluluklarından birinin de tebaaya genel eğitim hizmeti vermek olduğu bir önceki kısımda belirtilmişti. 3 Eylül 1838 tarihinde Takvim-i Vekayi'de çıkan bir yazıda gelişmenin önündeki en büyük engelin eğitim ve bilim alanındaki geri kalmışlık olduğu belirtilmiş ve bunun biran önce düzeltilmesinin gerektiği söylenmiştir.³⁸

Bu açıklamaya rağmen devletin eğitime bakış açısı biraz farklı olmuştur. Tanzimat döneminin önemli isimlerinden Sadık Rifat Paşa, 1839 senesinde Viyana elçiliği sırasında bir risale yazmış ve “Osmanlı tebaası arasında genel eğitimin yaygınlaştırılmasının gereğini savunurken eğitimin okuryazarlıkla sınırlı tutulması gereğinin altı çizilmiştir, Paşaya göre sırdan insanlara okuryazarlığın ötesinde eğitim verilmesi kişilerin kafasını karıştırıp asice eğilimlere neden olabilirdi.”³⁹

Sadık Rifat Paşa'nın risalesinin yeni bürokratik elitin eğitim konusundaki genel düşüncesi ve tavrını yansıttığını söyleyebiliriz. Zira 1869 yılında çıkartılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne kadar halka yönelik genel eğitim standardının artırılmasına

---

³⁸ Koç, a.g.m., s. 202-203; Kaynak: Mahmud Cevad, **Maarif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı**, Matbaa-i Âmire, 1338

³⁹ Selçuk Akşin Somel, “Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Osmanlı Eğitim Düzeninde Dönüşümler”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalcık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 691-692; Kaynak: Rifat Paşa, “Rifat Paşa Merhumun Bin İki Yüz Elli Dört Tarihinde ve İbtidaki Sefaretinde Viyanada İken Husul-ı Saadet-i Hal-i Devlet-i Aliyye Hakkında Kaleme Aldığı Bazı Mütaleattır”, **Müntehabat-ı Asar**, Cilt VIII, Ali Bey Matbaası, İstanbul, 1293

yönelik fazla bir girişimde bulunulmamış, daha ziyade devlete personel yetiştirmek amaçlanmıştır.⁴⁰

Tanzimat dönemi boyunca gerek dış baskılar, gerekse iç sorunlar Osmanlı elitinin İmparatorluğu kurtarmak için Osmanlılık fikrine sarılmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda 1869 Nizamnamesi'yle eğitim alanına müdahale eden merkezî bürokrasinin İmparatorluğu bir arada tutmak için uygulamaya çalıştığı Osmanlılık fikrinin yaygınlaşmasını sağlamak olmuştur.

Bunun için İstanbul'un yanı sıra taşrada dahi eğitime yaygınlık kazandırmak istenmiş, böylece milliyetçi / ayrılıkçı hareketlerin engelleneceği düşünülmüştür.⁴¹ Sıbyan mekteplerinden rüşdiyelere, rüşdiyelerden idadilere, idadilerden de çeşitli yüksekokullara geçiş imkânı sağlayan yeni Osmanlı eğitim modeli, bir Osmanlı milleti yaratma amacına yönelik olarak kurgulanmıştır.

Devletin üzerine aldığı diğer bir sorumluluk ise önceden yine vakıflar tarafından yürütülen şehrin beledî işleridir. Geleneksel devlet yapısının hâkim olduğu dönem boyunca şehrin her türlü beledî ihtiyacı vakıf kurumları tarafından yerine getirilmiştir. Tanzimat'la birlikte merkezî yönetim şehir yönetimine müdahale etmiştir.

Bu döneme kadar şehirlerin idaresi ve yargısı kadıların elindeydi.⁴² Kadıların mahalle düzeyindeki temsilcisi diyebileceğimiz imamlar ise mahalle yönetiminden sorumluydu. 1826 senesinden sonra ulema sınıfının nüfuzunun kırılmasıyla kadının

---

⁴⁰ Somel, a.g.m., s. 685; Karpat, a.g.e., s. 490

⁴¹ Somel, a.g.e., s. 102

⁴² İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 12

etkisi de giderek azalmaya başlamıştır. 1827’de önce İstanbul’da⁴³, sonrasında da 1833’te Kastamonu’ya bağlı Taşköprü’de muhtarlık teşkilatı kurulmuş ve bu kurumun kısa sürede yaygınlaşmasıyla imamların nüfuzu büyük bir erozyona uğramıştır.⁴⁴

Merkezî yönetimi güçlendirmek adına atılan bu adımlar ulemanın nüfuzunu kırmakla kalmayıp, vakıfların işlevini de azaltmıştır. Yüzyılın ortalarında belediye teşkilatının kurulmaya başlamasıyla da vakıfların yaptığı pek çok işlem belediyeler tarafından yapılmaya başlamıştır. İmparatorluk dâhilindeki ilk belediye 1854 senesinde İstanbul Şehremaneti adıyla kurulmuştur.⁴⁵

Başkent olmasının yanında kalabalık bir yabancı topluluğun yaşadığı İstanbul, 1853’te başlayan Kırım Savaşı’yla birlikte müttefik güçlerin askerleriyle dolup taşmıştır. Yaşanan ikmal ve sağlık sorunları nedeniyle bu işleri düzenleyecek bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bu şekilde kurulan İstanbul Şehremaneti’nin şehre ihtiyaç maddelerini temin etmek, pazarlara gelen ürünlere narh koymak, yol ve kaldırım yapmak, temizlik işlerini yürütmek ve vergi toplayıp merkezî hazineye göndermek gibi görevleri vardı.⁴⁶

1858 tarihinde Beyoğlu-Galata bölgesinde Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur. 1868 yılına gelindiğinde ise İstanbul on dört belediye bölgesine bölünmüştür.⁴⁷ Benzer tarihlerde İstanbul’un yanında İzmir ve Selanik gibi önemli şehirlerde de belediye örgütünün kurulması yönünde adımlar atılmıştır. Artan ticarî faaliyetler neticesinde

---

⁴³ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 108

⁴⁴ Musa Çadircı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2011, s. 59

⁴⁵ Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri**, s. 133

⁴⁶ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 134

⁴⁷ İlber Ortaylı, “Belediye”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 400

önemlerini artıran bu liman şehirlerinde yerel ve yabancı tüccarların girişimleri neticesinde belediye örgütleri kurulmuştur.⁴⁸

Öncesinde vakıfların yürüttüğü sosyal yardım programlarını yine Tanzimat'la birlikte devlet üstlenmiştir. Süreç içerisinde vakıfların öneminin giderek azaldığından bahsetmiştik. Bu durumu, padişahlar tarafından kurulan vakıfların sayısındaki gözle görülür düşüşten de gözlemek mümkündür. Son dönem Osmanlı padişahları içerisinde II. Mahmud on altı, Abdülmecid üç, II. Abdülhamid iki ve V. Mehmed Reşad altı vakıf kurmuştur.⁴⁹

Geleneksel dönemde aş evlerinden yoksullara yardım etmeye kadar pek çok sosyal yardım işlemi vakıflar tarafından yürütülmüştür. Tanzimat dönemiyle birlikte vakıf gelirleri doğrudan devlet hazinesine aktararak vakıfların etkinlik alanı sınırlandırılmıştır.⁵⁰ Daha önce de bahsedildiği üzere, on dokuzuncu yüzyılla birlikte devlet tebaasına daha fazla yaklaşmış ve bireyin üretkenliğini arttırmak gibi sosyal alanlara ilgisini attirmiştir.⁵¹ Örneğin; ulema sınıfının etkinlik alanının zayıflatılması ve vakıfların malî özgürlüğünün kısıtlanmasıyla yoksul insanlara hizmet veren çok sayıda kurum devreden çıkmıştır. Bu boşluğu doldurmakla yükümlü sosyal devlet, yoksul maaşı (*muhtacin maaşı*) ödemek gibi yeni uygulamalar geliştirmiştir.⁵²

Devletin hemen her alanda merkezîyetçi bir tavır alması 1854 yılında İstanbul dilencilerinin başına bir kethüda (*seele kethüdası*) atanması gibi ilginç durumlara yol

---

⁴⁸ Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri**, s. 123 ve 178-179

⁴⁹ Nadir Özbek, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet: Siyaset, İktidar ve Meşrutiyet (1876-1914)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 25

⁵⁰ Özbek, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Yardım Uygulamaları", s. 582

⁵¹ Koç, a.g.m., s. 201-202

⁵² Singer, **İyilik Yap Denize At**, s. 266

açabilmektedir.⁵³ Buna benzer bazı tuhafıkların yanında pek çok olumlu faaliyet de yine bu dönemde uygulamaya konmuştur. Kimsesiz çocukların sorumluluğunun devlet tarafından üstlenilerek bu çocuklara geçimlerini sağlayabilecekleri iş imkânları yaratan İslahhanelerin ve Sanayi Mekteplerinin açılması buna güzel bir örnektir.⁵⁴ Sonraki dönemde açılan Darülaceze (1896), Hamidiye Etfal Hastane-i Âlisi (1899) ve Darü'l-hayr-ı Âli (1903) gibi yine yoksullara yönelik hastane ve hayır kuruluşları da devletin sosyal alandaki önemli girişimler olmuştur.

İlki 1863 tarihinde Mithat Paşa'nın Niş valiliği sırasında kurulan ıslahhaneler, 1864 senesinde vilayet sistemine geçişte pilot bölge olarak kurulan Tuna Vilayeti'nde hızla yaygınlaşmıştır. Yetim çocukların korunması ve bakılmasının yanında çocuklara meslekî eğitimin de verildiği ıslahhaneler sosyal devlet anlayışının en somut örneklerinden birini teşkil etmektedir.

II. Abdülhamid döneminde sosyal devlet vurgusu padişahın şahsına yönlendirilmiştir. Tebaasının iyiliğini düşünen baba figüründeki padişah çeşitli yollarla tebaaya yönelik pek çok yardım faaliyetinde bulunmuştur. Fakir çocukların sünnet ettirilmesinden köy camilerinin onarılmasına kadar farklı şekillerde gösterilen bu yardımlarla tebaanın padişah nezdinde devlete bağlılığının artırılması amaçlanmıştır.

Son olarak devletin sanayi girişimlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Tanzimat öncesi dönemde devletin askerî alanda kurduğu çeşitli sanayi kuruluşları bulunmaktaydı. Özel sanayi ise loncaların denetimindeydi. Lonca sistemi geleneksel devlet sisteminde faydalı olsa da modern devlete doğru olan dönüşümde devletin sıcak

---

⁵³ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Yayınları, 2006, s. 145

⁵⁴ Koç, a.g.m., s. 209-210 ve 214

bakmadığı bir örgütlenme haline gelmiştir. Loncalar sermaye birikimini engelleyip özel sektör sanayinin önündeki en büyük engeli teşkil etmiştir.⁵⁵

Kâr oranının %5 ile %15 arasında belirlenmiş lonca sisteminde sermaye birikimi yoluyla zenginleşmek pek mümkün olmamıştır. Mesela on dokuzuncu yüzyıl başlarında dahi loncaya bağlı esnaf arasında en zengin olanla en fakir arasındaki servet farkı dört ile yedi kat arasında olmuştur.⁵⁶ 1864-1873 yılları arasında faal olarak çalışan Islah-ı Sanayi Komisyonu da esnaf loncalarını şirketleştirmeye yönelik bazı çalışmalar yapmıştır.⁵⁷

Devlet eliyle kurulan yeni sanayi bölgesi İstanbul'un batısında Yedikule'den Küçükçekmece'ye kadar olan sahil şeridinde yerleşmişti.⁵⁸ Girişilen bu kapsamlı proje mevcut fabrikaları geliştirip yenilerinin yapılmasını kapsıyordu. Fakat bu sanayi kompleksindeki fabrikalar, pazara yönelik ticarî mallar üretmeyip devletin askerî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olmuştur.⁵⁹ 1840-1860 yılları arasında 160

---

⁵⁵ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi (1839-1876), **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 760

⁵⁶ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 47 ve 70

⁵⁷ Seyitdanlıoğlu, a.g.m., s. 715

⁵⁸ Edward C. Clark, "Osmanlı Sanayi Devrimi", **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 760

⁵⁹ Seyitdanlıoğlu, a.g.m., s. 717

civarında fabrika kurulmuş, ancak sermaye sıkıntısı ve nitelikli işgücünün azlığından dolayı bu fabrikalar düzenli olarak işletilememiştir.⁶⁰

1.6. Sonuç

Çalışmanın bu bölümünde genel hatlarıyla daha öncesinde devlet eliyle yürütülme pek çok hizmetin, modern sosyal devlete olan evrimle devletin sorumluluk sahasına girmesi incelenmiştir. Modern devlet, “etkinlik alanını genişleterek ve sonuçtan yönetimine tabi olacak toplumsal çıkarların sayısını artırarak gücünü çoğaltma eğiliminde” olmuştur.⁶¹ Osmanlı İmparatorluğu da eğitimden belediyeceliğe, sağlıktan sosyal yardımlaşmaya ve hatta sanayiye kadar pek çok alanda etkinlik göstererek gücünü arttırmaya çalışmıştır.

Devletin etkinlik alanının genişlemesini memur sayısındaki artıştan da takip etmek mümkündür. Zira on sekizinci yüzyıl sonlarında İmparatorluğun yönetim merkezi Bab-ı Âli'ye bağlı olarak çalışan kalemiye personelinin sayısı 1500 ile 2000 kişi arasındayken II. Abdülhamid döneminde bu sayı 50 bin ile 100 bin kişiye çıkmıştır.⁶²

Tanzimat dönemi boyunca devlet gelirleri sürekli olarak artmıştır. Bununla birlikte giderler de gelirlerin üzerindeki miktarlarda artış göstermiştir. Devletin daha öncesinde masraf yapmak zorunda olmadığı yeni sorumlulukların yanında bu işleri yerine getirecek memurların da sayısı giderek artmış ve devletin en önemli gider

---

⁶⁰ Fatma Müge Göçek, **Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü: Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999, s. 247

⁶¹ Poggi, **a.g.e.**, s. 157

⁶² Carter V. Findley, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform: Bâb-ı Âli (1789-1922)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s. 196

kalemlerinden biri ordu masrafları ve memur maaşlarının ödenmesi olmuştur. Örneğin 1837’de merkez ordusunun mevcudu 24 binen, 1849 tarihinde 120 bin askere ulaşmıştır; yine on dokuzuncu yüzyıl başlarında oldukça az sayıda memur bulunurken, yüzyılın sonlarında yarım milyon civarında memur istihdam edilmiştir.⁶³ Merkezleşmeye paralel olarak sürekli artma eğilimindeki bu sayılar devletin etkinlik alanının da yine düzenli bir şekilde arttığını göstermektedir.

---

⁶³ Donald Quataert, “Tanzimat Döneminde Ekonominin Temel Problemleri”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalcık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 739; Kaynak: E. Engelhardt, **La Turquie et la Tanzimat**, Paris, 1882, I, s. 89 ve II, s. 281-282

İKİNCİ BÖLÜM

YETİM, BULUĞ, RÜŞD VE VASİLİK KAVRAMLARI

Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helâli haramla) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahdır. (Nisâ: 2)

2.1. Giriş

Çalışmanın ikinci bölümünde, yetim kavramı ve bu kavramla doğrudan ilişkili olan buluğ, rüşd ve vasilik kavramları incelenecektir. Bu kavramlar incelenirken İslam hukukunun konuya yaklaşımı ve Osmanlı uygulaması birlikte ele alınacaktır.

Bu bölüm üçüncü bölüme bir ön hazırlık mahiyetinde olup bazı kavramların kısaca açıklanmasıyla yetinilecektir.

2.2. Yetimlik

Sözlükte “babası veya baba ve anası ölmüş çocuk öksüz”⁶⁴ olarak tanımlanan yetim; İslam hukukunda henüz buluğ çağına ermemiş küçük çocuklar için kullanılmaktadır.⁶⁵ Bununla birlikte bir çocuğun babasını kaybetmesi, ekonomik güvencesinin de kaybı anlamına geldiği için yetimlerin şahıs ve mallarının korunması üzerinde önemle durulmuştur. İslam hukukunun en temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de 22 ayette yetimlerle ilgili konulara değinilmiştir.⁶⁶

---

⁶⁴ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türkî**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 1345

⁶⁵ Abdüsselam Arı, “Yetim”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 43, s. 501

⁶⁶ Bakara 83, Bakara 177, Bakara 215, Bakara 220, Nisa 2, Nisa 3, Nisa 6, Nisa 8, Nisa 9, Nisa 10, Nisa 36, Nisa 127, En’am 152, Enfâl 41, İsrâ 34, Kehf 82, Haşr 7, İnsan 8, Fecr 17, Beled 14, Duha 6, Maun 2

Şer'i hukukun oldukça önemli bir yer tuttuğu Osmanlı geleneği de, yetim çocukların korunmasına büyük bir önem atfetmiştir. Pek çok vakıf yetimlerin bakımı ve korunmasına yönelik hizmet verirken bunların eksikliğinde veya yokluğunda devlet başkanı velisi olmayanların velisi sayılmıştır.⁶⁷ III. Selim 1798 tarihli bir fermanında “... *eytama gadr olunduğunu istima edersem sonra buna cevap vermek güç olur ona göre...*” diyerek bu konuya değinmiştir.⁶⁸

Bununla birlikte uygulamada pek çok sıkıntı yaşanmıştır. Örneğin kendisine herhangi bir mal varlığı kalmayan yoksul çocuklar varlıklı ailelerin yanında ev hizmetçisi olarak alınıyor ve köleden pek de farkı olmayan bir yaşam sürüyordu.⁶⁹ Bazıları da büyük şehirlerde dilenmek veya küçük yaşlardan itibaren çalışmaya başlamak zorunda kalıyordu.⁷⁰ Yine çocuk yaşta evlendirilen kızların büyük çoğunluğunu yetimler oluşturuyordu.⁷¹

Yetinlik anne ve/veya babanın kaybıyla başlayan bir süreçtir. Salgın hastalıklar, kıtlıklar ve savaşların eksik olmadığı Osmanlı coğrafyasında ölüm oranı oldukça yüksektir. Bu durum 19. yüzyıl başlarında dahi geçerliliğini korumaktadır. Donald Quataert'ın verilerine göre çocuk doğurma yaşındaki kadınlar altı çocuk doğuruyordu,

---

⁶⁷ Arı, a.g.m., s. 501: Tirmizî, “Nikâh”, 15; Ebu Davud, “Nikâh”, 19; İbn Mâce, “Nikâh”, 15

⁶⁸ İlhami Yurdakul, **Osmanlı Merkez İlmiye Teşkilatı'nda Reform (1826-1876)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 133: Evasıt-ı Receb 1213 (19-28 Aralık 1798), İŞSA, İstanbul Kadılığı, nr. 76, vr. 23

⁶⁹ Singer, **İyilik Yap Denize At**, s. 218

⁷⁰ Yahya Araz, **16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 63

⁷¹ Araz, a.g.e., s. 24

fakat bu altı çocuktan üçü henüz 5 yaşına varmadan ölüyordu. Anadolu'da sağ olarak doğan çocukların yarısı evlenme çağını göremiyordu. Ortalama insan ömür Trabzon'da 35, Sivas, Ankara, Bitlis gibi şehirlerde 27 yıldır.⁷² Bu veriler ışığında yetimliğin oldukça sık rastlanan bir olgu olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Buluğ ve Rüsd

Yetimlik süreciyle doğrudan bağlantılı olarak buluğ ve rüsd kavramlarına da değinmek yerinde olacaktır. Buluğun sözlük anlamı “ulaşmak” olup hukuksal olarak çocuğun cinsel ve bedensel olgunluğa ulaşması olarak tanımlanır.⁷³ Buluğ çağına ulaşmak çocuktan çocuğa ve cinsiyetten cinsiyete değişiklik göstermektedir.

Osmanlı medenî hukuku Mecelle'nin 985. maddesi buluğa erişme durumu hakkında “*Hadd-i buluğ ihtilam ve ihbal ve hayz ve habil ise sabit olur*” demektedir.⁷⁴ Yani erkek çocuk için rüyasında cenabet olma ve hamile bırakabilme; kız çocuk içinse regl olma ve hamile kalabilme buluğa erişmenin göstergeleridir. Bunun dışında yine Mecelle'nin 986. maddesine göre: “*Sinn-i buluğun mebdei erkekde tam oniki ve kızda tam dokuz ve müntehası dahi tam onbeş yaşdır ve bir erkek oniki ve bir kız dokuz yaşını tekmil edib de baliğ olmasa baliğ oluncaya dek murahik ve murahika denilir.*”⁷⁵ Yani buluğa ermenin alt yaş sınırı erkek çocukta on iki, kız çocukta dokuz; üst sınırı ise her ikisinde de on beştir. Mecelle'nin dayandığı Hanefi fihî buluğun üst yaşına iki farklı

⁷² Donald Quataert, “Islahatlar Devri (1812-1914)”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Cilt II, Halil İnalcık & Donald Quataert (Edt.), Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 908

⁷³ Ali Bardakoğlu, “Bulûğ”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 6, s. 298

⁷⁴ Ahmet Akgündüz, **Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986, s. 136

⁷⁵ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 136

yorum getirmiştir. Mezhebin kurucusu Ebu Hanife'ye göre buluş yaşı erkekte on sekiz, kadında on yedi iken; onun öğrencileri Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre her iki cinsiyet için de on beş yaşır.⁷⁶

Buluş çağını takiben çocuğun rüşd yaşına ulaşacağı düşünülmüştür. Rüşdün sözlük anlamı “doğru düşünme, akıl ve temyiz sahibi olma”⁷⁷ olup hukuksal olarak da çocuğun kendi mallarını idare edebilme ehliyetine sahip olması durumudur. Rüşd durumuna ulaşmanın kesin bir yaşı olmayıp, buluşla ulaşabildiği gibi buluş çağından sonra da ulaşılabilir.⁷⁸

Mecelle'nin 981 ve 982. maddeleri bu konuyla ilgili olup sırasıyla: “*Bir çocuk baliğ oldukça malının kendisine i'tası hususunda isti'cal olunmayıp te'enni ile tecrübe olunmalıdır. Reşid olduğu tahakkuk ederse ol vakit emvali kendisine verilir*” ve “*Bir çocuk gayr-i reşid olarak baliğ olursa rüşdü tahakkuk etmedikçe malı kendisine verilmeyip kemafi's-sabık tasarrufdan men' olunur*” denilmektedir.⁷⁹

Mecelle'nin dayandığı Hanefi fihına göre yetim çocuğun rüşd yaşına ulaşmış mallarının kendisine verilmesindeki üst yaş sınırı yirmi beştir. Yetim bu yaşa geldiğinde rüşd hali görülme de malları kendisine teslim edilir. Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre ise yetim hangi yaşta olursa olsun rüşd belirtileri görülmedikçe malları kendisine teslim edilmez.⁸⁰ Mecelle'nin 983. “*Bir sagirin rüşdü sabit olmadan emvali vasisi tarafından*

⁷⁶ Leyla Batchaeva, **İslam Hukukunda Yetim Malının Korunması ve Kullanılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (İslam Hukuku) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013, s. 34

⁷⁷ Şemseddin Sami, **a.g.e.**, s. 1013

⁷⁸ Leyla Batchaeva, **a.g.e.**, s. 43

⁷⁹ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 136

⁸⁰ Arı, **a.g.m.**, s. 502

kendisine verilip de ol sagirin yedinde zayi' olsa yahud sagir itlaf etse vasi zamin olur” demekte ve yetim rüşd yaşına gelmeden malları kendisine teslim edilirse doğacak zarardan vasiyi sorumlu tutmaktadır.⁸¹

Kur'an'da da “Yetimleri nikâh çağına (rüşd yaşına) ermelerine kadar deneyin, eğer buluğa vardıktan sonra kendilerinde bir akıl ve rüşd görür ve anlarsanız mallarını teslim edin, yetim büyüdüğü zaman malları elinde kalacak diye o malları israf edip harcamayın”⁸² denilerek buluş ve rüşd arasındaki ayırma dikkat çekilmektedir. Emval-i Eytam Nezaretî'nin kurulmasından sonra çıkartılan bir nizamnamede de: “...eytâmın sinn-i rüşde vusûlü yirmi yaşına buluğuna i'tibâr olunarak isbât-ı rüşd idecek eytâmın hâli meclis ma'rifetiyle bi't-tahkîk yedine teslim olunacak mâlî isrâf ve tebzîr itmeyeceğine kavîyyen emniyet ve i'timâd hâsıl olmadıkca yetîm hükmünde add olunacaktır.” denilerek, rüşd yaşı yirmi olarak belirlenmiştir.⁸³

2.4. Vasilik

Yetimlik süreciyle ilgili değineceğimiz son kavram vasiliktir. Vasinin sözlük anlamı “(1) bir müteveffanın vasiyetini icraya memur adam, bir müteveffanın vasiyetle tesviye-i umuruna tekvil ettiği adam. (2) Eytâmın emval-i mevrusesini idare ve kendilerini infak eden adam”dır.⁸⁴ Bir fıkıh terimi olarak vesayet ise “eda ehliyeti bulunmayan veya eksik olanlara ehliyeti sonradan kısıtlananların mallamı koruma ve

---

⁸¹ Akgündüz, a.g.e., s. 136

⁸² Ali Acar, “Yetimlerin Sosyal Güvenliği”, **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 29, Sayı 4 (Ekim-Kasım-Aralık 1993), s. 83: Nisâ: 6

⁸³ “Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede Kûşâd Olunacak Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkında Nizâmname'dir”, **Düstur**, Tertib I, Cild I, ss. 276-281

⁸⁴ Şemseddin Sami, a.g.e., s. 1300

işletme, onlar adına mallarından tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu yahut veli/hakim tarafından bir kimseye bu yetki ve sorumluluğun verilmesini ifade eder.”⁸⁵

Yetimlik süreci çocuğun doğal hamilerinin, yani anne veya babanın ölümüyle başlıyordu. Yetim çocuk, hukuken rüşt yaşına kadar kendi başına hareket edemeyeceği için onun haklarını ve malını koruyacak bir vasiye ihtiyaç duyulmaktaydı.⁸⁶

İslam hukukunda çocuk üzerinde üç türlü vesayet olduğu kabul edilmiştir. Bunlar “doğrudan doğruya küçüğün şahsına bağlı hakların kullanımıyla ilgili velayet, küçüğün mallarının koruma ve idaresine yönelik velayet ve küçüğün beden ve ruhen sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesini konu alan velayet”dir.⁸⁷ Konumuz açısından bizim için önemli olan çocuğun mallarının korunması ve idaresiyle ilgili velayettir.

Fıkıhta vasi olma durumu, babanın ölümü veya ehliyetsiz olması halinde başvurulan bir yöntemdir.⁸⁸ Velinin çocuğun bakımını üstlenememesi durumunda bir kimseye vasilik yetkisi verilir. Bu yetkiyi veren kişiye (baba veya dede) “*mûsî*”, yetki verilen kişiye de vasi veya “*mûsâ ileyh*”, vesayetten kaynaklanan yetki ve sorumluluklara “*mûsâ bih*”, vesayet altındaki çocuğa da “*mûsâ aleyh*” denir. Baba veya dede tarafından belirlenen vasiye “*vasi-i muhtar*”, kadı tarafından belirlenene “*vasi-i mansub*” denilmektedir.⁸⁹

---

⁸⁵ Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 43, s. 66

⁸⁶ Araz, **a.g.e.**, s. 52

⁸⁷ Ali Bardakoğlu, “Hidane”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 17, s. 467

⁸⁸ Mehmet Çanlı, Veli İnanç, **Eytam İdaresi-Sandıkları ve Marmaris Uygulaması (1885-1911)**, Marmaris Ticaret Odası Kültür Yayınları, Ankara, 2015, s. 38-39

⁸⁹ Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, s. 66

İslam hukuku vasilğin bir silsile halinde kime verileceğini belirlemiştir. Mecelle'nin 974. maddesine göre “*Sagirin bu babda velisi evvela babası, saniyen babası fevt olmuş ise vasiyy-i muhtarı ya'ni babasının hal-i hayatında ihtiyar ve nasb etmiş olduğu vasi, salisen vasiyy-i muhtar dahi vefat ederse anın hal-i hayatında nasb eylediği vasi, rabi'an cedd-i sahihi yani sagirin babasının babası yahud babasının babasının babası, hamisen işbu ceddin hal-i hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasi, sadisen ol vasinin nasb eylediği vasi, sabian hâkim yahud vasiyy-i mansubu ya'ni hâkimin nasb eylediği vasidir. Amma kardeş, amca vesair akrabanın vasi olmadıkları halde izin vermeleri caiz değildir.*”⁹⁰ Yani çocuğun ilk vasisi babasıdır. Babanın ölümü halinde vasilik babanın hayattayken belirlediği kişiye geçer. Bu vasinin de ölümü halinde onun hayattayken belirlediği kişi vasi olur. Daha sonra çocuğun dedesi veya dedesinin babası vasi olur. Sonrasında dedenin veya dedenin babasının seçmiş olduğu kişi vasi olur. Bu kişinin de vasilikten ayrılmasıyla onun belirlediği kişi vasi olur. Son olarak da bizzat hâkimin kendisi veya onun belirlediği kişi vasi olur.

Bu vasilik silsilesi biraz karmaşık olsa da pratikte farklı bir yöntem izlenmiştir. Yahya Araz'ın çalışmalarına göre vasilerin yarıdan fazlası anneler arasından seçilmiştir. Kendi çocuklarına vasi olarak atanan annelerin dindarlık ve dürüstlükleri belirtiliyor ve vasilik görevini hakkıyla yerine getirebileceği söyleniyordu.⁹¹ Yine Fatih Bozkurt'un araştırmalarında vasilğin genellikle anne ve babaya verildiği görülmektedir. Anneanne, babaanne, dede, amca, dayı, abi, teyze ve hala da sık sık vasili olarak atanmıştır. Yetim çocukla akrabalık bağı olmayanların vasi olarak atanması nispeten azdır.⁹²

---

⁹⁰ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 135

⁹¹ Araz, **a.g.e.**, s. 64-65

⁹² Fatih Bozkurt, “Yetimi Kolla Malını Korum! Tereke Defterleri ve Yetim Malları (1775-1875)”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2012, s. 79

Vasinin başlıca görevleri yetimin hak ve hukukunu korumak, onun menkul ve gayrimenkul mallarını muhafaza etmek ve yetimin yararına olacak şekilde bu malları arttırmak, nafakasını karşılamak şeklinde sıralayabiliriz.⁹³ Nafaka vasi tarafından karşılandığı gibi yetime kalan mallardan da karşılanabiliyordu.

Vasilik, dinî bakımdan oldukça ağır bir yük olarak görülmüştür. Örneğin halk arasında “Allah’a asi olmak istersen vasi ol” şeklinde bir deyim yerleşmiştir.⁹⁴ Vasilikle ilgili sorunlar doğrudan vasiden kaynaklandığı gibi kadıların yolsuzluklarından da kaynaklanabiliyordu. Mayıs 1775 tarihli bir fermanla “yetimlerin paralarının muhafazası ehliyet ve istikamete muhtaç olmakla imtihanla ehliyeti zahir olan kimselerden maadasının tayin olunmaması ve hıyaneti olanların tedip olunmaları ve yetimlerin mallarının vasinin eline verilmeyerek bedestene konulması ve yetimin ebeveynlerinden intikal eden menkul, akar ve vakfin mahkeme vasıtasıyla başkasına ferağ olunması” söyleniyordu.⁹⁵ Yetimler rüşd yaşlarına ulaştıktan sonra gayrimenkullerin değerinin altında satılması, nakit paranın yerinde kullanılmaması gibi nedenlerden dolayı vasilerinden şikâyetçi olabiliyorlardı.⁹⁶

Vasilik hakkında Rumeli kazaskerine yazılan Aralık 1798 tarihli bir fermanla “... tahrir-i tereke ve kısmet-i verese maddesinde İstanbulda ve taşrada yetim ve yeimelere gadr olduğu ve ba’zı kimseler vasi oldum deyu yetimlerin mallarını kabz ve kendi umuruna sarf ile gadra cesaret eyledikleri ma’lum olan hâlâtdan olmağla şu

---

⁹³ Çanlı, İnanç, a.g.e., s. 41; Bozkurt, a.g.m., s. 78

⁹⁴ Araz, a.g.e., s. 65; Şinasi-Ebuzziya, **Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye**, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1302, s. 62

⁹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 268

⁹⁶ Araz, a.g.e., s. 66

kismet maddesinde kassam ketebesini ve muhızır mekulelerine i'timad olunmayub hükkam-ı şer'-i şerif bi'z-zat dikkat eylemeleri kat'i matlub-ı hümayunumdur bu irademi kadiasker efendilere ve sair iktiza edenlere bildiresin ben dahi taharri ederim eytama gadr olunduğunu istima' edersen sonra bana cevab vermek güç olur..." denilerek vasilerin ve tereke yazımından sorumlu kassam ve muhızırların yaptığı haksızlıklardan bahsedilmektedir.⁹⁷

Vasilerin yaptığı haksızlıklara örnek olarak Yanya valisine gönderilen 15 Ekim 1851 tarihli bir belgeyi gösterebiliriz. Belgeye göre; Ahmed ağanın eytamına vasi olarak atanan kişinin kötü niyetinden dolayı azl edildiği, fakat yerine tayin edilen kişinin de gadrinin devam ettiği belirtilmiş ve Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından İbrahim Ağa'nın yetimlere vasi olarak atanması istenmiştir.⁹⁸ Kadıların yaptığı yolsuzluklara örnek olarak ise; tereke yazımı sırasında veraset hücceti harcı adı altında bir miktar para aldıktan sonra vasiyi bir töhmetle azledip yeni vasi ataması ve bu harcı yeniden alması gösterilebilir.⁹⁹

Vesayetin; vasinin ölmesi, çeşitli nedenlerden dolayı vasilik görevini yerine getirememesi ve yetimin rüşd yaşına ulaşmasıyla sona erer.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Bozkurt, a.g.m., s. 81: Kassam-ı Askeriye Şer'iyeye Sicili, no. 706, vr. 1a

⁹⁸ BOA. A.MKT.DV., 43/56 (19 Zi'l-hicce 1267 – 15 Ekim 1851)

⁹⁹ Gülser Oğuz, "Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri", **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/1, Winter 2014, s. 414-415

¹⁰⁰ Ali Bardakoğlu, "Vesâyet", s. 69

2.5. Sonuç

Genel hatlarıyla yetim, buluğ, rüşd ve vasilik kavramlarının incelenmesi çalışmanın devamı açısında oldukça önemlidir. Zira üçüncü bölümde değinilecek olan Eytam Sandıkları, doğrudan doğruya bu kavramlar etrafında şekillenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETİM MALLARININ KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR VE EMVAL-İ EYTAM NEZARETİNİN KURULUŞU

3.1. Giriş

Çalışmanın bu bölümünde yetim mallarının korunmasına yönelik devlet müdahaleleri ve Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulması incelenecektir. Bu süreç takip edilirken ilk iki bölümde değinilen konular göz ardı edilmemelidir. Zira şer'i bir konu gibi görünen yetim mallarının korunması uygulaması, ilk bölümde bahsettiğimiz modern devlet anlayışının bir sonucu olmuştur.

Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulmasıyla yetim mallarının korunması ve işletilmesi bürokratik ve karmaşık bir yapı haline getirilirken; bundan çok daha önemlisi devlet, yetim mallarını direkt olarak kendi kontrolü altına alıyordu.¹⁰¹ Bu uygulamayı on dokuzuncu yüzyıla başlayan ve Tanzimat'tan sonra doruk noktasına çıkan merkezleşme ve bürokratikleşmeye bağlayabiliriz. Zira birinci bölümde de değinildiği üzere devlet, Tanzimat'la birlikte gücünü ve etkinlik alanını sürekli olarak genişletme eğiliminde olmuştur.

Emval-i Eytam Nezareti'nin kuruluş sürecine değinmeden önce konuyla ilgili eski uygulamalara değinilecek ve bu bağlamda tereke / muhallefat kavramı açıklanarak devletin yetim mallarına dair uygulamalara müdahale etme sebepleri incelenecektir. Ayrıca eytam sandıklarının işlevi ve taşrada yaygınlaşmasına da kısaca değinilecektir.

---

¹⁰¹ Nazan Maksudyan, **Hearing The Voiceless-Seeing The Invisible: Orphans And Destitute Children As Actors Of Social, Economic And Political History İn The Late Ottoman Empire**, Sabancı Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008, s. 251

3.2. Tereke / Muhallefat

Tereke ve *muhallefat* sözlükte eş anlamlı olarak kullanılır ve her ikisi de “ölen bir adamın bıraktığı şeyler” anlamına gelir.¹⁰² Osmanlı uygulamasında tereke yazımı ve mirasın taksim edilmesi kadıların yardımcı memurlarından *kassamların* görevidir.¹⁰³

Tereke yazımı kişinin ölümüyle başlayan bir süreç olup öncelikle ölenin mal varlığı tespit edilir. *Ehl-i hibre* denilen bilirkişilerce malların değeri belirlenip terekeye yazılır. Bu mallardan ölen kişinin *teçhiz* ve *tekfin* masrafları karşılanır. Ardından, varsa, borçları ödenir; bu uygulamada öncelik vakıflardan alınan borçlara verilir. Eğer mal varlığı ölen kişinin borçlarının tamamını karşılamıyorsa alacaklılar terekedeki hisseleri oranında para alır. Bu işlemden sonra ölenin vasiyeti yerine getirilir ve son olarak da kalan malları mirasçılar arasında şer’i kanuna göre paylaşılır. Eğer ölenin mirasçısı yoksa kalan malları devlet hazinesine aktarılır. Bu işlemler kadı veya kassam tarafından kadı siciline veya kassam defterine kaydedilerek resmileşir.¹⁰⁴

Miras taksimi yapılması askerî sınıf üyeleri için zorunlu olmakla birlikte reaya için isteğe bağlı bir uygulamadır. Kadı veya kassam ancak mirasçıların isteği yahut mirasçılar arasında küçük çocuk varsa onun haklarını korumak adına duruma müdahale edebilir. Bununla birlikte tereke / muhallefatla ilgili kayıtlar sicillerde en fazla

---

¹⁰² Şemseddin Sami, **a.g.e.**, s. 822 ve 1226

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sait Öztürk, “Kassam”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 24, ss. 579-582

¹⁰⁴ Hamza Aktan, “Kısmet”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 25, s. 497; Tahsin Özcan, “Muhallefat”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 30, s. 406; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 127; Gülser Oğuz, **a.g.m.**, s. 410; Ayrıca İslam hukukunun miras taksimiyle ilgili hükümleri için bkz. İsmail Karagöz, **Kur’ân ve Miras**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015

karşılaşılan belge türüdür. Tahsin Özcan'ın tahminlerine göre "İstanbul sicillerinin yaklaşık %40'ı tereke ve miras kayıtlarından meydana gelmektedir."¹⁰⁵

Askerî sınıf olarak bilinen, yani vergi vermeyen devlet memurları ve görevlilerin tereke işlemleri askerî kassamlar; reayanın, yani sivil halkın tereke işlemleri ise beledî kassamlar tarafından görülmekteydi. Varisi belli olmayan terekelere Beytülmal kassamlığı bakarken gayrimüslim tebaanın terekelerine isteğe bağlı olarak kadılar veya mensubu oldukları dinî cemaatin reisleri bakmaktaydı.¹⁰⁶

Askerî sınıf mensuplarının terekelerinin kaydedilmesinin zorunlu olduğunu söylemiştik. İlhami Yurdakul, bu sınıfın terekelerinin yazılmasına özel bir önem gösterildiğini belirtmektedir. 1826'dan önce Yeniçerilerin tereke işlemleri beytülmal emini tarafından yazılır, ölen Yeniçerinin malları satıldıktan sonra cenaze işlemlerinin masrafları düşülür ve paralar *orta sandığı*nda saklanırdı. Ölen kişinin yetimleri varsa buradaki mallarından nafakaları karşılanır, yetimler rüşt yaşına geldiğinde de malları kendisine teslim edilirdi. Varisi olmadan ölen Yeniçerilerin malları devlet hazinesine aktarılırdı. Yeniçeri ocağı kaldırıldıktan sonra yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunda da bu uygulama devam etmiştir.¹⁰⁷

Tereke / muhalefat yazımı oldukça hassas bir konu olup eski dönemlerden beri özen gösterilmesi gereken bir muamele olduğu belirtilmektedir. Örneğin daha on altıncı yüzyılda kadınların ve naiplerinin sık sık görev yerlerinde teftişe çıkarak zorla tereke

---

¹⁰⁵ Özcan, a.g.m., s. 406, 407

¹⁰⁶ Yurdakul, a.g.e., s. 127

¹⁰⁷ Yurdakul, a.g.e., s. 130, 131; Tahsin Özcan, "Osmanlı Toplumunda Yetimlerin Himayesi Ve Eytam Sandıkları", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 14, Yıl: 2006, s. 105

taksimi yapmamaları tembihlenmektedir.¹⁰⁸ I. Ahmed'in 1609 tarihli bir adalet fermanında "... siz ki kadıarsız ... her kasaba ve karyeye karib geldiğinizde yeni makberleri sayub defter idüb badehu mahalline varub bunlar ne zamanda fevt olmuşlardır ve bunların metrukâtı nice oldu ne için bize haber eylemedin ve bizden izin almadan defn eylediniz deyu taaddî idüb ve kefereden mürd olanlardan birkaç kuruş almayınca defne izin vermeyüb ekserinin veresesinden sagîr ve sagîre ve gaib ve gaibe olmayub cümle hazır ve kibar olub kısmet taleb eylemezler iken cebren müteveffanın muhallelfatını yazub iki yüz akçe değer esvabı bin ve bin beş yüz akçe pahaya tutub kısmet bahanesiyle beğendiğiniz esvabı çeküb alub ve sizden mukaddem kadı olanlar bir defa kısmet eylediği müteveffa için kısmet olmamış ve bazı esvab gizleyüb rüsum kısmına gadreylemişsiz tekrar kısmet lâzımdır deyu kısmet idüb ..." ifadeleri yer almakta ve kadıların henüz o dönemde dahi yaptıkları yolsuzlukları gözler önüne sermektedir.¹⁰⁹

Kadıların tereke yazarken yaptığı yolsuzlukları inceleyen Gülser Oğuz, bu durumun birkaç sebebi olduğunu belirtmektedir. Oğuz'un analizine göre kadıların yolsuzluğa başvurularında düzenli maaşlarının olmaması oldukça etkilidir. Kadılar ve ona yardımcı memurlar devletten maaş almadıkları için gördükleri işlemlerden aldıkları harçlarla geçimlerini sağlıyorlardı. Bu nedenle mümkün olduğunca fazla işlem yapmak istiyor, yaptıkları işlemlerde de ufak tefek hilelere başvuruyorlardı. Ayrıca kadıların görev süresi en fazla iki sene olduğu ve bu iki senenin sonunda çok uzun süreler boşa kaldıkları için (*mülazemet*) mümkün olduğunca fazla servet biriktirmeye çalışıyorlardı.

---

¹⁰⁸ İlber Ortaylı, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 72

¹⁰⁹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 260

Mesela bir yetime vasi tayin ederken belli bir miktar *veraset hücceti harcı* alıyor, kısa bir süre sonra vasiyi azlederek yeni bir vasi atıyor ve tekrar harç alıyorlardı.¹¹⁰

1826 tarihinden sonra girişilen reform hareketi kapsamında 1 Muharrem 1254 (28 Mart 1838) tarihinden başlanarak devlet memurlarına maaş bağlanması kararlaştırılmıştır. Bu girişim modern devlet olma yolunda atılmış ciddi bir adım olmanın yanında, yukarıda bahsedildiği gibi, her kademedeki devlet memurunun rüşvet veya başka bir şekilde haksız kazanç elde etmesini engellemeye yönelik bir girişimdir.¹¹¹

---

¹¹⁰ Musa Çadircı, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli Tarık-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, XIV / 25 (1981-1982), s. 141; Oğuz, a.g.m., s. 413, 414-415: “6 Cemâziye’l-evvel 1302 (21 Şubat 1881) tarihli kayda göre Nevşehir’e bağlı Dokuz Yelesi Karyesi sakinlerinden Mehmed bin Salih’in 1.090 kuruşluk terekesi vardır. Bu kayıta mahkeme masrafları ve resim giderleri toplam 30 kuruş tutmuştur. Fakat kadı toplamın sonucunu 31 olarak yazmış ve böyle işlem görmüştür. Dolayısıyla buradan 1 kuruş kadiya fazla bakiye kalmıştır. Bunun yanında tereke yekûnundan mahkeme masrafları çıkarılırken elde edilmesi gereken sonuç 1.059 olması gerekirken 1.058 yazılmış ve 1 kuruş daha kadının bakiyesine kalmıştır. Son olarak da kendi hesabıyla 1.058 dağıtılması gerekirken 1.054 dağıtılmıştır. Böylelikle 4 kuruş daha kazanmıştır. Toplamda da 6 kuruş görünürde olup da mirasçıların eline geçmemiştir.” (Kaynak: Nevşehir Şer’iye Sicili, Belge no. 451, sayfa 131), s. 416

¹¹¹ Osmanlı memurlarının bulaştığı yolsuzluk örnekleri için bkz. Erdoğan Keleş, “Tanzimat Dönemi’nde Rüşvetin Önlenmesi İçin Yapılan Düzenlemeler (1839-1858), **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı 38, 2005, ss. 259-280; Roderic Davison, **Osmanlı**

İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876, Agora Kitaplığı, 2005, s. 36: “ ‘Dürüst olmayı teşvik eden hiçbir şey yok’ diyordu Diyarbakır valisi. ‘Adil bir yöneticilik yapmaya kalksam öbür paşaların hepsi karşımda birleşir ve kısa sürede yerimden olurum; rüşvet almasam hiçbir şey satın alamayacak kadar fakirleşirim.’” (Kaynak: ABCFM, Assyrian Mission, No: 61, 15 Ağustos 1859); Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 192: “Kocaeli müşiri Akif Paşa fazla vergi toplayarak halktan haksız yere 42.779 kuruş para almıştı. Ayrıca köprü onarımı için gönderilen paradan da 72.820 kuruşu zimmetine geçirmişti. Akif Paşa savunmasını yaparken maaşının yetersizliğinden ötürü bunları yaptığını, Tanzimat-ı Hayriye'ye vukufsuz olduğunu ileri sürmüştü. Ancak rakamlarla kendisine yeterli maaş ödendiği ortaya konulmuş, suçlu görülerek bütün unvan ve rütbeleri alınarak devlet hizmetinde görev verilmemek şartı ile iki yıl için Edirne'ye sürgün edilmesi kararlaştırılmıştı.” (Kaynak: Takvim-i Vekayi, defa 213); Ebou-El-Haj, Osmanlı memurlarının bizim “yolsuzluk” olarak gördüğümüz uygulamalarını anakronizme düşmeden değerlendirmek gerektiğini söylemektedir: “Günümüzün düşünüş biçimi için kamu yararına hizmet ile meritokratik uygulamalar, eşitlik, kurumsal nesnellik ve yargı bağımsızlığı birbirleriyle yakından ilintilidir. Akılcılık bu süreçleri birbirine bağlar ve bunların tümü modern ulus-devletin özellikleridir. Buna karşılık Osmanlı yönetici sınıfı bir tarafta şahsi iktidar ve mülkiyet, diğer yanda da devlet hazinesi arasında herhangi bir ayırım yapmıyordu. Yönetici sınıfın iktidarı elinde bulunduran üyeleri, bir yozlaşma ya da açgözlülük duygusuna kapılmaksızın, ne yolla olursa olsun servet edinmeye bakmışlar, bunu da kendilerinin meşru hakkı olarak görmüşlerdir.”, Rifa'at Ali Ebou-El-Haj, **Modern Devletin Doğası: 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 99

Yine bu bağlamda ilmiye sınıfına yönelik bir ceza kanunnamesi hazırlanmıştır. Mayıs 1838 (Rebiyülahir 1254) tarihli “*Tarik-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi*” kadıların tereke yazımı sırasında yaptığı usulsüzlüklere de değinerek, bu işlemden almaları gereken ücretleri belirlemektedir. Buna göre tereke yazımında “şeriatın gereği ve padişahın fermanına uygun olarak ‘*kuruşta bir para resm-i kısmet ve bin kuruştan almış para ücret-i kaydiyye*’ ve müzayede ile satılan terekeden elde edilen meblağdan ‘*bin kuruşta iki kuruş ücret-i delaliyye alınıp bundan fazla harç-ı hüccet vesayet ve hademe ve ihzariyye ve kalemiyye namıyla ve nam-ı aherle bir akçe alındığı*’ anlaşılırsa alınan şey iade edilecek ve alan cezalandırılacaktır.”¹¹²

Düstur’da yayımlanan fakat tarihi belirtilmeyen “*Bi’l-umûm Mehâkim-i Şer’iyye Hakkında Nizâm-nâme*”nin 55, 56 ve 57. maddeleri yetim mallarına dair yapılacak işlemlerle ilgilidir. Nizamnamenin 55. Maddesine göre “*Eytâm için nasb-ı vasî ve idiyye ve izn-i elbise ve isbât-ı rüşd ve emsâli hacetlerden kat’an harc alınmayub fakat tahmiline göre on gurûşdan nihâyet otuz gurûşa kadar kalemiyye ve kaydiyye ahz olunacaktır.*” Yani vasi tayini, bayramlık elbise ve rüşd isbatı gibi konularda kadıların harç alması yasaklanıyor, fakat 30 kuruşu geçmemek koşuluyla kalemiye ve kayıt ücreti alınacağı belirtiliyordu. 56. maddesi “*Eytâm ve evkâf ve kibâr emvalinin idâne hüccetleri için yalnız kîsede beş gurûş harc alınacaktır ve tecdîd-i idâne olundukda hâmiş-i hüccet harcı olmak üzere kisede yüz para alınacaktır.*” demektedir. Buna göre eytam malının borç olarak verilme işleminden %1 ve bu işlem tekrarlanırsa %0,5 oranında harç alınacaktır. 57. madde yetim mallarının muhasebesiyle ilgili olup “*Hasbe’l-nizâm üç senede bir kere emvâl-i eytâm muhâsebesi rü’yet olunarak ba’de*

---

¹¹² Hamiyet Sezer Feyzioğlu, **Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer’i Mahkemelerde Yapılan Düzenlemeler**, Hel Yayınları, Ankara, 2014, s. 54; Çadircı, a.g.m., s. 146

ihrâcü'l-masârif fazla kaldı hâlde asıl mâla sirâyet itmemek üzere fazlanın kâfî olduğu mertebe-i mecmû'-ı mâldan harç-ı muhâsebe olarak kisede beş gurûş alınacaktır fakat hasbe'l-icâb bir sene mürûrunda muhâsebesi rü'yet olunduğı sûretde zikr olunan harc-ı muhasebenin sülüsü ve iki sene mürûrunda rü'yet olunduğı takdîrce sülüsânı ve üç sene veyâhûd ziyâde mürûrunda rü'yet olunur ise sâlifü'z-zikr kisede beş gurûş alınacaktır ve eğer ba'de ihrâcü'l-masârif fazla kalmaz ise harc-ı muhâsebe alınmayub ber-vech-i hesabı rü'yet olunacaktır.” demektedir. Buna göre yetim malları üç yılda bir denetlenecektir. Bu işlemin bir masrafi olacağından yetim malının aslına dokunulmadan kârından %1 oranında harç alınacaktır. Eğer icap eder ve bir sene sonunda muhasebe yapılırsa bu harcın üçte biri, iki sene sonunda yapılırsa üçte ikisi ve üç sene sonunda yapılırsa tamamı alınacaktır. Eğer mallardan fazla çıkmazsa harç alınmayacaktır.¹¹³

Görüldüğü gibi doğrudan yetim mallarıyla ilgili düzenlemeler yapılmadan önce de çeşitli vesilelerle bu işlemler düzenlenmeye çalışılmıştır. Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulmasıyla doğrudan bu alana yönelik düzenlemeler yapılmaya başlayacaktır.

3.3. Emval-i Eytam Nezareti'nin Kurulma Sebepleri

Yukarıda bahsedilen tereke usulü ve kadıların bu süreçte yaptığı yolsuzluklar şüphesiz ki Osmanlı tarihi boyunca var olmuştur. Fakat on dokuzuncu yüzyılın modern devleti; kurum ve kuruluşlarıyla, idari yapısı ve bu yapıyı denetleyen mekanizmalarla halkını olduğu kadar memurlarını da kontrol altına almaya gayret göstermiştir. On dokuzuncu yüzyılla birlikte devlet memurlarının uyması gereken kurallara dair pek çok düzenlemenin yapılmasından bunu kolayca anlayabiliriz.

¹¹³ “Bi'l-umûm Mehâkim-i Şer'iyye Hakkında Nizâmnâme”, **Düstur**, Tertib I, Cild I, ss. 301-314

Süreç içerisinde merkezî devlet etkinlik sahasını artan oranda genişletmiş ve eskiden ulema sınıfının tekelinde olan alanlara da el atmaya başlamıştır. Bu durumun en fazla bilinen örneği vakıflara yönelik devlet müdahalesidir. Devlet okullarının açılmaya başlaması ve yargı alanında nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla başlayan sekülerleşme ulema sınıfının geleneksel gücünü büyük oranda azaltan diğer düzenlemeler olmuştur.

Yetim mallarının tespit edilmesi, yazılması ve yetimin rüşt yaşına gelene kadar bu malların değerlendirilmesi kadıların denetiminde olmuştur. Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulmasıyla sistem düzenli ve bürokratik bir yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Bununla birlikte nezaretin kurulmasından önce de zaman zaman yetim mallarının korunması ve iyi idare edilmesiyle ilgili fermanlar çıkartılmıştır.

Örneğin III. Selim'in saltanatının başlarında İstanbul kadısına hitaben yazılan bir fermanında: *“Bezzâzistân ve Bitpazarında bi'l-müzâyede fîrûht olunan eşyâ-yı münevvi'a-i ibâd ve metrukât ve muhallefâtı Bezzâzistân ve Bitpazarı ahâlileri birbirleriyle ittifâk ve ittihâd ve şirket-i hafiyeleriyle artırmayıp rahîs bahâlarıyla iştirâ ve tamâm iğtisâb ve intihâb ve değerinin sülûs ve rub'u bahâlarıyla iştirâ eylediklerinden sonra birer mahalle tecemmu' ve beynlerinde tekrâr müzâyede ve çıkışma ederek gırlı bahâya iblâğ ... .. cesâret eden ahz olundukdan sonragedik ve mâlik olduğu emvâl ve eşyâsı cânib-i miriden zabt ve kendisi katle bedel Magosa Kal'asına kal'a-bend olunacağı muhakkak ve meczûm ve hakkında bâb-ı ricâ ve merhamet mefkûd ve mesdûd idüğünü kendilere tefhîm ve işbu fermân-ı âlî sudûrunu sâbıklara kıyâs ve tenbihe lafzı kabilinden add ile yine âdet-i merdûde-i sâbıkları üzere hakaret ederler ise bildim bilmedim demelerine bir vechile havâle-i sem'-i i'tibâr olunmayıp irtikâb edenlere emân verilmeyip va'idât-ı merkûme icrâsı derkâr idüğünü Bezzâzistân ve Bitpazarı ahalilerinin gûş-i huşlarına telkin eylemelerini ve kethüdâlar*

dahi fimâ-ba'd bu mekûle emr-i memnû'a cesâret edeni kapıya göndermekde ve haber vermekde kusûr ederler ise sonra haber alındıkda kendüleri dahi kazâyâ uğrayacaklarını Bezzâzistân ve Bitpazarı kethüdâlarına ber-vech-i izâh beyân ve tenbîh ve te'kîd eyledikden sonra..." denilerek yetim mallarının korunduğu bedestenlerde esnafın birbirleriyle anlaşarak yetim mallarını düşük paraya satın aldıklarının belirlendiği ve bunu yapanların Magosa kalesine kalebent olarak sürgün edileceği söylenmektedir.¹¹⁴ Aynı III. Selim, 1798 tarihli başka bir fermanında "... *eytama gadr olunduğunu istima' edersem sonra buna cevab vermek güç olur ona göre...*" diyerek kendisini de yetimlere yapılan zulümlerden mesul tutmakta ve bu konuya dikkat edilmesini istemektedir.¹¹⁵

1795 senesinde yapılan bazı düzenlemelerle yetim mallarının muhafazasının dürüstlükleri ve yetenekleri sınavla belirlenenlerden başka kimseye bırakılmaması, hıyaneti tespit edilenlerin tedip edilmesi, yetim mallarının vasilerin eline verilmeyerek bedestenlerde saklanması ve yetime kalan menzül, akar ve vakıf gibi gelirlerin mahkeme tarafından başkasına devredilmemesi karara bağlanmıştır.¹¹⁶

Yine II. Mahmut'un 1811 tarihinde Rumeli kazaskerine hitaben yazılan fermanında "... *erâmil-i eytâma şefkat ve merhamet ve hulûl-i rüşt ve sedâdına değin emvalleri muhâfazasına dikkat Kitâb-ı Kerim'de a'zam-ı evâmir-i ilâhiyyeden ve bu husûsa itinâ ve nezâret cümleinin ve tahsis hukkâm-ı şerifin vâcibe-i zimmetlerinden*

---

¹¹⁴ Bozkurt, a.g.m., 33 numaralı dipnottan

¹¹⁵ Yurdakul, a.g.e., s. 132-133: İstanbul Şerhiye Sicilleri Arşivi, İstanbul Kadılığı, nr. 76, vr. 23, Evasıt-ı Receb 1213 (19-28 Aralık 1798)

¹¹⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 268

olmaktan nâşî...” denilmekte ve konunun dinî bir yükümlülük olduğu belirtilmektedir.¹¹⁷

Tüm bu örneklerden anlaşıldığı üzere padişahlar belirli aralıklarla yetimlerin hukukunun ve mallarının korunmasını tembihleyen fermanlar çıkarmıştır. Fakat devlet otoritesinin oldukça kısıtlı olduğu bu dönemlerde, diğer pek çok konuda olduğu gibi, çıkartılan fermanların işe yaradığını düşünmek yanıltıcı olacaktır. On dokuzuncu yüzyıl reformlarıyla birlikte devlet otoritesi sürekli olarak artmış ve yüzyılın ortasına gelindiğinde daha öncesinde çıkartılan fermanlarla yoluna konulmaya çalışılan yetim mallarının korunması merkezî bir kurumun, Emval-i Eytam Nezareti’nin, denetimine bırakılmıştır.

3.4. Emval-i Eytam Nezareti’nin Kurulmasından Önceki Uygulamalar

Emval-i Eytam Nezareti’nin kurulması yetim mallarının korunması ve işletilmesini merkezî bir yapıya kavuşturmuştur. Fakat bu nezaretin kurulmasından önce de yetim malları çeşitli şekillerde korunuyor ve kullanılıyordu. Örneğin on dokuzuncu yüzyılda İstanbul’u ziyaret eden Miss Pardoe, Süleymaniye Camiinin etrafındaki bedestenlerde yetimlere ve diğer İstanbullulara ait çok sayıda sandık olduğunu belirtmektedir.¹¹⁸ Zira daha önceki fermanlardan da yetim mallarının bedestenlerde saklandığını görmekteyiz.

Aynı şekilde Nezaret kurulmadan önce de yetim malları borç olarak veriliyor ve yetim parası değerlendiriliyordu. Bu konudaki referans yine dinî olup Hz.

---

¹¹⁷ Bozkurt, a.g.m., s. 69-70: Kısmet-i Askeriye Şer’iye Sicili, no. 895, vr. 1A

¹¹⁸ Bozkurt, a.g.m., 39 numaralı dipnot: Julia Pardoe, **Şehirlerin Ecesi İstanbul: Bir Leydinin Gözüyle 19. Yüzyılda Osmanlı Yaşamı**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 227-228

Muhammed'in "Dikkat edin! Kim malı olan bir yetimin velisi olursa, o malı ticarete değerlendirsın ve o malın zekâtını yiyip tüketmesine terk etmesin." şeklindeki hadisine dayandırılmaktadır.¹¹⁹

Yetim malının faizle borç verilerek işletilmesine dair birkaç örnek vermek gerekirse: 1848 senesinde Nevşehir kazası sakinlerinden Niğdelioğlu Yorgi, "*ma'rifet-i şer'le*" 9 senede ödemek koşuluyla Elhac Ali'nin vasisi olduğu yetimelerin malından 25 bin kuruş borç almıştır. Niğdelioğlu Yorgi, borcunu 27 bin kuruş faizle, yani toplamda 52 bin kuruş olarak ödemeyi kabul etmiştir. Meblağın fazlalığından olacak ki konu Konya valisine de bildirilmiş ve borçlunun, borç koşullarına uymaması halinde İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.¹²⁰

Bir başka örnekte Yorgancı Nuri Ağa'nın adamı Hacı Mehmed'in eytam malından "*li-ecli't-ticare*", yani ticaret yapmak maksadıyla 10 bin kuruş borç aldığı ve Varna'ya giderek kereste ticareti yaptığı belirtilmektedir. Fakat Nuri Ağa, keresteleri zimmetine geçirmiş ve "*eytâm-ı merkûmeye gadr dâ'iyesinde*" bulunmuştur. Bu durumun anlaşılmasından sonra borcun verilmesinde aracı olan Ahmed Ağa, Varna'ya gönderilmiş ve Nuri Ağa'nın malının muhasebesinin yapılması istenmiştir. Ayrıca "*meblağ-ı mezbûrenin tahsili ve mümkün olmadığı hâlde merkûm Mehmed'in Dersa'adet'e ihzârî*" Varna muhafızından istenmektedir.¹²¹

Son örneğimizde ise İstanbul'da nalbur esnafı Tahir Efendi'nin kefaletiyle Benayot kalfaya eytam malından 6 bin kuruş borç verilmiştir. Bu süreçte Tahir Efendi "*müdirlik hizmetinde istihdâm*" edilerek Bosna eyaletine gönderilmiştir. Benayot kalfa borcunu ödeyememiş, kendisine üç dört ay ek süre tanınmış fakat sonunda iflas etmiştir.

¹¹⁹ Batchaeva, **a.g.e.**, s. 48-49: Tirmizî, **Zekat**, 6419

¹²⁰ BOA. A.MKT., 134/54-4, 13 Receb 1264 (15 Haziran 1848)

¹²¹ BOA. A. MKT. 180/98, 17 Rebiu'l-ahir 1265 (7 Mart 1849)

Eytamın vasisi olan Mehmed Emin, borcun Tahir Efendi tarafından ödenmesini ve “*eytâmı gadrden vikâyesine dâ’ir Bosna vâlisi devletlü pâşa hazretlerine hitâben bir küt’a emirnâme-i sâmi*” gönderilmesini istemektedir.¹²²

Son iki örnekte de görüldüğü üzere yetim malının denetimsiz bir şekilde borç olarak verilmesi bazı sıkıntılara yol açmaktadır. Elimizdeki örneklerde meblağların yüksek olmasından dolayı üst düzey devlet memurları da sürece dâhil edilmiştir. Fakat meblağların daha düşük olduğu durumlarda çok daha büyük sıkıntıların yaşandığını ve bu sıkıntıların çözümünün pek de kolay olmadığını düşünebiliriz. İşte bu karmaşanın bir düzene konması ve sisteme devlet mekanizmasının da dâhil edilmesi gerektiği böyle bir sürecin sonunda düşünölmeye başlanmıştır.

3.5. Emval-i Eytam Nezareti’nin Kurulması

Emval-i Eytam Nezareti’nin kurulmasındaki temel düşünce anne veya babası ölen çocuklara miras kalan malların kadı veya vasi tarafından zayi edilmeden düzgün bir şekilde kayıt altına alınması ve güvenli yerlerde saklanarak mallarının işletilmesi, çocuk rüşt yaşına geldiğinde ise malının faiziyle birlikte kendisine teslim edilmesidir. Devletin böyle bir işe müdahil olmasındaki gaye ise düzenli bir kayıt mekanizmasıyla devlet memurlarının yolsuzluklarının önüne geçmek ve eytam mallarından sağlanan para akışını kontrol altına almaktır diyebiliriz. Zira Tanzimat döneminin modern devleti, kendi denetiminden bağımsız oluşumları sistem içerisine dâhil etme eğilimde olmuştur.

Emval-i Eytam Nezareti’nin kuruluş süreci 1840’lı yılların sonunda başlamıştır. Önceki bölümlerde de sık sık bahsedildiği üzere tereke yazımıyla başlayan yolsuzluklar yetim rüşt yaşına gelene kadar devam edebiliyordu. Bu yolsuzlukların çoğuna kassam

---

¹²² BOA. A.MKT.DV. 40/32-2, 19 Şevval 1267 (17 Ağustos 1851)

kâtiplerinin ve muhızrların adı karıştırdı. Bu yolsuzlukların çoğu tespit edilemese de 1818 yılında Mustafa Halim Efendi, 1835 yılında Kumkapılı Arif Efendi, 1841 yılında Şakir Efendi yetim mallarına zarar verdikleri gerekçesiyle kassam kâtipliğinden men edilmiştir.¹²³

Nezaret'in kurulmasıyla ilgili ilk adımlar 1849 sonlarında yetim mallarının muhasebesinin yapılmasının kararlaştırılmasıyla başlamıştır. 25 Kasım 1849 (9 Muharrem 1266) tarihli bir belgeye göre "*Kassâm kapusunda olan yirmi bin kiseye karîb eytâm akçesinin lâyıkıyla hüsn-i idâre olunamaması cihetiyle çürimekte idüğü*" belirtiliyor ve "*emvâl-i merkûme hasârdan kurtarılmak üzere yalnız eytâma mahsûs*" olmak üzere dokuzar seneliğine ve seneliği %7,5 faizle siham kamesi çıkartılması isteniyordu. Bu konu meclis-i meşverette kararlaştırılmış ve maliye nazırına bildirilmiştir.¹²⁴ Bu konunun devamında konu şeyhülislamla da görüşülmüş ve karara bağlanmak üzere Meclis-i Vâla'ya gönderilmiştir.¹²⁵

Haziran ayına gelindiğinde "*Kassâm kapusunda olan ma'lûmü'l-mikdâr eytâm akçesinin sâye-i âtîfet-vâye-i hazret-i şâhânedede hasârdan vikâyesi zımnında eytâma mahsûs olmak üzere tertîb ve küşâd olunacak fâ'izlü eshâm-ı kavâ'im keyfiyetine dâir mâliye nâzırı âtûfetlü efendi hazretleri tarafından takdîm olunan bir kit'a tezkire meclis-i vâlâya lede'l-i'tâ bu husûs mukaddemce vâki' olan ifâde-i seniyyeleri üzere tertîb ve icrâ kılınmış*" ve padişahın onayına gönderilmiştir.¹²⁶

Sonrasında "*Kassâm kapusunda olan eytâm akçesinin şunun bunun yedinde çüridilmemesi için ba'zı şerâit ve usûl ile mukaddemce çıkarılması tasdim kılınan*

¹²³ Bozkurt, a.g.m., s. 77: Kısmet-i Askeriye Mahkemesi, no. 1935, vr. 4a, 13b, 21a

¹²⁴ BOA, İ.DH. 217/12800-2, 9 Muharrem 1266 (25 Kasım 1849)

¹²⁵ BOA, İ.DH. 217/12800-4, 26 Safer 1266 (11 Ocak 1850)

¹²⁶ BOA, İ.DH. 217/12800-6, 28 Receb 1266 (9 Haziran 1850)

eshâm kavâ'imi hakkında zât-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhî ile bi'l-muhâbere kararlaştırılan sureti mübeyyin mâliye nâzırı âtûfetlü efendi hazretlerinin bir kıt'a tezkiresi şehri-ramâzan-ı şerîfin on dokuzuncu pazar gicesi sâhilhâne-i cenâb-ı meşihât-penâhîde” bir meclis-i mahsus tertip olunmuştur. Konunun dinî kısmıyla ilgili şeyhülislam, malî kısmıyla ilgili ise maliye nazırının görüşleri alınmış ve 29 Temmuz 1850 tarihinde şeyhülislamın sahilhanesinde toplanılmıştır. Toplantıda esham kamesi konusu görüşüldükten sonra yetim mallarıyla ilgili asıl sorunun bu malların düzgün idare olunamaması görüşü öne sürülmüştür. Bu bağlamda “vedî'a-i dest-i hilâfet-i yübüset-i hazret-i zi'l-hullahî olan acize-i eytâmın şimdiye kadar kassâm kapısı tâkımından gördükleri hasârdan ve gaddarlıktan kurtarılması şîme-i insâf ve mu'adelet ve lâzime-i insaniyyetden olduğu vecihle sâye-i mu'adelet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde bir çare bulunması lüzûmundan bahs açulub bâb-ı kassâmda yalnız bir on beş bin kiselik mâl-ı eytâm olduğu iddi'â olunur iken muahharen icrâ olunan takîkât üzerine fark bin kiseye karîb akçe zâhire çıkarılmış ise de her ne fâ'ide ki bunun nüsfindan ziyâdesi çürümüş olup şu hâlde gider ise mevcûdundan dahî haber kalmayacağı ifâde-i vâkı'a-i cenâb-ı mişihât-penâhîden müstebân olmağla bundan böyle hukûk-ı eytâmın bir sûret-i mergûbe ile muhâfazası husûsunda icâb-ı hâl lede'l-mülâhaza bu mâddede muhakkak olan fesâdât meydâna çıkarılıb ya'ni asıl bâ'is-i gadir ve mefâsid olan me'mûrin ve ketebe-i bâb-ı kassâmın haylü desâyisi ba'de diyecek söz bulamamak üzere peşince yemîn itdirilüb andan sonra emvâl-i merkûmenin muhâfazası tedbîrine teşebbüs kılınması haberlü olacağına binâen bu husûsa sudûr-ı i'zâmdan münâsib bir zât intihâb ve ta'yîn” kılınması kararlaştırılmış ve Meclis-i Vâlâ azasından Rumeli kazaskerliği payeli nakibüleşraf Tahsin Beyefendi bu göreve getirilmiştir.¹²⁷

¹²⁷ BOA, İ.DH. 217/12800-7, 24 Ramazan 1266 (3 Ağustos 1850); Mehmet Seyitdanlıoğlu'nun Meclis-i Vâlâ üzerine yaptığı çalışmaya göre Tahsin Bey 1850,

Bu belgeden de anlaşılacağı üzere kassam kâtiplerine olan güven oldukça azalmıştır (*kassâm kapısı tâkımından gördükleri hasârdan ve gaddarlıktan*). Hatta kassam kapısında 15 bin kise (7,5 milyon kuruş) yetim malı olduğu düşünülürken yapılan tahkikat sonucu bin kiselik (500 bin kuruş) bir fark olduğu ve bunun da ancak yarısına ulaşabildiği belirtilmektedir.

Kassam kâtiplerinin yaptığı uygunsuzluklar belirlendikten sonra kassam kapısında bulunan yetim mallarının muhasebesinin yapılması işlemine başlanmıştır. Bu bağlamda şeyhülislam, maliye nazırı ve Tahsin Bey'e hitaben bir irade gönderilmiştir. İradede "*Kassam kapusunda olan eytâm akçesinin sâye-i ma'delet-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîde hüsn-i muhâfazası zımında bir tedbîr-i kavî bulunması*" istenmekte ve eytam malının muhasebesinin yapılması için ise "*sudûr-ı i'zâmdan ve Meclis-i Vâlâ a'zâsından semâhetlü Tahsîn Beyefendi hazretlerinin*" memur edildiği belirtilmektedir. Fakat kassam kâtiplerinin yaptığı yolsuzluklar bilindiğinden "*kassâm kâtiblerinin eli karışdırılmamak üzere bâb-ı mâliyede mantık ve muktedir ketebeden me'mûr olacak zâta (Tahsin Bey'e) iki nefer muhâsib kâtib dahî*" verilmesi ve emval-i eytamın muhasebesinin bu memurlarca yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Tahsin Bey'in bu işlemleri "*mûcib-i mefharret ve ahiret bilerek görülecek muhâsebâtdan harc alımına tenezzül itmeyeceği*" belirtilmekte ve kâtiplere dahi herhangi bir ücret verilmemesi söylenmektedir.¹²⁸

1851 ve 1852 yıllarında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliğinde bulunmuştur: Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 206-207

¹²⁸ BOA, A.MKT.MHM. 21/72-1, Tarih Belirtilmemiş; BOA, A.MKT.MHM. 21/72-2, 9 Şevval 1266 (18 Ağustos 1850)

Tahsin Bey, işlemlere başlamadan önce yalnızca kassam kapısında olan yetim mallarının muhasebesinin mi yapılacağını sormuş olacak ki kendisine 5 Eylül 1850 (27 Şevval 1266) tarihli bir ferman gönderilmiştir. Fermana göre Tahsin Bey'in sorusu Meclis-i Vâlâ'da görüşülmüş ve *“muhasebeden murâd emvâl-i eytâmın hüsn-i muhâfazası kaziyesinden i'bâret”*dir cevabı verilerek *“İstanbul ve Galata ve Üsküdar mahkemeleriyle hazîne-i evkâf-ı hümayûn ve beytü'l-mâlde bulunan emvâl-i eytâmın dahî”* muhasebesinin yapılması istenmektedir. Yani Tahsin Bey ve beraberindeki iki maliye kâtibinin işi oldukça zorlaşmıştır. Zira kassam kapısında olan eytam mallarının yanında İstanbul, Galata ve Üsküdar kadılıklarıyla Evkaf ve devlet hazinesindeki yetim mallarının da muhasebesinin yapılması istenmektedir.¹²⁹

Tahsin Bey'in Ağustos 1850 (Şevval 1266) tarihinde başladığı muhasebe işlemlerinin bir yıla yakın sürdüğü anlaşılmaktadır. Zira Temmuz 1851 (Ramazan 1267) tarihine gelindiğinde Tahsin Bey, *“muhâsebâtın ekserini rü'yet iderek bir kıt'a defter ile çand kıt'a hulâsalarını tanzîm”* etmişti ve *“dirâyet-i kâmile si muktezâsınca tahsîl eylediği vukûf ve ma'lûmât ve icrâ eylediği terkikât üzerine bunun hüsn sûretle idâresi husûsunda bir lâyiha dahî”* yazmış ve Meclis-i Vâlâ'ya taktim etmiştir. Meclis-i Vâlâ'da gerçekleşen görüşmelerden sonra konuyla ilgili bir kıta mazbata hazırlanmıştır. Bu mazbata *“şehr-i Ramâzan-ı mağrifet-nişânın üçüncü salı gicesi (2 Temmuz 1851) sâhilhâne-i hazret-i meşihât-penâhîde akd olunan meclis-i mahsûsda”* tartışılmıştır. Aynı gün Tahsin Bey ve Meclis-i Vâlâ müftüsü Arif Efendi, *“kısmet-i askeriyeye ve teftiş ve beytü'l-mâl kassâmı taraflarında ve mehâkim-i sâirede idâre olunmakta olan”* emval-i eytamın ne miktarda olduğunu bu meclise sunmuştur. Buna göre *“muhâsesine bakılan emvâl-i eytâmın top yekûnu yüz altı bin beş yüz on dört kise (53 milyon 257 bin kuruş) akçe küsûr gurûşa bâliğ olarak anın yirmi iki bin beş yüz yirmi*

¹²⁹ BOA, A.MKT.UM. 30/61, 27 Şevval 1266 (5 Eylül 1850)

sekiz kisesi (11 milyon 264 bin kuruş) mevcûd ve yetmiş bin üç yüz otuz dört kisesi (35 milyon 167 bin kuruş) idânedede ve on üç bin altı yüz elli bir kisesi (6 milyon 825 bin kuruş) zimemât olduğı” anlaşılmıştır. Böylesine bir meblağın dağınık halde bulunması sorunlara yol açtığından Tahsin Bey’in hazırladığı layihada “*emvâl-i eytâmın hüsn-i idâresi husûsunda ba’zı mesâlahât ile buna bir nâzır ta’yîniyle bir emin ve münâsib mahal tahsîs*” edilmesi önerilmiştir. Bu bağlamda Meclis-i Vâlâ tarafındam “*idâne ve istidâne mâddesi için bir hüsn-i sûrete karar virilerek mevcûd olan emvâl ile ba’de-ezin hâsıl olacak akçenin telefden vikâyesi zımında derdest bulunan tasmîmâta göre lâzım gelecek esbâb-ı te’mîniyyenin istihsâline bakılmak üzere mûcib-i tahrîr olan terekeler kemâ-kân taraf-ı şer’-i şerîfden mahaller me’mûrları ma’rifetiyle tahrir olunub ta akçe husûlüne kadar mu’amelât-ı şer’iyye ve icâbiyesi oradan icrâ olunarak akçeler tahsîl ve taksîm ve eytâm sandıklarına vazı’ olunduktan sonra idâne ve istidâne mâddelerine nezâret itmek üzere makûl ma’âş ile bir münâsib zâtın müdir ta’yîn*” edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca yazılacak terekelere “*gönderilecek kâtib ve muhızır ve me’mûrin-i sâireden başka müdirliğin cânibinden dahî adam gönderilerek terekâtın kıymet-i lâyikesi fûruhtuyla irtikâb vukû’a getirülmemesi emrinde metrûk hükmüne girmiş olan şurut ve nizâmât-i kadîmenin tamamen icrâsına dikkat ve i’tinâ*” edilmesi istenmektedir. Mecl-i Vâla yetim mallarını denetleyecek kurumu müdürlük şeklinde düşünmüş fakat bu kuruma atanacak kişinin rütbesinin yüksek olması nedeniyle nazır unvanıyla atanması kararlaştırılmıştır (...*buna me’mûr olacak zâtın yine sudûr-ı i’zâmdan nezâret unvânıyla ta’yîn kılınması*...). Kurulacak yeni nezaretin çalışan kadrosunun bir nazır, bir muavin ve gerektiği kadar kâtip ve memurdan oluşturulması kararlaştırılmıştır. Yeni nezaretin nereye bağlı olduğu tartışılmış ve “*işbu nezârete me’mûr olacak zâtın mesâşih-i me’mûresinde vak’ ve istiklâli gözetilmek lâzım geleceği misillü taht-ı nezâret-i hazret-i fetvâ-penâhîde bulunması dahî emr-i tabî’î*” olarak görülmüş ve şeyhülislamlığa bağlı olarak çalışması kararlaştırılmıştır. Nezaret,

şeyhülislamlık makamına bağlı olduğundan birkaç ayda bir “*emvâli mezkûrenin ne kadarı idânedede ve ne mikdârı mevcûd olub ve ashâbına ne kadarı virilmiş ve ol müddetde gerek fâ’izlerinden ve gerek mûcib-i tahrîr olan terekeden mâlin mevcudu ne raddeye varmış*” ise bunun icmal olarak şeyhülislamlığa sunulması istenmektedir. Yeni kurulacak olan nezarete nazır olarak Tahsin Bey atanmakta (...*işbu nezârete intihâb kılınacak zât olması ve işbu nezâretin ma’lûmât-ı müktesebesi ve istikâmet-i mecriyyesi cihetiyle müşâr-ileyh Tahsin beyefendi hazretlerine tefviziyle...*) ve “*zuhûr iden tereke sadreyn-i i’zâm hazerâtı tarafından tahrîr olunarak emvâl-i metrukât usûl-i şer’-i şerîf üzere tefrik ve taksîm ile içinden ne kadar eytâmın cânib-i nezârete teslimiyle sandığa vaz’ olunduktan sonra anın idâre ve idânesine yalnız nezâret-i cedîde cânibinden bakılmak ve cânib-i kassâm-ı askerinin buna müdâhale*” etmemesi istenerek yetim mallarının idaresinden yalnızca Emval-i Eytam Nezareti’nin sorumlu olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte tereke yazım ve taksim işi kazaskerliklere, korunması ve işletilmesi işi ise nezarete bırakılmış ve bu kurumların birbirlerinin işine müdahale etmemeleri istenmiştir (...*tahrîr ve taksîm-i emvâl-i metrûke mâddesi sadreyn-i i’zâma ve idâne husûsu nezâret-i mezkûreye â’id olmak üzere işbu iki işin yer alması ve tarafeynin umûr-ı mahsûsasına yekdiğerin müdâhil olmaması...*). Böylece “*kassâm kâtiblerinin bütün bütün fesâd ve hilelerinin önü kesdirilmesi müte’assir*” olacaktır. Fakat bu durumda da kazaskerliklerin gelirinde azalma olacağından bütün sorunların görüşülüp tartışılması ve bir nizama bağlanması için Meclis-i Vâlâ’da bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir (...*mülâhazât-ı mesdûrenin esâsı ittihâzıyla emvâl-i merkûmenin idâre ve idânesinde mukteza görünen usûl-ı te’mineye ve fûrû’ât-ı sâire hakkında usûl ve tedâbir-i lâzimenin müşâr-ileyh (Tahsin Bey) hazretleri dahî birlikde olduğu hâlde Meclis-i Vâlâ’da bir komisyon teşkil olunarak orada etrafiyla müzâkere ve icâbı hak-pa-yı âliyyeden istizâm kılınmak üzere...*).¹³⁰

¹³⁰ BOA., İ.DH. 237/14312, 16 Ramazan 1267 (15 Temmuz 1851)

Alınan kararlar Takvim-i Vekayi'de yayımlanarak resmîyet kazanmıştır.

Takvim-i Vekayi'nin konuyla ilgili duyurusu şu şekildedir:

“Bâb-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhîde kâ'in kısmet-i askerîyye mahkemsîyle mehâkim-i sâirede idâne ve istidâne olunmakda olan emvâl-i eytâmın hesâblarına bakılarak idâresi dahî yoluna konulmak ve eytâm ezher cihet telef ve hasârdan kurtarılmak murâd-ı hayriyyet-i i'tiyâdıyla isâbet-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emir ve fermân-ı cenâb-ı pâdişâhî iktizâ-yı âfisi üzere bu husûsa Meclis-i Vâlâ a'zâsından ve sudûr-ı kirâmdan nakibü'l-eshrâf semâhetlü Tahsin Beyefendi hazretleri rü'yet-i muhâsebât iderek beyân eylediği vukûf ve ma'lûmât ve icrâ olunan tahkîkât ve tedfîkât üzerine emvâl-i eytâmın hüsn idâre ve telefden vikâyesi zımında usûl-ı lâzime-i şer'îyyeye tatbiken idâne ve istidânesinin dahî bir nizâma rabtına ve ashâb-ı vüsûk ve i'timâddan bir zâtın emvâl-i eytâm nâzırı ta'yînine lüzûm görünerek işbu nezâretin ma'lûmât-ı kâfiye ve liyâkât ve istikâmet-i mücerrebese cihetiyle müşâr-ileyh Tahsin Beyefendi hazretlerine i'lâve-i tefvîz ve çünkü bundan maksâd aslî ve hakîkî veli-ni'met-i bi-minnetimiz pâdişâhımız efendimiz men-kablü'l-rahim mevdû' dest-i hilâfet-peyvest-i cenâb-ı pâdişâhâneleri olan ve herhalde farizadan bulunan eytâmın emvâli zâhire çıkarılarak bir akçesi zâî olmayacak ve hâlâ ve istikbâlen hasârdan mahfûzuna ve eytâm hakkında mültezim olan hayr ve fevâ'idine emniyet virecek bir usûl-ı mazbûta tahtında idâre ve idânesi kazîyye-i hüsnası olmağla idâre ve idânesinde icâb iden nizâmın te'sîsiyle muktezî görünen usûl te'mînine ve fûrû'ât-ı sâiresinin mîr-i müşâr-ileyh hazretleri dahî

birlikde olarak bi'l-müzâkere icabına bakılması Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da tasvîb olunub atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı pâdişâhîden lede'l-istizân ma'delet efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulan emir ve fermân-ı hazret-i şehriyârî mantûk-ı münifi üzere nezâret-i mezkûre müşâr-ileyh Tahsin Beyefendi hazretlerine tefvîz olunub sudûr-ı i'zâm ve sâir iktizâ idenlerden mürekkeb olarak bir meclis-i müfrez teşkil olunarak icâb-ı hâl derdest-i müzâkere bulunmuşdur.”¹³¹

Fakat bu süreçte “*semâhetlü Tahsin Beyefendi hazretlerinin nâ-mizâc bulunması cihetiyle*” işlerde aksamalar yaşanmıştır. Bu aksamanın giderilmesi için Rumeli kazaskerinin önerisiyle Tahsin Bey “*tahsil-i sıhhatle merkez-i me'mûriyetine gelinceye değin*” kassam efendi ve onun kethüdası eytam sandıklarının kuruluşu işine bakacaktır.¹³²

Kasım ayına gelindiğinde Meclis-i Vâlâ'da kurulan komisyon “*bend bend kaleme alınan nizâmnâme müsveddesi*”ni meclise sunmuş ve bu müsvedde kabul edilmiştir. Tahsin Bey'in hastalığında yaşanan aksamaların yeniden yaşanmaması için “*nâzır bulunan zâtın mahal-i me'mûriyetine gelmeyecek sûretde özr-i şer'îsi zuhûrunda mesâlih-i eytâm muattal olmamak için mu'âvin ta'yîninin lüzûm-ı hakîkîsi olduğuna*” karar verilmiş ve nezarete bir muavin atanması kararlaştırılmıştır. Kadrosu oluşturulan Emval-i Eytam Nezareti'nin memurlarına maaş bağlamak ise ayrı bir sorun olmuştur. Öncelikle bu maaşların Anadolu ve Rumeli kazaskerleriyle Haslar (Eyüp) ve Galata

¹³¹ **Takvim-i Vekai**, def'a 456, 27 Zi'l-ka'de 1267 (23 Eylül 1851)

¹³² BOA., MVL. 242/29-1, 19 Zi'lka'de 1267 (15 Eylül 1851); BOA., MVL. 242/29-2, 21 Zi'l-ka'de 1267 (17 Eylül 1851); BOA., MVL. 242/29-3, 21 Zi'l-ka'de 1267 (17 Eylül 1851)

kadılarının idane harcı olan kesede beş kuruş (%1) gelirlerinin alınması düşünülmüş, fakat bu paranın “*müşâr ve müma-ileyhimin vâridât-ı mahsûsalarından olması cihetiyle*” ona dokunulmaması kararlaştırılmıştır. Daha sonra yine Anadolu ve Rumeli kazaskerlerine bağlı olan muhasebe harcı gelirleri düşünülmüş, fakat bu gelirin de “*sadreyn-i müşâr-ileyhimânın bâ-fermân-ı âli temettu’ât-ı mahsûsalarından*” olması sebebiyle bu düşünceden de vazgeçilmiştir. Nezaret personeline açıktan maaş tahsis edilmesi fikri gündeme gelmiş olmakla birlikte bu fikir de kabul edilmemiştir. Sonunda idane harcından alınacak olan kesede on iki buçuk kuruşun (%2,5) beş kuruşu (1%) Anadolu ve Rumeli kazaskerlerine ve borç işlemi gerçekleştiren mahkemeye bırakılırken kalan yedi buçuk kuruşun (%1,5) nezaret memurlarına maaş olarak bırakılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca nezarete muavin olarak atanacak kişinin İstanbul veya Mekke kadılığı payeli olması düşünülmüştür. Maaş sorunu halledildikten sonra Tahsin Bey’in “*ifâ-yı me’ûriyet için nâzır-ı müşâr-ileyhe bir mahal tahsîsi iktizâ-yı hâlden*” olmuştur. Bu bağlamda “*mahal-i münâsibi lede’t-teemmül mülgâ-i masârifât hazînesi dâiresinde şimdilik hâli ise de dâire-i merkûmenin bâb-ı fetvâ-penâhiye bu’diyeti cihetiyle münâsib görünmediği misillü merbutiyeti hasebiyle bâb-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhîde ikâmeti yakışık alacağı derkâr olduğu halde orada dahî sadreyn-i i’zâm hazerâtı dâ’ilerinde hâli mahal bulunmayub kâdı efendi dâiresinde dahî ba’zı ebniye i’lâvesi gibi teklifâta muhtâc olacağından ve Süleymaniyede olan müteveli odalarında haftada bir kere mesâlih-i vakf rü’yet olunarak eyyâm-ı sâirede hâli ve bâb-ı fetvâ-penâhiye karîb olmasıyla orası hatra gelmiş ise de anda dahî mertebe-i kâfiyyede ebniye olmadığından ilerüde münâsib mahal bulunmak üzere şimdilik nezâret-i müşâr-ileyhimanın Bâb-ı Âlide icrâ-yı me’ûriyet itdiği dâirede ikâmet itmesi*” kararlaştırılmıştır. Yani şeyhülislamlığa bağlı olarak kurulan Emval-i Eytam Nezareti için şeyhülislamlık makamı düşünülmüş, fakat burada Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri için dahi yeterli oda bulunmadığı söylenmiştir. Ardından Süleymaniye

medreseleri akla gelse de burada da yeterli yer olmadığı için Emval-i Eytam Nezareti için müstakil bir mahal bulunana kadar Tahsin Bey'in Bâb-1 Âli'deki çalışma odasının kullanılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yetim mallarının saklanacağı bedestenlerin bir kısmının kötü durumda olması sebebiyle bunların onarılması için Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne müracaat edilmesi istenmektedir. Yetim mallarının zayi edilmesinde en büyük sorumluluğun kassamlarda ve muhızlarda olduğu sıkça söylenmektedir. Bu bağlamda kassamlıkta bulunan 25 kassam kâtibinin “*yekdiğerine kefil ve zâmin olmaları*” yolundaki 1226 (1811) tarihli padişah fermanı uyarınca birbirlerine kefil olmaları ve eğer kefilsiz katip var ise onun derhal işten çıkartılarak yerine “*bi'l-cümle ketebenin mu'temedi ve kefil olacağı*” kimselerin işe alınması istenmektedir. Ayrıca “*kassâm tarafından bulunan ekser uygunsuzluk yamakların tereke tahrîr itmelerinden*” kaynaklandığı belirtilerek yamakların bundan sonra tereke yazmaları yasaklanmıştır. Buna rağmen kassamlardan biri yamaklara tereke yazdırır ve bir uygunsuzluk bulunursa “*işbu nizâmdan sonra yamaklar kat'â tanılmayub herbir husûsda hocaları mes'ûl ve mu'âteb*” olacağı söylenmektedir.¹³³

Yukarıda da sık sık geçen nizamname müsveddesinin giriş kısmı şu şekildedir:

“Beyâna hâcet olmadığı üzere şimdiye kadar vukû' bulan terekeler kassâm-ı askerî vesâir mehâkim-i şer' me'mûrları ma'rifetiyle tahrîr olunarak emvâl-i eytâm usûli vechle idâne ve istidâne olunmakda ise de Rabbimiz te'âlâ hazretleri veli-ni'met-i bi-minnetimiz veli-ni'met-i cihân pâdişâhımız efendimiz hazretlerine tükenmez ömr ve ikbâl ihsân buyursun meşmûlu'l-afâk olan merâhim ve ittifâk-ı seniyye-i cenâb-ı mülükâneleri iktizâ-yı âlisinden olmak üzere emvâl-i eytâm her dürlü hasârdan muhâfaza olunmak niyyât-ı

¹³³ BOA., İ.MVL. 224/7650-1, 23 Muharrem 1268 (18 Kasım 1851)

hulâsasıyla emvâl-i merkûmenin idâne ve istidânesinde muktezî görünen usûl te'mîniyle ve müteferri'ât-ı sâiresi hakkında tedâbir-i lâzmenin bi'l-müzâkere nizâm-ı kavî tahtına konulması husûsuna irâde-i merâkim'âde-i cenâb-ı cihân-dârî müteallik ve şeref-sünûh ve sudûr buyrulmuş olduğundan ba'zı e'âzım-i sudûr hazerâtiyla sâir dâ'iyân ve bendegân müretteb olmak üzere Meclis-i Vâlâ dâiresinde teşkil olunan meclis-i mahsûsda keyfiyet bi'l-etrâf müzâkere ve mütâla'a olunarak virilen karârı mutazammın kaleme alınmış olan nizâmname'dir ki ber-vech-i âtî zıkr ve beyân olunur."¹³⁴

Bu girişten sonra gelen bent bent nizamname, Düstur'da yayımlanan nizamname ile bire bir aynıdır.

22 Kasım tarihli bir başka belgede "*sâye-i merhamet-vâye-i hazret-i şehinşâhîde emvâl-i eytâmın her dürlü telef ve hasârdan vikâyesi niyet-i hayriyyesiyle semâhetlü Tahsîn beyefendi hazretleri emvâl-i eytâm nezâretine me'mûr ve ta'yîn*" edildiği tekrar belirtilmekte ve bundan sonra yetim mallarının daha iyi bir şekilde idare edileceği söylenmektedir. Ayrıca "*cümleden ziyâde merhamet ve şevkât-i seniyyeye şâyân olan acize-i eytâm emvalinin dahî hıfz ve himâyesi*" hakkında hazırlanan nizamnameye harf ve harf uyulması istenmektedir. Belgede aktarıldığına göre nezarete çalışacak memurların maaşı yine sorun olmuştur. Daha önce bulunan çözüm yerinde görülmemiş ve "*ma'âşlarında sonradan karşuluk bulunmak üzere şimdilik mâliye ve evkâf-ı hümâyûn hazînelerinde muvazzaf ketebeden nâzır-ı müşâr-ileyh (Tahsin Bey) hazretleri ma'iyetine icâbı mikdâr ketebe virilmesi*" kararlaştırılmıştır.¹³⁵

¹³⁴ BOA., İ.MVL. 224/7650-2, 24 Muharrem 1268 (19 Kasım 1851)

¹³⁵ BOA., İ.MVL. 224/7650-3, 27 Muharrem 1268 (22 Kasım 1851)

Nizamname hazırlanıp aksaklıklara geçici de olsa çözümler bulunduktan sonra nizamname ve konuyla ilgili Meclis-i Vâlâ mazbatası, “*şehr-i muharremü’l-harâmın yirmi yedinci pencşenbe günü lütfen ve ihsâsen Bâb-ı Âliye teşrîf-i hümayûn mes’adet-i makrûn-ı hazret-i şehinşâhî şeref-vukû’yla huzûr-ı âlî-i cenâb-ı pâdişâhîde akd olunan meclis-i âlî-i umûmîde kırâ’at*” olunarak padişah tarafından da uygun görülmüş ve kabul edilmiştir.¹³⁶

Nizamname kararları kassam kâtiplerini çok da memnun etmemiş olacak ki bunlar bir arzuhal yazarak “*tertib idecek mevâd ve husûsatın icrâ-yı icâbı ve nezâret-i mezkûre nizâmât müessesesinin dahî te’kid ve istikrârı zımnunda komisyon teşkil*” edilmesini istemişlerdir.¹³⁷ Fakat kassam kâtiplerinin bu isteği “*henüz vakti gelmediği*” gerekçesiyle reddedilmiştir.¹³⁸

Emval-i Eytam Nazırı olarak tayin edilen Tahsin Bey’e işlerinde yardımcı olmak ve işlerin aksamasını engellemek için nezarete bir muavin tayin edilmesi gerektiği daha ilk başlardan beri dile getirilmektedir. Bu görev en sonunda Mekke kadılığı payeli Zeyne’l-âbidîn Efendizâde İ’mâd Molla’ya verilmiştir.¹³⁹

Bu şekilde kuruluşu tamamlanan Emval-i Eytam Nezareti, yetim mallarının korunmasına yönelik ilk nizamnamesinin 31 Aralık 1851 (7 Rebiyülevvel 1268) tarihinde yayımlanmasıyla resmîleşmiş ve çalışmalara başlamıştır.¹⁴⁰

---

¹³⁶ BOA, İ.MVL. 224/7650-4, 3 Safer 1268 (28 Kasım 1851)

¹³⁷ BOA., İ.DH. 260/16114-2, 6 Safer 1268 (1 Aralık 1851)

¹³⁸ BOA., İ.DH. 260/16114-3, Tarih Belirtilmemiş

¹³⁹ BOA., A.MKT.MVL. 49/13, 7 Rebî’u’l-evvel 1268 (31 Aralık 1851)

¹⁴⁰ Bu nizamname ve devamında yapılan düzenlemeler Dördüncü Bölümde bulunmaktadır.

3.6. Emval-i Eytam Nezareti'nin Çalışmaları

Emval-i Eytam Nezareti'nin kuruluş sürecini inceledikten sonra kısaca nezaretin işlevi ve çalışmalarına da değinmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda nezaretin 31 Aralık 1851 tarihli ilk nizamnamesini incelemek yerinde olacaktır.

Nizamnamenin kısa bir özetini yapmak gerekirse: Tereke kayıtları önceden olduğu gibi bu işle görevli memurlar tarafından tutulacak, bunun yanında yeni kurulan Emval-i Eytam Nezareti tarafından atanacak diğer bir memur, ayrı bir defter tutacaktır. Bu şekilde malların kıymetine göre kaydedilmesi amaçlanmıştır. Ölen kişinin miras bıraktığı maldan, eğer borcu varsa bu borcun üç ay içinde karşılanması, dört ay geçmeden de kimin zimmetindeyse tahsilinin yapılması istenmektedir. Terekeden gelen nakit ve satış yoluyla elde edilecek para ile ölen kişinin borçları ödenecek, bu işlem yapılincaya kadar geçen zamanda tereke mallarının başkasının elinde kalmaması için sandıkta saklanacaktır. Tereke tahrirleri mahkeme memurları tarafından hazırlanmakla birlikte yetim mallarının borç verilmesinden Emval-i Eytam Nezareti sorumlu olduğu için bundan sonra hazırlanacak terekeler Anadolu ve Rumeli Kazaskerlikleri ve çeşitli mahkemeler tarafından hazırlanacaktır. Yetimlere ait nakit para varsa bu paranın idaresi nezaretin sorumluluğunda olacaktır. Bu para, yetimin menfaatine olacaksa, faizle borç verilebilecektir. Öncesinde bedesten gibi yerlerde saklanan sandıklar, Eytam Nezareti'ne götürülerek burada korunacaktır. Yetim mallarının %15 faizle şahıslara, bu olmazsa %12 faizle muteber sarraf, esnaf veya yerlere borç verilmesi, bu da olmazsa paranın beyhude yere durmasındansa yetimin menfaatine olacak şekilde kullanılması istenmiştir. Borç verildiği takdirde, nezaret tarafından ilmühaber verilecektir. Borç verilirken rehin olarak alınan malın değeri, borç miktarından bir buçuk kat fazla olmalıdır. Rehlin bırakılan eşyanın kıymetinin belirlenmesinde fesat çıkabileceği için eşyaya kıymet biçmek üzere esnafın da kefil tutulmasıyla bir eksper tayin olunacaktır.

Bu halde yapılacak bir uygunsuzluk halinde tüm esnaf mesul tutulacaktır. Esnaftan bir kimsenin borç alırken getireceği esnaf gedik senedinin kıymeti farklılık gösterebileceği için gedik senedi hangi esnaf grubuna aitse senedin kıymetini bu grup belirleyecek ve bir ilmühaber hazırlayacaktır. Gedik senedinin kıymeti olduğundan fazla gösterilirse bütün esnaf sorumlu tutulacaktır. Borç alırken rehin getirmek herkesin yapabileceği bir şey olmadığından güvenilir kefil göstermek şartıyla da borç verilecektir. Terekenin hazırlanmasıyla görevli kassam kâtipleri ve muhızrlar eskiden %12 civarında harç alırken, bundan sonra böyle bir harç almayacaktır. Yetim mallarının muhasebesi Eytam Nezareti tarafından yapılacak olsa da tereke defterleri kassamlar tarafından hazırlanacağı için muhasebe harcı Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri tarafından alınacaktır. Emval-i Eytam Nezareti, Şeyhülislamlık bünyesinde kurulduğu için muhasebesini, ne kadar borç verildiğini, faizin ne miktarda olduğunu birkaç ayda bir Şeyhülislamlığa rapor vermekle yükümlüdür. Rüştünü ispat eden yetime malları, bir akçe dahi zayi olmadan teslim edilir. Bu işlem sırasında %12 oranında muhasebe harcı alınır. Ayrıca nizamname uyarınca kassam ve muhızrlar birbirlerine kefil tutulmuştur. Kassam kâtipleri yamaklarının tereke tahriri yapacak bilgide olmadıkları ve bunun önüne geçilmesi için kassam ve kassam başkâtibinin dikkat etmesi istenmektedir. Son olarak da ileride gerekli görülmesi halinde bu nizamnamede düzenlemelerde bulunulabileceği belirtilmektedir.¹⁴¹

Nizamname ülke çapında yürürlüğe girmese de eyaletlere de yetim mallarının korunması yönünde yazılar gittiği anlaşılmaktadır. Örneğin Adana valisi Ziya Paşa'ya gönderilen emirname uyarınca emval-i eytamın muhafazası için gerekli önlemlerin

---

¹⁴¹ “Eytam Nizamnâmesidir”, **Düstur**, Cilt 1, Tertip 1, ss. 270-275

alınması ve muhasebesinin yapılması istenmektedir.¹⁴² Yine “*vasî ve velîlerin hyânet ihtimali*” olduğu için emval-i eytamın muhasebesinin düzenli olarak yapılması Sivas Meclis-i Kebir’ine bildirilmiştir.¹⁴³

Kuruluşu takip eden süreçte nizamname uyarınca nezaret İstanbul’daki ölüm haberlerini takip etmeye başlamıştır. Bunun için de “*vefeyât vukû’nda keyfiyetin tahaffuzhâne tarafından bâ-jurnal eytâm nezâreti canibine*” bildirilmesi istenmiştir. Fakat “*şimdiye değin bir gûne jurnal vurûd*” etmemiş ve bu durum “*nizâme mugâyir*” görülmüştür. Bu nedenle ölüm haberlerinin tahaffuzhane tarafından nezarete bildirilmesi talep edilmektedir.¹⁴⁴ Tahaffuzhaneden gelen cevapta ise “*şimdiye kadar bu husûs zımnında taraf-ı eşref-i nezâret-penâhîlerine resmen haber virildiğine mütedâ’ir bir gûna irâde-i aliyyeleri şeref-sudûr itmemiş*” olduğu belirtilerek nezaret memurlarının dahi böyle bir talepte bulunmadığı söylenmektedir. Fakat bundan sonrası için ölüm haberlerinin “*güni günine yetiştirilmesi kâbul olamayacağından haftada bir kere ol taraf me’ûrinin (Emval-i Eytam Nezareti) gelüb alması*” istenmektedir.¹⁴⁵

Bu nizamnamenin uygulamaya girmesiyle daha önceden de var olan eytam sandıkları, Emval-i Eytam Nezareti’nin kontrolüne girmiştir. Çalışmada sıkça vurgulandığı üzere bu girişimi modern devlet anlayışla açıklayabiliriz. Zira sadece İstanbul mahkemelerindeki emval-i eytamın dahi ne kadar büyük bir meblağ olduğu önceki kısımda görülmüştür. Devlet, böylesine büyük bir meblağı kendi kontrolü altına alarak bundan azamî ölçüde yararlanmaya çalışmıştır.

---

¹⁴² BOA., A.MKT.UM. 110/9-1, Tarih Belirtilmemiş; BOA., A.MKT.UM. 110/9-2, 21 Cemaziye’l-evvel 1268 (13 Mart 1852)

¹⁴³ BOA., A.MKT.UM. 110-25-1, 3 Muharrem 1269 (17 Ekim 1852)

¹⁴⁴ BOA., MVL. 248/39, 15 Cemaziye’l-evvel 1268 (7 Mart 1852)

¹⁴⁵ BOA., A.DVN. 75/93, 18 Cemaziye’l-evvel 1268 (10 Mart 1852)

Devletin eytam sandıklarından yararlanmasıyla ilgili güzel bir örnek, nezaretin kuruluşunun ilk yılında karşımıza çıkmaktadır. Buna göre “*Bağdâd cânibinde bulunan asâkir-i nizâmiyye-i hazret-i şâhânenin müddet-i ma'lûme tarafında müterâkim olan ma'âşlarının tesviye ve i'tâsı zımında eytâm sandıkları mevcûdundan ma'lûmu'l-mikdâr akçenin bi't-tertib*” alınması istenmektedir. Yani Bağdat'ta bulunan ordunun maaşları ödenememekte ve bunun için de eytam sandıklarından borç alınarak askerlerin maaşlarının ödenmesi istenmektedir.¹⁴⁶ Bu istek Emval-i Eytam Nazırı Tahsin Bey tarafından uygun görülmüştür.¹⁴⁷

Daha ileriki zamanlarda da eytam sandıklarından borç alınması uygulamasına gidilmiştir. Örneğin “*banka duyûnunun tesviyesi için ba'zı bendegân ve eytâm sandıklarından*” borç alınmıştır. Maliye nazırı, alınan bu borçlara ne miktar faiz uygulanacağını sormuş ve “*eytâm mâlından alınan mebâliğ için halka idâne olunan akçelere altı gurûş on para hesabıyla fâ'iz alınması cârî ve nukûdı zirde bulunan yetîm sandığından kisesi beş gurûşa karar virildiği mesbûk ise de bu def'a mebâliğin içinde nakdî dört beş kiseden ibâret olmuş sandıklardan dahî akçe aldığına mebni buna altı gurûş fâ'iz i'tâsıyla beher kisesinde on paradan sarf-ı nazar olunması*” cevabını almıştır.¹⁴⁸ Daha sonrasında ise alınan borçların faiz miktarı emval-i eytam sandığı için 6, sarraflar için 5 kuruş olarak belirlenmiştir. Bendegânın faiz talep etmesi halinde ise onlara da 5 kuruş faiz uygulanması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ BOA., İ.DH. 253/15575-2, Tarih Yok

¹⁴⁷ BOA., İ.DH. 253/15575-3, 17 Şaban 1268 (6 Haziran 1852); BOA., İ.DH. 253/15575-4, 19 Şaban 1268 (8 Haziran 1852)

¹⁴⁸ BOA., A.AMD. 41/18, 8 Safer 1269 (21 Kasım 1852)

¹⁴⁹ BOA., A.DVN. 82/96, 13 Safer 1269 (26 Kasım 1852)

Devlet, yerel düzeyde de kamu işlerinin yürütülebilmesi için eytam sandıklarından borç alabiliyordu. Örneğin 1857 senesinde Girit adasındaki Kandiye, Hanya ve Koran şehirlerinde açılan rüşdiyeler için emval-i eytam sandıklarından 190 bin kuruş borç alınmış ve bu borca %12 faiz uygulanmıştır.¹⁵⁰ Yine 1872 tarihinde İzmit-Eskişehir tren hattının masrafları için Meclis-i Mahsus kararıyla eytam sandıklarından borç alınmıştır.¹⁵¹

Emval-i Eytam Nezareti, Ekim 1852 tarihine gelindiğinde müdürlüğe çevrilmiştir. Nezaretin kuruluş sürecinde de bahsedildiği üzere nezaret memurlarına maaş ödenmesi her zaman bir problem olmuştur. Masrafları azaltmak için yeni memur almak yerine diğer nezaretlerden memur toplandığını görmüştük. İşlerin düzenli yürütülmesi için memur alımı düşünüldüğünde ise “*şimdi bu mekûle şeyler için masraf kapusu açılmasının zamânî*” olmadığı sonucuna varılmıştır. Nezaretin finans sorununun devam etmesi üzerine Meclis-i Vâlâ'nın önerisiyle Emval-i Eytam Nezareti'nin akibeti görüşülmüş ve emval-i eytamın eskisi gibi yönetilmesi görüşü ortaya atılmıştır. Fakat şeyhülislam “*sudûr müsteşarı (kazaskerlik müsteşarı) gibi devletce bir me'mûr-ı müstakil ta'yîni ile emval-i mezkûrenin hüsn idâre ve zâbutasına mü'eddi ve eytâm hakkında hayurlu olacağı*” düşüncesini savunmuştur. Bu memur şeyhülislamlığa bağlı olup “*mevâli-i kirâmdan*” seçilecektir. Ayrıca emval-i eytam nazırı yerine emval-i eytam müdürü nam ve unvanı kullanılacaktır.¹⁵²

---

¹⁵⁰ Maksudyan, **a.g.e.**, s. 256: BOA., A.MKT.MVL. 87/86-1, 1 Şevval 1273 (1 Haziran 1857)

¹⁵¹ Maksudyan, **a.g.e.**, s. 254: BOA., İ.MMS. 42/1741, 18 Zilkade 1288 (28 Ocak 1872)

¹⁵² BOA., İ.DH. 260/16114-4, 10 Muharrem 1269 (24 Ekim 1852); BOA., AMD. 40/89-2, 10 Muharrem 1269 (24 Ekim 1852)

Oluşturulan bu yeni memuriyete maaş bulmak yine sorun olmuş, fakat kısa sürede çözüm bulunmuştur. Buna göre emval-i eytam müdürüne, Rumeli kazaskerinin de uygun görmesiyle, 750 kuruş Rumeli kazaskerliği aidatından ve 750 kuruş bazı arpalıklardan olmak üzere 1500 kuruş maaş verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵³

Nezaretin müdürlüğe tahvilinden sonra Tahsin Bey'in görevden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Zira çok kısa bir süre sonra mevaliden Şem'i Efendi'nin emval-i eytam müdürü olarak tayin edildiğini görmekteyiz.¹⁵⁴ Şem'i Efendi'nin emval-i eytam müdürü tayin edilmesiyle daha öncesinde tutulan defterlerin, evrakın ve Tahsin Bey'in Bâb-ı Âlî'deki çalışma ofisinde “*mevcûd evrâk ve sâirenin teslîmi*” istenmektedir.¹⁵⁵

Böylece Emval-i Eytam Nezareti olarak kurulan kurum, birinci yılını dahi dolduramadan Emval-i Eytam Müdürlüğü'ne çevrilmiştir. Yetim mallarının muhasebesinin yapılmasında ve nezaretin kuruluşunda çok büyük katkıları olan Tahsin Bey'de bu görevden ayrılarak yerini Şem'i Efendiye bırakmıştır.

3.7. Eytam Sandıklarının Yaygınlaşması

Ahmet Lütfi Efendi, yetim mallarının taşradaki durumuyla ilgili şu gözlemi yapmaktadır:

“Taşralarda bulunan emval-i eytam şunun bunun ellerinde telef olmakta olduğundan, bunun muhafazası devletce vezaif-i meşru'adan bulunduğu cihetle tahmin olunduğuna göre ol-vakit taşralarda iki yüz bin kise mikdarı emval-i eytamın muhafaza ve

¹⁵³ BOA., A.MKT.MHM. 49/76, 15 Muharrem 1269 (29 Ekim 1852)

¹⁵⁴ BOA., İ.DH. 261/16170-1, 15 Muharrem 1269 (29 Ekim 1852); BOA., İ.DH. 261/16170-2, 26 Muharrem 1269 (9 Kasım 1852)

¹⁵⁵ BOA. A.MKT.NZD. 63/91, 26 Muharrem 1269 (9 Kasım 1852)

irba'ı için Dersa'adet'de olduğu misillü her memleketde Mecalis-i memleketin kefaleti tahtında olmak ve lede'l-iktiza kisesi beş kuruşa kadar irbah ve idane olunmak üzere bir Emval-i Eytam Müdürü nasbı hususuna karar verildi. Buna dair yapılan nizam-name mucebince hareket olunması umumen memalike i'lan olundu. Dersa'adet'de bile ekser vasilerle ba'zı me'murların bu hususda te'addileri görülmektedir. Artık taşraların hali daha fena idi. Bir adam vefat ettiği halde malı dahi mahv ve ifna olunur. Vasi namına olan ben-namlar emval-i eytamı silüp süpürüler idi. Bu işlerde beraber olan hâkimlerin da'vası Mahkeme-i kübra-yi mahşere havale olunmuşdur.”¹⁵⁶

İstanbul'da dahi pek çok yolsuzluk ve haksızlık yapılırken taşranın çok daha kötü bir durumda olduğu Ahmed Lütfi Efendi tarafından da gözlenmektedir. Dolayısıyla Ahmed Lütfi Efendi'nin de ifade ettiği gibi yetim malının korunması “*devletce vezaif-i meşru'adan*” olduğu için taşra da eytam sandıklarının kurulması kararlaştırılmıştır.

Emval-i Eytam Nezareti İstanbul özelinde kurulmuş bir kurum olarak göze çarpmaktadır. Bu kurumun taşrada yaygınlaşması ise biraz daha zaman almışa benzemektedir. Zira taşrada da eytam sandıklarının kurulmasını içeren 17 Şubat 1870 (16 Zilkade 1286) tarihli ikinci bir nizamname hazırlanmıştır.

“*Memâlik-i Mahruse-i Şahânedede Küşâd Olunacak Eytam Sandıklarının Suret-i İdâre ve Muhafazâsı Hakkında Nizamnâme*” adını taşıyan bu nizamname ilk nizamnameye göre daha düzenli olup maddeler halinde sıralanmıştır.

---

¹⁵⁶ Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'a-Nüvis Ahmed Lûdfi Efendi Tarihi**, Cilt XI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 20

Bu nizamnameyi de kısaca açıklayacak olursak: Müslüman veya gayrimüslim birisi öldüğünde terekesi usulince yapılacaktır. Ölüm haberi mahalle veya karyenin imam ve papazları tarafından hükümete bildirilecektir. Bu işleme mahalle ve karyenin ihtiyar meclisi de dikkat ve nezaret edecektir. Ölen kişinin terekesi usulince hazırlanacaktır. Fakat ölen kişinin arkasında bıraktığı çocuk, mecnun veya ihtiyarın bulunduğu evden çıkarılarak dışarı atılması caiz olmayacağı için kıymetli eşyası sandıklara konularak, günlük işlerde kullanılan eşya evde bırakılacaktır. Eytamın hissesine düşen menkul ve gayrimenkulden telef olabilecek olanlar vasi veya velilerce satılarak nakde çevrilecektir. Eytamın vasisi veya velisi yoksa bulunduğu yerin mahkemesi kendisine vasi tayin edecektir. Hristiyan terekelerindeki vasiyet maddeleri kendi özel nizamlarınca belirlenmiş olduğundan bu nizamlara göre hareket edilecektir. Taşrada emval-i eytam müdürü namıyla birisi seçilecektir. Terekelerden satılan eşyanın 1000'de 12'si müdüre, 5'i dellala ve 3'ü mahkeme görevlilerine verilecektir. Müdür iki senelik aralıklarla seçilecektir ve aynı kişi peş peşe müdür olamayacaktır. Kaza merkezlerinde sandıklar oluşturulacak, eytam malları bu sandıklara konulacaktır. Bu sandıklar kadı, belde azasından biri ve emval-i eytam müdürü tarafından mühürlenecektir. Sandıkta bulunan malların kimlerin olduğu hazırlanan pusulalarla belirtilecektir. Sandıktan borç alınmak istenirse rehin olarak bir eşya gösterilmeli, bu yapılamazsa kefil bulunmalıdır. Bundan sonra hangi yetimin malından borç alınır ise vasinin elindeki pusulaya şu kişi, şu tarihte, şu kadar borç aldı diye yazılacaktır. Eytam mallarından faizle hâsıl olan fazlalık altı ayda bir memleket meclisine götürülecek ve hangi yetimin malı ne kadar arttıysa onun malının üzerine eklenecektir. Bu işlemden sonra vasinin elindeki pusula yenilenecektir. Daha sonra sandık kendi yerine götürülecektir. Yetimin nafakası gelir getiren emlakı varsa oradan karşılanacak, yoksa vasi her ay makbuz senediyle sandığa gelerek nafakayı buradan alacaktır. Ölen kişi hayrat veya bir yerin onarımı için vasiyette bulduysa vasi, hâkim ve meclis heyetinin

onayıyla buralara sarf edilecektir. Eğer para onarım için yetersizse bu para eytam sandığına alınıp memleketteki cami, okul, medrese, çeşme veya köprü gibi yerlerin onarımı için harcanacaktır. Eytam mallarının yazımı şer'ıye mahkemeleri kâtiplerince yapılacak, sandıkların muhasebesi memleket meclislerinin kâtiplerince yapılacaktır. Eytam sandıklarının muhasebesi sırasında elde edilen kâr, kassam defterine eklenecek ve bu işlem sırasında kimse herhangi bir namla harç almayacaktır. Kayıp birinin sandıkta bulunan hissesi, bu kişi beş sene içinde ortaya çıkmazsa devlet hazinesine aktarılacaktır. Bu sırada bu malların işletilmesinden elde edilen kâr kayıp kişi ortaya çıkarsa ona verilecek, çıkmazsa yine devlet hazinesine devredilecektir. Yetimin rüştü veya buluğa erişi, mecnunun sağlığına kavuşması şer'en ve nizamen sabit olursa malı ve malından elde edilen kâr kendisine teslim edilecektir. Bu işlem sırasında mal sahibinden makbuz alınacak ve bu makbuz sandıkta saklanacaktır. Rüşt yaşı olarak belirlenen yirmi yaşına gelmeden rüştünü ispat edenlere malını israf ve zayi etmeyeceği itimadı olursa malı verilecek, yoksa yetim hükmü devam edecektir. Eytam sandıklarından tüccara verilecek borç, yedinci maddedeki gibi işleyecek ve menafi sandıklarına eytam sandıklarından para aktarılmayacaktır. Yetim mallarının muhafaza ve idaresi ile ilgili gerekli görüldükçe düzenlemeler yapılacaktır. Eytam sandıklarından zimmete para aktarmak kesinlikle yasak olduğundan böyle bir durumun önüne geçmek için eytam müdürü kefalet ile seçilir. Bu kefillere de meclis azasından biri kefil olur ve o azaya dahi başka bir aza kefil tutularak bütün meclisin birbirine kefil olması sağlanır. Eğer sandıktan mal hırsızlığı yapılırsa müteselsile kefaleti sebebiyle hepsi suçlu sayılacaktır.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ “Memâlik-i Mahruse-i Şahânedede Küşâd Olunacak Eytam Sandıklarının Suret-i İdâre ve Muhafâzâsı Hakkında Nizamnâme”, **Düstur**, Cilt 1, Tertip 1, ss. 276-281

Ahmet anlı ve Veli İnanç, alıřmalarında¹⁵⁸ eytam sandıklarının taşrada 1880’li yıllarda kurulmaya başladığını söylemektedir. anlı ve İnanç’ın incelediği Marmara eytam sandığı 1885 tarihinde kurulmuştur. Fakat bundan çok daha öncelerde de taşrada eytam sandıklarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin 1866 senesinde Ohri sancağında bir eytam sandığı kurulmuştur. Konuyla ilgili belgede “*hazret-i şehinşâhîlerinin cümle-i cümliyyesinden olmak üzere her tarafda emvâl-i eytâm sandığının küşâdıyla emvâl-i metrûkenin telef ve serefden vikâyesine irâde-i seniyye-i hazret-i şehriyârî müte’âllik buyurularak ol bâbda kaleme alınan nizâmnâmelerin leffiyle mezkûr sandığın sûret-i küşâdı ve me’mûrlarının intihâb ve ta’yîn*” ifadeleri kullanılmakta ve “*Ohri kasabasında emvâl-i eytâm sandığı küşâdıyla me’mûrları intihâb ve ta’yîn*” edilmesi istenmektedir.¹⁵⁹

Hemen hemen aynı tarihlerde Alaiye (Alanya) kazasında da eytam sandığı kurulmuştur. Konuyla ilgili Alaiye Meclisi’nin mazbatasında nizamname uyarınca bir sandık teşkil edildiği ve Eytam Müdürü olarak meclis azasından Reşid Efendi’nin seçildiği belirtilmektedir.¹⁶⁰

Yine 1864 tarihinde kurulan ve vali olarak Mithat Paşa’nın atandığı Tuna Vilayeti’nin 1869 tarihli ilk salnamesine göre yedi sancak ve otuz altı kazadan oluşan vilayette kırk adet eytam sandığı bulunmaktadır.¹⁶¹ Yalnızca Tulça sancağında eytam sandığı bulunmazken bir sonraki sene orada da sandığın kurulduğu görölmektedir.¹⁶²

---

¹⁵⁸ anlı, İnanç., a.g.e.

¹⁵⁹ BOA., MVL. 1024/53-1, 5 şaban 1283 (13 Aralık 1866)

¹⁶⁰ BOA., MVL. 731/7, 21 şaban 1283 (29 Aralık 1866)

¹⁶¹ **Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def’a 1, Tuna Vilayeti Matbaası, 1285

¹⁶² **Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def’a 2, Tuna Vilayeti Matbaası, 1286

Vilayetin pilot bölge olması eytam sandıklarının burada bu kadar erken bir tarihte kurulmuş olmasını açıklayabilir. Ayrıca Mithat Paşa'nın da titizliğiyle bütün sandıkların sermayesi tek tek kaydedilmiştir.

Hüdavendigâr vilayetinde sandıkların kurulması biraz daha yavaş sürmüştür. Vilayetin 1870-71 tarihli ilk salnamesinde yalnızca Bursa Sancağında eytam sandığı bulunmaktadır.¹⁶³ Vilayetin 1883-84 tarihli on ikinci salnamesinde diğer sancaklarda da eytam sandıklarının kurulduğu görülmektedir.¹⁶⁴ Edirne vilayetinde de benzer bir süreç yaşanmıştır. Vilayetin 1870-71 tarihi ilk salnamesine göre Edirne ve Gelibolu sancaklarında eytam sandığı bulunmaktadır.¹⁶⁵

Sandıkların kurulması işlemi bütün imparatorluk sathında oldukça uzun bir zaman almıştır. Sivas'ta 1873 tarihinde eytam sandığı kurulurken¹⁶⁶, Midilli adasında 1890 tarihinde bir eytam sandığı kurulması düşünülmüştür. Fakat ada halkının çoğunluğu Hristiyan olduğundan buraya Müslüman bir eytam müdürünün tayin edilmesi uygun görülmemiştir.¹⁶⁷ Aynı tarihlerde “*Yanya'nın merkez-i vilâyet olduğu hâlde henüz orada nizâmnâme-i mahsûs iktizâsından olan eytâm sandığı teşkil*” olunmadığı belirtilerek burada da bir eytam sandığı kurulması istenmektedir.¹⁶⁸

---

¹⁶³ **Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 1, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1287

¹⁶⁴ **Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 12, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1301

¹⁶⁵ **Sâlnâme-i Vilâyet-i Edirne**, Def'a 1, Edirne Vilayet Matbaası, 1287

¹⁶⁶ BOA., ŞD. 1782c/2, 13 Muharrem 1290 (13 Mart 1873)

¹⁶⁷ BOA., ŞD. 2341/57, 19 Cemaziye'l-evvel 1307 (11 Ocak 1890)

¹⁶⁸ BOA., DH.MKT. 1692/11, 1 Cemaziye'l-ahir 1307 (23 Ocak 1890)

Arap coğrafyasında bulunan Nablus şehrinde ilginç bir süreç yaşanmıştır. Şehirde bir eytam sandığı kurulması istenmiş fakat Nablus Meclis-i İdare azasından Şeyh Abbas Efendi'nin "*nüfuz ve te'siriyle*" işlerin aksatıldığı ortaya çıkmıştır.¹⁶⁹ Şeyh Abbas Efendi kısa süre sonra görevinden alınmış¹⁷⁰ ve Nablus'ta eytam sandığı teşkil olunmuştur.¹⁷¹

Sandıkların kurulması 1910 senesinde dahi devam etmektedir. Örneğin Mekke şehrinde emval-i eytam sandığı bu tarihte kurulmuştur.¹⁷² Görüldüğü gibi 1851 tarihinde İstanbul'da devlet kontrolündeki ilk eytam sandığının kurulmasından 60 sene sonra bile sandıkların kurulması tamamlanamamıştır.

3.8. Sonuç

Çalışmanın üçüncü bölümünde Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulması sebepleriyle birlikte incelenmiştir. Kuruluş aşaması mümkün olduğunca kronolojik olarak anlatılmaya çalışılmış olup eytam sandıklarından borç alma konusunda bireylerden ziyade devletin aldığı borçlara değinilmiştir. Ardından eytam sandıklarının İmparatorluk genelindeki yayılması birkaç örnekle açıklanmaya çalışılmıştır

---

¹⁶⁹ BOA., DH.MKT. 1798/24, 26 Cemaziye'l-evvel 1308 (7 Ocak 1891)

¹⁷⁰ BOA., DH.MKT. 1831/15, 23 Şaban 1308 (3 Nisan 1891)

¹⁷¹ BOA., DH.MKT. 1834/15, 10 Şevval 1308 (19 Mayıs 1891)

¹⁷² BOA., BEO. 3781/283525, 11 Receb 1328 (19 Temmuz 1910)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YETİM MALLARININ KORUNMASI VE İDARESİ HAKKINDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

4.1. Eytâm Nizâmnâmesidir¹⁷³

Mûcib-i tahrîr olan terekeler kemâkân taraf-ı şer'-i şerîfden mahalleri me'mûrları ma'rifetiyle tahrîr-i fûrûht olunub tâ akçe husûlüne kadar mu'âmelât-ı şer'iyye ve icâbiyyesini yine şer' me'mûrları tarafından icrâ olunacağından ve her ne kadar külliyyetli terekelere nâzır nasbı mu'tâd ise de ezmân-ı terekelere takayyüd olunmak dahî lâzımeden olduğundan bundan böyle terekeye gönderilecek kâtib ve muhızır ve me'mûrin-i sâireden başka bu def'a bâ irâde-i seniyye teşkîl kılınan envâl-i eytâm nezâreti tarafından dahî yetimi bulunan kâffe-i terekeye mahsûs me'mûr irsâliyle satılacak eşya için giden kâtib ve me'mûr câniblerinden karşuluklu defter tutularak metrûkâtının kıymet-i lâyikesine fûrûht olunmasına ve bir gûnâ irtikâb vukû' bulmamasına takayyüd ve ihtimâm olunması

Mûcib-i tahrîr olan terekenin kassâm ve sâire me'mûrları tarafından temhîr olunması usûlî kemâfi's-sâbık icrâ olunacak ise de bundan böyle vukû' bulacak vefayâta ma'lûmât hâsıl olmak için cânib-i tehaffuzdan beher gün eytâm nezâreti tarafına jurnâli gönderilmesi tahrîr ve bey' olunmakda olan muhallefâtın ekser zimemâtı şunda bunda uzayub kalarak verese ve eytâma su'ûbet ve gadri mûcib olmakda idüğüne ba'de-ezin her ne mahalde tereke tahrîr olunur ise zimemâtının tahsîli üç mâhda hitâm-pezir olunmasına me'mûrları tarafından ikdâm ve gayret olunub nihâyet dört mâhı tecâvüz eylediği hâlde her kimin zimmetinde ise zâbiti ve âmiri tarafına bi'l-ifâde ma'rifetiyle tahsîline i'tinâ kılınması

Terekede zuhûr iden nukûd ile fûrûht olunan eşyanın peşinen alınacak esmânı tekenin arkası alınub taksîm oluncaya değin usûl-ı câriyyesi vechle resîd-i mukayyidi tarafından hıfz olunub ve bu makûle peşinen alınacak tereke esmânı muhızır ve sâire yedinde tevkîf olunmayarak vukû' bulan resîdât ve her gün kassâm efendi huzûrunda resîd-i

¹⁷³ Düstur, Tertib I, Cild I, ss. 270-275

mukayyidine bi't-teslîm sandığına vazî' olunarak tereke esmanının şunun bunun yedinde kalmamasına takayyüd ve ihtimâm olunması

Tereke tahrîri şer'-i şerîf me'mûrlarına mufâvvaz olunduğı misillü emvâl-i eytâmın idâne ve istidânesi dahî emvâl-i eytâm nezâretinin me'mûriyet-i mahsûsasından olduğundan ba'de-ezin zuhûr iden tereke sadreyn-i azâm hazerâtı taraflarından ve mehâkim-i sâireden tahrîr olunarak emvâl-i metrûkât usûl-ı şer'-i şerîf üzere tefrîk ve taksîm ile içünde nukûd-ı eytâmın cânib-i nezârete teslîmiyle sandığına vazî' olunduktan sonra nezâret tarafından idâre ve idânesi icrâ olunmak üzere el-hâletü-hazihi cârî olduğu vechle resîd sandığından irbâh olunacak mîkdârı akçe terâküm eylediğı takdirde eytâma menfa'at-ı âcele istihsâl olunmak için o makûle nakd-i mevcûdeden yetîmin hassası terekenin ardı alınmıncaya değin beyhûde tevkîf olunmayub ale'l-hesâb sûretiyle nezâret-i müşârün-ileyhâ tarafına teslîm olunarak ne mîkdâr akçe teslîm olunmuş ise ann ilmühaberi cânib-i nezâretten resîd-i mukayyidi tarafına i'tâ olunması

Emvâl-i eytâmın kemâfi's-sâbık bedestânda hıfzıyla emvâl sandıklarının bundan böyle lede'l-iktizâ doğrıca cânib-i nezârete götürülmesi ve el-hâletü-hazihi derderst-i isti'mâl olan sandıkların ekserîsi köhne ve şikeste ve kötü makûlesi dahî mahfûzı şübhelü şeyler olduğundan mahfûz ve kavî kilidli sandıklar olması husûsunda vasîler tarafına cânib-i nezâretten ve kassâm efendi tarafından ekîden tenbîh olunması

Mâl-ı yetîmin idâne ve istidânesi şâyân-ı dikkat ve i'tinâ-i mevâdden ve eytâmın nefî dahî bunun yolunda olmasıyla hâsıl olacağı bedihiyyâtdan olduğundan eytâmın el-hâletü-hazihi sandıklarında mevcûd olan nakidleriyle bundan böyle vukû' bulacak terekelerden gerek peşinen ve gerek bâlâda beyân olduğü üzere resîd-i mukayyidi tarafından ciste ciste i'tâ olunacak mâl-ı yetîmin hıfz ve himâyesine nezâret ve dikkat olunmak lâzım geleceğı misillü terâküm iden akçenin emr-i idâne ve istidânesine dahî

sarf-ı himmet olunarak şöyle ki el-yevm cârî olduğu üzere mâl-ı eytâm mu'teber rehin ve kavî kefil ile onu on bir buçukdan yani kisesi altı gurûş on pâra hesâbıyla ırbâh olunub ba'zı yetîmin mâlî âdet-i câriyyesi vecihle idâne olunamayub da sandığında ziyâdece akçesi kaldığı takdirce mücerred-i yetîme menfa'at hâsıl olmak için sarrâfân kumpanyasına ve bu misillü mu'teber ve kavî esnâf ve mahallere kisesi beş gurûş fâizle akçe idânesi câiz olarak bu sûret dahî külliyyetlü ya'ni yirmi beş binden yukarı istidâne idenler haklarında icrâ olunub şu kadar ki kisesi altı gurûş on pâraya akçe istidânesine tâlibi var iken bu vesile ile noksanına idâne olunmamasına ve bi'l-farz mâl-ı yetîmin bu vecihle dahî idânesi mümkün olamadığı sûrette beyhûde akçe durmaktan ise evrâk-ı nakdiyyeye tahvîl ve tebdîliyle her hâlde yetîme hayırlu ve menfa'atlü olan sûretin icrâsına me'mûrları tarafından kemâliyle dikkat ve ihtimâm olunması

İdâne olunacak akçenin mikdâr ve kemiyetiyle rehinin keyfiyetinin mübeyyin cânib-i nezâretten ilmühaber tahrîriyle idâne olunacak akçeyi vasî ve kâtib bi'l-istishâb istidâne idecek zât birlikde olarak kassâm tarafına götürüb keyfiyeti takrir ile idâne ve ilzâm-ı ribh olundukda lâzım gelen hüccet-i şer'iyeye yazılarak nezaret-i müşâr-ileyhâ ma'rifetiyle vasîsi yedine i'tâ ve teslîm olunub idâne olunan akçe muahharen sandığa te'diye olundukda teslimi ceste ceste olduğu hâlde mikdârı zuhr-ı hüccete tamâmen edâ olundukda hüccet-i mezkûrenin kaydı terkin olunmak üzere cânib-i nezâretten işâret olunması ve idâne için virilecek rehn-i mücevherât ve kıymet-i nakdiyyesi mu'teber olan kılınc ve evânî-i zer ü sîm ve nizâmlı gedik senedi ve mülk olan arâzî ve a'kâr misillü şeyler olacağından bu vecihle rehn olunacak şeyler gerek aynen ve gerek mülk misillü a'kâr ise senedleri ol emirde eytâm nezâreti tarafına götürülerek mu'âyyene ve ve kabûl olundukdan sonra usûl-ı câriyyesi vecihle muhamminlere tahmîm itdirilerek nezâret-i müşâr-ileyhâ ve vasî ma'rifetiyle idâne olunacak akçe sandıktan ihrâc ve i'tâ alınan rehinin üzerine mâl sâhibi bi't-temhîr sandığa vazî' olunarak ol sandığın üzeri dahî nezâret ve vasî taraflarından temhîr olunması

Alınacak rehinin kıymet-i hakikîyyesi idâne olunacak akçenin bir buçuk katına mu'âdil olup meselâ iki bin gurûş idâne olundukda rehinin kıymeti üç bin gurûş olmak kifâyet ideceğinden ol vecihle icrâ olunması

Rehinin takdîr-i kıymeti hakkında muhamminlerin dürlü dürlü fesâdı vukû'a geldiği rivâyet olundığından mukaddemleri kuyumcu esnâfi ma'rifet ve intihâbıyla ta'yîn olundığı misillü ba'de-ezîn irâe olunacak rehinlere ziyâde ve noxsân kıymet takdîr itmemek üzere esnafça kefil olacakları emîn ve mu'temed birinin muhamminliğe intihâb ve ta'yîniyle nezâret-i müşâr-ileyhâ tarafından ol vecihle kefâlet senedi alınarak muhamminin bir gûnâ uygunsuzluğu vukû'ı takdîrinde esnafca mes'ûl tutulması

Esnâf gedikleri kıymetinin i'tibârı ve mehâl ve mevki'i icâbınca biri birinden tefâvüti olacağından o makûle gediklerin kıymet-i lâıkası bilinmek için bir adamın getirdiği gedik senedi kangî esnâfa mensûb ise o esnâf tarafından mu'arraz-ı tasdikde virilecek ilmühaberde kıymet-i hakikîyyesi kayd ve terkîm olunub ri'âyet-i hâtra mebni kıymeti ziyâde gösterildiği takdîrde ilerüde kendülere mes'uliyeti müstelzim olacağınnı bi'l-cümle esnafca müekkiden beyân ve tenbih itdirilmesi

Emvâl-i eytâm rehin ile idâne olunacağı misillü kefil ile idânesi dahî hayırlu olacağı ya'ni rehine hasr olundığı takdîrde herkes rehin bulamayarak mâl-ı eytâmın idânesi müşkilâta düşeceği cihetle kefil ile dahî virilmesi tecvîz olunub fakat işbu kefâlet maddesi ale'l-ittlâk olmayub istidâne idecek olan esnâf ve tüccâr vesâireden her kim olur ise vireceği kefil esnâf ve tüccâr ve emsâlinin mütemevvil ve mu'teber ve lede'l-hâce tazmîne muktedirlerden olması ve hasbe'l-icâb kefil olacak zât ashâbı rütbeden bulunur ise hâtır ve gönüle bakılmayarak tazmîne iktidârı ve imkânı olup olmadığı ol emirde gerek taraf-ı nezâretten gerek kassâm efendi tarafından lâıkiyla bade't-taharrî kabul olunub bununla beraber kefil olacak zât her kim olur ise olsun sonra bir diyeceği kalmamak için kefil olduğu akçeyi tazmîn eylemesi lâzım geldiği takdîrde kendü mâl ve

emlâkinden te'diyesine bi'l-nefs râzı olduklarını mübeyyin cânib-i nezârete memhûr sened virerek sened-i mezkûr dahî sandıkda hıfz olunması

Mine'l-kadîm mübeyyin olan kisede beş gurûş idâne harcından mâ'adâ kassâm kâtibleri ve muhızrlar habbe-i vâhîde alurlar ise cânib-i sedâret ve nezâretten o mekûleler bi't-tahkîk kimesne tarafından tasâhub olunmayarak aldığı akçenin istirdâdıyla berâber bulunduğu hizmetden tard ve def' olunması ve fakat akçe istidâne idecek zât zî rütbe olduğu takdîrde devr-i şer'iyenin icrâsı için oldukları mahale gönderilen kâtib ve muhızra husûs harcı nâmıyla bir mikdâr akçe virilmekte olduğına ve bu dahî bir nev'i ikrâmiye kabilinden bulunduğu mebmebninun alınmasına müsâ'ade olunması ve bir de idâne olunan akçenin müddet-i devr-i şer'iyesi tekmiîyle ber muktezâ-yı şer'-i şerîf devrinin tecdîdi lâzım geldikde ibtidâ-yı idânedede alındığı misillü tekmiî harç alınmayub nisf harç alınarak devr-i cedîd eski hüccet hâmişine yazılmak usûlünden olduğundan işbu hâmiş için nisf olarak kisede yüz para harç alınması

Emvâl-i eytâmın icâbı takdîrinde muhâsebesi nezâret tarafından rü'yet olunacak ise de sûret-i muhâsebede defter-i kassâm zeyline kemâfi's-sâbık kassâm efendiler tarafından şer'-i şerîfe tatbîken sebt ve temhîr olunacağı cihetle bâ fermân-ı âlî ahzı mü'esses olan muhâsebe harcı yine sadreyn-i muhteremin hazerâtı tarafından ahz ve istifâ olunması

Emvâl-i eytâm nezaretinin taht-ı nezâret-i hazret-i fetvâ-penâhîde bulunması emr-i tabîî olmağla evkât mu'ayyenesinde muhâsebât-i umûmîyesini dahî göstermek üzere oyşdırıldığına göre birkaç ayda bir kere emvâl-i mezkûrenin ne kadarı idânedede ve ne kadarı mevcûd olub ve ashâbına ne kadar şey virilmiş ve ol müddetde gerek fâizlerinden ve gerek mevcub-ı tahrîr olan terekelerden mâlın mevcûdı ne raddeye varmış olduğına ma'lûmât hâsil olmak ve bu me'mûrinin semere-i ikdâmâtı görölmek üzere cânib-i nezâretten taraf-ı hazret-i meşihât-penâhîye birer icmâl virilmesi

Bir yetim isbât-ı rüşd eylediğinde muhâsebesi rü'yet olunarak ne mikdâr mâlî zuhûr ider ise idâne olunan mahallerden nezâret ma'rifetiyle toplanılarak bir akçesi zâyî' ve telef olmamak üzere nakden ve tamâmen ol yetime i'tâ ve teslim olunub bu makûle rüşdini isbât iden yetimden muhâsebesi rü'yet olunduğı cihetle usûlî vechiyle yalnız kisede beş gurûş muhâsebe harcı alınarak bundan mâ'adâ habbe-i vâhide alınmaması

Kassâm kâtibleriyle muhızrların yekdiğerine kefil ve zâmin olmaları bâ fermân-ı âlî mü'essis olan nizâmları iktizâsından olduğundan be kere dahî nizâm-ı mezkûrun te'kidiyle berâber kassâm kâtibleri yamâklarının tereke tahrîr idememeleri misillü ba'zı nazâmât-ı lâzime dahî i'lâve kılındığından işbu nizâmların suver-i icrâiyyesini kassâm efendi ve kassâm bâşkâtibi efendi taraflarından dâima dikkat ve nezâret olunması

Bâlâda muharrer nizâmâtdan mâ'adâ ilerüde te'sîs ve icrâsı lâzım gelen mevâdd olduğu hâlde zeyl ve i'lâve olunmak üzere nizâm-ı mezkûrun sicil-i muhâkeme ve divân-ı hümâyûn kalemine kayd olunarak âlî mâ-şâ'e'llâhu te'âlâ düstûrî'l-amel tutulması

Fî 7 Rebî'u'l-evvel sene 268

4.2. Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede Küşâd Olunacak Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkında Nizâmnâmedir¹⁷⁴

Birinci Mâdde: Kasaba ve karyelerde müslim ve gayr-i müslim teb'a-i devlet-i âliyyeden birinin vefâtı vukû'nda vereseşi içinde sagîr ve sagîre veya mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhe bulunduğı veyahûd veresesinden biri müddet-i sefer-i ba'id olan diyâr-ı âherde olduğı hâlde müteveffânın terekesi usûl-ı câriyyesi vecihle taraf-ı şer'-i şerîfden nizâm ve ta'limâtına tatbîken bi't-tahrîr iktizâ-yı şer'isi icrâ olunur binâberin kasaba ve karyelerde zükûr ve inâs her kim vefât ider ise mahalle veya karyenin imâm ve muhtâr ve papasları derhâl hükûmete haber virmeğe ve müteveffânın vereseşi içinde yetîm ve gâib ve mecnûn ve ma'tûh olup olmadığını dahî bildirmeğe borcludur ve bu işe vilâyetlerde bulunan mahalle ve karyenin ihtiyâr meclisleri dahî ale'd-devâm dikkat ve nezâret ideceklerdir

İkinci Mâdde: Hükûmet tarafından dahî o makûle vukû'âtın yevmiye bir pusulası yapılarak nâib efendiye i'tâ ile keyfiyet bi't-tahkîk müteveffânın terekesi mûcib-i tahrîr ise hemân icâb-ı şer'iyyesine ve ta'limât-ı mahsûsasına tevfiken iktizâsı icrâ kılınmak lâzımedendir fakat şurası şâyân-ı dikkatdir ki sagîr veya gâib ve mecnûn ve ma'tûh vârisi olan birinin vefâtı vukû'nda hâne ve emlâk ve eşyâsının taraf-ı şer'-i şerîfden temhîri mücerred eşyâ-yı menkûlesi ketm ve izâ'a idilmemek mülâhazasına mebni olduğundan bunun ale'd-devâm yine bu vecihle icrâsı lâzım gelir ise de müteveffânın cenâzesi meydanda iken i'yâl ve evlâdı takımıyla hânesinden çıkarulub meydanda bırağılmak câiz olamyacağından ketm ve izâ'ası melhûz olan zî-kıymet eşyâ ne ise yalnız onlar bir veya bir iki odaya veya sandıklar derûnuna vazı' ve temhîr olunarak zâyi' olmayacak ve her gün bir hânedede kullanılması lâzım olacak eşyâ verese yedinde tevdi' olunacaktır

¹⁷⁴ Düstur, Tertib I, Cild I, ss. 276-281

Üçüncü Mâdde: Tahrîr olunacak terekelerde sagîr ve sagîre ve mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhenin hisse-i irsîyyesi her ne mikdâra bâliğ olur ise içinden aynen hıfzı lâzım gelen emlâk ve arâzî ve icâbına göre ba'zı eşyâ yetîm üzerinde bi'l-ibkâ telef olması melhûz bulunan emvâl ve eşyâ vasî veyahûd velîleri ma'rifetiyle bi'l-müzâyede semen-i misilleriyle satılarak nakid akçeye tahvîl olunacaktır

Dördüncü Mâdde: Eytâm ve mecnûn ve ma'tûh bulunanların velîleri veyahûd vasî-i muhtârları olmadığı takdîrde vilâyet ve evliye merkezlerinde temyîz-i hukûk meclisleri ve kazâlarda de'âvî meclisleri ve vilâyet şeklinde bulunmayan mahallerde kezalik livâ ve kazâlar meclisleri taraflarından inzımâm-ı ma'rifet-i şer'le erbâb-ı vüsûk ve itimâddan vasîler intihâb ve ta'yîn olunarak bunların beher sene ma'rifet-i şer'le hesâbları görülmek icâb-ı maslahatdandır

Beşinci Mâdde: Hristiyan terekesinde ekseriya zuhûr iden vasiyet mâddeleri için nizâm-ı mahsûs olduğundan işbu vasiyetlerin o nizâm hükmüne tevfikten iktizâları icrâ kılınacaktır

Altıncı Mâdde: Her memleketde emvâl-i eytâm müdiri nâmyla mu'teber ve kefillü bir me'mûr intihâb olunub arâzî ve akâr ve emlâkdan mâ'adâ yalnız satılacak tereke eşyânın kâffesine aid olan binde yirmi dellâliyeden on ikisi emvâl-i eytâm müdirine ve beşi dellâla ve üçü hademe-i mahkemeye itâ olunacaktır

Fî 5 Zi'l-hicce sene 288 ve fi 2 Şubat sene 287

(Târîhiyle zeyl olunan fikra-i nizâmiyyedir)

Eytâm müdirleri iki senede bir kere tebdîl ve yerlerine usûlî üzere âherî ta'yîn olunub bir müdirin hitâm-ı müddet-i me'mûriyeti akîbinde tekrâr intihâbı câiz değildir

Yedinci Mâdde: Eytâm ve mecnûn ve ma'tûh ve gâibin terekeden hisseleri hıfzında mahsûs olmak üzere her kazâ merkezinde birer sandık vazî' ve tertîb olunub bunlar

emvâl-i hazîne sandıklarıyla berâber emniyetli mahallerde muhâfaza idilecektir ve mezkûr sandıkların üzeri kâdı-ı belde ve a'zâdan birinin ve emvâl-i eytâm müdirinin mührüyle mahtûm olacak ve işbu sandık derûnuna vazı' olunacak emvâl-i eytâmdan her birinin başka başka hıfzıyla kangı yetîmin mâlı olduğunu mübeyyin isim ve şöhret ve mikdârı tasrîhiyle pusulalar rabt olunacaktır ve mezkûr sandık derûnunda olan emvâl-i eytâmdan bir adam akçe istikrâz idecek olduğu takdîrde evvela meclis-i memlekete gelüb terhîn ideceği eşyâyı irâe ile te'mîn itdiği veyahûd müte'addin ve mu'teber kefil gösterebildiği hâlde hâkim ve meclisin reyile mezkûr sandık meclise götürülerek mahkeme kâtibi ve vasîsi hâzır oldukları hâlde kangı yetîmin mâlından istikrâz olunacak ise meblağ-ı matlûb cümle müvâcehesinden ta'dâd ile ahz ve ifrâz olunarak medyûnun yedinde bi'l-i'tâ rehin olunacak eşyâ idâne hüccetinde tasrîh olunduktan ve arâzîden ise vefâ-ı ferâğı ve emlâk ise istiglâli icrâ kılındıktan ve yalnız kefile rabt olunacak ise meblağ-ı müstakrızın edâsına herbiri başka başka veyahûd herbiri âherin zimmetinde lâzım gelen meblağa kefil olmak üzere iktizâ-yı şer'îyyesi icrâ idildikten sonra vasînin yedinde bulunan pusulaya şu târîhde fâlâna şu kadar akçe ikrâz olundu deyu şerh virilüb ba'de idâne hücceti dahî yazıldıkda vasiye teslim olunacak ve bâkî kalan akçe yine sandığa vazı' ile üzeri eytâm müdiri ve a'zâ ve hâkimin mührüyle bi't-temhîr hıfz idilecektir

Sekizinci Mâdde: Sagîr ve sagîre ve mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhe hisselerinden vasîleri idâresinde aynen ibkâ olunacak emlâk ve arâzîden ve nakdiyyenin istirbâhından hâsıl olan fazla ve nemâsından altı ayda bir kere vasîleri hâzır olduğu halde emvâl sandığı memleket meclisine götürülerek ve cümle muvâcehesinde muhâsebesi görülerek sandık küşâd ile kangı yetîmin mâlı ise görünen fazla vasî ma'rifetiyle vazı' ve i'lâve olunduktan sonra mahkeme kâtibi yetîmin defter-i kassâmına ve vasînin yedinde bulunan pusulaya dahî görünen fazlayı zeyl ve i'lâve eyleyecek ve sandık kapanub üzerini usûlü vecihle nâib ve emvâl-i eytâm müdiri ve a'zâdan biri temhîr

İtdikden sonra mahaline irsâl kılınacaktır ve eytâm ve mecnûna taraf-ı şer'-i şerîfden i'tâ kılınacak hüccet mûcibince tahsîs olunacak nafaka ile kisve bahâsı ve ma'rifet-i şer'le ta'yîn kılınmış olan sâir kâffe-i tahsîsâtı emlâk ve akârı hâsılâtı var ise anlardan virileceği misillü yoğise vasî tarafından her ay makbûz senedi i'tâsıyla sandıkda mevcûd akçesinden istifâ kılınacaktır

Dokuzuncu Mâdde: Müteveffânın hayrâta ve vücûh-ı berre sarf olunmak üzere vasiyet itmiş olduğu akçe bulunub da vücûh-ı berre-i mu'ayyene için ise vasî yediyle ve hâkim ve hey'et-i meclisin reyile mahallerine sarf olunacak ve vücûh-ı berre-i gayr-i mu'ayyene veyahûd vücûh-ı berre-i mu'ayyeneden fazla vücûh-ı berre-i gayr-i mu'ayyene için ise her iki sûretde gayr-i mu'ayyen için olan akçe emvâl-i eytâm sandığına vazî olunub memleket derûnunda vakfi kâfil olan câmi'-i şerîf ve mekteb ve medrese ve köprü ve çeşme ve emsâli hayrâtın en ziyâde muhtâc olanları hey'et-i meclis reyile ta'yîn olunub âzâdan birinin nezâreti ve vasî ma'rifeti ile muhtâc-ı ta'mîr olan mahal termîn olunarak haftada bir def'a iktizâ itdikce cümle ma'rifetiyle eytâm sandığı küşâd olunub vasî yediyle lâzım gelen akçe alınarak o misillü ta'mîrâta sarf idilecektir

Onuncu Mâdde: Emvâl-i Eytâmın umûr-ı tahrîriyyesi mehâkim-i şer'îyye ketebesini ve sandıklarının muhâsebât ve mu'âmelâtı mecâlis-i memleket kâtibleri ma'rifetiyle rü'yet ve tesviye olunacaktır

On Birinci Mâdde: Eytâm sandıklarının hîn-i rü'yet-i muhâsabelerinden zuhûr idecek temettu'âtın defter-i kassâma zeyl i'lâvesi zmnında nâib ve müdir ve kâtib taraflarından vesâir me'mûrin cânibinden harc-ı kalemiyye vesâire nâmiyla bir akçe alınmayacaktır

On İkinci Mâdde: Vâris-i gâibin sandıkda bulunan hisseleri gâibin zuhûruyla isbât-ı verâset ider ise yapılacak i'lâm mûcibince sâhibine virilmek ve beş seneye kadar zuhûr itmez ise cedvellere idhâlen hazîne-i celîleye takdîm kılınmak üzere hükûmete teslim olunacağından bu akçeler her ne vakit sandıktan bu vecihle ihrâc olunur ise o güne

kadar işleyecek güzeştesi asıl mâla zamm ile cümlesi cânib-i hükûmete ve zuhûrunda sâhibine teslîm kılınacak ve mukâbilinde ahz olunacak makbûz senedi nüvvâb tarafından dahî imzâ ve tasdîk olunarak sandıkda hıfz idilecektir

On Üçüncü Mâdde: Eytâmın hadd-i rüşd ve buluğa vusûlü ve mecnûnun sıhhat ve ifâkatı emvâl-i eytâm müdiri ve vasîler hazır olduğu hâlde şer'en ve nizâmen sâbit olunduktan sonra ol bâbda yapılacak i'âm mucibince mevcûd akçesi teslîmi gününe kadar işleyecek güzeştesiyle berâber vilâyetlerce meclis-i deâvî veya meclis-i temyîz-i hukûkda vesâir eyâlâtda livâ ve kazâlar meclislerinde mâl sâhibinin yedine teslîm olunub yedinden alınacak makbûz senedi nüvvâbın imzâsıyla ba'de't-tasdîk kezalik sandıkda hıfz kılınacaktır ve fakat eytâmın sinn-i rüşde vusûlü yirmi yaşına buluğuna i'tibâr olunarak isbât-ı rüşd idecek eytâmın hâli meclis ma'rifetiyle bi't-tahkîk yedine teslîm olunacak mâli isrâf ve tebzîr itmeyeceğine kaviyyen emniyet ve i'timâd hâsil olmadıkca yetîm hükmünde add olunacaktır

Fî 5 Zi'l-hicce sene 288 ve fi 2 Şubat sene 287

(Zeyl olunan fikra-i nizâmiyedir)

Nizâmen sinn-i rüşde vâsil olmaksızın tezevvüc idecek eytâmın eytâm sandığında bulunan akçesinden buldukları mahalin tâbî' olduğu deâvî veya temyîz meclisinin eytâmın hâl ve mâlına göre takdîr ideceği masârif-i techiziyye vesâiresi meclisin bir sened-i resmîyesi üzerine ifâ olunacaktır vasîleri alacakları mebâliğ-i techiziyyenin mahal-i sarfını hâvî müfredât vecihle bir defter tanzîmiyle eytâm sandığına vazî' olunmak üzere mahkemeye teslime mecbûr bulunacaklardır işbu nizâmnâmenin zeylinde muharrer olduğu vecihle nizâmen sinn-i rüşde vâsil olmaksızın diğere bir eyâlete nakl-i hâne iden eytâmın izdivâcında mu'âmelât-ı meşrûha hicret itdikleri mahallin tâbî' olduğu deâvî veya temyîz meclisinde bi'l-icrâ takdîr idilecek mebâliğ sandığın bulunduğu mahallin deâvî veya temyîz meclisiyle bi'l-muhabere celb olunacak

ve vasileri tarafından tanzim kılınacak defter mevtm-ı cedîdin tâbi' olduğu meclisde bi'l-mu'âyyene bir sûreti alikonularak sandığa vazî idilmek için sandığın bulunduğu mahal meclisine irsâl kılınacaktır

On Dördüncü Mâdde: Eytâm sandıklarından tüccâra akçe ikrâzı lâzım geldikde yedinci maddede beyân olunduğı vecihle rehn-i kavî ve mu'teber ve müteaddid kefil alınması ve şerâit-i sâire-i mukarrerinin tamâmıyla icrâ kılınması iktizâ eyleyecek ve menâfi'-i umûmiyye sandığı olan yerlerde eytâm sandıkları emvâlinde menâfi' sandıklarına vesâir cihetle ta'vîz sûretiyle vücûh-ı âherle akçe itâsı câiz olmayacaktır

On Beşinci Mâdde Emvâl-i eytâmın sûret-i muhâfaza ve idâresi hakkında şu sûretle ittihaz olunan usûl ve kâidenin ilerüde iktizâ itdikce ta'dilâtı icrâ olunacaktır ve şimdiki hâlde her memleketde ne kadar emvâl-i eytâm ve mecnûn ve ma'tûh var ise sicil-i muhâkemedden kayıtları çıkarılarak ve keyfiyetleri tahkik olunarak ma'rifet-i şer'le hesâbları görüleb zâhire çıkarıldıkca ve bir taraftan vefayât vukû' ve zuhûra geldikce iktizâlarının icrâsı me'mûrin-i mülkiyye ve şer'îyenin vezâif-i mahsûsalarındandır

On Altıncı Mâdde: Emvâl-i eytâm sandıklarının sermâyesinden ve fâiz ve temettu'âtından muharrer usûl ve kâide hâricinde akçe ikrâz olunması veyahûd nâzir ve me'mûrlarının ve bu işe ta'alluku olan kimselerin sandık hizmet ve nezâretinde buldukları müddetde bundan az ve çok ve senedli ve senedsiz akçe almaları memnû'iyet-i kavîyye ile memnû' olduğundan böyle hâllerin men'-i vukû'ı zımında eytâm müdirleri kefâlet-i mu'teber ile ta'yîn olunub ve bunlara âzâ-yı meclisden biri ve ana dahî diğeri müteselsilen kefâlet itdiriliüb bi'l-cümle hey'et-i meclisin birbirine kefâletleri alındıktan sonra içlerinden intihâb idecekleri zât temhîrde teşrik olunacak ve bir gûna telefât ve ihtilâsât zuhûrunda tazmînât-ı lâzime kefâlet-i müteselsile mülâbesesiyle hey'et-i meclisin mecmû'ı hakkında icrâ kılınacaktır

(Eytâm sandıkları nizâmnamesine zeyl)

Bâliğ-i rüşd olmaksızın mahal-i âhere nakl-i hâne eyleyen yetimin hisse-i irsiyyesi
isbât-ı rüşd eyledikten sonra mevtın-ı cedîd ve kadîmi beyinde olan mahkemeler
beyinde bi'l-muhâbere gitdiği mahallin mahkeme-i şer'îyyesine irsâl ile orada
mu'âmele-i şer'îyyesi icrâ olunur

Zeylin irâde-i seniyye târîhi fi 16 Zi'l-ka'de sene 1286 ve fi 5 Şubat sene 1285

4.3. Ümerâ ve Zâbitân-ı Bahriyyenin Müttekâ'idini Eytâmına Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ve Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına Dâir Nizâmnâmedir¹⁷⁵

Fasl-ı Evvel

Ümerâ ve zâbitân-ı asâkir-i bahriyye müttekâ'idlerinden irtihâl idenlerin terk eyledikleri eytamına virilecek ma'âşların nisbeti ve sûret-i tahsîsiyyesi beyanındadır

Birinci Bend: Mülâzım-ı sâniiden ferîkân-ı kirâma kadar her sınıf asâkir-i bahriyye-i cenâb-ı mülûkâne ümerâ ve zâbitânından ve mekteb-i bahriyye-i şâhânededen neş'et idüb rütbe-i askerîyyeye mu'âdil rütbeleri hâiz bulunanlardan tensikât-ı celîle-i askerîyyenin icrâsı târîhinden i'tibâren gerek şimdiye kadar müttekâ'id olmuş bulunan ve gerek bundan böyle nizâmı mûcibince tekâ'üden çırâğ buyurılacak olanlardan irtihâlleri vukû' bulacakların terk idecekleri eytâm ve erâmiline bend-i sâniide tafsil ve beyân olunan nisbette tevfiken ma'âşlar tahsîs kılınacak ve işbu ma'âşlar kayd-ı hayât şartıyla olmayub eytâma asâkir-i bahriyye ma'âşları hakkında tekâ'üd kânûnnâme-i hümâyûnunda musarrah olan kâ'ideyi tatbîken yetim yirmi yaşına ve yetime bir ere varıncaya kadar virilecek ve fakat eytâm-ı merkûmeden iki gözü âmâ veya meflûc veya muk'ad olmak gibi bütün bütün gelir ve kesbden kalmış derecede ma'lûl oldukları tersânece tebeyyün ve tahkik idenlerin ma'âşları kayd-ı hayât şartıyla ifâ olunmak câiz olacaktır müttekâ'idin-i asâkir-i bahriyyeden irtihâl idenlerin yetimleri olmadığı hâlde o misillülerin eytamına aid olacak ma'âşı nisbetine tevfiken halile ve bîkes vâlideler yine ere vardıkları hâlde kat' olunmak şartıyla ikinci bende de gösterileceği üzere ma'âş tahsîs olunacak ve fakat vefât iden müttekâ'idin eytâmı bulunduğu hâlde yalnız anlara ma'âş virilerek halile ve vâlidesine ma'âş tahsîsi câiz olmayacaktır

¹⁷⁵ Düstur, Tertib I, Cild II, ss. 786-797

İkinci Bend: Müttekâ'idin-i asâkir-i bahriyye eytamına virilecek ma'âşlar pederlerinin tekâ'üd ma'âşları nisbetinde olacak ya'ni ferîk ve mîrlivâ müttekâ'idlerinin birinci yetîmlerine tekâ'üd ma'âşlarının on dörtte biri ve üç anbarlı süvârisi ve mîralây ve kâymakâm ve binbaşî ve mekteb-i tıbbîyeden neş'et idüb bu rütbeleri hâiz bulunan doktorların kezalik birinci yetîmlerine tekâ'üd ma'âşlarının dokuzda bir kısmı ve alây emîni ve bâşimâm ve sağkolağası ve kezalik kolağalık rütbesini hâiz doktorlar ile alây kâtiblerinin birinci yetîmlerine tekâ'üd ma'âşlarının altıda birisi ve solkolağasıyla kalyon kâtiblerinin beşde biri ve tabur kâtiblerinin dört buçukda ve yüzbaşî ve firkateyn kâtibi ve üç anbarlı imâmı ve sancakdâr ve mekteb-i tıbbîyeden mahrec yüzbaşî rütbesini hâiz cerrâh ve eczâcılar ile yüzbaşîların birinci yetîmlerine tekâ'üd ma'âşlarının dörtte bir kısmı ve mülâzım-ı evvel ve sâni ve tabur imâmı ve kurvet kâtibi ve kalyon imâmı ve mülâzım-ı sâni ve mühendis efendiler ve kurvet imâmı ve briç kâtibi birinci yetîmlerine tekâ'üd ma'âşlarının üçde biri i'tâ kılınacak ve hidmet-i askerîyyeleri yirmi seneden dün olduğı hâlde müttekâ'id olub irtihâl idenlerin birinci yetîmlerine ale's-seviye hem-rütbeleri olub yirmi sene hidmet hesabı üzerine müttekâ'id olanların birinci yetîmlerine virilen ma'âşlar nisbetinde ma'âşlar virilecek ve eytâmın ta'addüdi hâlinde birinci yetîme virilecek meblâğ üzerine birden fazla olan yetîmlerin her birisiçün birinci yetîme virilecek meblâğın bir nisfi zamm olunub yekûnı eytâmın rü'ûs-ı efrâdına ale's-seviye taksîm olunacak ve müttekâ'idinden vefât idenlerin eytâmı olmadığı ve halile ve vâlidesi bulunub da bunların diğer cihetden dolayı hazîne-i devletten mahsûs ma'âşları bulunduğı hâlde halilerine ve vâlidelerine birinci yetîmlerine virilecek ma'âşın sülûsi tahsîs kılınacak ve erâmilin ta'addüdi hâlinde işbu ma'âş istihkâkı zevciyyetce en eskisine münhasır olacaktır

Üçüncü Bend: İşbu eytâma tahsîs kılınacak ma'âşlar mukaddemce bâ irâde-i seniyye ta'dîl ve tashîh kılınmış olan tekâ'üd kânûnnâme-i humâyûnı ahkâmına tevfiiken tahsîs olunmuş ve olunmakta olan tekâ'üd ma'âşları nisbeti üzerine tahdîd kılınacağı cihetle

mukaddemen ma'lûliyet veyahûd mechûriyet üzerine zıkr olunan kânûnnâme ahkâmının hâricinde olarak fevka'l-ade ve nisbet-i kânûnîyyeden ziyâde ma'âşlar tahsîsiyle tekâ'üd olunmuş bulunanlardan irtihâl ideceklerin eytâmına virilecek ma'âşların tahdîdinde pederlerinin mikdâr-ı ma'âşları nisbetine bakılmayub hem-rütbeleri bulunan ve cihet-i ma'lûliyyetince kendülerine mu'âdil olan mütekâ'idinin tekâ'üd kânûnnâmesi hükmünce aldıkları ma'âşlar nisbeti üzerine gidilecektir

Dördüncü Bend: Taşrada bulunan mütekâ'idinin vefâtı vukû' bulunların günü gününe târîh-i vefâtlarıyla kendü sulbundan olarak silk-i askerîyyede bulunanlardan mâ'adâ kaç nefer ve beheri kaçır yaşında yetîm ve yetîmesi kaldığını ve her birinin isimleriyle kangî mahalde sâkin olub virilecek ma'âşları kangî mahalden almağa tâleb buldukları müş'ir-i karye ve mahalleleri imâmıyla muhtârları tarafından memhûr bir kıt'a ilmühaber ile tekâ'üd berâtları mensûb oldukları kazâlar müdirlerine irsâl olunacak ve annın üzerine hakikat-i hâl ya'ni ilmühaberde gösterilen çocuklar irtihâl iden mütekâ'idin sahîh sulbı evlâdı olub olmadığı ve kaçır yaşlarında buldukları kazâ meclisince bi'l-etrâf tahkîk ve tedkîk olunduktan sonra keyfiyet bâ mazbata re's-i eyâlet veyahûd livaya arz ve beyân ile berâber mezkûr berât ve ilmühaber leffen isbâl olunub meclis-i kebîr-i memleket tarafından dahî tedkîk ve tasdîk kılındıktan sonra kezalik bâ mazbata doğrudan doğruya makâm-ı vâlâ-yı nezâret-i bahrîyyeye takdîm ve müteveffânın târîh-i vefâtı zıkr olunan mazbatalarda dahî tasrîh kılınacaktır ve Dersa'âdet'de irtihâl iden mütekâ'idinden eytâmı bulunanlar hakkında dahî bir minvâl-i muharrer mahalleleri imâm ve muhtârları tarafından alınması lâzım gelen ilmühaber ile pederlerinin tekâ'üd berâtları bâ arzuhal makâm-ı vâlâ-yı nezârete takdîm ve keyfiyet ol emirde dâire-i askerîyyeye havâle ile eytâm-ı merkûme müteveffânın sahîh sulbı evlâdı olub olmadığı keyfiyeti ve ilmühaberi mezkûr mâlının dâire-i mezkûrece dahî tahkîk ve tedkîk olunduktan sonra gerek Dersa'âdet'de ve gerek taşrada vefâtı vukû' bulmuş olan

mütekâ'idinin eytâmna tahsîsi icâb iden ma'âşların mikdârı tersâne meclisince ta'yîn ve tahdîd kılınacaktır

Beşinci Bende: Mütekâ'idin eytâmna dâir bir minvâl-i muharrer taşradan gelecek mezâbıt ve evrâk ile Dersa'âdet'de takdîm olunub dâire-i askerîyyece tedkîkâtı icrâ kılınacak arzuhaller ma' berevât tersâne meclisine virilerek vefâtı beyân olunan mütekâ'idin kaydı bahriye yoklamasından ihrâc itdirildikden sonra berâtında musarrah bulunan tekâ'üd ma'âşının mikdârına ve ikinci bendde tafsîl olunan kâ'ide ve nisbete göre beher yetîm ve yetîmeye ale's-seviye kaçır gurûş isâbet ider ise bi'l-hesâb zükûrdan olanların kangî mahdan bed' ile derece-i senelerine göre rûmî hesâbıyla kangî senenin kangî mâhı nihâyetine kadar ma'âş almaları lâzım geleceği keyfiyâtı ve inâsdan olanların birinci bendde gösterildiği üzere hîn-i tezevvüclerine kadar alacakları ma'âşların mikdârı tasrîh olunarak tersâne meclisinden mazbatası tanzîm ve makâm-ı nezâretten bi'l-kabûl mûcibince keşîde buyurulduktan sonra bahriye muhâsebesinden bunun için tutılacak defter-i mahsûsa kayd ile bâlâsına bir numero vazî' olunub yoklama ve sergi odalarında kezalik müstakîl defterlere kayd itdirilmek üzere yoklamalara ve ma'âş-ı mezkûrun tasrîh olunacak müddete kadar mâh be mâh i'tâsı zımnında eytâm-ı merkûme tarafına bir mantûk mazbata şerâit-i lâzîmenin derciyle muhasebeden birer kıt'a ilmühaber tastîr ve ashâbı yedlerine virilecek ilmühaberlerin bâlâları tersâne meclisinin büyük mühürüyle dahî tasdîk olunarak ve bu ilmühaberlerin kafâsına kaydındaki mumro vazî' ile her kalemdeki kayıtları bâlâlarına dahî numerolar terkîm kılınarak Dersa'âdet'de bulunanların ilmühaberleri yedlerine i'tâ olunacak ve taşrada olanların ilmühaberleri dahî yedlerine virilmek ve mütevattın oldukları mahallerde muhassasât-ı askerîyyeden havâle bulunmaz ise ta'vîz sûretiyle mahallî emvâlinden tesviye idilmek ve bend-i âtîde tafsîl kılınacağı vecihle mahsûbı icrâ kılınmak üzere mâliye nezâret-i celîlesi tarafından tahrîrât istihsâliyle kezalik mahallerine isbâl kılınacak ve eytâmın pederlerinden münhal olan tekâ'üd ma'âşlarının

bahriye muhâsesiyle yoklamada olan kayıtları terkîn itdirildikden sonra hazîne-i celîlede dahî kayıtları bi't-terkîn battâlda hıfz olunmak üzere berâtları mâliye hazîne-i celîlesine gönderrriilecektir

Altıncı Bend: İşbu mütekâ'idin eytamından Dersa'âdet'de sâkin ve mütevattın bulunanlar tahsîs kılınacak ma'âşlarını mâh be mâh varaka-i sahihe üzerine yazacakları sened-i mahsûs ile sekizinci bendde tafsîlen beyân olunacağı üzere tersâne meclisi nezâret-i mahsûsası altında olarak bahriye hazînesi sergisi hıfzında bulunacak mütekâ'idin eytâmı sandığından ahz idecekleri cihetle zıkr olunan senedât eytâm-ı merkûmenin tatbîk mühürleriyle memhur ve ilmühaberlerin bâlâsında numero beher mâh virilecek senedin bâlâsına vazî' ve tahrîr olunmak lâzım geleceği misillü işbu tatbîk mühürlerinin bir varakaya basılmışları ibtidâ-yı emirde defterlerde olan kayıtları zeyline yapışdırılarak beher mâh gelecek aylık senedlerin ibtidâ-i numero ve mühri bahriye muhâsebe ve sergi defterlerine tatbîk ve ma'âşın mîkdârı muhâsebeden tasdîk olunduktan sonra bu senedlerin sergide tutulacak sarfiyât defterlerine kaydıyla havî olduğu ma'âşlar mâh be mâh eytâm sandığı tarafından tesviye ve i'tâ kılınacak ve sandığın hîn-i rü'yet-i muhâsesinde ibrâz kılınmak üzere mezkûr senedât nakd makâmında olarak tobra-i mahsûsuna vazî' ile idâre sandığına hıfz ve tevkîf olunacaktır ve eytâm-ı merkûmeden taşrada bulunanların ma'âşları bend-i sâbıkda gösterildiği üzere mütevattın oldukları yerlerden viridirmek üzere tanzîm olunan ilmühaberleri bâ muharrerât-ı mahsûsa mahallerine irsâl olunacağından muhassasât-ı bahriyyeden havâle bulunan mahallerden virilecek ma'âşların bir seneliği zıkr olunan havâlâtdan bi't-tefrik mâh be mâh sened ahzıyla virilüb oradaki havâle eğer doğruca bahriye hazînesine gelecek ise senedât-ı me'hûze nakd makâmında doğruca bahriye hazînesine bi'l-irsâl buraca mu'âmelât kılınması lede'l-icrâ zıkr olunan makbûz senedâtı hîn-i muhâsebede ibrâz kılınmak üzere kezalik idâre sandığının tobra-i mahsûsuna vazî' ile hıfz olunacak ve havâlesi bulunmyan mahaller emvâlinden ta'vîz sûretiyle tesviye itdirilmek üzere

mâliye nezâret-i celîlesi tarafından tahrîrât istihsâliyle irsâl olunacak ilmûhaberler mantûkunca mâh be mâh i'tâ kılınacak ma'âşların alınacak makbûz senedâtı dahî mahallinden beher mâhın cedveliyile beraber mâliye hazîne-i celîlesine bi'l-irsâl hâvî olunduğı mebâliğ fasl-ı sâni'de tafsîlen gösterildiğı üzere hazîne-i celîlece mütekâ'idin-i asâkir-i bahriyye ma'âşlarından yüzde iki hesâbıyla mâh be mâh bi't-tevkîf eytâm sandığına virilecek mebâliğden bi't-tenzîl senedât-ı merkûme nakd makâmında sandık idâresine gönderilecek aklâmca mu'âmelâtı ba'de'l-icrâ hîn-i rü'yet-i muhâsebede ibrâz kılınmak üzere senedât-ı merkûme kezalik tobra-i mahsûsuna vazî ile sandığından tevkîf olunacaktır

Yedinci Bend: Bir minvâl-i muharrer tahsîs kılınacak ma'âşlar ashâbından Dersa'âdet'de bulunanların ber-hayât olduklarını ve inâsdan olanlarının tezevvüc itmediklerini mübeyyin beher altı mâhda bir kere sâkin oldukları mahalleleri imâm ve muhtârları tarafından aylık senedleriyle berâber birer ilmûhaber getürmeleri ve böyle ilmûhaber olmadıkça aylıklarının virilmemesi usûl-ı dâimî itihâz olunacaktır ve taşrada bulunanların dahî kezalik altı mâhda bir kere ber-hayât olduklarını ve inâsdan bulunanların henüz bir ere varmadıklarını mübeyyin karyeleri imâm ve muhtârları taraflarından birer ilmûhaber ile bulunduğı kazâ meclisinden bir mazbata alınarak re's-i livâ ve oradan dahî bâ mazbata makâm-ı nezâret-i bahriyyeye gönderilecektir

Fasl-ı Sâni

İşbu mütekâ'idin-i askerîyye eytâmına virilecek ma'âşların karşuluğı ve bu karşuluğun idâre-i mahsûsası beyânındadır

Sekizinci Bend: İşbu nizâmnamenin fasl-ı evveli hükmünce ümerâ ve zâbitân-ı bahriyye ve yedlerinde mekteb-i tabbîyye tarafından şehâdetnâme bulunan me'mûrin-ı tabbîyye mütekâ'idini eytâmına tahsîs buyurılacak ma'âşlara karşuluk olmak üzere tensikât-ı askerîyyenin icrâsı târihinden şimdiye değın mülâzım-ı sâni'den ferîkân-ı kirâma kadar

asâkir-i bahriyye-i şâhâne ümerâ ve zâbitânından ve mekteb-i tıbbîyye-i şâhânedan neş'et idüb yedlerinde şehâdetnâme bulunan me'mûrin-i sıhhiyyeden dâire-i bahriyyeye mensûb olub tekâ'üd çırağ buyurulmuş olanların tekâ'üd ma'âşlarından yüzde ikisi ahz ve tevkîf kılınacak ve bu mütekâ'idin eytâmı ma'âşlarının diğere bir karşuluğı olarak asâkir-i bahriyye sınıfında bâşçâvuş mâfevkinde bulunan kâffe-i ümerâ ve zâbitân-ı askerîyyeden ferîkâna kadar terfî-i rütbe idenlerin rütbe-i sâbıkalarıyla rütbe-i cedîdeleri ma'âş ve ta'yînâtı beyinde olan fark ve tefâvütün bir aylığı ve andan sonra dahî dâimî olarak rütbe-i cedîdeleri ma'âşlarının yüzde ikisi ve kezalik bâşçâvuşun mâfevkinde olan kâffe-i ümerâ ve zâbitândan ferîkâna kadar ba'de-mâ tekâ'üd olacıklara hasbe'l-nizâm tahsîs buyurılacak ma'âşların dahî yüzde ikisi tevkîf olunacak ve bu karşulukların hüsn-i muhâfaza ve sûret-i mahsûsada idâresi zımnında tersâne meclisi nezâret-i müstakilesi altında ve bahriye hazînesi sergisinin taht-ı hıfzında olmak üzere mahsûsen bir eytâm ma'âş sandığı ittihâz olunarak bahriye muhâsebe ve yoklamasında ve sergi kalemlerinde bu iş için muktedir bir mukayyid ve bir refik ta'yîniyle müstakil defterler tutularak zıkr olunan ma'âş ve ta'yînât tefâvütünden ve yüzde iki tenzîlinden hâsıl olacak mebâliğ senedâtda beyân kılınacağı üzere işbu defterlere kayd ile zıkr olunan sandığa vazî' ve hıfz kılınacak ve işbu mütekâ'idin eytâmı ma'âşları hiçbir sûretle ne mâliye hazîne-i celîlesine ve ne de bahriye hazînesine dokundurılmayarak işbu sandıktan tesviye olunacaktır

Dokuzuncu Bend: Bend-i sâbıkda beyân olunduğı üzere karşuluk ittihâz olunan mebâliğ tahsîs olunacak ma'âşlara her cihetle kifâyet ideceğı ve irtihâlleri vukû' bulan mütekâ'idin eytâmı hakkında işbu nizâmnâme ahkâmına tevfikten mu'âmelât-ı lâzime bi'l-icrâ lâzım ma'âşlar derhâl tahsîs ve i'tâ kılınacağı derkâr ise de şâyed ilerüde bir aralık def'a-i birçok ma'âş tahsîsi lâzım gelür ve ol aralık idâre sandığı sermâyesi virilecek ma'âşların tedricen tahsîsine mecbûriyet virecek bir halde bulunur ise ma'âş virilecek eytâmın pederlerinin târîh-i vefâtları sırasınca gidilmesi ya'ni ibtidâen en evvel

vefât iden mütekâ'idin yetimlerine ve andan sonra anı müte'âkıb irtihâl idenin eytâmına ve bu usûl üzere sırasıyla tedricen diğerlerine ma'âş virilmesi lâzım gelecek ve dördüncü bend hükmünce mütekâ'idinden irtihâl idenlerin târîh-i vefâtları gerek Dersa'âdet'de mahallelerinden ve gerek taşralarca kazâ ve karyelerinden vurûd idecek mazbata ve ilmühaberlere günü gününe ber-vech-i sıhhat tasrîh ve beyân kılınacağı cihetle tahsîs-i ma'âş husûsunda ber-vech-i muharrer bir kâ'ide-i tedriciyye ittihazına lüzûm görüldüğü vakit yalnız o misillüler için tersâne meclisinde bir defter-i mahsûs tutularak bunlardan her birinin mazbata ve ilmühaberlerinde münderic târîh-i vefâtları sırasınca ol deftere kayd olunarak ve takdîm-i târîh i'tibâriyle her birinin ismi üzerine mazbata ve ilmühaberlerce birer numero konularak evrâkının tobra-i mahsûsunda hıfzıyla ma'âşlarının tahsîsi husûsunda bu defter ve numero üzerine gidilecek ve takdîm-i târîh i'tibârına bakılacaktır

Onuncu Bend: Mekteb-i tıbbîyye-i şâhânedan neş'et idüb dâire-i bahriyyede istihdâm olunacak rütbe-i askerîyyeye mu'âdil rütbeleri hâiz bulunanların nizâmen tekâ'üd olmağa salâhiyetleri bulunduğı misillü bunlardan mütekâ'id olarak vefât idenlerin eytâmı hakkında dahî işbu nizâmnâme mücibince ma'âş tahsîs kılınacağı cihetle müma-ileyhimden gerek ba'de-mâ tefrî'-i rütbeleri ve gerek tekâ'üdları icrâ kılınacakların fark-ı ma'âş ve tâ'yînâtlarının ahzı ve yüzde iki tevkîfi husûslarında işbu nizâmnâmede tasrîh ve beyân olunan usûl ve kâ'ide tamâmıyla cârî olacaktır

On Birinci Bend: Asâkir-i bahriyyenin terfî'-i rütbesine dâir tersâne meclisinden makâm-ı âlî-i nezârete takdîm olunan kâffe-i mezâbıtın mücibincesi keşide buyuruldukda ve arz olunacakların irâde-i seniyyesi seref-sünûhundan sonra bahriye yoklamasına virilerek mu'âmelât-ı kuyûdiyyeleri icrâ olunmakda olmasıyla işbu nizâmnâmenin irâde-i seniyyesi şeref-sünûh buyurularak yoklamaya virilecek mezâbıtta muharrer ümerâ ve zâbitânın kayıtları tashîh olunduğı sırada bu mazbataların

kâffesi bir kere de bu hizmet için yoklamada ta'yîn olunacak mukayyid efendiye virilerek Dersa'âdet'de ve me'mûren bahreyn cânibinde bulunan süfun-1 şâhâne ve tersâne-i ma'lûmelerde bulunan zâbitânın buldukları hizmet ve me'mûriyetleriyle esâmîsi ve kangî rütbeyle terfî kıldıkları târîhiyle tanzîm kılınacak numûneye tatbîken her sınıf zâbitân için tutulacak cedvelli defterlerde kemâl-i dikkat ve sıhhatle sebt ve tahrîr itdirilecek ve şu sûretle dahî mu'âmele-i kuyûdiyyesi ikmâl olunmaksızın hiçbir mazbata yoklamadan çıkarılmayacaktır her iki mâhın nihâyetinde bir kere ol müddet zarfında terfî-i rütbe iden ümerâ ve zâbitânın mukayyidi ma'rifetiyle tutulacak cedvelli defterden diğeri bir defteri ihrâc ve mahal mahal tasdîk olunduktan ve her bir zâbitân fark-1 ma'âşıyla fark-1 ta'yînâtı rütbe-i cedîdesi ma'âşının yüzde iki hesâbıyla şehriyesinden tevkîfî lâzım gelen akçenin mikdârı bi'l-hesâb her birinin isimleri zeyllerine terkîm kıldıktan sonra bu defterler beher iki mâh nihâyetinde tersâne meclisine virilerek görüldükden ve tedkikâtı icrâ itdirildikten sonra bahriye muhâsebesinde ve sergide bunlar için tutulacak defterlere kayd itdirilerek ve rütbe-i cedîdeleri ma'âşlarından yüzde iki tenzilâtı dâimî olacağından bu tenzilâtın kangî mâhdan i'tibâr kıldığı bilinmek ve dâimen ol vecihle yürütmek için ayrıca gösterilecektir fark-1 ta'yînâtın fi'âtı terfî-i rütbe iden zâbit kangî sefineye mensûb ise ol sefinenin en sonra gelen ta'yînât defterlerinde muharrer fi'ât ve Dersa'âdet'de bulunanlar dahî mubâya'ât fi'âtıyla bahriye muhâsebesinden hesâb olunacaktır

On İkinci Bend: Me'mûriyetde bulunan süfun-1 şâhânede ve tersâne-i ma'lûmelerde bu misillü terfî-i rütbe iden zâbitân bulunduğu hâlde bir aylık fark-1 ma'âş ve ta'yînâtı ve yüzde iki hesâbıyla rütbe-i cedîdeleri mecmû'-1 ma'âşlarından yüzde ikisi bi'l-hesâb sefâin süvârieleri tarafından kangî mahalden bâ sened-i akçe olub da askerinin ma'âşını tevzî ideceği zamân tevkîf iderek Dersa'âdet'e vürûdunda bâ mazbata idâre sandığına teslîm idecektir

On Üçüncü Bend: Yedinci bendde tafsil olundığı vecihle mütekâ'idin eytâmı ma'âşlarına karuluk olmak üzere ibtidâ-yı tesikâtden şimdiye kadar tekâ'üden çırağ buyurulmuş olan ümerâ ve zâbitânın tekâ'üd ma'âşlarının hazinece kaydından bir defteri bi'l-ihrac her birinin yüzde iki hesâbıyla ma'âşlarından tevkîfi lâzım gelen mebâliğ hesab itdirilerek her neye bâliğ olur ise işbu nizâmnamenin irâde-i seniyyesi târihinden itibâren hazîne-i celîlece ve taşra emvâlinde muhavvel bulunanların dahî mahallerine tevkîfi zımnında kayıtları üzerlerine şerh virilerek mu'âmelât-ı kuyûdiyye ve mukteziyyesinin icrâsı lâzım geleceği misillü işbu tevkîf olunacak mebâliğün yekûn-ı umûmîsi her ne mikdâra bâliğ olur ise bunun mâh be mâh mâliye hazîne-i celîlesi tarafından mütekâ'idin eytâmı sandığına itâsı zımnında hazîne-i bahriyyece mu'âmelât-ı lâzimesi bi'l-icrâ ol bâbda mütekâ'idin eytâmı ma'âşları sandığı nâmına olarak bir kıt'a sûret virilecek ve ba'de-mâ icrâ-yı tekâ'üdlere lâzım gelen ümerâ ve zâbitânın ber-mûcib-i kânûn kesb-i istihkâk eyledikleri tekâ'üd ma'âşlarının mikdârı kemâfî's-sâbık bi'l-hesâb mazbatasında tasrih kılınacağı sırada bundan yüzde iki hesâbıyla tevkîfi lâzım gelen mebâliğün mikdârı dahî mazbatasında ve ol bâbda yazılacak takrir-i resmîyede gösterilüb irâde-i seniyyesi şeref-sünûhunda bahriye muhâsebesinde bunun için tutulacak defter-i mahsûsa ol vechle kayd itdirildikten sonra her bir mazbatada münderic mütekâ'idler esâmîsi ve ma'âşlarından yüzde iki hesâbıyla tevkîfi lâzım gelen ma'âşların başkaca mikdârı gösterilerek idâre sandığına mahsûs olarak bahriye sergisinde tutulacak defterlere kayd olunmak için bahriye muhâsebesinden sergiye ilmühâber virilecek ve mâliye hazîne-i celîlesine dahî bu usûl üzere peyderpey mütekâ'idin ma'âşlarından vukû' bulacak tenzilât kezalik tahrîriyle ve numerolarıyla ale't-tevâli kuyûdı zeylin ve bu tedkikâtın dahî mâh be mâh diğerleriyle berâber hazîne-i celîleden eytâm sandığına itâsı zımnında usûl hazîne-i celîleye tevfiken mu'âmelâtı bi't-tesvîye mütekâ'idin eytâmı sandığı nâmına olarak ber-vech-i muharrer her mâh için tanzimi lâzım gelen sûret-i yekûnuna zamm ve ilâve kılınacak ve kezalik

mütekâ'idinden irtihâleri vukû' bulanların târîh-i vefatlarından i'tibâren yüzde iki ma'âş tevkîfâtı dahî hazînece mu'âmelâtı ba'de'l-icrâ zıkr olunan sûret-i yekûnundan tenzil olunacak ve bu usûl dâimen cereyân itdirilecektir bu hâlde mütekâ'idin yedlerine virilecek berevât-ı âlfyyeden hasbe'l-kânûn istihkâkları olan ma'âşın mikdârı tasrîh kılındıktan sonra mütekâ'idin eytâmı ma'âşlarına karşuluk olarak eytâm sandığına virilmek üzere ber-mûcib-i nizâm yüzde iki hesâbıyla hazîne-i celîlece tevkîfi lâzım gelen mebâliğin mikdârı beyân olunarak bi't-tenzil kusurı olan akçenin tasrîh mikdârıyla mâh be mâh mahallî emvâlinde veyahûd hazîne-i celîleden i'tâsı gösterilecektir

On Dördüncü Bend: Ber-minvâl-i meşrûh gerek terfî-i rütbe iden ümerâ ve zâbitânın rütbe-i cedîdeleri ma'âşlarından ve gerek ba'de-mâ tekâ'üdlükleri icrâ kılınacakların hasbe'l-kânûn tahsîsi lâzım gelen ma'âşlardan yüzde iki hesâbıyla tevkîf kılınacak ve bunun tenzîlinden sonra mâh be mâh virilecek ma'âşlarda bir tâkım kûsûrât vukû'a gelmemek için bir ma'âşda kaç yüz var ise beher yüzden iki ve elliden bir gurûş hesâbıyla tevkîf olunacak ya'ni meselâ bir zâbit veyahûd mütekâ'idin ma'âşı altı yüz yirmi gurûş olduğu hâlde yüzde iki hesâbıyla on iki ve altı yüz altmış beş gurûş bulunduğu sûrette on üç gurûş tevkîf kılınarak elli ile yüz arasında bulunan ziyâdeye nazar ve i'tibâr kılınmayacaktır

On Beşinci Bend: İşbu nizâmname mantûkunca gerek mütekâ'idin eytâmına virilecek ma'âşların ve gerek buna karşuluk olarak suver-i müte'addide ile eytâm sandığına celb olunacak mebâliğin kuyûd ve muhâsebât ve tesviye-i mu'âmelâtı zımnında yedinci bendde gösterildiği üzere bahriye muhâsebe ve yoklamasında ve sergi kalemlerinde intihâb ve ta'yîn olunacak muktadir efendilere kalemce muhassas olan ma'âşlarından fazla olarak bu sandık vâridâtından şehriye ikişer yüz elli ve refikalarına kezalik kalem ma'âşlarından mâ'adâ olarak yüz yirmi beşer gurûş ma'âş virilerek ve sandık-ı mezkûr

vâridâtının bi't-ta'dâd ahz ve kabzı ve mâh be mâh virilecek ma'âşların i'tâsı hidemâtından bahriye sergisi veznedârlarından münâsib birisi istihdâm olunarak ana dahî sergice mu'ayyen olan ma'âşından başka bu iş için kezalik sandık-ı mezkûrdan şehriye yüz elli gurûş i'tâ kılınacaktır

On Altıncı Bend: Muhallefât-ı askerîyeden vereseye tevzi' ve i'tâ kılınanlardan mâ'adâ verese bulunamayan müteveffâların vârisleri zuhûrunda virilmek üzere muvakkiten yoklamada hıfz ve tevkîf kılınacak muhallefât-ı askerîye esmânının bir müddet-i ma'lûme mürûrundan sonra defâtir ile cânib-i muhâsebeye teslimi ve muahharen vârisleri zuhûrunda oradan talep eylemeleri usûl-ı kadîmeden ise de bu akçelerin ashâbı zuhûruna intizâren öyle beyhûde hıfz ve tevkîfinden ise bunların ashâbı her ne vakit zuhûr ider ise cânib-i hazîneye mürâca'ta hâcet kalmamak ve mahallinden geldiği gibi yine aynen ve nakden bir nehc-i şer'î ashâbına virilmek üzere râic vakit üzere eshâm-ı umûmîyyeye tebdîliyle nemâlandırılması ve bu nemânın dahî mütekâ'idin-i askerîye eytâmı ma'âşları karşuluğundan ma'dûd olmak üzere beher sene nihâyetinde beytü'l-mâl me'mûru ma'rifetiyle rü'yet-i muhâbesiyle ve aklâm-ı lâzimeye kaydıyla mezkûr eytâm sandığına devr ve teslimi münâsib olacağından ol vecihle icâbı icrâ kılınacaktır

On Yedinci Bend: İşbu nizâmnâme mantûkunca mütekâ'idin eytâmına virilecek ma'âşların sûret-i tahdîd ve kat'î ve teferru'âtı ve buna karşuluk tutılacak mebâliğ için ittihâz olunub bahriye hazînesi sergisi taht-ı hıfzında bulunacak sandığın sarfiyât ve muhâsebâtı tersâne meclisinin nezâret-i mahsûsası altında bulunacak ve bu sandığın mahsûsâtı mütekâ'idin-i askerîye eytâmı ma'âşlarına mahsûs bulunduğundan bu sandık mütekâ'idin-i askerîye erâmil ve eytamının gayrisine ve on dördüncü bendde beyân olduğu üzere bu idâreye müte'allik hidemâtda kullanılacak ketebe vesâireden başkasına ma'âş i'tâsı ve karz veyahûd ta'vîz sûretiyle ve suver-i sâire ile hibir mahale akçe virilmesi câiz olamayacak ve mezkûr sandığın beher sene şubatı nihâyetinde

tersâne-i âmire müfîsi bulunan zât ile tersâne meclisi â'zâsından ve ferikândan bir ve livâ pâşâlarından bir ve mîralây beylerden iki ve sınıf-1 kalemiyyeden olub devâirde bulunan â'zâdan bir zât ma'rifetiyle bi't-tedkîk muhâsebesi rü'yet olunacak ve müfî bulunan zâtdan mâ'adâ bir sene rü'yet-i muhâsebede bulunanlar irtesi sene muhâsebesinde bulunmayub beyân olunan tertîb üzere â'zâdan diğeri intihâb ile rü'yet-i muhâsebeye ta'yîn kılınacak ve her bir senenin muhâsebesinde bulunan zevât tarafından zeyl-i muhâsebe mühr-i zâtîleriyle mühürlenecedir hitâm-ı rü'yet-i muhâsebede sandığın ol sene zarfında vukû' bulan vâridâtından gayr az sarfiyât her ne fazlası zuhûr ider ise râic vakit üzere eshâm-ı umûmîyye alınarak ve aklâma kayd itirilerek yine sandığa vazî' ve hıfz ile bunun re'sû'l-mâl ve sene be sene alınacak fâiz dahî bu idâreye sermâye ittihâz olunacaktır

On Sekizinci Bend: Bu nizâmnâmede münderic olan mevâddan mülkiye me'mûrları ve karye ve mahalleler imâm ve muhtârları ma'rifet ve vâsıtalarıyla icrâsı gösterilen şeylerde her kim tarafından mugâyyir-i nizâm hareket olunur ve vâki'in hâlefi ilmühaber veyahûd mazbata vermek gibi vesâir dürlü bir gûne hîle ve fesâda cür'et vukû' bulur ise mülkiye cezâ kânûnnâme-i hümâyûnı ahkâmına tevfiken hakkında mu'âmele-i cezâiyye icrâ kılınacaktır

Îrâde-i seniyye târîhi fi 3 Ramazân sene 1286

ve fi 20 Teşrin-i Sâni sene 1285

4.4. Bâ İrâde-i Seniyye Teşkil İden Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâmın Sûret-i Teşkîlini ve Vezâifini Mübeyyin Nizâmnâmedir¹⁷⁶

Birinci Bend: Meclis-i idâre-i emvâl-i eytâm taht-ı nezâret-i meşihât-penâhîde olmak üzere bir re'îs ile emvâl-i eytâm müdiriyet ve kassâm-ı askerî me'mûriyetinde bulunacak zevât âzâ-yı tabi'yyesinden olarak iki âzâ-yı dâimiden mürekkebirdir

İkinci Bend: Meclisin umûr-ı tahrîriyyesi muvazzaf bir bâşkâtibe muhavvel olub inde'l-icâb kısmet-i askerîyye ketebesinden luzûmu kadar efendinin istihdâmına dahî mezûn olacaktır

Üçüncü Bend: Meclis cedveller celbiyle taşralarda bulunan emvâl-i eytâmın muhâsebâtını tedkîke me'mûr ve dersaâdet ve bilâd-ı selase mehâkiminden şimdiye kadar arkası alnamayan muhallefâtın bi't-tahkîk tesrî ve tesviyesi çaresi istihsâline mecbûr olduğu gibi bâ irâde-i seniyye-i hazret-i zi'l-lullahı küşad ve sûret-i idâresi başkaca nizâmnâme ile beyân ve ta'dâd olunan muhtâcin-i erâmil ve eytâm-ı ilmiyye sandığının mevcûdunu tetimmiyeye himmet idecektir

Dördüncü Bend: Meclis ta'limâtı dâiresinde hareket ve vezâifi hâricinde olmayan her nev'i müzâkerâtını makâm-ı meşihât-penâhîye arz ve beyâna müsâraat idecektir

Beşinci Bend: Meclisin mazbataları ya ittifâk veya ekseriyet-i ârâ ile tanzîm olunub âzâdan hilâf reyde bulunacak zât rey-i zâtîsini imzâ zîrine yazmağa mecbûr olacaktır

Altıncı Bend: Meclisin vezâif-i tabi'yye ve mesâlih-i câriye-i adliyyesine dâir olan müzakereleri mühr-i mahsûsla ve yedinde mevki'-i icrâya irsâli lâzım gelen husûsâtın mazbataları mühr-i zâtîlerle tahtîm idilecek ve devâirle vâsita-i muhâberâtı her hâlde makâm-ı fetvâ-penâhî olacağından işâret-i meşihat ile muharrer olmayan müzekkere ve mezâbıtın ahkâmı mevki'-i icrâya konulamıyacaktır

¹⁷⁶ Düstur, Tertib I, Cild III, ss. 551

Yedinci Bend: Tecârüb ve telâhuk-ı efkâr ile işbu nizâmnâmenin âtide ta'dîli her hâlde
rey-i fetvâ-penâhîye menûtdur

Fî 21 Şa'bân sene 291

4.5. İnfâk-ı Mühtâcin-i Eytâm ve Erâmil-i İlmiyye Nizâmnâmesidir¹⁷⁷

Birinci Bend: Bâ irâde-i seniyye taht-ı nezâret-i fetvâ-penâhîde olarak teşkîl olunan idâre-i emvâl-i eytâm meclisinde bir sandık küşâd olunmuştur

İkinci Bend: İşbu sandığın sermâyesi olmak üzere tarîk-i ilmî ricâline müceddeden ve zamîme tahsîs olunacak her nev'i ma'âşâtın birer aylığı tevkîf kılınacaktır ve küşâd olunan sandığın idâre ve sermâyesinin tenmiyesi meclis-i idâre-i emvâl-i eytâm ma'rifetiyle icrâ olunacaktır

Üçüncü Bend: Mevkûfâtın pusulası beher mâh ma'âş-ı ilmiyye kitâbetinden tahrîr ve temhîr olunarak meşihat-i ulyâ mektûbcılığa i'tâ olunacak ve bunun için mektûbî odasında dahî bir defter tutularak mârrü'l-beyân memhûr pusula aynen hıfz ve defter-i mezkûra jayd olunduktan sonra bir sureti mektûbcılık me'mûriyeti tarafından yazılıb ba'de't-tahtîm meclis-i mezkûra i'tâ kılınacaktır

Dördüncü Bend: Mektûbcılık tarafından ber-vech-i muharrer memhûren virilecek pusula meclisin defter-i mahsûsuna ba'de'l-kayd hâvî olduğu meblağ ma'âşât-ı ilmiyye müvezzî'î cânibinden celb ile sandığa vazı' olunub meclis ma'rifetiyle emvâl-i eytâm misillü irbâh idilecektir

Beşinci Bend: Sandığın sermâyesi bir yüke bâliğ oluncaya değin hâsıl olan ribh ve nemâ her neye resîde olur ise nisfi re's-i mâla zamm idilüb nisf-ı âhiri müstahakkına tahsîs kılınacaktır

Altıncı Bend: İşbu nizâmnâme mantûkunca muhtâcin-i eytâm ve erâmil-i ilmiyye virilen ma'âşların müfredâtını ve buna karşuluk tutulub mevzû'-ı sandık bulunan tevkîfâtın yekûnu ve mahal-i irbâhını mübeyyin beher üç mâhda bir cedvel tanzîm olunarak makâm-ı meşihat-penâhîye takdîm olunacağı misillü beher altı ayda dahî bâb-ı

¹⁷⁷ Düstur, Tertib I, Cild III, ss. 552-554

fetvâda re's-i me'mûriyette bulunan ecille-i ilmiyye huzûrunda sandığın muhâsebesi rû'yet olunub iki kıt'a defter bi't-tanzîm mühr-i zâtîlerle tahtîm kılımdıktan sonra bir kıt'ası makâm-ı meşîhate takdîm kılınacak ve diğeri sandıkda hıfz olunacaktır

Yedinci Bend: Ma'âş istid'âsında bulunanların muhavvel arzuhalleri numero ile defter-i mahsûsuna kayd olunduktan sonra müsted'inin envâl-i mevrûsesi tahrîr olunan mahkemeden ve uhdesinde emlâk ve eshâm vesâir sûretle irâd ve a'kâr bulunmayub muhtâcinden bulunduğı ve kaç yaşında idüğü sâkin olduğı mahalleden bâ ilmühaber ve lede'l-tahkîk ma'âş tahsîsine istihkâkı anlaşıldıktan ve meclis-i idâre ceridesinden dahî nemâdan karşuluk bulunduktan sonra keyfiyet bâ müzekkire huzûr-ı meşîhat-penâhiye iş'âr ile tensîb olunacak ma'âşın mikdârı bâ işâret ta'yîn olunacak ve ba'de-i icâbı icrâ kılınmak için meclise i'âde kılınacaktır

Sekizinci Bend: Bâlâda beyân olunan mu'âmeleli arzuhal meclisdefterine ba'de'l-kayd sâhibi yedinde tahsîs olunan ma'âşın mikdârını mübeyyin meclis mühriyle memhûr bir ilmühaber virilecektir

Dokuzuncu Bend: Mezkûr sandık nemâsından ma'âş tahsîsi tarîk-i ilmî ashâbından irtihâl idenler muhtâc-ini eytâm ve erâmiline mahsûs olmağla âhir kimseye bir akçe ma'âş tahsîs olunmayacaktır

Onuncu Bend: Tahsîs olunacak ma'âşlar kayd-ı hayât ile olmayub yetîm yirmi yaşına ve yetîme ere varıncaya kadar virilecek ve fakat eytâm-ı merkûmeden iki gözü a'ma veya meflûc veya muk'ad olmak gibi bütün bütün kâr ve kisbden kalmış derecede ma'lûl olanların meclisin tensibi üzerine ma'âşları bâ işâret ibkâ olunmak câiz olacaktır

On Birinci Bend: Tarîk-i ilmî ricâlinden irtihâl idenlerin yetîmleri olmadığı hâlde derece-i ihtiyâclarına göre halîle ve vâlidelerine tezevvücleri hâlinde kat' olunmak şartıyla ma'âş tahsîs olunub evlâdına ma'âş tahsîs kılınan erâmile aylık virilmeyecektir

On İkinci Bend: Bu misillü ashâb-ı ma'âşdan Dersa'âdet'de bulunanların ber-hayât olduklarını ve inâsdan olanların tezevvüc itmediklerini mübeyyin beher altı ayda bir kere sâkin oldukları mahalleleri imâm ve muhtârânı tarafından ma'âş senedleriyle berâber birer ilmühaber götürmeğe mecbûr olacak ve ilmühaber ibrâz itmeyenlerin ma'âşları virilmeyecektir ve taşrada bulunanlar dahî kezalik altı ayda bir kere ber-hayât olduklarını ve inâsdan bulunanların henüz bir ere varmadıklarını mübeyyin mahalleleri imâm ve muhtârları taraflarından birer ilmühaber ile buldukları kazâ meclislerinden birer mazbata alarak makâm-ı meşîhate takdîm idecektir

On Üçüncü Bend: Muhtâcin-i eytâm-ı ilmiyye sandığı eytâm sandıkları misillü bezestân-ı atıkde hıfz olunub hamâliye ve kırtâsiye misillü masârifât-ı zarûriyyesi meclisin tensîbiyle hâsıl olacak nemâsından virilecektir

On Dördüncü Bend: Sandığın sermâyesi emvâl-i eytâm misillü hazîne-i celîle-i mâliyede mübâdele-i ikrâz veyahûd konsolideye tebdîl ile hıfz idileceği misillü eytâm ve erâmil-i ilmiyyeye virilecek ma'âşlar dahî istikrâz-ı hazîne fâizlerinin i'tâ olunduğı yolda makbûz senedi makâmında ayruca defter tutulub beher mâh ashâb-ı ma'âş taraflarından temhîr itirilerek virilecektir

On Beşinci Bend: Tecârib ve telâhuk-ı efkâr ile ba'de-ezin işbu nizâmnâmeye derci lâzım gelen mavâdın dahî i'lâvesi câiz olacaktır

Fî 21 Şubat sene 291

4.6. Telgraf ve Posta Me'mûrin ve Ketebe ve Hademesinden Tekâ'üde Şâyeste Bulunanların Derece-i İstihkâklarına ve Bunların Eytâm ve Erâmilinin Mertebe-i İhtiyâclarına Göre Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ile Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına ve Bu Bâbda Lâzım Gelen Mu'âmelâta Dair Nizâmnâmedir¹⁷⁸

Fasl-ı Evvel

(Mütekâ'idine Tahsîs Kılınacak Ma'âşlara Dâirdir)

Birinci Mâdde: Umûmen telgraf me'mûrin ve ketebe ve hademesinin tekâ'üde istihkâkı yirmi beş sene mütevâliyen hizmet veyahûd ifâ-yı hizmet idemeyecek sûretde ma'lûliyet meşrût olduğu gibi bunlara tahsîs kılınacak tekâ'üd ma'âşları dahî mertebe-i evveli ve sâniye itibâriyle iki mertebeye münkısımdır mertebe-i evveli ma'âşı hizmet ve me'mûriyet ma'âşının üç rub'ı ve mertebe-i sâniye ma'âşı hizmet ma'âşının nisfidir ve ma'lûliyetin derece-i illetlerine göre ta'yîn olunacak ma'âşlar dördüncü bendde tevfiik olunacaktır

İkinci Mâdde: Yirmi beş sene mütemâdiyen ifâ-yı hizmet ve me'mûriyet idenler hizmet ma'âşlarının nisfiyle tekâ'üde kesb-i istihkâk edecekleri misillü müddet-i hizmetleri tam oyuz sene ve daha ziyâdeye resîde olanların mertebe-i evveli ya'ni üç rub' ma'âşlarıyla tekâ'üdüleri icrâ olunur ve mütekâ'idin sandukdan kıdem üzerine bundan ziyâde ma'âş tahsîsiyle tekâ'üd icrâsı hiçbir sebep ve sûretle câiz olmayacaktır

Üçüncü Mâdde: Mütekâ'ide istihkâk kesb itdirecek seneler târih-i me'mûriyetden ya'ni hizmet ma'âşına nâ'iliyet târihinden itibâr ve hesâb olunur

Dördüncü Mâdde: İfâ-yı me'mûriyetden dolayı birinci mertebede ma'lûl olan ya'ni tedâvi ile kesb-i sıhhat veyahûd hiffet idemeyecek sûretde menzûl ve mûk'ad ve iki

¹⁷⁸ Düstur, Tertib I, Cild III, ss. 554-561

gözü a'ma veyahûd mecnun veya buna mu'âdil illetlerle ma'lûl olunub da cismen âharm i'ânesine muhtâc oldukları etibbâ ma'rifetiyle bi'l-mu'ayyene tebeyyün itdikden sonra hizmetleri ne kadar olur ise olsun mertebe-i evvelî ma'âşıyla ya'ni hizmet ma'âşının üç rub'ıyla tekâ'üd idilecek ve birinci derecede tekâ'üde istihkâk viren illetlerin derûnunda ya'ni ikinci mertebede afil olub da ifâ-yı hizmete muktedir olmayanlar ancak nisf ma'âşla tekâ'üd olunacaktır

Beşinci Mâdde: Tekâ'üdü lâzım gelenlerin kıdemini ve derece-i me'mûriyetini mübeyyin mensûb oldukları kalem ve idâre tarafından bir kıt'a şehâdetnâme veya mazbata tanzîm olunub anın üzerine kıdem cihetiyle tekâ'üdü lâzım gelenlerin kıdemine ve ma'lûliyet hasebiyle tekâ'üd idileceklerin usûli vecihle mu'âyene-i tıbbiyeleri ba'de'l-icrâ derece-i kıdem ve ma'lûliyetlerine göre tahsîsi icâb iden ma'âşların mikdârı telgraf ve posta meclisinden işbu nizâmnameye tevfiken bâ-mazbata tahdîd ve beyân ve telgraf ve posta nezâretine i'tâ ile mûcibince işâret olunduktan sonra mu'âmele-i kuyûdiyyesi icrâ olarak virilecek ma'âşların mikdâr ve şerâit-i tahsîsini mübeyyin zeyleri meclis ve muhâsebe ve idâre komisyonu mühürleriyle mühürlenmiş koçan ve kuponlu ve numaralı olunarak ashâbı yedlerine sened-i resmîler i'tâ olunacaktır ve mâh be-mâh ma'âşlarının ahzı zımında sûret-i mahsûsada tanzîm olunmuş birer de kuponlu sergi i'tâ olunarak işbu kuponlar mûcibince ma'âşât-ı mezkûre fasl-ı sânde eytâm ve erâmil için tahsîsi gösterilen ma'âşların sûret-i tesviyesi hakkında ta'yîn olunan usûl ve kâ'ideye tevfiken doğrudan doğruya idâre sandukundan tesviye kılınacaktır

Altıncı Mâdde: Kânûnen me'mûriyetden tard olunanlar hak-ı tekâ'üdden mahrûm olacaklardır

Yedinci Mâdde: Me'mûrin ve ketebe ve hademedden resmen isti'fâ ile terk-i me'mûriyet ve hizmet ihtiyâr idenlerin hizmetde buldukları müddetce virmiş oldukları mebâliğ sanduka kalağı misillü kendülerinin ve eytamının tekâ'üd ma'âşını istihkâkı sâkit

olacaktır müddet-i istihkâkiyyeyi itmâm itmiş olanlardan altıncı mâddenin gayrı olarak infisâl idenler veyahûd devâir-i sâireye nakl eyleyenler olur ise o misillülere müstahak olduğu tekâ'üd ma'âşı tahsîs olunur ve bunlardan muahharen her ne sebeble olur ise olsun yine telgraf ve postaca hâline münâsib bir işde istihdâm idenlerin ikinci girdikleri târîhden i'tibâren tekâ'üd ma'âşları tevkîf olunacak ve bi'l-ahare yine terk-i me'mûriyet idecek olur ise evvelce muhassas olan tekâ'üd ma'âşını alacaklardır

Sekizinci Mâdde: Müddet-i istihkâkiyyeyi itmâm idüb de nizâmen tekâ'üdi icrâ olunduktan sonra diğeri bir hizmet ve me'mûriyet-i devletde bulunanların telgrafdan müstahak oldukları tekâ'üd ma'âşları hiçbir sebep ve vesile ile kat' ve tenzîl olunamayacaktır

Dokuzuncu Mâdde: Lâ-akkal on beş sene hizmet ve me'mûriyetde bulunub da tekâ'üde hiçbir mûcib ve istid'âsı olmadığı hâlde hasbe'l-icâb me'mûriyetden afv olunanlar diğeri bir hizmete ta'yîn olununcaya değin mutlaka nısf ma'âş ile tekâ'üd idilmiş salâhiyetini hâiz olarak ol vecihle ma'âş tahsîs idilecektir ve bu misillülerin eytâm ve erâmil dahî işbu nizâmnamenin gösterdiği hukûkdan kat'an sâkit olmayacaktır

Onuncu Mâdde: Beşinci mâdde mûcibince tekâ'üdlere icrâ olunarak yedlerine sened-i resmî virilmiş olan mütekâ'idinin hiçbir günü mezâyika ve zarûret çekmemeleri bi-gâyet matlûb ve mültezim olduğundan mütekâ'idin ma'âşâtı asla sekte ve ilişige uğradılmayarak ashâbı taraflarından her ay başlarında me'mûrin-i müstahdeme ma'âşından mukaddem havâle olunan mahalden evvel be-evvel i'tâ ve teslîm olunacaktır

Me'mûrin ve Hademenin Eytâm ve Erâmiline Tahsîs Olunacak Ma'âşlara Dâir

On Birinci Mâdde: Me'mûrin ve ketebe ve hademedden irtihâli vukû' bulanların terk idecekleri eytâm ve erâmiline birinci ve ikinci ve üçüncü derece i'tibâriyle ma'âşlar virilecektir birinci derece ma'âi ifâ-yı me'mûriyet iderken bir kazâ-yı nâ-kenâhî ile vefât iden ve mevâki'-i askeriyyede bulunarak hüdâ-negerde düşman tasallutuna uğrayarak vefât eyleyen ve ilel-i sâriyye-i mehleke mevcûd iken âmiri tarafından aldığı emir üzerine mahal-i me'mûriyetine varub da illet-i mezkûreye düçar olmasından dolayı irtihâl idenlere mahsûs olarak bunların eytâm ve erâmiline me'mûrin ma'âşlarının sülûsânı ve ikinci derece eceliyle irtihâl eyleyenlerin eytâm ve erâmiline tekâ'üd ma'âşının nisfi nüfus-ı mevcûde üzerine mütesâvviyen taksîm olunarak tahsîs kılınur ve işbu ma'âşlar kayd-ı hayât şartıyla olmayub yetim yirmi yaşına ve yetîme ve zevce ile vâlideleri bir ere varıncaya kadar virilecektir fakat bunlardan iki gözü a'ma veya meflûc ve muk'ad veya mecnûn olmak gibi kâr ve kesbden kalmış derecede ma'lûl oldukları tebeyyün ve tahkik idenlerin ma'âşları kayd-ı hayât şartıyla ifâ ve i'tâ olunacaktır ve bunlardan vefât idenlerin ma'âşları mahlûl olur hizmetleri henüz on seneye resîde olmayanlardan vefât idenlerin üçüncü dereceden yalnız tekâ'üdlüğün sülûs-i ma'âşları terk idecekleri eytâm ve erâmil nüfusuna mütesavviyen taksîm ve tahsîs kılınur

On İkinci Mâdde: Mütekâ'idin me'mûrinden veyahûd pederleri vefât idüb de ma'âş tahsîs kılınmış olan evlâd-ı zükûrun telgraf ve posta hizmetine girmeyi arzu idenleri eşhâs-ı sâireye tercih olunacaklardır

On Üçüncü Mâdde: Mütekâ'idinin hîn-i tekâ'üdlerine ba'de'l-vefât eytâm ve erâmiline ma'âş tahsîsini arzu idenler olur ise tekâ'üde mahsûs ma'âşdan yüzde dördünü terk

iderek eytâm ve erâmiline ma'âş tahsîsi mecâz olacaktır ancak bu misillüler hîn-i tekâ'üdlerinde keyfiyeti bâ-arzuhal istid'â mecbûriyetinde bulunacaklardır

On Dördüncü Mâdde: Me'mûrin ve ketebe ve hademedden Dersa'âdetde vefât idenlerin günü gününe târîh-i vefâtlarıyla kendü sulbundan olarak bir hidmet ve me'ûriyet veya diğer bir kâr ve kesbde bulunanlardan mâ'adâ kaç nefer ve kaç yaşında yetîm ve yetîmesi kaldığını ve her birinin isimlerini mübeyyin sâkin oldukları mahalleri cânibinden şehâdetnâme ahz olunacağı gibi mensûb olduğu kalemin veya telgraphânenin me'mûrları tarafından bir kıt'a mazbata terkîm idilerek makâm-ı nezârete takdîm idilecek ve taşralarda vefât idenlerin kezalik târîh-i vefâtlarıyla kalmış olan eytamının esâmi ve keyfiyatını ve kangî mahalde sâkin olup virilecek ma'âşları kangî mahalden almağa tâleb bulduklarını mübeyyin mensûb oldukları müfettiş ve müdirleri şehâdetnâmesiyle mahalleri mecâlis-i mülkîyesinden birer kıt'a mazbata irsâl olunarak anın üzerine telgraf meclisinde eytâm ve erâmil-i mezkûreye tahsîs olunacak ma'âşlar tahdîd ve ta'yîn olunub zükûrdan olanların kangî mâhda bede' ile derece-i senelerine göre şürûh-ı şemsîyye hesâbıyla kangî senenin mâhı nihâyetine değin ma'âş almaları lâzım geleceği keyfiyatı ve inâsdan olanların hîn-i tezevvüclerinde kat' olunmak üzere alacakları ma'âşların mikdârı tasrîh olunduktan sonra beşinci mâdde mûcibince iktizâsı icrâ ve muhâsebe ve sanukça kayd ve mu'âmelât-ı lâzimesi ifâ olunub lâzım gelen mahalden almak üzere sened-i resmîyyesi tahrîr ve i'tâ olunacaktır

On Beşinci Mâdde: Ber-minvâl-i muharrer tahsîs ve ifâ olunacak ma'âşlar ashâbından Dersa'âdetde bulunanların ber-hayât bulduklarını ve inâsdan olmayanların tezevvüc itmediklerini mübeyyin beher altı mâhda bir kere sâkin oldukları mahalleler imâm ve muhtârları tarafından bir ilmühaber götürmeleri lâzım geleceği gibi taşrada bulunanlar için dahî ber-hayât olduklarını inâsdan bulunanların henüz bir ere varmadıklarını

mübeyyin kezalik altı ayda bir kere birer kıt'a ilmühaber ve mazbata ahz ve irsâl kılınacaktır

On Altıncı Mâdde: Eytâm ve erâmilin ve gerek şâyân-ı tekâ'üd olanların kayd-ı ihtiyâcdan vâreste olmaları emrinde nezaretce lâzım gelen tedâbir-i müstahsenenin itihâz ve icrâsında mütevâliyen i'tinâ olunacağı derkâr ise de şâyed ilerüde def'a-i birçok ma'âş tahsîsi lâzım gelüb ol aralık idâre-i sandukı sermâyesi kifâyet idemez ise tadrîcen ya'ni kıdem sırasıyla tahsîs kılınur

Fasl-ı Sâlis

Tekâ'üd ve Eytâm ve Erâmil Ma'âşlarına Karşuluk Tutılacak Mebâliğin Sûret-i Tedârik ve İdâre-i Mahsûsası Beyânındadır

On Yedinci Mâdde: Açıkdan hazîne-i celîleye aslâ dokunmaksızın telgraf ve posta me'mûrin ma'âşâtı muhassasâtından olmak ve kâffe-i me'mûrin ve hademenin almakda oldukları ma'âşâtdan mâh be-mâh yüzde iki ve zamm-ı ma'âşa veyahûd me'mûriyetinin terakkîsiyle evvelce aldığı ma'âşdan ziyâde bir ma'âşa nâil olanların birinci aylıkda nâil olduğu zamm ve terakkî mikdarı her kaç gurûş ise anlar ifrâz idilerek idâre-i mahsûsası mevâd-ı âtiyyede tâ'yîn olunan tekâ'üd-i idâre-i sandukdan hıfz ile hey'et-i idâresi ma'rifeti ve muhâsebe kalemi tasdîkiyle mu'âmelât-ı lâzimesi icrâ olunacaktır

On Sekizinci Mâdde: Tekâ'üd sandukunun idâre-i mahsûsası usûl-ı intihâb vecihle beher sene tecdîd olunmak şartıyla mu'teberân-ı me'mûrinden müstakil bir müdir ve bir veznedâr ve bir kâtib ve ili a'zâdan i'bâret bir komisyonun idâre-i dâimîsi altında olacak ve bu komisyon hey'eti erkân-ı nezâretin ekseriyet-i ârâsıyla intihâb olunduktan sonra me'mûriyetleri makâm-ı nezâretten tasdîk olunub ifâ-yı vazîfeye başlayacak ve komisyonun mu'âmelât-ı vâkı'ası her üç ayda bir kere meclisçe tahkîk ve mu'âyylene

olunduktan sonra sermâye ve sarfiyâtı her ne ise telgraf mecmû'alarında dahî bi'l-etrâf i'lân kılınacaktır

On Dokuzuncu Mâdde: Ma'âşlardan Dersa'âdetde tevkîfi lâzım gelen mebâliğin telgraf ve posta muhâsebesinden başka defter tanzîm olunarak mâh be-mâh tekâ'üd sandukuna teslîm olunacağı gibi Rumili ve Anadolu ve Arabistân ve Yemen me'mûrlarının yüzde ikisi dahî beher mâh burada muhâsebe-i mezkûrece bi'l-hesâb ayruca defteri yapılarak telgraf ve posta veznesinden idâne sanduğuna topluca teslîm kılınacak ve terfî-i sınıf yahûd açıktan zamm-ı ma'âşa nâil olanların birinci ayda alacakları zamm-ı ma'âş farkının sandıka teslîm olunmak üzere muhâsebeden virilecek şehriye vukû'ât pusulası ve taşrada müfettişlerin inhâları ile beraber nezârete i'tâ olunacaktır

Yirminci Mâdde: Sandukdan yüzde bir fâiz ile akçe ikrâzı birinci derecede o sandıka ma'âşından yüzde ikisini terk idenlere ve mebâliğ-i müstakrazanın sûret-i te'diyesi yirmi birinci mâddede gösterilen kuyûd ve şurûtle meşrût bulunacaktır

Yirmi Birinci Mâdde: Sandukdan akçe alacak telgraf ve posta me'mûr ve hademesinin istikrâz ideceği akçe ile vireceği fâizin mikdâr-ı mecmû'ı her birinin bir senelik ma'âşının nisfi râddesinş tecâvüz itmeyecek ve istikrâz idecekleri akçeyi nihâyet bir sene-i kâmile zarfında ma' fâiz tesviye itmek şartıyla mahsûs olan ma'âşlarından şehriye nisf ma'âşını sanduka havâle idecektir ve sandukdan akçe istikrâz ideceklerin bir senelik ma'âşlarının nisfi yirmi bin gurûşu tecâvüz ider ise o misillülere yirmi bin gurûşdan ziyâde akçe virilmek câiz olmayacaktır ikrâzâtdan sanduk sermâyesinin vus'atına göre dâimâ küçük istikrâzlar büyüklere takdîm olunacaktır

Yirmi İkinci Mâdde: Sandukdan akçe almağa tâlib olanlar ibtidâ-yı emirde muhassas ma'âşının ve karzen alacağı akçenin ve mukâbilinde mâh be-mâh aylığından terk ve havâle ideceği mebâliğin mikdârlarını derc ile varaka-i mahsûsa üzerine bir istid'ânâme tanzîm iderek kalemin veya dâirenin zâbitâmı tarafından ve müstakrizler ru'esâdan

olduğı hâlde yine o dâirenin sâir kalem bâş me'mûrları tarafından bu sanduka veya vezneye ve diğer sûretle hazînece başkaca bir mahale bir gûne deyni ve siparişı olduğı ve sahîhen ve hakîka-i istikrâza ihtiyâcları bulunduğı lâyıkıyla tahkîk olunduktan sonra mezkûr istid'ânın tasdîk ve temhîr ve bâlâsına telgraf ve posta meclisinden dahî i'lâm idilerek ba'de bunun istid'âsında bulunduğı mebâliğin sandukdan sened-i nisbiyye üzerine tesviye ve ifâ ve sanduk idâresi tarafından müstakrizlerin esâmîsini ve mikdâr-ı havâlelerini mübeyyin her ay nihâyetinde birer cedvel terkîm ile nezâret muhâsebesine i'tâ kılınacak ve muhâsebece müstakrizlerin havâleleri olan mebâliğ her ay nihâyetinde veznece bi't-tevkîf sanduka teslim itdirileceği misillü taşradan bu mekûle havâle veyahûd asıl yüzde ikilerin vürûduna ta'lik mu'âmelât olunmayub bunların dahî ayın nihâyetinde telgraf ve posta veznesinden sanduk idâresine i'tâ ve teslim olunacaktır

Yirmi Üçüncü Mâdde: Sandukun mu'âmelât-ı hesâbiyyesiçün sûret-i muntazamada tutulacak defterlerde ikrâz olunacak mebâliğin mikdârıyla târîh-i i'tâsı ve beher mâh teslimâtı sırasıyla kayd olunacağı gibi akçe alanların isim ve rûtbe ve me'mûriyeti ve mensûb oldukları kalemleriyle mahal-i hizmetleri dahî isimleri zîrine işâret olunacak ve hitâm-ı tesviyye-i deynlerinde aklâmca deynlerinin ve siparişlerinin kayıtları terkîn olarak senedleri yedlerine red ve i'tâ kılınacaktır

Yirmi Dördüncü Mâdde: Taşrada bulunan me'mûrin ve hademeye dahî akçe ikrâz olunmak lâzım geldikde usûl ve nizâmına tevfiken istid'ânâmesi ve deyn senedi bi't-tanzîm mensûb oldukları müfettişleri veyahûd mu'âvinleri tarafından bâ-tahrîrât irsâl kılınarak nezâretce mu'âmelât-ı mukteziyyesi ifâ idildikten sonra talep olunan akçe virilecek ve hitâm-ı tesviyye-i deynlerinde senedleri kendülerine red olunmak üzere mensûb oldukları müfettiş veya mu'âvinlere irsâl kılınacaktır

Yirmi Beşinci Mâdde: Taşrada bulunan me'mûrin bir ay maslahat-ı burada bulunub da akçe almak murâd iderler ise me'mûr oldukları mahaller veya müfettişlik hizmetlerince

bir gûne ilişkileri olup olmadığı istiş'âr olunarak alınacak cevâb üzerine talep itdikleri mebâliğ i'tâ olunacak ve o misillüerin müfettişliklerince ilişkileri olmadığı tahakkuk itmedikçe bunlara bir akçe virilmeyecektir Dersa'âdetden taşraya müceddeden ta'yîn kılınacak me'mûrin ve hademedden tâlib olanlara dahî usûl-ı meşrûhaya tevfi ken akçe ikrâz ile mu'âmelâtı ifâ ve keyfiyetleri bi't-tahrîrât mensûb oldukları müfettişliklere iş'âr olunacaktır

Yirmi Altıncı Mâdde: Akçe istikrâz ideceklerin mâh be-mâh ma'âşlarından i'tâ idecekleri mebâliğ sikke-i hâlise olacağı cihetle mezkûr sanduk vireceği akçeyi dahî ol vecihle virecek ve ziyâde ve eksik fi'âtla sandukdan akçe ahz-ı i'tâsı asla câiz olmayacaktır

Yirmi Yedinci Mâdde: Beher mâh zarfında sandukun hülâsa-i mu'âmelâtını mübeyyin iki kıt'a cedvel tanzîm olunub biri nezâret mu'âvinliğine ve birisi dahî telgraf ve posta meclisine i'tâ kılınacaktır

Yirmi Sekizinci Mâdde: Tekâ'üd icrâsına veyahûd vefât idenlerin terk idecekleri eytâm ve erâmile ma'âş tahsîs ve i'tâsına bin iki yüz doksan üç senesi martından i'tibâren bed olunacaktır

Fî 29 Rebî'yyü'l-ahir sene 293 ve fi 11 Mayıs sene 292

4.7. İnfâk-ı Eytâm ve Erâmil-i Ricâl-i İlmiyye Hakkında Müceddeden Kaleme Alınan Nizâmnâmedir¹⁷⁹

Birinci Mâdde: Devriye müderrisleriyle kuzât ve zeyl-i meşâyihinden mâ'adâ bi'l-umûm ilmiyye muhassâsâtıyla nüvvâb ma'âşlarının aşrû'l-şer'î kat' olunacaktır

İkinci Mâdde: Muhassâsât-ı ilmiyyeden kat' olunacak aşrû'l-aşr ma'âşât ilmiyye kâtibi ma'âş koçanlarından bi't-tenzîl beher mâh bir kıt'a müfredât defterini tanzîm ve zirini temhîr ile mektûbculuk me'mûriyetinden dahî tasdîken mühürlendikten sonra meclise i'tâ idüb havî olduğu mebâliğ meclisten makbûz senedi i'tâsıyla müvezzi' ma'âşât-ı ilmiyye tarafından kabz olunacaktır

Üçüncü Mâdde: Nüvvâb ma'âşlarından kat' olunacak aşrû'l-aşr dahî yine meclis tarafından beher mâh makbûz senedi i'tâsıyla mâliye hazîne-i celîlesinden alınacaktır

Dördüncü Mâdde: Kat' ve tevkîf olunacak mebâliğ istirbâh olunacak sandığın sermâyesi teksir ve ribhi tahsîs kılınacak ma'âşâta tekabül idinceye kadar kat' olunacak akçenin sülüsü ribh-i mezkûra zamm ile on beşinci mâdde hükmüne tevfi ken müstahakkına virileceği gibi ribh-i mezkûrdan ilerüde fazla kalur ise re'sü'l-mâla zamm olunacaktır

Beşinci Mâdde: Sandıktan ikrâz olunacak meblağ Dersa'âdet me'mûriyetinde bulunan ve arpalık ve ma'îşet ashâbından olanlara tedâhülde ma'âşları var ise koçanları kendüye mühürlendirdikten sonra rehn makâmında sandığa teslim itdirilmek ve dört aylığı tecâvüz itmemek şartıyla bilâ kefil ikrâz olunacak ve tedâhülde ma'âşı olmayanlara süknâsından mâ'adâ emlâk ve emvâl sarfâ ve nizâmlı gedik rehin veya kefil-i millî virmeksizin akçe virilmeyecektir ve niyâbete ta'yîn olunan nüvvâba ikrâz olunacak akçe me'mûriyet ma'âşının nihâyet aylığına mu'âdil olacak ve akli iki nefer kefil-i millî

¹⁷⁹ Düstur, Tertib I, Cild IV, ss. 85-89

alınacaktır meblâğ-i müstakrize maa' ribh-i mülzem Dersa'âdetde bulunanlardan ma'âş çıkdıkca bi'l-istifâ sülûsi deynine mahsûb ve sülûsâmı yedine i'tâ ve müstakriz nüvvâbdan ise mahal-i me'mûriyetine vusûlünden iki ay mürûruna tesviye-i deyn idinceye değîn sülûs-i ma'âşını gönderecek ve müddet-i mevkûte tarafında akçe göndermediği hâlde keyfiyet makâm-ı meşihate beyân ile icâbı icrâ itdirilecektir

Altıncı Mâdde: Sandukdan akçe istikrâz idecek zevât tahrîren mu'âmele-i resmîyye cereyânıçün meclise bir müzekkire virecek ve bunun üzerine tarîk ve me'mûriyet ma'âşı mektûbcılık makâmından ve niyâbet ma'âşı arzuhâlcilik me'mûriyetinden tahrîren suâl olunacak ve tesviye-i deyn idinceye değîn ma'âşının sülûsi bir tarafa virilmemek üzere icâb iden mahale i'tâ-yı ma'lûmât idilecektir

Yedinci Mâdde: Altıncı mâddede beyân olunan müzekkire mu'âmelesi ba'de'l-icrâ müstakrizin li-ecli't-te'mîn vireceği koçan ol bâbda tanzîm olunacak deyn senediyle berâber emvâl-i eytâm hakkında cârî olan mu'âmeleye tatbîken hıfz idileceği gibi virilecek rehinlerin cins ve kıymet-i muhamminesi ve irâ'e olunacak küfelânın esâmîsi derc idilecek ve deyn senedini kefiller dahî temhîre mecbûr olacağı misillü ikrâz olunacak akçe hey'et-i meclis veyahûd ekseriyet huzûrunda virilecektir ve sandıkda akçe mevcûd olup da hâricden şerâ'itine tatbîken müstakriz bulunmadığı hâlde meclisçe bi't-tezekkür umûm-ı emvâl-i eytâm hakkında cereyân iden mu'âmeleye tevfiiken mu'âmele olunacaktır

Sekizinci Mâdde: Sandıkdan ikrâz olunacak meblâğ-i şehri kisesi beş gurûş ribh ile ikrâz olunacak ve işbu ribhden mâ'adâ varaka-i sahîha bahânesiyle bir def'alık olmak üzere müstakrizden binde iki gurûş kaydiye alınacaktır

Dokuzuncu Mâdde: Sandıkdan ikrâz olunacak akçe için müstakillen numarolu bir defter tutılacaktır işbu defter müstakrizin isim ve mahal ve şöhet ve rütbe ve me'mûriyeti ve ikrâz olunacak meblağın cins ve mikdârı ve ribh ve teslimâtı târifleriyle

hâne-i mahsûslarına âlâ vechü'l-müfredât terkîm ve teslîmâtı mâh be-mâh tenzîl ile bâkîsinin ribihleri yürüdüüb hitâm-ı tesviye-i deynde kayıdları bi't-terkîn mahfûz olan deyn senedi medyûna İstanbulda ise yedine ve taşrada ise ta'ahüdü olarak posta ile mahalline gönderilüb tedâhül ma'âşâtı koçanları dahî kezalik sâhiblerine red olunacak ve meclisin emvâl-i eytâm mu'âmelâtına tevfikten istirbâh ideceği mebâliğ için dahî iktizâsına göre başka başka defter tutılacaktır

Onuncu Mâdde: Rehin ile akçe ikrâz olundukda müstakriz edâ-yı deyn için ta'yîn olunan müddetin inkızâsında te'diye-i deyn idemediği hâlde rehini bey' itmek üzere hîn-i istikrâzda meclis re'îsinin tevkîl idecek ve inkızâ-yı müddetde tamâmen ifâ-yı deyn idemez ise re'îs tarafından kendüsüne ihbâr ve nihâyet üç mâh müddet intizâr olunarak ba'de meclisin kararıyla lede'l-müzâyede rehin-i mezkûrî semen-i misliyle âhare bey' iderek deyn-i mezkûr edâ ve fazla kalur ise müstakrize i'tâ ve noksân zuhûr ider ise üst tarafı yine kendüsünden veya kefli var ise andan istifâ idilecektir

On Birinci Mâdde: Rehin makâmında koçan bırakarak akçe alanlardan biri terekesi garîm olarak vefât ider ise tedâhülde olan ma'âşından usûlüne tevfikten sandığa olan deyni bi'l-mahsûb bâkîsi defter-i kassâmına idhâl olunacak ve sened ve kefil ile ikrâz olunan mebâliğ dahî sened mûcibince maa' ribh medyûnların terekelerinden ve vefâ itmediği hâlde kefillerinden istifâ kılınacaktır

On İkinci Mâdde: Medyûnlar deynini ve deyninin ribhini alacakları akçenin cins ve fi'âtıyla tesviyeye mecbûr olacaktır

On Üçüncü Mâdde: Müstakriz veya vârisleriyle murâfa'a icâb eylediği hâlde rü'yet-i meclis tarafından ta'yîn olunacak vekîl ile lâzım gelen mahkemede muhâkeme olunacaktır

On Dördüncü Mâdde: Sandığın bi'l-cümle mu'âmelâtını meclis bâşkâtibi idâre ideceğinden buna mukâbil sekizinci maddeye tatbîken alınacak kaydiyyeden bâşkâtibin ma'âş-ı muhassıs-ı kadîmine şehri beş yüz gurûş zamm olunub muhâsebât defteri tanzîm ve idhâlât ve ihrâcâtını cinsi cinsine kayd ve terkîm ile berâber bâşkâtibe mu'âvenet itmek üzere ma'iyetine dahî şehri beş yüz gurûş ma'âş ile bir refik ta'yîn kılınacağından kaydiyye kâfi olmadığı hâlde işbu muhassısâtın noxsânı ribh ve sülûsden ikmâl ve kırtâsiye vesâir meclisin kabûl ideceği masârif-i müteferrika dahî rib-i mezkûrdan tesviye olunacağı misillü kaydiyyenin fazlası zuhûrunda sandığın sermâyesine zamm idilecektir

On Beşinci Mâdde: Kat' olunacak aşrû'l-aşrdan tahsis olunacak ma'âşâtın mikdâr ve derecâtı bervech-i âti beyân olunur şöyle ki Rumili ve Anadolu sudûru evlâdıçün şehri altışar yüz ve zevceleri için üçer yüz ve İstanbul pâyedârânı evlâdıçün beşer yüz ve zevceleri için ikişer yüz ellişer ve Haremeyn-i muhteremin pâyelüleri evlâdıçün dörder yüz ve zevceleri için ikişer yüz ve Bilâd-ı hamse ve mahrec mevâlisi ve müteka'idin evlâdıçün üçer yüz ve zevceleri için yüz ellişer ve mevâli-i devriyye ve kibâr müderrisin ve sınıf-ı sâlis nüvvâbı evlâdıçün ikişer yüz ve zevceleri için yüz ve mûsile-i Sahndan mûsile-i Süleymaniyeye kadar müderrisin ile sınıf-ı râbi' nüvvâbı evlâdıçün yüz ellişer ve zevceleri için yetmiş beşer ve mûsile-i Sahn mâdûnunda bulunan müderrisin ile sınıf-ı hâms nüvvâbı evlâdıçün yüz yirmişer ve zevceleri için altmışar ve mesbûkin nüvvâb evlâdıçün yüzer ve zevceleri için altmışar gurûş ve mütea'did evlâdını terk ile vefât idenlerin ikinci evlâdıçün birinci evlâdın alacağı meblağın nisfi ve ziyâdesinin beheri için dahî rabi'a zamlâ cümlesi beyninde mütesâviyen taksîm ve zevcât-ı mütea'dide hakkında dahî kâ'ide-i mezkûre üzere amel olunub ümmü'l-velede zevce hükmünde i'tibâr olunacak ve evlâd ve zevcât ve mütea'dideden biri vefât veyahûd sûret-i âhar ile mahrûm olur ise ancak anlar için zamm olunan mikdâr tenzil

olunub mâ'adâsı sâireleri beyninde seviyyen taksîm kılınacak ve bunlardan evlâdı olmayanların ancak babasız olan evlâd-ı evlâdı hakkında evlâd mu'âmelesi olunacaktır

On Altıncı Mâdde: On beşinci mâddede beyân olunduğı üzere ma'âş tahsîs olunacaklardan birinin tahsîsât-ı ilmiyyeden ma'âş bulunur ise aşrû'l-aşrdan tahsîs olunacak ma'âşdan ol mikdârı tenkîs idilecektir

On Yedinci Mâdde: Ma'zeret-i vücûdîyyelerine mebnî şer'an taklîd-i kazâ câiz olmayan sınıf-ı sâlis nüvvâbına beş yüz ve sınıf-ı rabi'a dört yüz ve hâmse üç yüz ve mesbûkin nüvvâba ikişer yüz gurûş bâ-kayd-ı hayât ma'âş tahsîs kılınacaktır

On Sekizinci Mâdde: Mevâd-ı sâbıkada zıkr olunduğı vecihle tevkîfâtın re'sü'l-mâline ve yüzde birin sülûsânına dokunulmayarak ribh ve sülûs virilecek ma'âşâta kâfi olmadığı hâlde virilecek ma'âşlar istid'â târîhlerine nazaran karşuluk zuhûrunda el-akdem fi'l-akdem kâ'idesine bi'l-ri'âye tahsîs kılınacaktır

On Dokuzuncu Mâdde: İşbu nizâmnâmeye tatbiken ma'âş tahsîs olunacaklardan evlâdın zükûru yirmi yaşını tekmiî ve inâsıyla zevacât ve ümmü'l-veledi nefislerini ere tezevvüc idinceye değin ma'âşlarını alub ba'de kat' olacaktır fakat bunların içinde alîl ve kâr ve kisbe gayr-i muktedir olanların ma'âşları ibkâ kılınacaktır

Yirminci Mâdde: Sandıktan virilecek ma'âşât hazîne fi'âtıyla virilecektir

Yirmi Birinci Mâdde: İnfâk-ı eytâm nizâmnâmesinin işbu nizâmnâmeye muhâlif olmayan ahkâmı mer'ıyyü'l-icrâ tutılacaktır

Yirmi İkinci Mâdde: Tecârib ve telâhuk-ı efkâr ile işbu nizâmnâmenin ba'de-ezîn ta'dîl ve tevsi'î mecâz olacaktır

4.8. Eytâm Uhdesinde Bulunan Çiftlikât Hakkında Nizâmnâme¹⁸⁰

Birinci Mâdde: Ebniya ve hayvânât ve çift ve bâğ ve emlâk-ı sâire ve bunlara teba'iyet ile zirâ'at ve harâset olunan arâzî-i mîrîyyeyi şâmil olan hey'et-i mecmû'a ki beyne'l-nâs çiftlik ta'bîr olunur bu makûle arsa eytâm uhdesinde bulunacak çiftliklerin kıymet-i muhamminesine nazaran kisesi yüz paradan takdîr olunacak ribhine mu'âdil icrâ ile rimûr bâş kâ'idesi üzere ya'ni emvâl ve hayvânât-ı mevcûdesinden telef olanları yerine konulmak şartıyla icârı kabul olduğı takdîrce eytâmın hadd-i bulûğa vusûluna kadar kemâ-kân uhdelinde ibkâ kılınacaktır

İkinci Mâdde: bu makûle çiftliklerde bulunan emvâlin ekserîsi menkûlât kabilinden olup da emlâk-ı bâkîyyesi şöyle birkaç hâne ve samanlıktan ibâret olarak bunların harâbiyetinden tertib idecek zarar arâzînin cesâmetine nazaran pek cüz'î ise hemen menkûlât fîrûht olunarak arâzîsi her ne mikdâr icrâ ile olur ise olsun icâr ile kezalik eytâm uhdelinde ibkâ olunacaktır

Üçüncü Mâdde: Eğer çiftlikâtın emlâk-ı gayr-i menkûlesi bâğ ve bağçe ve değirmen ve ebniya-i cismiyye gibi kıymetli olarak harâb olmalarından eytâma hasâr-ı küllî tertib ideceğı erbâb- vukûf şehâdetleriyle şer'an sâbit olur ise ol vakit mecmû'nun bi'l-müzâyede fîrûhtuyla defterhâne-i âmireye vurûd idecek hüccet ve mazbata mûcibince satılmış olan emlâke teba'iyet ile arâzîsinin ferâğna dahî mesağ gösterilecektir

Dördüncü Mâdde: Bi'l-cümle mehâkim-i şer'îyye ve mecâlis-i memleket bu nizâmın icrâsına me'mûr olup divân-ı hümâyûn ve defterhâne-i âmirede dahî bunun ahkâmı ibkâ kılınacaktır

Fî 6 Rebiyyü'l-âhir sene 1274

¹⁸⁰ Düstur, Tertib I, Cild IV, ss. 89-90

4.9. Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkındaki Nizâmnâme-i Umûmîyyenin Altıncı Mâddesi Makâmına Kâim Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Kânûniyyedir¹⁸¹

Altıncı Mâdde: Her memleketde emvâl-i eytâm müdürî nâmyla mu'teber ve kefillü bir me'mûr intihâb olunub arâzî ve akâr ve emlâkdan mâ'adâ terekede satılacak eşyanın kâffesine âid olan binde yirmi dellâliyeden on ikisi emvâl-i eytâm müdürine ve beşi dellâla ve üçü hademe-i mahkemeye itâ olunacağı misillü emvâl-i eytâmın ribh-i mülzem makbûzundan gurûşda bir pârası dahî emvâl-i eytâm müdürine âid olacaktır

Fî 15 Rebiyyü'l-âhir sene 96

---

¹⁸¹ Düstur, Tertib I, Cild IV, ss. 614

4.10. Girid Nizâmnâmesinin Bâb-ı Sâlisindeki Yirmi Sekizinci Mâddesi ve Fî 11 Receb Sene 293 ve Fî 20 Temmuz Sene 292 Târîhinde Şeref-Tevârüd İtmîş Olan İrâde-i Seniyye Ahkâmı İktizâsınca Vilâyet Evkâfının Emr-i İdâre ve Tanzîmi Meclis-i Umûmî-i İslâm A'zâsından Bahş ve İhsân Buyurulmuş Oldığı Gibi Eytâm İdâresinin Emr-i Tanzîm ve İkmâl-i Nekâisi Dahî Bi't-tabi' Meclis-i Mezkûrun Vezâifinden Oldığından Bu Sene Akd Olunan Meclis-i Umûmîde Bu Husûsa Dâir İttifâk-ı Ârâ ile Kaleme Alınub Mahzar-ı Tasdîk-i Seniyye Buyurulmak İstirhâmıyla Bâb-ı Âlî Cânib-i Ulyâsına Takdîm Olunan Nizâmnâmedir¹⁸²

Kavâ'id-i Umûmîyye ve Esâsîyye

Birinci Mâdde: Fî 11 Receb sene 93 ve 20 Temmuz sene 92 târîhinde şeref-tevârüd itmiş olan irâde-i seniyye mûcib-i âlîsınca umûm fazla-i vâridât-ı vakfiyye harâb ve mu'attal bulunan umûm mesâcid ve cevâmî'-i şerîfenin ta'mîr ve termîmine ve intişâr-ı ma'ârif ve ıslâh-ı mekâtib-i islâmiyyeye tahsîs ve ihsân buyurulduğu cihetle idâre-i evkâf dahî Girid nizâmnâmesinin bâb-ı sâlis ve yirmi sekizinci bendi hükmünce vilâyete âid olacaktır

İkinci Mâdde: Umûr-ı vakfiyye kavânin-i mevzû'a-i saltanat-ı seniyye dâiresinde idâre olunacak ise de hâl ve mevki' mukteziyyâtından olarak âtîdeki mevâd-ı me'mûl bahâ olacaktır

Üçüncü Mâdde: Vâridât-ı vakfiyye iştirâkden vâreste olmak için ba'de-mâ vâridâtından evkâf muhâsebecilerine hisse-i mu'ayyene virilmeyüb merkez ve sancaklar evkâf muhâsebecileri vesâir me'mûrin-i vakfiyye ma'âş ile istihdâm olunacaktır

Dördüncü Mâdde: Her sancakda evkâf ve eytâm idâreleri yed ve ahidden olunub ahâliden müntehib hey'etlerin nezâret ve dikkat-i mütemâdiyyelerine havâle idildiği

¹⁸² Düstur, Tertib I, Cild IV, ss. 648-660

takdîrde hüsn-i idâre ve mazbûtiyyet-i matlûbe husûle geleceğinden ba'de-mâ mezkûr idâreler ahâlden müntehib hey'etlere havâle olunacaktır

Beşinci Mâdde: Tasarrufa medâr olmak mülâhazasıyla eytâm ve evkâf idâreleri yalnız bir meclise tefvîz olunacaktır

Altıncı Mâdde: Merkez-i vilâyet ve Kandiye ve Resmo ve Laşid livâları merkezlerinde birer meclis bulunacaktır ve bu meclislerin hey'etleri birer re'îs ve ikisi muvazzaf ve ikisi gayr-ı muvazzaf dörder a'zâdan mürekkebe olacaktır

Yedinci Mâdde: Evkâf ve emvâl-i eytâm meclisi mehâkim-i şer'îyye devâirinde akd-ı ictimâ' ile icrâ-yı vazife-i me'mûriyet edeceklerdir ve emvâl-i eytâmda nizâm-ı mevzû'a dâiresinde olarak hükkâm-ı şer'-i şerîf kemafî's-sâbık ifâ-yı nezâret edecekler ise de ri'yâset-i meclis re'îsinin vazife-i mahsûsası olacaktır

Sekizinci Mâdde: Eytâm ve evkâf mecâlis re'îsleri ve muvazzaf a'zâları ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri nizâmâta muhâlif her dürlü icraâtlarından mes'ûl ve sebebiyet virecekleri her gûne hasâr ve ziyâna zâmin olacaklardır

Dokuzuncu Mâdde: Rü'esâ ve a'zâ ve muhâsebeci ve müdür-i müma-ileyhim ile eytâm ve evkâf mübâşirleri ve eytâm sandık ümenâsı kefâlet-i kavîyyeye rabt idilecektir

Onuncu Mâdde: Mecâlis re'îsleri ve a'zâsı ma'âşâtı münâsafâ-i eytâm ve evkâf sandıkları vâridâtından tesviye olunacak ise de eytâm müdürleri ve ketebesî vesâir me'mûrlarının ma'âşları eytâm sandıkları vâridâtından ve evkâf muhâsebecileri ve ketebesî ve me'mûrin-i sâiresi ma'âşâtı emvâl-i vakfiyye hâsılâtından tesviye olunub bir idârenin masârifî diğere idârenin masârifine karışdırılmayacaktır

On Birinci Mâdde: Bir idâreden diğere idâreye ta'vîzât virilmeyecektir ve bir müddet-i cüz'îyye için bir idârenin diğere idâreden akçe ikrâzı ihtiyâc-ı sahîh ve musaddak hiss

idecek olur ise akçe ikrâzına dâir kavâ'id-i umûmîyyeye tevfi ken akd-i istikrâz olunacaktır

On İkinci Mâdde: Merkez ve elviye evkâf ve eytâm idârelerinin umûr-ı tahrîriyye ve hesâbları için muvazzaf bir bâşkâtib ve lüzûmı kadar ketebe ve mahsûs mübâşirler ve seyyâr me'mûrları ta'yîn idilecektir

Birinci Fasl

Mecâlis Hey'etlerinin Sûret-i İntihâbını Şâmildir

On Üçüncü Mâdde: Mecâlis re'isleri ve a'zâsı ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri mensûb oldukları livanın meclis-i umûmî-i islâm a'zâsıyla a'zâ-yı mümaileyhimin adedini tecâvüz itmeyerek eytâm sandıklarına en ziyâde alâkadâr olan vasîlerin ve kezalik aded-i mezkûrı tecâvüz itmeyerek en alâkadâr mütevellilerin ittifâk veyahûd ekseriyet-i ârâsıyla intihâb olunacaktır ve şu kadar ki re'islerin ve evkâf muhasebecilerinin ve eytâm müdürlerinin me'mûriyeti makâm-ı vilâyetden tasdik buyurılacaktır

On Dördüncü Mâdde: Ketebe efendiler ve mübâşirler ve seyyâr me'mûrları müstahdem olacakları hey'etlerin ittifâk veyahûd ekseriyet-i ârâsıyla intihâb olunacaktır

On Beşinci Mâdde: Hey'etler intihâb olunduktan sonra hükkâm-ı şer'-i şerîf tarafından hükûmete tahrîren arz ve beyân olunacak ve hükûmet dahî me'mûriyetlerini ba'de'l-tasdik mecâlis-i idâre ve mehâkim-i nizâmiyye ve devâir-i sâireye bildirilecektir ve emri intihâb hâkimler huzûrunda icrâ kılınacaktır

On Altıncı Mâdde: Eytâm ve evkâf ketebesi ve me'mûrin-i sâiresinin nasb ve azli müstahdem olacakları hey'etlerin ittifâk ve ekseriyet-i ârâsına âid bir vazîfe-i mahsûsa olacaktır

İkinci Fasıl

Mecâlis Hey'etlerinin Sıfatlarını ve Vezâif-i Umûmîyye ve Müsterekelerini

Müştemildir

On Yedinci Mâdde: Re'îsler ve mecâlis a'zâsı ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri ve bâşkâtibleri otuz yaşından aşağı olmayacaktır ve ta'yîn olunduıkları me'mûriyete mübâşeret itmezden evvel vazîfe-i mertebelerini kâmil-i istikâmet ve bî- tarafî ile edâ ideceklerine ve aslâ sû-i isti'mâlât ve idâreye muzarrat virebilecek hâlât irtikâb itmeyeceklerine ve me'mûriyet ve reylerinde amden ve kasden taraf ve hâtra ri'âyetle hakkı ketm itmeyeceklerine hâkim-i şer'-i şerîf vesâletiyle tahlifleri icrâ olunacaktır

On Sekizinci Mâdde: Mecâlis re'îsleri ve evkâf muhâsebecileri şer'-i şerîf ve kavânin ve nizâmât-ı devlet-i aliyyeye ve usûl-ı defter ve muhâsebeden tamâmıyla vâkıf ve âşinâ olacakları gibi mecâlis a'zâsı dahî kitâbet ve hesâbdan ve mu'âmelât-ı hesâbiyyeden âşinâ olacaklardır

On Dokuzuncu Mâdde: Eytâm müdürleri kitâbetden âşinâ ve usûl-ı defter ve muhâsebeden tamâmıyla agâh olacaklardır

Yirminci Mâdde: Eytâm evkâf bâşkâtibleri ve eytâm sandık ümenâsı usûl-ı defter ve muhâsebeden tamâmıyla vâkıf ve bir derece-i mutavassıtada kitâbetden âşinâ bulunacaklardır

Yirmi Birinci Mâdde: Ketebe-i sâire dahî vazîfe-i mahsûsalarını tamâmî-i ifâsına muktedir olacakları gibi seyyâr me'mûrları dahî okuyub yazmağa muhtâc olduklarından mehmâ-emken okur yazar sınıfından intihâb ve ta'yîn olunacaklardır

Yirmi İkinci Mâdde: Mecâlis re'îsleri ve a'zâsı ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri cinâyet ve cünha ve emniyetin sû-i isti'mâli ile mahkûm olmamış ve hukûk-ı medenîyyelerine mâlik olacaklardır

Yirmi Üçüncü Mâdde: Mecâlis re'îsleri ve a'zâsı ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri halkın hüsn-i i'timâd ve emniyetini ihrâz eylemiş affî müstâkim zevâtdan olacakları ve ketebe ve mübâşir ve seyyâr me'mûrları ve sandık ümenâsı dahî evsâf-ı mezkûre ile muttasıf olacaklardır

Yirmi Dördüncü Mâdde: Ketebe ve sandık ümenâsı vesâir me'mûrlar ehliyet ve liyâkat ve iffet ve istikâmet-i dakîkaları kemâl-i bî-terafî ile gözetilerek nasb ve ta'yîn olunub kıdemine ve hâtır ve tarafâ ri'âyet olunarak liyâkatsiz ve müşkûku'l-ahvâl me'mûrlar aslâ istihdâm idilmeyecektir

Yirmi Beşinci Mâdde: Tezkiyeleri muhtel ve müşevveş olanlar ve umûr-ı zâtîyyelerinin idâresince acz ile ma'rûf bulunanlar eytâm ve evkâf me'mûriyetlerinde kullanılmayacaktır

Yirmi Altıncı Mâdde: Evkâf ve eytâm me'mûrları bir töhmet-i sâbite olmadıkça veyahûd isti'fâları vukû' bulmadıkça hasbe'l-icâb vesâir kuyûd-ı nâ-mevcûbe ile azl olunmayacaklardır

Yirmi Yedinci Mâdde: Evkâf ve eytâm me'mûrları kâffesi gayret ve muvâzabet-i tâmme ile ifâ-yı vizîfe-i me'mûriyete mecbûr olacaklardır ve tekâsül ve devamsızlık vukû'nda birinci def'ada nasihat ve ikincide tevbih ve ta'zir ile iktifâ olunub semeresi görülmediği takdirde tebdil idileceklerdir

Yirmi Sekizinci Mâdde: Büyük me'mûr ma'iyetlerinde bulunanları hüsn-i mu'âmele ile kullanacaklardır ve bir sebep-i meşrû' olmadıkça ma'iyet me'mûrları âmirlerinden mu'âteb olmayacaklardır

Yirmi Dokuzuncu Mâdde: Ma'iyet me'mûrları sebab-i makbûl olmayarak âmirleri tarafından düçâr-ı hakâret olurlar ise mecâlis-i mezkûreye tahrîren arzuhâl ile tedkîk-i keyfiyet husûsunu iddi'â idebileceklerdir

Otuzuncu Mâdde: Mecâlis re'isleri ve a'zâsı ve evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri vesâir me'mûrlardan her kim olursa olsun meclis-i umûmî-i islâm hey'etine müzekkire virerek rey ve ma'lûmât-ı husûsîyyesini beyân ve ifâdeye me'zûn olacaktır

Otuz Birinci Mâdde: Evkâf ve eytâm me'mûrları kâffesi müstahdem oldukları dâirede sû-i isti'mâlât ve idâre-i menâfi'ni mahall-i hâlât görüb anladıkları anda bilâ-te'hîr mecâlis hey'etlerine arz ve beyâna mecbûr olacaklarıdır ve işbu vazîfeyi ifâdan tasâmuh ve ağmaz iderler ise o husûsdan tevellüd idecek olan mes'uliyet ve zamânda müşârek olacaklardır

Otuz İkinci Mâdde: Eytâm müdürleri ve evkâf muhâsebecileri ve a'zâ-yı muvazzafası ve ketebe vesâir me'mûrları eytâm sandıklarından ve nukûd-ı mevkûfeden akçe istidâne itmeyecekleri misillü medâyinât-ı mün'akidede kefâlet gösteremeyeceklerdir

Otuz Üçüncü Mâdde: Eşhâs ile idâreler beyinde da'vâlar vukû'nda müdürler ve muhâsebeciler bu da'vâların merci'i olan mahkemelere mürâca'at ile bi'z-zât murâfâ'âtde bulunmağa mecbûr olacaklarıdır ve mesâlihîm kesreti mülâbesesiyle ihtilâs-ı vakit itmeyecek olurlar ise a'zâ-yı muvazzafe bu vazîfeyi edâ edeceklerdir

Otuz Dördüncü Mâdde: Müdürler ve muhâsebeciler ve muvazzaf a'zâlar ve ketebe ve me'mûrin-i sâire cum'a ta'tillerinden mâ'dâ her gün me'mûriyetlerine devâma mecbûr olacaklardır muvakkit a'zâlar haftada iki ve iktizâsına göre üç kere meclise giderek müzâkerât-ı câriyyede bulunacaklardır

Otuz Beşinci Mâdde: A'zâ-yı muvazzafanın ittifâk-ı ârâsı olmayarak hiçbir mu'âmele olunmayacaktır fakat a'zâlar beyinde mübâyenet-i efkâr hâsıl olmadığı hâlde mâdde-i

muhtelif-i feyhâyı hey'et-i umûmîyyenin arasına vazı' itmeğe mecbûr olacaklardır hey'et-i umûmîyye iki fırka-i mütesâvîyyeye münkasım olacağından ol hâlde re'îs kangî tarafın rey ve ârâsını tercih ider ise ekseriyet-i ârâ o tarafa aid olacaktır ve umûr-ı mühimme ve cismiyye hey'et-i umûmîyye hâzır olmadıkca karârgâr olmayacaktır

Otuz Altıncı Mâdde: Re'îsler ittifâk veyahûd ekseriyet-i ârâ olmayarak hodbehod veyahûd bir emre müstened icrâ idecekleri mu'âmelâtdan tertib idecek olan ziyanlara her hâlde zâmin olacaklardır

Üçüncü Fasil

Evkâfca Mecâlisin Vezâif-i Husûsiyyesini Mübeyyindir

Otuz Yedinci Mâdde: Mecâlis ile evkâf muhâsebecileri cevâmî' ve mesâcid-i şerîfe ve hayrât-ı sâienin muhâfaza-i ma'mûriyyetine ve harâb ve mu'attal olanların ta'mîr ve termîmine ve mesâcid ve cevâmî'-i şerîfenin nezâfet ve hüsn-i intizâmına dikkat itmeğe ve şerâit-i vakfiyyenin icrâsına nezâret eylemeğe me'mûr ve mecbûr olacaklardır

Otuz Sekizinci Mâdde: Eimme ve hutabâ ve müezzinlerin mütedeyyin ve muktedir ve afif olmalarına dikkat eylemeğe ve bunların hâl ve etvârına hafî ve celî tahkîkât icrâsıyla halkın nefretini mûcib hâlât-ı menfûre ve makdûhede bulunanları bu hidemât-ı mukaddesede bulundurmamağa mecbûr olacaklardır

Otuz Dokuzuncu Mâdde: Tedâhülde bulunan hukûk-ı vakfiyyenin emr-i tahsiline ve mektûmâtın zâhire ihrâcına ve nukûd-ı mevkuûfenin nizâma tevfiken emniyetli yerlerde istirbâhına ve umûr ve mesâlih-i sâirede sarf-ı mesa'î-i tâmmeye ideceklerdir ve taksîrâtının tebeyyünü takdîrinde mes'uliyet ve zamân-ı evkâf muhâsebecilerine ve hey'et-i muvazzafaya aid olacaktır

Kırkıncı Mâdde: Ferâgat ve intikâl ve tevsi'-i intikâl vesâir mevâd için mürâca'at idenler teehürâta düşürülmeyüb sür'at-i mümküne ile tesviye-i mesâlihe ikdâm ve gayret olunacaktır

Kırk Birinci Mâdde: Cibâyet-i emvâl-i vakfiyye me'mûrları tahsîl itdikleri akçeyi derhâl müdüre götürüb teslim itmeğe mecbûr olacaklardır

Kırk İkinci Mâdde: Cibâyet-i emvâl-i vakfiyye me'mûrları teseyyüb ve gafletden ötüri akçe veyahûd senedât ve tahvîlât zâyî' iderler ise zâmin olacaklardır

Dördüncü Fasil

İdâre-i Eytâmiyye Hey'etinin Vezâif-i Mahsûsasını Beyân İder

Kırk Üçüncü Mâdde: Düstürdaki eytâm nizâmâtıyla eytâm idâresi hakkında 8 safer sene 286 ve fi 8 mayıs sene 285 târihinde vilâyetde kaleme almub bâb-ı âliden tasdik buyurulmuş olan yirmi bir bendlü eytâm ta'limâtı kemâfi's-sâbık mevki'-i icrâda bulunacak ise de nekâisi ve vakit ve hâl-i icâbınca idârenin kalıb-ı sâlime ifrâğına adem-i kifâyeti mülâbesesiyle i'lâvât ve ta'dîlât âtiye zeyl olunmuşdur

Kırk Dördüncü Mâdde: Sagîr ve sagîre ve ma'tûh ve ma'tûhe ve mechûr ve mechûrelerin şer'-i şerîf ahkâmına müsteneden sevk-i sultânîyyede bi'l-müzâyede bey' olunacak emvâl-i menkule ve gayr-i menkûlelerinden hasbe'l-nizâm alınmakda olan binde yirmi resm-i dellâliyyeden beşi dellâla virilüb bâkî on beş gurûş sandık masârifine medâr olmak için sandığa irâd-ı kayd olunacaktır

Kırk Beşinci Mâdde: Müteveffânın veresesinden gâib bulundukda mahkeme-i şer'îyye ve eytâm idâreleri câniblerinden birer me'mûr gönderilerek mûcib-i tahrîr olan tereke tahrîr olunacak ise de verese-i hâzîrenin hisselerinden harc alınmak makrûn-ı hakkâniyet olamadığından bundan sonra hâzır veresinin hisse-i irsîyyelerinden harc

almakdan sarf-ı nazar olunub yalnız hissesi muhâfaza olunan gâib hissesinden nisfi şer'-i şerîfle nisf-ı mütebâkîsi eytâm sandığına aid olmak üzere yüzde beş alınacaktır

Kırk Altıncı Mâdde: Gâibin hisse-i irsîyesinden yalnız mâil-i fesâd olan eşyâ-yı menkûle satılıb bozulması muhtemel olmayan eşyâ tesmîn ve birer birer deftere kayd ve tahrîr olunarak gâibin en yakın akrabasından en emîn ve mu'temed elinden memhûr ve şâhidlü makbûz-ı ilmühaber alınub emânet sûretiyle yedine virilecektir

Kırk Yedinci Mâdde: Gâib altı aya kadar zuhûr itmeyecek olur ise ol hâlde mâil-i fesâd olmayan eşyâ-yı menkûle dahî şer'-i şerîf ve eytâm idâresi ma'rifetiyle müzâyede-i alenîyyede bey' olunarak hâsılâtdan yüzde beş mahkeme-i şer'îyye ve eytâm sandığı harcı ifrâz olunduktan sonra beş sene müddet eytâm sandığında irbâh olunmak şartıyla hıfz olunacak ve bu müddet-i inkızâsında dahî gâib veyahûd vekîl-i meşrû'ı zuhûr itmeyecek olur ise ol hâlde nizâm mevzû'na tevfikten cedvellere bâlâ dehâl âstâne-i aliyye beytü'l-mâl cânibine irsâl olunacaktır

Kırk Sekizinci Mâdde: Sagîr ve sagîre veyahûd ma'tûh ve ma'tûhe terk iderek vefât iden kimesnenin senedât ile alacağı var ise ve ol ve ol senedâtın va'desi hulûl eylemiş ise sür'at-i mümkününe ile ve kemâl-i gayret ve ikdâm ile tahsîl ve imkânsızlığı takdîrinde nizâm ve kâ'ide mahsûsasına tevfikten bây-ı hâl tecdîd-i senedât kılınacaktır

Kırk Dokuzuncu Mâdde: Müteveffânın senedâta gayr-ı merbût matlûbât-ı müteferrikası var ise tahsîli ücret-i münasibe ile mu'temed kâr-ı güzâr bir adama havâle idilecektir ve bir müddet-i cüz'îyyede tahsîl olunmayan meblağ nizâm-ı mahsûsuna tevfikten senedât ve güzeşteye rabt idilecektir

Ellinci Mâdde: Müteveffânın müsakkafât ve müstagillât-i mevkûfesi nef'en el-eytâm bilâ-tehîr vasîleri ve eytâm idâreleri ma'rifetiyle tevsî'-i intikâl idilecektir

Elli Birinci Mâdde: Vasîlerin inzimâm-ı reyî ve meclis a'zâsının ekseriyet-i a'zâsı olmadıkça hiçbir akçe ırbâh idilmeyecektir ve nafaka-i mukaddereden başka masârif-i zarûriyye dahî a'zânın karârı olunmadıkça sarf olunmayacaktır

Elli İkinci Mâdde: Her mâh nihâyetinde mecâlis a'zâsı eytâm ve evkâf sandıklarının cerdine ve nukûd-ı mevcûdeyi ecnâsıyla bi't-ta'yîn yevmiye ve kasa defterlerine şerh virerek mühr-i zâtîleriyle yazılan şerhleri tasdîke mecbûr olacaklardır

Elli Üçüncü Mâdde: Umûr-ı mühimme zuhûrunda a'zâ-yı muvazzafe harcirâhları virilmek şartıyla kazâlara ve civâr köylere gitmeğe mecbûr olacaklardır

Elli Dördüncü Mâdde: Harcirâhların kıymeti hey'et-i umûmîyyenin ekseriyet-i ârâsıyla tecdîd olunacaktır ve me'mûriyet umûm eytâmın nef'ine aid olduğu takdîrde sandık vâridât-ı umûmîyyesinden tesviye olunacak ve münhasıran bir yetîme aid ise ol yetîme râci' olacaktır ve eğerçe evkâfa müte'allik ise vâridât-ı vakfiyyeden virilecektir

Elli Beşinci Mâdde: Kazâlarda yetîm ve yetîme ve ma'tûh ve ma'tûhe terk iderek vefât idenlerin terekeleri vasîleri ve me'mûr-ı şer'î ma'rifetiyle derhâl tahrîr olunacaktır ve mevcûd nakdiyyesi var ise sür'at-i mümkün ile eytâm sandığına göndermeğe mecbûr olacakları gibi bi'l-müzâyede satılacak emvâl-i menkûleleri hasılâtını dahî bir mâh tecâvüz itmeyerek irsâline taht-ı mecbûriyyetde bulunacaklardır ve işbu vezâifin ifâsında kusûr ve tekâsül idecek olurlar ise ma'zûl ve vukû' bulacak ziyânın tazmînine dahî mahkûm olacaklardır

Elli Altıncı Mâdde: Kazâlarda yetîm ve yetîme ve ma'tûh ve ma'tûhe terk iderek vefât idenlerin kavâ'id ve usûl-ı meşrûhaya tatbiken mu'âmelât-ı irsîyyeleri serî'an icrâ ve ifâ idilmek üzere eytâm mecâlis ve merkez nâibleri me'mûrin-i şer'îyyeye tahrîren beyân ve te'kide mecbûr olacaktır

Elli Yedinci Mâdde: Yetimlerin mektebe devâmlarına ve avâre ve serseri gezdirmemeğe ve etvâr ve mişvârlarına ve ıslâh ve terbiyelerine dikkate ve sanâyi'e müsta'idd olanları san'atlara virmeğe ve ahlâklarını ifsâd iden hâlât-ı muzire ve menfûreden teb'îdleri esbâb ve vesâ'iline nezâret-i mütemâdiyyede bulunmağa hey'et-i muvazzafanın vazîfe ve mecburiyet-i müstemireleri olacaktır

Elli Sekizinci Mâdde: Ara yerde cerâim olmadığı hâlde islâm a'ileleri ve husûsuyla zevce zevce beyinde vukû' bulan mübâyenet ve zıddiyetin sulhen tesviyesi mecâlis-i mezkûre vezâifinden olacaktır ve âdâb-ı umûmiyyeye muhil olan esbâb-ı makdûhenin ale'l-umûm men' vukû'nda dahî nezâret-i mütemâdiyye ve vesâ'il-i zecrîyenin ifâsına mükellef olacaktır

Elli Dokuzuncu Mâdde: Eytâm emvâli defâtirinin usûl-ı defterîyye mutâbık tutmak ve senedât ve ilmühaber vesâir evrâk-ı lâzimeyi hıfz eylemek ma'îyetindeki ketebeyi hüsn-i istihdâm ile mu'âmelât-ı tahrîriyye ve hesâbiyyeyi te'hirâta düşürmemek ve va'deleri hulûlunda eylemiş olan idâneleri bilâ-imhâl ve terâhî hey'et-i meclise ibrâz ve irâe eylemek ve meclisin kararlarını zabt ve kayd itmek ve umûr-ı tahrîriyye ve hesâbiyyeye müte'allik bi'l-cümle mevâdı ifâ ve edâ eylemek bâşkâtiblerin vezâif-i esasîyyesinden olacaktır

Altmışncı Mâdde: İrâd ve masrafı bi'z-zât zabt ve kabz ve hıfz eylemek ve irâd ve masraf vuku' bulduğu anda bilâ-tevakkuf sandık yevmiyesine vesâir defâtirine mu'âmele-i muktezîyyeyi yürütmek ve meclisin karâr ve ekseriyet-i ârâsı olmadıkça bir akçe bile sarf itmemek ve her mâh nihâyetinde meclis a'zâsıyla birlikde olarak sandık cerdini ifâ eylemek ve sandık ve irâd ve masrafâ aid sâir mu'amelâtı vakit ve zamâniyle ikmâl iderek sandık mu'amelatını tedâhül ve teşvîşâta düşürmemek eytâm sandık ümenasının vezâif-i mahsûsalarından bulunacaktır

Altmış Birinci Mâdde: Kazâlarda ve kurâda bulunan emlâk eytâmı gözedüb ma'mûriyetine ve mahsûllerinin muhâfazasına dikkat-i mütemâdiyye eylemek ve ilzâm olunacak emlâki vakit ve zamânıyla ilzâm itmek ve kazâlarda ve kurâda tahsîlât ve tecdîd-i idânât ile müstemirren ve kemâl-i sadâkat ve ihtimâm ile infâz eylemek seyyâr me'mûrlarının vezâif-i esâsiyyesinden olacaktır

Altmış İkinci Mâdde: Mecâlise ihzârı icâb idenleri celb ve ihzâr eylemek ve derûn-ı bilâd ve kasabâtta bulunan eytâm müsakkafâtının icâr-ı bedelâtını tahsîl eylemek ve acize-i eytâm ve erâmilin nafaka-i mukadderelerini hânelerine götürüb teslim itmek ve ta'mîr olunacak olan eytâm müsakkafâtında mu'temedlik eylemek ve eytâm dairesine müte'allik olarak meclis tarafından gösterilecek olan hidemât ve mesâlihi bilâ-kusûr ve tekâsül edâ eylemek eytâm mübâşirleri vezâif-i mahsûsasından bulunacaktır

Beşinci Fasil

Eytâm Nukûdının Kavâ'id ve Usûl-ı İrbâhı Şâmidir

Altmış Üçüncü Mâdde: Eytâm nakdîyelerinin kise usûlî ya'ni her yetimin nakdîyesini ayrı ayrı veyahûd şirket kâ'idesi ya'ni muhteliten ve müştereken irbâhı müte'allik oldukları sancakları hey'et-i umûmîyelerinin ekseriyet-i ârâsına ma'tûf ve vâbeste olacaktır

Altmış Dördüncü Mâdde: Eytâm nukûdının irbâhı rehînât-ı kavîyye ve iki kavî ve mu'teber kefil ile hâiz olduğu gibi rehinden mâ'adâ derece-i ûlâda olarak a'kâr ve emlâk sâhibi olan yalnız bir kefilin kefâletiyle dahî irbâhı hey'et-i umûmîyenin ekseriyeti tarafından tensîb ve tasdîk olunursa câiz olacaktır

Altmış Beşinci Mâdde: Nafaka-i zarûriyyeden mâ'adâ bir yetim için diğer eytâm akçelerinden ta'vîzen hiçbir akçe virilmeyecektir

Altmış Altıncı Mâdde: Kise kâ'idesi cârî olan sancaklarda bin gurûşdan ziyâde olan eytâm nakdîyeleri ayrı ayrı irbâh olunub bin ve bin gurûşdan aşağı olanlar şirket usûli üzere irbâh idilecek ve alan bin gurûşdan ziyâde olub şirket usûlüyle irbâh idilmekte olan ve mahlût-ı cedîd tesmiye olunan eytâm nakdîyeleri tedâbîr-i mukteziyye serî'anın ifâsıyla kise usûlüne tahvîl idilecektir

Altmış Yedinci Mâdde: Kise usûli cârî olan sancaklarda isbât-ı rüşd idecek olan eytâm irbâhdaki akçesini diğer eytâmın nakdîye ve matlûbâtından almayacaklardır şu kadar var ki isterler ise senedâtını aynen alabileceklerdir ve istemediği takdirde eytâm idâresi tahsîline mecbûr bulunacaktır ve fakat eytâmın mûrislerinden irsen aldıkları senedât aynen durur ise eytâm idâresi tahsîline mecbûr olmayacaktır

Altmış Sekizinci Mâdde: Kise usûli cârî olan sancaklarda irbâh olunan nukûddan ve emvâl-i gayr-i menkûle hâsîlât-ı sâfiyyesinden idâre-i masârifine karşuluk olmak için senevî yüzde iki tevkîf olunub sâl-ı muhâsese rü'yet olacağında tevkîf olunan meblağdan idâre-i masârifî ba'de't-tesviye akçe bâkî kalur ise bi'l-nisbe eytâma aid olacaktır

Altmış Dokuzuncu Mâdde: Şirket kâ'idesi cârî olan sancaklarda idâre mesârifî temettu'ât-ı senevîyeden ifrâz olunduktan sonra bâkîsi umûmen ve bi'l-nisbe eytâma aid olacaktır

Altıncı Fasil

Eytâm ve Evkâf Me'mûrin-i Muvazzafesinin Ma'âşâtı

Yetmişinci Mâdde: Sancâkların mesâlihi ehemmiyetine göre eytâm müdürlerine altı yüz gurûşdan sekiz yüz gurûşa ve evkâf muhâsebecilerine yedi yüz elliden bin gurûşa ve meclis rü'esâsına altı yüzden bin ve muvazzaf a'zâya üç yüzden beş yüz gurûşa kadar ma'âş virilecektir

Yetmiş Birinci Mâdde: Eytâm bâşkâtiblerine altı yüz gurûşdan bin gurûşa kadar ve evkâf bâşkâtiblerine beş yüz gurûşdan yedi yüz elli gurûşa kadar ma'âş virilecek ve evkâf ve eytâm ketebe-i sâiresine işlerinin ehemmiyetine göre hey'et-i umûmîyyenin ekseriyet-i ârâsıyla münâsib ve mu'tedil ma'âşlar tahsîs olunacaktır

Yetmiş İkinci Mâdde: Eytâm sandıkları ümenâsma üç yüz elliden dört yüze kadar ve evkâf mübaşirlerine yüz elliden iki yüze ve eytâm seyyâr me'mûrlarının tezyîd-i ma'âşâtı hey'et-i umûmîyyenin ekseriyet-i ârâsıyla olabilecektir

Yedinci Fasil

Evkâf İdârelerinin Rü'yet-i Muhâsebelarını ve Fazla-i Vâridât-ı Vakfiyyenin Sûret-i

Sarfını Beyân İder

Yetmiş Üçüncü Mâdde: Mesâlih-i vakfiyyenin mercî'î kemâ-kân evkâf-ı hümâyûn nezâret-i celîlesi ve merkez-i vilâyet evkâf idâresi olacaktır

Yetmiş Dördüncü Mâdde: Beher üç mâhda livâ evkâf idâreleri cedvellerini merkez-i vilâyete göndereceklerdir bu cedveller kuyûd-ı merkezîyyeye kayd olunduktan sonra sene hitâmında merkez cedvelleriyle birleştirilerek meclis-i umûmî-i islâm a'zâsının nazar-ı tasdîkine arz olunduktan sonra evkâf nezâret-i celîlesine takdîm olunacaktır

Yetmiş Beşinci Mâdde: Her livanın vâridât-ı vakfiyyesi ol livaya aid olub bir livanın vâridâtından diğerk livâyaya virilmeyecektir

Yetmiş Altıncı Mâdde: Vâridât-ı vakfiyyeden me'mûrin ma'âşâtı virildikten sonra bâkîsi şurût-ı lehlerine ve harâb ve mu'attal bulunan mesâcid ve cevâmî' ve hayrât-ı şerîfenin ta'mîr ve termîmine ve bunların ikmâl ve ifâsından sonra fazlası münhasıran mekâtib-i islâmîyyenin tanzîm ve islâhına ve ulûm ve ma'ârifin intişâr ve terakkîsine sarf idilecektir

Yetmiş Yedinci Mâdde: Fazla-i mezkûre makbûz-ı ilmühaberler alınarak merkez-i vilâyet ma'ârif meclisine ve elviyede ma'ârif şu'belerine virilecektir

Mevâd-ı Şetta

Yetmiş Sekizinci Mâdde: Umûmen evkâf ve eytâm me'mûrları tarafından sû-i isti'mâlât ve irtikâb ve envâl-i vakfiyye ve eytâmdan ihtilâsâtları vukû'nda ifâte-i vakt olmaksızın keyfiyet mehâkim-i cezâîyyeye arz olunarak cezâ kânûnnâme-i hümâyûnı ahkâmına tevfikeyn mecâzâtı icrâ olunacaktır

Yetmiş Dokuzuncu Mâdde: Bunlara mu'ayyen şerîk-i töhmet olanlar haklarında dahî bi-aynihi mu'amele-i meşrûhe câri olacaktır

Sekseninci Mâdde: Bâlâda mezkûr cerâm ile mahkûm olanlar bir daha umûr-ı vakfiyye ve eytâmda istihdâm idilmeyecektir

Seksen Birinci Mâdde: Evkâf ve eytâm me'mûrlarından zimmetlerine akçe geçürecek olanlar cezâ kânûnnâme-i hümâyûnuna tevfikeyn mecâzât ve zimmetlerine geçürdükleri akçe kendülerinden veyahûd kefillerinden tahsil olunacak ve bunlar bir daha umûr-ı vakfiyye ve eytâmda kullanılmayacaktır

Seksen İkinci Mâdde: Evkâf muhâsebecileri ve eytâm müdürleri ve mecâlis rü'esâ ve a'zâsı üç sene için intihâb olunacaktır ve üç sene hitâmında tekâr intihâbları câiz olacaktır

Seksen Üçüncü Mâdde: Tecârib-i vâkı'a mülâbesesiyle işbu nizâmnâmeye münderic olan bendlerin ta'diline ve i'lâvât-ı zeyline ihtiyâc mess ider ise meclis-i umûmî-i islâm a'zâsının ekseriyet-i ârâsıyla icrâsı taht-ı cevâzda olacaktır

Seksen Dördüncü Mâdde: Sancakların mesâlihi ehemmiyetine göre me'mûrin-i muvazzafa sâlifü'l-beyân tezyîd ve taklîli ve hasbe'l-tasarruf iki vazîfenin bir me'mûra tevdi'i mecâlisin ekseriyet-i ârâsıyla karâr virilür ise icrâsı câiz olacaktır

Seksen Beşinci Mâdde: Eytâm ve evkâf mesâlihinin icrasınca teshîlât-ı mümkünenin ifâsınca hükûmet-i icrâiyye himmet-i mütemâdîyye ve kavîye ifâ buyuracaktır

Fî 7 Cemâziye'l-evvelî sene 96 ve fi 16 Nisan sene 95

4.11. Vergi Emaneti Tevzi Kaleminde Müstahdem Ketebe-i Muvakkateden Müstahakk-ı Tekaüd Olanlar ile Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Kılınacak Maaşata ve Teşkil Olunacak Sandığın Suret-i İdaresine Dair Talimat Lâyihasıdır¹⁸³

13 Şevval 1302, 13 Temmuz 1301

Madde 1 – Senedad kayıd ve tahririne memur ketebe-i muvakkateden müstahakk-ı tekaüd olanlar ile anlardan vefat edenlerin eytam ve eramiline maaş tahsis olunmak üzere mahsus bir sandık teşkil edilmiştir.

Madde 2 – Sandığın heyet-i idaresi daire-i emanet zabitan aklâmından bir müdür ile birinci sınıf mukayyid ve muharrirlerin mütehayyizanından üç azadan ibaret olup kitabet vazifesi dahi altı ayda bir kere tebdil edilmek üzere münavebeten azadan birine tevdi olunacaktır.

Madde 3 – İşbu sandığa mahsus olmak üzere dört parça bir mühür hâkettirilerek müdür ve azada birer parçası bulunacak ve sandık eminliği vazifesini emanet veznedarı ifa edecektir.

Madde 4 – Sandık heyetinin müdür ve azası fahrî yalnız sandık eminliği vazifesini ifa edecek olan emanet veznedarına şehri yüz elli kuruş ücret verilecektir.

Madde 5 – Sandığın sermayesi tevzi ve mukabele heyetleri zamm-ı maaşatı için ücret-i tahririye ve kaydiyeden tevkif olunan yüzde yirminin fazlasından ve yeniden ketebe-i muvakkate silkine dahil olacak olanların ilk ayda kayıd veya tahrir edecekleri senedat ücreti nisfından ve bilimtihan terfi-i sınıf eden ketebenin birinci ayda mukaddema bulunduğu sınıf ketebesine isabet edecek senedat miktarına nisbetle yazacakları fazla

---

¹⁸³ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 300-304

senedat ücretlerinden ve tekaüdü icra edilmiş olanların maaşlarından tevkif edilecek yüzde beşten ibarettir.

Madde 6 – Terfi-i sınıf edenlerin birinci ayda madunundaki sınıfa nisbeten alacağı fazlanın ve yeni alınacak ketebe-i birinci ayda alacağı ücret nisfının miktarlarını mübeyyin taşra cemiyet-i tetkikiyesinden mah bemaah müfredatlı bir defter tanzim olunarak tekaüd sandığı idaresine verilecektir.

Madde 7 – Sandığın sermayesi yüzde bir kuruş güzeşte ve sekizinci maddede gösterilen şart ile birinci derecede ketebe-i muvakkateye ve ikinci derecede aklâm-ı saire ketebesine irbah edilebilecektir.

Madde 8 – Ketebe-i muvakkatenin sandıktan istikraz edeceği akçe nemasile beraber üç ayda alabileceği senedat ücreti miktarını ve daire-i emanet aklâm ketebesile hademenin istikraz edeceği akçe kezaik maa faiz üç aylık maaşı miktarını tecavüz etmeyecek ve istikraz edecekleri akçeyi nihayet altı mah zarfında maa faiz tesviye etmek üzere ketebe-i muvakkate şehri alacakları ücretten ve muvazzafın dahi muhassas olan maaşlarından nisfını sandığa havale edecektir ve ketebe-i muvakkate yine muvakkatlerden ve ketebe-i muvazzafa dahi muvazzafından iki kefil iraesine mecbur olacaktır.

Madde 9 – Ketebe-i muvakkate otuz sene mütevaliyen ketebe-i muvakkate silkinde bulunmak veyahut bu silke dahil olunduktan sonra hizmet edemeyecek surette malül olmak ile tekaüde istihkak kesbeder. Bunlara tahsis olunacak maaş istidarı tarihinden ve vefat edenlerin eytam ve eramiline verilecek maaş dahi vefatları tarihinden itibar edilecektir.

Madde 10 – Otuz sene mütevaliyen hizmet ile tekaüde kesb-i istihkak edenlere son sene zarfında kayid veya tahrir eyledikleri senedatın ücreti bilhesab bir biri üzerine şehrisine isabet eden miktarın nisfi tahsis olunur ve müddet-i hizmet otuz seneyi tecavüz etmiş

ise fazla senelerin beheri için otuz senede nail oldukları maaşın otuzda biri zammedilir. Ancak kırk beş seneden ziyade müddet için bir şey zammedilmeyip kırk beş senelik maaş tahsis olunur.

Madde 11 – Ketebe-i muvakkateden birisi tedavi ile kesb-i sıhhat ve hiffet edemeyecek surette menzul ve mukad veya iki gözü ama veya mecnun veya bu gibi illetlerle aharn ianesine muhtac olacak derecede malûl olan ve müddet-i hizmeti on seneyi tecavüz etmiş bulunur ise kezalik son sene zarfında yazmış olduğu senedat ücretinden şehrisine isabet eden miktarı bilhesab nisfi tahsis kılınır. Şu kadar ki müddet-i hizmeti otuz seneye balığ olmak için kaç sene noksan zuhur eder ise beheri için maaş-ı mezkûrun otuzda biri tenzil olunur ve müddet-i hizmet en seneden akal ise sandığa vermiş olduğu akçe bilâ faiz kendisine reddedilerek tekaüd maaşı tahsis edilmez ve vefatında eytam ve eramilinin maaşa istihkakı kalmaz.

Madde 12 – Gerek hizmet gerek malûliyet mukabilinde tekaüde kesb-i istihkak edenlerden tekaüdünü talep edenler makam-ı emanete bir istidaname takdim ederek sicil kalemine havale ile müddet-i hizmetleri ve on dokuzuncu madde mucibince maaşa nailiyetlerine mani halleri olup olmadığı derkenar edildikten ve tekaüd maaşı malûliyet mukabilinde istida olunmakta ise Tıbbiye Nezaretine iş'arı keyfiyetle derece-i malûliyetleri talimata muvafik bulunduğu cemiyet-i tıbbiyece bilmuayene oradan ba mazbata beyan olunduktan sonra işbu talimata tevfikan kesb-i istihkak eyledikleri maaş sandık idaresince bilhesab olbabda verilecek mazbata meclis-i idareden dahi ba mazbata badettasdik makam-ı emanetten mucibince işaret edildikten sonra tahsis edilir.

Madde 13 – Onuncu ve on birinci maddeler mucibince tekaüdları icra edilmiş olanlar ketebe-i muvakkateden vefat edenlerin eytam ve eramiline nail oldukları tekaüd maaşının nisfi tahsis edilir ve tekaüdları icra edilmeksizin vefat eden ketebe-i muvakkatenin son sene içinde yazdıkları senedat ücretinden şehrisine isabet eden

miktarı bulunarak müddet-i hizmetleri otuz seneden ziyade ise onuncu madde mucibince fazla senelerin beheri için miktar-ı mezkûrun otuzda biri zam ve müddet-i hizmet otuz seneden noksan ise kezalik otuzda biri tenzil olunduktan sonra hasıl olacak miktarın rubu eytam ve eramiline tahsis edilir. Ancak müddet-i hizmet tam otuz sene olmamış ise müteveffanın sandığa vermiş olduğu akçe bilâ faiz eytam ve eramiline iade olunarak bunların maaşa istihkakı kalmaz.

Madde 14 – Mütekaidine ve eytam ve eramiline verilecek maaşların miktarını ve şart-ı tahsisini mübeyyin zeyilleri meclis-i idare ile sandığın heyet-i idaresi mühürlerle mühürlenmiş koçan ve kuponlu ve numaralı olarak eshabı yedlerine sened-i resmiler ita olunacaktır ve mah bemah maaşlarının ahzı zımında muntazam birer kuponlu sergi verilerek maaşat-ı mezkûre doğrudan doğruya sandıktan tesviye kılınacaktır.

Madde 15 – Ketebeden vefat edenlerin müstehakk-ı maaş olan taallûkat-ı istidalarını makam-ı emanete takdim ile beraber müteveffanın tarih-i vefatını ve kaçar yaşında kaç nefer yetim ve yetimesi kaldığını ve zevce-i metrukesi ve sahib-i zevç olmyan validesi olup olmadığını ve her birinin ismini mübeyyin sakin oldukları mahalle canibinden bir şehadetname raptedeceklerdir. Bunun üzerine ikinci maddeye tevfikan sandıkça tahkikatı muktaziye icra olunduktan sonra tahsis olunacak maaş bilhesab ba mazbata meclis-i idareye bildirileceği misillü meclis-i idareden dahi mazbata ile tasdik olunduktan sonra canib-i emanetten mucibince işareti üzerine maaş tahsis olunacaktır.

Madde 16 – Müteveffanın müstahakk-ı maaş olab ailesine tahsis olunacak maaş yetim ve yetimler beyninde mütesaviyen taksim olunur. Müteveffanın bir zevcesi veya müteaddit zevcelerin cümlesi bir yetim hükmünde olduğu gibi valide ve ceddenin dahi ikisi bir yetim hükmündedir zevcenin taaddüdü halinde bir zevcenin hissesi zevcat beyninde mütesaviyen ve validenin hissesi cedde ile beyinlerinde kezalik mütesaviyen

taksim edilir ve müteveffanın eytamı olmayıpta yalnız zevcesi veya valide veya ceddese bulunur ise maaşın tamamı anlara verilir.

Madde 17 – Eytam-ı zükûre verilecek maaşlar yirmi yaşlarını ikmal ettiklerinde ve eytam-ı inas ve zevcat ve ummehata ve ceddata verilecek maaşlar ere vardıklarında veya vefatlarında katolunarak diğerlerin maaşına zammolunur ve müteaddit zevcelerden maaştan sakıt veya fevtolanların maaşı henüz hayatta veya ere varmamış olan zevcenin maaşına zammolunur ve vefat eden cedde veya valide hakkında dahi olveçhile muamele edilir. Eytam ve eramilden iki gözü ağma veyahut mefluc ve mukad veya mecnun olmak gibi kâr ve kisbten kalmış derecede malûl oldukları tebeyyün edenlerin maaşları kayd-ı hayat ile verilecektir mutailâkalar maaştan mahrum olduğu gibi müteveffanın sair akaribi dahi maaşa nail olmaz.

Madde 18 – Tekatüd maaşına kesb-i istihkak etmiş olan ketebeye otuz kuruştan ve bir yetime on beş kuruştan noksan maaş isabet ettiği halde otuz ve on beş kuruşa iblağ olunur. Ancak eytamın taaddüdü takdirinde bu yolda tahsis olunacak maaşların mecmuu müteveffanın müstahak olduğu tekaüd maaşı miktarını tecavüz ettirilmeyecektir.

Madde 19 – Müebbeden rütbe ve memuriyetten mahrum ve hukuk-ı medeniyeden ıskat cezalarile mahkûm olanlar veya hizmetten tardedilenler tekaüd maaşına nailiyet istihkakından mahrum olur ancak bunların vefatından sonra ailelerine işbu kararnameye tevfikân maaş tahsis olunur tahvil-i memuriyet edenlerin tekaüd maaşına ve sandıktaki akçelerini istirdada istihkakı kalmaz.

Madde 20 – Ber minval-i muharrer tahsis ve ita olacak maaşat eshabı berhayat olduklarını ve inastan olanların tezevvüc etmediklerini mübeyyin beher altı ayda bir kere sandıktan verilecek ilmühaberleri sakın oldukları mahalleler eimme ve muhtaranına tasdik ettirilerek heyet-i idareye ita edecektir.

4.12. 1296 Senesi Martından Sonra Ümera ve Zabitan-ı Askeriye Mütakaidlerle Eytamma Tahsis Edilecek Maaşatın Maliyeden İfası Hakkında İrade-i Seniye¹⁸⁴

Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi Mazbatası

Doksan altı senesi martından sonra ümera ve zabitan-ı askeriye den ihtilâlat-ı dahiliye esnasından meçhur olarak tekaüdüleri icab edenlere ve bunlardan ve efrad-ı askeriye den şehiden vefat edenlerin eytam ve eramiline verilecek maaşatın Hazine-i Maliyeden tahsis ve itası lüzumuna dair Makam-ı Seraskeriden vuku bulan iş'ar üzerine Maliye Nezaretile cereyan eden muhabereyi şamil olup 27 ramazan 1301 tarihinde Şûra-yı Devlete havale buyrulan tezkere-i samiye melfufatile beraber Tanzimat Dairesinde kıraat olundu.

Nezaret-i müşarileyha cevabından esna-yı muharebede sakat ve alil olupta tekaüde kesb-i istihkak etmiş olanlarla bunlardan vefat edenlerin eramil ve eytamına ve ümera ve zabitan-ı nizamiyeden doksan beş senesi nihayetine kadar emektarlığı ve malûliyeti cihetile tekaüde müstahak olanlara tahsis olunacak maaşlar ile mülâzıme kadar tekaüdü icra olunan küçük zabitan ile neferat-ı askeriye ve bunlardan vefat edenlerin eytam ve eramiline verilmesi lâzım gelen maaşların idare-i askeriyece karşılığı olmadığından Hazine-i Maliyeden tesviyesi mukarrer olmakla olveçhile ifa-yı muamele olunmakta isede Makam-ı Seraskerinin tezkeresinde tashihi iş'ar olunan maaşlar mülâzım ve ondan zabitan-ı askeriye ile aileleri için tahsis kılınacağına ve doksan altı senesinden sonra ümera ve zabitan-ı askeriye den tekaüde şayan olanlar ile bunlardan şehiden vefat edenlerin eytam ve eramiline tahsis kılınacak maaşların daire-i askeriye tekaüd ve eytam sandıklarınca tesviyesi mukarrer olup bu misillü ümera ve zabitan-ı askeriye ve aileleri maaşlarının olvakittenberi hazineden tahsis ve itasına dair bir gûna kayid bulunmadığına binaen mezkûr maaşların Hazineden tesviyesi cihetine gidilemeyeceği

¹⁸⁴ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 385-387

gösterilmiş ise de bunun üzerine daire-i askeriye ile icra olunan muhabere cevabında doksan altı senesinden sonra ikmal-i müddet-i istihkak ile kıdemen tekaüdleri lâzımgelen erkân ve ümera ve zabitan ile bunlardan vefat edenlerin eytam ve eramiline askerî tekaüd ve eytam sandıklarından maaş tahsis olunur isede mezkûr sandıklar sermayesi ancak işbu maaşatı tesviye edebilecek derecede olup muhaberat-ı düveliye ve ihtilâlât-ı dahiliyede mecruh olarak tekaüdleri icab edenlere ve bunlardan efrad-ı askeriyyeden şehiden vefat eyliyenlerin eytam ve eramiline tahsis edilecek maaşatın tesviyesine mezkûr sandıkların sermayesi müsaid olmadığından bu misillü maaşatın hazine-i maliyeden tahsisi lâzım geleceği beyan olunmuş ve saliftüzzıkr sandıkların irad ve masrafi muvazene olundukta şehri yetmiş sekiz bir beş yüz üç kuruş açığı bulunduğu gönderiken muvazene puslası mefadından anlaşılması olmasına ve devlet ve vatan uğrunda ifa'yı vazife-i cansiparî eden zabitan ve efrad-ı askeriye eytam ve eramilinin duçar-ı zaruret ve perişanî olmaları mugayir-i riza-yı âli bulunmasına nazaran bunların hakk-ı kanunilerinin itasile terfihleri hususunun böyle şehri yetmiş seksen bin kuruş açığı olan bir sandığa tahmili caiz olmayacağından ümera ve zabitan ve efrad-ı askeriyyeden muhaberat-ı düveliye ve ihtilâlât-ı dahiliyede mecruh olanlar ile bunlardan vefat edenlerin eytam ve eramiline ber-mucib-i kanun tahsis olunacak maaşatın Hazine-i Maliyeden tesviye ve ifası iktiza-yı halden görünmekle olveçhile Nezaret-i müşarileyhaya tebligat icrası ve Makam-ı Askeriye malûmat itası tezekkür kılındı olbabda emr ve ferman hazret-i menlehülemrindir.

İrade tarihi: 21 rebiülevvel 1303, 16 kânunuevvel 1301

4.13. Müşirden Mülâzım-ı Saniye Kadar Erkân ve Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden İrtihali Dar-ı Baka Edenlerin Terkeyleyecekleri Eytam ve Eramile İta Olunacak Maaşların Suret-i Tahsisine Dair Nizamname¹⁸⁵

2 Cemaziyelahir 1303, 24 Şubat 1301

Madde 1 – Meydan-ı muharebede şehid olan ve âmiri tarafından memur olduğu hizmet-i askeriye üzerinde ve bir mahalde ve yahut kolera veyahut bunun gibi illet-i mühlîke-i sariye mevcut iken oraya memur olupta illet-i mezbureye tutularak ondan velhasıl gerek meydan-ı muharebede ve gerek her hangi bir hizmet-i askeriye esnasında yaraya giriftar olupta bade azmüddet anın fil-i tesirinden vefat eden erkân ve ümera ve zabitan ile memurin-i sıhhiye-i askeriyenin yetimleri ve zevce-i metruke-i menkûhaları zeyl-i kanunnameye mülhak cedvelde gösterilecek usul üzere eytam ve eramil maaşının birinci mertebesine ve ahval-i meşruhanın haricinde vefat eden erkân ve ümera ve zabitanın yetimleri ve zevce-i metrukeleri maaş-ı mezkûrun ikinci mertebesine müstehak olurlar

Madde 2 – Rütbe-i müşiriyi haiz olanlardan hulûl-i eceli mevudile irtihali dar-ı beka edenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise dört bin beş yüz elli iki ve şehiden veyahut hizmet-i memureden mütessiren vefat eden müşiran eytamı kezalik üç nefer ve daha ziyade ise altı bin sekiz yüz yirmi dokuz kuruş verilir ve feriklik rütbesini haiz olduğu halde evelile vefat edenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise iki bin kırk altı ve bunlardan şehiden veya hizmet-i memureden müteessiren vefat eyleyenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise üç bin altmış dokuz ve mirliva ve paşalardan ecelile vefat edenlerin eytamı üç neferden ve daha ziyade ise bin üç yüz altmış beş ve bunlardan şehiden irtihal eyleyenlerin eytam ve eramili kezalik üç nefer ve daha ziyade ise iki bin kırk sekiz ve miralaydan ecelile vefat edenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise yedi yüz otuz üç ve şehiden irtihal eyleyenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise bin yüz ve

¹⁸⁵ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 432-436

kaymakamlardan ecclile vefat edenlerin eytamı üç nefer ve daha ziyade ise beş yüz on ve şehiden irtihal eyleyenlerin eytamı üç neferden ziyade ise yedi yüz altmış kuruş maaş tahsis ve ita olunur. Eğer müteveffanın yetimi bir nefer ise bu maaşın beş yüz kuruşu tam ve ondan yukarısının nısfı ve yetim iki nefer ise be yüz kuruşu tam ve ondan yukarısının üç rubu tahsis kılınır ve eytamın taaddüdüne mebni hadd-i gayet olarak tahsis ve beyinlerinde seviyen taksim kılınmış olan aile maaşlarından iki yetim kalıncaya kadar maaştan sakıt olan ve vefat edenlerin hissesi diğerlerine taksim olunur. İki yetim kaldığı halde mecmu-1 maaşın beş yüz kuruşu tam ve üst tarafın üç rubu onlara tahsis olunarak bir rubu sandığa kalacağı gibi bir yetim kaldığı halde dahi mecmu-1 maaşın beş yüz kuruşile fazlasının nısfı ona tahsis olunarak nısf-1 diğeri sandığa kalacaktır.

Madde 3 – Bend-i sabıkta beyan olunan rütbe-i askeriye nin madununda bulunanlardan yani binbaşılardan ecclile vefat edenlerin ailesine dört yüz on dokuz ve şehiden irtihal edenlerin ailesine altı yüz yirmi sekiz ve alayeminlerinden ecclile vefat edenlerin ailesine üç yüz elli ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine beş yüz yirmi beş ve alay imamlarından ecclile vefat edenlerin ailesine üç yüz on ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine dört yüz altmış altı ve sağkolağalarından ecclile vefat edenlerin ailesine iki yüz seksen dokuz ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine dört yüz otuz dört ve solkolağalarından ecclile vefat edenlerin ailesine iki yüz elli iki ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine üç yüz yetmiş dokuz ve alaykâtiblerinden ecclile vefat edenlerin ailesine iki yüz yetmiş dokuz ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine dört yüz on dokuz ve tabur kâtiblerinden ecclile vefat edenlerin ailesine yüz seksen yedi ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine iki yüz elli ve süvari yüzbaşılardan ecclile vefat edenlerin ailesine yüz kırk üç ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine iki yüz on beş ve piyade ve topçu yüzbaşılardan ecclile vefat edenlerin ailesine yüz otuz yedi ve şehiden irtihal eyleyenlerin ailesine iki yüz beş ve süvari yüzbaşı vekillerinden ecclile vefat edenlerin

ailesine yüz iki ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz elli dört ve süvari mülâzım-1 evvellerinden ecelişle vefat edenlerin ailesine doksan altı ve şehiden irtihal irtihal eyleyenlerin yüz kırk dört ve tabur imamlarından ecelile vefat edenlerin ailesine yüz on altı ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz yetmiş dört ve piyade ve topçu mülâzım-1 evvelerinden ecelile vefat edenlerin ailesine doksan iki ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz otuz sekiz ve tabur kâtibi muavinlerinden ecelile vefat edenlerin ailesine doksan iki ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz otuz sekiz ve süvari mülâzım-1 evvel vekillerinden ecelile vefat edenlerin ailesine seksen ve şehiden vefat edenlerin ailesine yüz yirmi ve süvari mülâzım-1 sanilerinden ecelile vefat edenlerin ailesine seksen altı ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz yirmi dokuz ve piyade ve topçu mülâzım-1 sanilerinden ecelile vefat edenlerin ailesine seksen iki ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz yirmi üç ve süvari mülâzım-1 sani vekillerinden ecelile vefat edenlerin ailesine yetmiş bir ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz on yedi ve topçu mülâzım-1 sanilerinden ecelile vefat edenlerin ailesine yetmiş yedi ve şehiden irtihal eyleyenlerin yüz on altı kuruş tahsis ve ita olunur. Şu kadar ki işbu müteveffâlarının yetimi bir neferden ziyade olduğu halde her yetim için aile maaşının üzerine yirmi kuruş zammolunarak mecmu-ı maaş neye balığ olur ise eytamın rüüs-i efradına alesseviye taksim kılınır ve eytamdan vefat eden veyahut sinni yirmiye tecavüz etmek ve izdivaç etmek gibi esbabdan dolayı maaştan sakıt olanlar olduğu halde hin-i tahsiste bunlar için aile maaşına zammedilen yirmi kuruş sandığa kalıp aile maaşından olan hissesi diğer yetimlerin maaşlarına seviyen taksim edilir. Yetimlerin birden ziyadesi hep bu suretle maaş hakkından sakıt olupta yalnız bir nefer kaldığı halde taaddüd-i eytamdan dolayı zammedilen yirmişer kuruş sandığa kalıp yalnız aile maaşı ol yetimin hakkı maaştan sukutuna kadar ana verilir. Kaldı ki binbaşılarda alayeminlerinden şehiden vefat edenlerin ailesine tahsis kılınacak maaşlar beş yüz kuruşu tecavüz edeceğinden beş yüzden üst tarafı için ikinci maddede beyan olunan kaide bunlar hakkında dahi cari olur.

Madde 4 – Eytam-ı müstahakk-ı maaş olanların bir zevcesi veya müteaddid zevcelerinin cümlesi bir yetim hükmünde olduğu gibi valide ve ceddenin ikisi de bir yetim hükmündedir. Zevcenin taaddüdü halinde hissesi zevcat beyinde mütesaviyen taksim olunacağı gibi validenin hissesi cedde ile beyinlerinde seviyen taksim edilir ve müteveffanın eytamı olmayıpta yalnız zevcesi veya validesi veyahut ceddese bulunur ise onlar birer yetim hükmünde müstehakk-ı maaş olur ve müteaddid zevcelerden hakk-ı maaştan sakıt veya fevt olanların taksim-i mezkûrdan isabet eden hisseleri diğerinin maaşına zammolunur. Vefat eden valide ve cedde hakkında dahi olveçhile muamele edilir. Mutallâkalar maaşdan mahrum olduğu gibi müteveffanın sair ekaribi dahi maaşa nail olamaz.

Madde 5 – Balâda birinci maddede mezkûr olan maaş erkek yetimlere yirmi yaşına kadar ve kız ve dul yetimlere ve zevce-i metruke ve bîkes ümmehata bunlar ere varıncaya değin ita olunur ve fakat eytamın iki gözü ama veya meflûc veya kötürüm veya mecnun gibi bütün bütün kâr ve kisbden kalmış derecede malûl oldukları tibben tebeyyün eylediği halde bunların maaşları kayd-ı hayat şartile ifa kılınır.

Madde 6 – Zevc-i müteveffası askeriden bulunmuş olupta ondan dolayı sahîbe-i maaş bulunan dul yetimeye pederinin vefatından dolayı başkaca maaş tahsis olunmaz. Yalnız pederinin vefatından dolayı müstahakk olacağı maaş zevcinden dolayı aldığı maaştan ziyade olmak lâzım geldiği takdirde işbu iki maaş beyindeki tefavüt zevcinden dolayı merbut olan maaş üzerine zammolunur.

Madde 7 – Mülâzım-ı saniden müşirana kadar asakir-i şahane ümera ve zabitan ve memurin-i sıhhiyesinden mütekaid iken vefat edenlerin ailesine dahi bu kaideye tevfikân maaşlar tahsis ve ita olunur.

Madde 8 – Erkân ve ümera ve zabitan-ı mumaileyhimden birinci bendde beyan olduğu veçhile şehiden veya tesir-i hizmetle irtihali vuku bulanların eytam ve

eramiline tahsis olunacak birinci mertebe maaşları kadimine ve 16 kânun-ı evvel 301 tarihli irade-i seniye hükm-i celiline tevfikân hazine-i celileden tesviye ve ita kılınacaktır.

Ecel-i mevudile vefat eden erkân ve ümera ve zabitanın eytamına verilecek maaş	Şehiden veyahut bir hizmet-i memure ârızası sebebiyle erkân ve ümera ve zabitan-ı askeriye'nin eytamına verilecek maaş	
4552	6829	Müşir Paşalar
2046	3069	Ferik Paşalar
1365	2048	Mirliva Paşalar
733	1100	Miralaylar
510	760	Kaymakamlar
419	628	Binbaşılar
350	525	Alay eminleri
310	466	Alay imamları
289	434	Sağkolağaları
252	379	Solkolağaları
279	419	Alay kâtibleri
187	250	Tabur kâtibleri
143	215	Süvari yüzbaşları
137	205	Piyade ve topçu yüzbaşları
102	154	Süvari yüzbaşı vekilleri
96	144	Süvari mülâzım-ı evveleri

116	174	Tabur İmamları
92	138	Piyade ve topçu mülâzım-1 evvelleri
92	138	Tabur kâtibi muavinleri
80	120	Süvari mülâzım-1 evvel vekilleri
86	129	Süvari mülâzım-1 sanileri
82	123	Piyade ve topçu mülâzım-1 sanileri
71	117	Süvari mülâzım-1 sani vekilleri
77	116	Topçu mülâzım-1 salisleri

4.14. Giride Mahsus 7 Cemaziyelûlâ 1296 Tarihli Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye¹⁸⁶

Müteferrik olarak galledarların üzerlerinde bulunan icare-i vahideli emlak ve akarat-ı mevkufe hakkında evkaf dairesinin malûmatı olmaksızın hiç bir muamele icra edilmeyecek ve edilmiş olur ise keenlemyekün addolunacaktır.

İrade tarihi: 10 safer 1304, 27 teşrin-i evvel 1302

---

¹⁸⁶ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 695

4.15. Girid Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Mevadd-ı Nizamiye¹⁸⁷

Madde 1 – Zükûr ve inistan yetim ve bîkes çocukların ve bir de alelîtlak serseri gezenlerin tehzib-i ahlâh ve terbiyelerine ve bunları mektebe veya bir hizmet ve sanata vermeğe ve serkeşlik edenler hakkında kuvve-i cebriye istimalile tedibat-ı intibahiye ve zecriye ile ıslah-ı hallerine ve ücurat-ı istihdamiyelerini eytam sandığına vaz ve hıfzına ve indelicab irbah ve tenmiyesine ve ıslah-ı halleri mümkün olmyanların peder veya velilerinin hüsn-i rizalarile asakir-i bahriye silkinde kayıd ve tahrir ve istihdam ettirilmesine dikkat ve ihtimam etmek evkaf ve eytam meclislerinin vezaif-i esasiyelerinden olacaktır.

Madde 2 – Zevc ile zevce beyninde adem-i imtizaç ve muaşeret misillü sırf aileye müteallik olarak tekevün edecek ihtilâfatın hal ve ref ile iade-i vifak ve muaşeretleri esbabının istihsaline takayyüd etmek ve zevceyi yekdiğerine şer'an adem-i itaat ve icra-yı fuşşiyat maksadile irtikâbı nüşuzdan dolayı zevceyi ve infak ve iskân misillü vezaif-i mükellefeye adem-i riayetden veyahut hilâf-ı şer-i şerif olarak darp ve cevru cefa ve işkence gibi muamelât-ı kahriye-i menhiyeye cesaret eylesmesinden naşı zevci tedibat-ı intibahiye ve zecriye ile muahaze eylemek mecalis-i mezburenin cümle-i vezaifindedir.

Madde 3 – Tedibat-ı intibahiye nusus ve tektirden ve tedibat-ı zecriye dahi mecalis-i mezkûreye mahsus tedibhanede bir gündenden bir haftaya kadar icra-yı tevkiften ibarettir.

Madde 4 – Birinci maddeden üçüncü maddeye kadar olan hususat evkaf meclislerinin heyet-i umumiyesi tarafından ekseriyetle kararlaştırılacak ve işbu kararlar dahi indelhace hükûmet-i icraiye vasıtasile icra olunacaktır.

---

¹⁸⁷ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 765-766

Madde 5 – İcare-i vahideli akarat-ı vakfiyenin vakıfname ahkâmına mugayir olarak galledarlar beyninde icra-yı taksimi misillü muamelât-ı gayr-i meşruanın men'i vukuuna evkaf muhasebecilerile mecalis heyetleri dikkat ve ihtimam etmeğe mecbur olacak ve ihmal ve müsamahaları halinde mes'ul tutulacaktır.

İrade tarihi 19 cemaziyelâhir 1304, 3 mart 1303

4.16. 12 Cemaziyelâhir 1296 Tarihli Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 8 Cemaziyelevvel 1301 Tarihli 13üncü Madde-i Muaddelesine Müzeyyel Fıkra ile 44üncü Maddesinin Zeyli Makamına Kaim Olan Fıkra-i Nizamiye¹⁸⁸

13üncü madde-i muaddeleye müzeyyel fıkra

Usul ve fîrudan üçüncü dereceye kadar karabet-i nesebiye ve sıhriyeleri bulunanlar ve kardeş ve amca ve dayı ve kayın peder ve damat ve kayın birlikte olarak bir eytam ve evkaf Meclisinde reis ve aza olmayacağı gibi eytam müdürü ve evkaf muhasebecisi ve eytam ve evkaf başkâtibi ve sandık emini olmak caiz olmayacaktır.

44üncü madde zeyli makamına kaim olan fıkra

Eytamın sinni rüşte vusulü yirmi yaşına bülûğundan itibar olunur. İsbat-ı rüşd edecek eytamın hali meclis marifetile bittahkik yedine teslim olunacak malı israf ve tebzir etmiyeceğine kaviyyen emniyet ve itimad hasıl olmadıkça yetim hükmünde addolunur.

İrade tarihi: 19 cemaziyelâhir 1304, 3 mart 1303

---

¹⁸⁸ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 766-767

4.17. Eytam Sandıklarına Dair Kararname¹⁸⁹

Ceziredeki eytam sandıklarının muamelât-ı umumiyesi taht-ı ittrad ve intizama alınmak diyanet ve hamiyetin vezaif-i mefruza-i esasiyesinden olan sıyaneti hukuk-ı eytam makasıd-ı hayriyesini temin eyleyeceğinden başka muamelât-ı hesabiye ve usul-i idareyi dahi tehvin eyleyeceğinden meclis-i hususide cereyan eden müzakerat ve müdavele-i efkârdan hasıl olan netayıç berveçh-i ati zikrolunur.

Evvelen cezirede bulunan eytam sandıklarının defâtirce muamelâtın nasak-ı vahid üzere cereyan-ı muhasenat ve mazbutiyeti müstelzim olacağından Kandiye ve Hanya ve Resmo ve Laşit Sancakları eytam sandıkları bir kaide-i mazbutaya ifrağ olunacaktır.

Saniyen menafi sandıklarında cari olan istimal-i defâtir ve tensik-i muhasebet usulü muzaaf kaide-i salimesine müstenid buldukları cihetle diğer usulün taharrisile uğraşılmaktan ise sıhhat ve sühuleti bittecrübe sabit olan usulü meşruha kabul olunarak bütün sandıklara tamim edilecektir.

Salisen sandıkların muamelât ve muhasebat-ı umumiyesi asıl ve esastan kalem kalem tetkik ve tenkih olunmadıkça emniyetbahş olacak netayic-i iknaiyenin husulü ve müşkülât ve intizamsızlığın def ve kal'i imkân haricinde bulunacağı muhakkak olduğundan husus-ı mezburun mevki-i file isali için Kandiye ve Hanya ve Resmo ve Laşit sancaklarında birer heyet-i mümeyyize-i muvakkate teşkil olacaktır.

Rabian her bir heyet-i mümeyyize beşten yediye kadar zevattan mürekkebe olacak ve içlerinden birini ekseriyet-i mutlaka ile reis intihab edeceklerdir. Zevat-ı mumaileyhimin ehliyet ve emniyeti haiz ahali-i mutebereden ve oldukça muhasebeden aşına olmak üzere alâkadar olan vasilerin birinci içtimada ekseriyet-i mutlaka ile intihabları icra olunacak ve birinci içtimada ekseriyet hasıl olmadığı halde ikinci haftada

---

¹⁸⁹ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 767-769

hazır bulunacak vasiler tarafından intihab kılınacaktır. Hey'at-ı mümeyyizenin intihabı naib efendilerin huzurlarında icra olunacaktır.

Hamisen mümeyyizler reis-i fahrî olarak hizmet eyleyeceklerdir ve maiyetlerinde icabı kadar muvazzaf ketebe bulunacaktır.

Sadisen ketebe muhasebe ve usul-i defterce meharet ve liyakatları müsbet ve mücerreb ve emniyetli zevattan heyetler kararile intihab ve tayin olunacaktır ve ücretlerinin miktarı heyetlerce mukavele olunduktan sonra mukavele-i vakia eytam ve evkaf meclislerinin tasdikına havale edilecektir.

Sabian heyetler eytam ve evkaf meclisleri devairinde akt-i içtima edecekler ve iştigal-i evkatı mukteza-yı vakit ve hale göre heyet tarafından tayin ve tahdid edilecektir.

Muhasebe devam edeceği müddetçe Eytam sandıklarının bilcümle defatir ve kuyudu Heyetlerin yed-i hıfzına teslim olunacak ise de Eytam ve Evkaf devairinden ihraçları caiz olmayacaktır ve muhasebat ve tensikat imtidad eyleyeceği müddetçe muamelâtın ukde-i muattaliyete uyamyacağından heyetler tarafından tensib ve irae olunacak minval üzere tutulacak kuyud ve defatir-i muvakkate muamelâtı yürüttürülecektir.

Tasian alelumum eytam muhasebatı isim beisim makbuzat ve medfuatça tetkik ve tatbik olunacak ve esami-i mevcudeden akdem tarih ile sandıklara alâkadar olanların tetkik-i muhasebelerinden başlanılıp muhasebat ve tensikatın intihasına kadar suret-i meşruaya muraat olunacaktır.

Âşiren Eytam müdürleri ve başkâtibleri ve sandık eminleri heyetlere hesap vermeğe mecbur ve mükellef olduklarından heyetlerin muamelât ve icraatına müdahale eylemeleri kat'an caiz olmayacaktır ve şu kadar ki isticvab ve istizah için heyetler tarafından davet olundukça derhal isbat-ı vücud eylemeğe ve heyetlerin mukarrerat ve tenbihatına imtisal ve mutabeat eylemeğe mecbur bulunacaklar ve işbu maddenin

münderecatı esbak ve sabık eytam müdürleri ve başkâtibleri ve sandık emînleri haklarında dahi cari ve şamil olacaktır.

Hadi-i aşer: Düyun-ı atika Nizamnamesinden ve esbab-ı makbule-i mütehakkika-i saireden müsebbib olarak eytam sanıklarına arız olan ziyanlar kese usulünde bunların aid oldukları eytamın esamisinden tarh edilecek ve şirket usulüne nisbeten ve garameten esami-i mevcudeye taksim olunacak ve sandık fazlaları var ise Düyun-ı atika Nizamnamesi ahkâmına tevfikân zarardide olan eytama ve alelîtlak tevkifata uğramış olanlara aid olacaktır.

Sani aşer: Tecdid olunmamış olan idaneleri senedat-ı resmîyeye tebdil ve tecdidi ve muamele-i terhiniyenin kaydile sağlattırılması için heyetler tarafından iktiza eden tedabir ve teşebbüsâtı seria ifâ olunacaktır.

Salis aşer: Tetkik-i muhasebat hitam bulduktan sonra heyetler tarafından sandıklara istimal olunacak defatir nûmuneleri verilecek ve istikbal için esas tutulmak üzere eytam evsıyasına ve vasileri bulunmıyan eytam için evkaf ve eytam meclislerine musaddak hesap kaimeleri verilecektir.

Rabi aşer: Muamelât eskilenip pürüzlenmemek mütaleasile badema heyetlerin ikmal-i vezaifi tarihinden itibaren her iki senede bir umum eytam sandıklarının muhasebeleri rüyet edilecek ve madde-i mesbuka müeddasınca vasilere ve eytam ve evkaf meclislerine hesap kaimeleri verilecektir.

Hamis-i aşer: Eytam başkâtibleri gerek kasten ve gerek hataen kâffe-i muamelât-ı hesabiyelerinden mesul olacakları gibi kefalet-i kaviyeye raptolunacaktır.

Sadis-i aşer: Hanya eytam sandığının muhasebatını rüyete memur olan Heyet-i mümeyyize sandık-ı mezkûre merbut olan Hanya iddihar sandığının muhasebatını dahi usul-i meşruta üzere rüyet edecektir.

İrade tarihi: 19 cemaziyelâhir 1304, 3 mart 1303

4.18. Dört Sene Geçmedikçe Tadili Caiz Olmamak Şartile Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 9 Cemaziyelûlâ 1301 ve 3 Şubat 1299 Tarihinde Tadil Kılınmış Olan 13üncü Maddesi Makamına Kaim Madde-i Nizamiye¹⁹⁰

Mecalis reislerle aza-yı muvazzafa ve fahriyenin ve evkaf muhasebecilerle eytam müdürlerinin birer mülâzımı olmak üzere Meclis-i Umuminin işbu on sekizinci senesi içtimaından itibaren aza-yı müslimenin ittifak veya ekseriyet-i arasile intihab olunacaklar ve müddet-i memuriyetleri dört senden ibaret bulunacaktır. Şu kadar ki reislerin ve evkaf muhasebecilerle eytam müdürlerinin memuriyetleri makam-ı vilâyetten tasdik edilecektir.

Madde-i mezkûreye zeyil

Reis veyahut aza veya muhasebeci ve eytam müdürünün mazereti halinde mülâzımı ifa-yı vekâlet edecek ve asıllarından birinin vefat veyahut infisal veya istifası vuku bulursa ikmal-i müddet için mülâzım-ı asilin yerine geçecek ve onun yerine dahi Meclis-i Umuminin içtima-ı atisinde usulü veçhile yeniden bir mülâzım intihab ve tayin olunacaktır.

İrade tarihi: 28 zilkade 1304, 6 ağustos 1303

---

¹⁹⁰ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 878-879

4.19. Umum Tekaid Sandığından İstifade Edemiyen Memurin-i Kadime ve Onlardan Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Edilecek Maaşata Dair İrade-i Seniye¹⁹¹

Arz tezkeresi

18 zilkade 1303, 6 ağustos 1302

Umum Tekaid Sandığından istifade edemiyen memurin-i kadimeye ve onlardan vefat edenlerin eytam ve eramiline mütekaidin-i kadime mahlûlâtından tahsis edilecek maaşlar hakkında mevzu ve müesses olan nizam mucibince sekizinci defa olarak icra kılınan taksimat üzerine tahsisi iktiza eden maaşat için Tekaid Sandığı Muhasebesinden tanzim ve Cemiyet-i Umumiyyeden tezyil ve tasdik olunan hesap defteri ve evrakı müteferria üzerine Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesinden kaleme alınıp takımıle arz ve takdim kılınan mazbata mealinden musteban olduğu veçhile üç yüz bir senesi kanun-i sanisi iptidasından üç yüz iki haziran gayerine kadar altı ay zarfında vuku bulan mahlûlâtın miktarı sekiz bir dört yüz kırk dört kuruştan ibaret bulunmuş ve altıncı tertibe kadar maaş tahsis olunanlara yüzde altmış altı buçuk kuruş verilmişken yedinci tertibde mahlûlâtın azlığı cihetile müsted'iyat ashabına ancak yüzde kırk sekiz kuruş verildiğinden bunların da evvelkiler gibi maaşları yüzde altmış altı buçuğu iblağ için sekiz yüz on kuruş bilifraz verildikten sonra küsur yedi bin altı yüz otuz dört kuruş bu defaki taksime dahil bulunan ashabı müsted'iyattan iki yüz kuruşa kadar maaşa müstahak olanların istihkakı tamamen verildikten ve iki yüz kuruştan ziyade maaştan istihkakı görünen kezalık iki yüz kuruş tam ita kıldıktan sonra beher yüzde kırk yedi kuruş isabet ederek ona göre muamele-i lâzimesi icra olunmuş ve bu suret hükm-i nizam ve karar-ı vakıa muvafık görünmüş olduğu beyanile tahsis olunacak maaşların bermucib-i nizam tarih-i irade-i seniyyeden itibaren itası zımında ifâ-yı muktezasının

¹⁹¹ Düstur, Tertib I, Cild V, ss. 933-934

Maliye ve Tekaid Sandığı Nezaret-i Celilelerine havalesi tezekkür kılınmış olmakla olbapta her ne veçhile irade-i seniye-i hazret-i şehinşahî müteallik ve şerefsudur buyurulur ise infaz-ı mantuku münifine iptidar edileceği beyanile..

İrade-i Seniye-i Mübelliğ Hamiş

Reside-i desti tazim olan işbu tezkere-i samiye-i sadaretpenahilerile evrak-ı melfufe manzur-ı âli buyrulmuş ve berveçh-i istizan iktizasının ifası hususuna irade-i seniye-i cenab-ı hilâfetpenahî şerefmüteallik buyurularak evrak-ı maruza iade kılınmış olmakla olbapta..

21 zilkade 1303, 9 ağustos 1302

4.20. 3 Zilhicce 1294 Tarihli İnfak-ı Eytam ve Eramil Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 19uncu Madde-i Musalihakasile Madde-i Mezkûreye Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye¹⁹²

12 şaban 1306, 1 nisan 1305

Madde 19 – İşbu nizamnameye tatbikan maaş tahsis olunacaklardan evlâdın zükûru yirmi yaşını tekmil ve inasile zevcat ve ümmü veledi nefislerini ere tezviç edinceye değin maaşlarını alıp badehu katolunacaktır fakat bunların içinde alil ve kâr ve kisbe gayr-i muktedir olanların maaşları ibka kılınacaktır ve badelizdivaç müfarekat eden veya zevci vefat eyleyen evlâd-ı inas ile zevcat ve ümmü veledin muhassas olup tezevvüçleri hesabı elelusûl katedilmiş olan maaşları iadeten tahsis ve ita olunacaktır.

Salifüzzikir 19uncu maddeye zeyl

Zevc-i müteveffâsından dolayı hasbelnizam maaşa nail olanlar olduğu halde işbu muhassas maaş pederinin vefatından naşi müstehak olduğu maaştan noksan ise bunun noksanı ikmal edilecektir.

---

¹⁹² Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 325

4.21. Erkân, Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Olunacak Maaşlara Mütedair 12 Şaban 1306 Tarihli Sinci Madde-i Musahhasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye¹⁹³

14 safer 1307, 27 eylül 1305

Pederinin hin-i vefatından zatüzzevç olup müteakiben müfarekat eden veyahut zevcinin dahi vuku-ı vefatile andan müstahakk-ı maaş olmayan kadınlara pederinin vefatından naşi müstahak olduğu maaş tahsis olunur.

---

¹⁹³ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 457

**4.22. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 12 Şaban 1306
Tarihli 19uncu Madde-i Musahhasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye¹⁹⁴**

14 safer 1307, 27 eylül 1305

Pederinin vefatından zatzevç olup müteakiben müfarekat eden veyahut zevcinin dahi vuku-ı vefatile andan müstahakk-ı maaş olmayan kadınlara pederinin vefatından naşı müstahak olduğu maaş tahsis olunur.

---

¹⁹⁴ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 457

4.23. Erkân Ve Ümera ve Zabitan-I Askeriye Ailesine Tahsis Olunacak Maaşlara Dair Nizamnamenin Beşinci Maddesinin Tashih Olunan Birinci Fıkrası¹⁹⁵

18 recep 1309, 5 şubat 1307

Birinci maddede mezkûr olan maaş erkek yetimlere yirmi yaşına ve kız ve dul yetimler ile zevce-i metruke ve ümmehata ere varıncaya kadar ita olunur ve badelizdivaç müfarekat eden veya zevci vefat eyleyen inasın pederlerinin vefatından dolayı sandıktan muhassas olup tezevvüçleri hasebile alelusul kat edilmiş olan maaşları iadeten tahsis ve ita kılınır ve bu maaş hin-i katında diğer yetim ve yetimelerin maaşlarına zam olunmuş ise aslına irca edilir zevçlerinin vefatından dolayı sandıktan muhassas olup tezevvüçleri hasebile alelusul kat edilmiş olan maaşları ita kılınmaz.

---

¹⁹⁵ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 1177-1178

4.24. Devair-i Askeriyede Müstahdem Memurin ve Ketebe-i Mülkiye Tekaid Nizamnamesinin Tashih Olunan Yirmi Birinci Maddesi¹⁹⁶

18 receb 1309, 5 şubat 1307

Madde 21 – Eytam-ı zükûra verilecek maaşlar yirmi yaşını ikmâl ettiği ve eytam-ı inas ve zevcat ve ümmehat ve ceddata verilecek maaşlar dahi ere vardıkları anda katolunur.

Şukadar ki bunlardan iki gözü âma ve meflûç ve muk'ad ve mecnun ve menzul olanların maaşları kayd-ı hayat ile ibka ve ifa olunur.

Ve bir de ahval-i mesrude derecesinde bütün bütün kâr ve kisibden kalmış mertebede malûl olduğu ve kanunen maaşa nailiyet derecesinde bulunduğu tibban tahakkuk ve tebeyyün eden evlâdı zükûra yirmi yaşını ikmâl etmiş olsa bile yine kayd-ı hayat şartile maaş ita olunacağı gibi badelizdivaç müfârekat eden veya zevci vefat eyleyen inasın pederlerinin vefatından dolayı muhassas olup hin-i tezevvüçlerinde alelusul kat edilen maaşları iadeten tahsis ve ibka olunur. Ve on altıncı madde hükmünce bu maaş hin-i kat'ında diğer yetim ve yetimelerin maaşlarına zam olunmuş ise aslına irca edilir.

Ve hakkını iskat ederek ve haber vermeyerek maaş alanlar olur ise onuncu maddede muharrer muamele icra kılınır. Zevçlerinin vefatından dolayı sandıktan muhassas olup tezevvüçleri hasebile alelusul kat edilmiş maaşları iade kılınmaz.

---

¹⁹⁶ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 1178

4.25. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin Tashih Olunan On Dokuzuncu Maddesi¹⁹⁷

18 receb 1309, 5 şubat 1307

Madde 19 – İşbu nizamnameye tatbikan maaş tashih olunacaklardan evlâdın zükûru yirmi yaşını tekmil ve inasile zevcat ve umum-ı veledi nefislerini ere tezviç edinceye kadar maaşlarını alıp badehu kat olunacaktır.

Fakat bunların içinde alil ve kâr ve kisbe gayr-ı muktedir olanların maaşları ibka kılınacaktır ve badelizdivaç müfarekat eden veya zevci vefat eyliyen insanın pederlerinin vefatından muhassas olup tezevvüçleri hesabı alelusul kat edilmiş olan maaşları iadeten tahsis ve ita olunacak ve zevcelerinin vefatından dolayı sandıktan muhassas olup tezevvüçleri hesabı alelusul kat edilmiş olan maaşları iade kılınmayacaktır.

---

¹⁹⁷ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 1179

4.26. Zabtiye Jandarma Efradından Hizmet Esnasında Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Askerî Tekaüd Kanununa Tevfikan Maaş Tahsisi Hakkında İrade-i Seniye¹⁹⁸

Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi Mazbatası

Makam-ı Valâ-yı Seraskerinin Şûra-yı Devlete havale buyurulan 7 Safer 310 tarih ve dört yüz on yedi numaralı tezkeresi Tanzimat Dairesinde kıraat olundu

Maalinden Dersaadet jandarma ve zabtiye efradından ifa-yı memuriyet esnasında vefat edenlerin eramil ve eytamı bir veya iki nüfustan ibaret ise Askerî Tekaüd Kanunu ve ikiden ziyade olduğu halde Zabtiye Nizamnamesinin yirmi dokuzuncu maddesi inticamına tevfikan müteveffanın nisf maaşını tecavüz etmeyecek derecede maaş tahsisile nüfusuna göre taksim edilmekte ise de Vilâyat-ı Şahane jandarma ve Zabtiye alayları efradı maaşları mütefavüt bulunmasından dolayı meselâ Dersaadet Jandarma alayı süvari efradından o yolda vefat eden bir neferin üç nüfustan ibaret olan ailesine maaşının nisfi bulunan doksan beş ve İzmit Zabtiye Taburu süvari efradından kezalık vefat eden bir neferin üç nüfustan ibaret olan ailesine nisf maaşı bulunan kırk kuruş tahsis olunmakta idüğü ve efradı merkumenin cümlesi bir vazife ile mükellef olup bazıları o vazifenin ifası sırasında feda-yı can eylemekte ve 22 ağustos 99 tarihinde merhamet-i efza-yı sünuh ve sudur buyrulan irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahî mucib-i âlisince efrad-ı merkumeden ifa-yı hizmet esnasında musab olanlar ile bilâfâsıla on sene hizmet edenler Askerî Tekaüd Kanunu ahkâmına tevfikan tekaüd edilmekte oldukları halde berveçh-i maruz adem-i tesavi-i maaş cihetle aded-i nüfusları müsavi olan iki aileden birine doksan beş ve diğerine kırk kuruş maaş tahsisi muvafık-ı madelet ve refet-i seniye olamayacağı ve Askerî Tekaüd Kanunu ahkâmına tevfik-i muamele edildiği takdirde mezkûr iki aileye de kırk dokuz kuruş otuz para maaş tahsisi iktiza

¹⁹⁸ Düstur, Tertib I, Cild VI, ss. 1282-1283

edip bu suret eytam ve eramil maaşatınca müsavat usulünü istilzam edeceği beyanile badezin Jandarma ve Zabtiye efradından gerek süvari ve gerek piyade olsun ve ailesi kaç nüfusdan ibaret bulunur ise bulunsun ifa-yı hizmet esnasında vefat eden veyahut hizmet esnasında musab olup da bilâhara müteessiren vefat eyliyenlerin eramil ve eytamına tahsis olunacak maaşların Askerî Tekaüd Kanunu ahkâmına tevfiği hususu istizan olunmuş ve beyan olunan mütaleat dairece de muvafık-ı nefsülemir görülmüş olduğundan bilistizan makrunu müsaade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahî buyurulduğu takdirde mantuk-ı münifi veçhile ifa-yı mukteza-yı halin Askerî Tekaüd Sandığı Nezaretine iş'arı ve makam-ı Valâ-yı Seraskeriye malûmat itası babında emr ü ferman hazret-i menlehülemrindir.

İrade tarihi: 6 rebiülevvel 1310 ve 15 eylül 1308

4.27. Girid Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 47inci Maddesi Makamına Kaim Olmak Üzere Tadilen Kaleme Alınmış Olan Madde-i Nizamiye¹⁹⁹

Gaib altı aya kadar zuhur etmiyecek olur ise olhalde mail-i fesad olmıyan eşya-yı menkule dahi şer'-i şerif ve eytam dairesi marifetile müzayede-i aleniye ile bey olunarak hasılattan yüzde beş mahkeme-i şer'iyeye ve eytam sandığı harcı ifraz olunduktan sonra beş sene müddet eytam sandığında irbah olunmak şartile hıfzolunacak ve bu müddet inkızasında dahi gaib veyahud vekil-i meşruu zuhur etmiyecek olur ise o halde terekenin bulunduğu sancak maarif sandığına teslim olunacak ve maarif sandığına badetteslim varis-i gaib zuhur ederse maarif sandığına teslim olunmuş olan tereke kendisine verilecektir.

---

¹⁹⁹ Düstur, Tertib I, Cild VII, ss. 7

4.28. İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesine Müzeyyel 14 Safer 1307 Tarihli Fıkra-i Nizamiyenin Tarik-i İlmiye Tekâüd Nizamnamesine Zeylen İbka-yı Mer'iyet-i Hakkında İrade-i Seniye²⁰⁰

Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi Mazbatası

Makam-ı celil-i fetva-yı penahiden Şûra-yı Devlete buyurulan 6 cemaziyelevvel 1318 tarih ve yüz otuz numaralı tezkeresi tanzimat dairesinde kıraat olundu.

Mealinde pederlerinin vefatından zatülzevc olup müteakiben mufarekat eden veyahut zevcinin vefatı ile ondan dolayı maaş alamıyan evlâd-ı inasa pederlerinin vefatından naşı müstehak oldukları maaşın tahsisi hakkında tekaüd sandıkları nizamnamelerine ba irade-i seniye-i hazret-i hazret-i hilâfetpenahî 14 safer 1307 tarihinde tenzil kılınan fıkra-i nizamiyenin ilmiye tekaüd sandığı nizamnamesinin tarih-i neşri olan 1 eylül 1310 tarihine kadar mer'iyeti derkâr olup ancak nizamname-i mezburda buna dair sarahat bulunmamasına mebni nizamname-i mezkûrun neşrinden sonra fıkra-i mezkûreye istinaden maaş tahsisinde tereddüt edilmekte bulunduğu beyanile iktizası istifsar olunmuştur.

Ahiren ve tadilen neşrolunan ilmiye tekaüd sandığı nizamnamesinde zikrolunan fıkra-i nizamiye ahkâmına mugayir bir kayıt ve sarahat bulunmamasına ve fıkra-i mezbure ahkâmı elyevm mülkiye ve askerî tekaüd sandıklarınca mer'î bulunmasına nazaran bunun nizamname-i mezburun tarih-i neşrinden sonra da mer'iyeti derkâr bulunduğu halde ilmiye nizamnamesine geçirilmemesi mücerret bir eser-i sehiv demek olacağından tashihen derc ve ilâvesi hususunun arz ve istizanile müteallik buyurulacak irade-i seniye-i hazret-i padişahinin makam-ı valâ-yı meşihatpenahiye tebliği tezekkür kılındı. Olbabda emr ü ferman hazret-i menlehülemdir.

²⁰⁰ Düstur, Tertib I, Cild VII, ss. 722-723

19 cemaziyelâhir 1319, 20 eylül 1317

Arz tezkeresi

Şûra-yı Devlete havale olunan tezkere-i aliye-i meşihatpenahî üzerine tanzimat dairesinden tanzim ve leffen arz ve takdim kılınan mazbatada pederlerinin vefatına zatülzevc olup müteakiben mufarekat eden veyahut zevcinin vefatı ile ondan dolayı maaş alamıyan evlâd-ı inasa pederlerinin vefatından naşi müstahak oldukları maaşın tahsisi hakkında mülkî ve askerî tekaüd sandıkları nizamnamesine ba irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahî 14 safer 1307 tarihinde tezyil kılınan fikra-i nizamiyenin ilmiye tekaüd sandığı nizamnamesine dahi derc ve ilâvesi lüzumu dermeyan olunmuş olmakla olbabda her ne veçhile irade-i seniye-i hazret-i padişahî şerefmüteallik buyurulur ise mentûk-ı münifi infaz edileceği beyanile tezkere-i senaverî terkim kılındı efendi.

25 cemaziyelâhir 1319 ve 25 eylül 1317

İrade-i seniye-yi mübelliğ hamış

Reside-i desti tazim olup melfufile manzur-ı âli buyurulan işbu tezkire-i samiye-i sadaretpenahileri üzerine mucibince irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahî şerefsudur buyurulmuş olmakla olbabda emr ü ferman hazret-i veliyülemrindir.

19 recep 1319 ve 18 teşrinievvel 1317

4.29. Emval-i Eytamdan Medyun Olanların Dahî İcra Kanununun 39uncu Maddesinin 2 Şaban 1299 Tarihli Zeyline Tefikan Bilâ Nafaka Hapis Edilmesi Hakkında İrade²⁰¹

Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesinin meyane-i bendegânemizde mütalea olunan işbu mazbatasında gösterildiği üzere mehr ve nafakadan ve emval-i eytamdan dolayı mahkûm olan medyunlar ifa-yı deynden imtina eyledikleri halde İcra Kanun-i muvakkatinin otuz iki ve otuz üçüncü maddeleri hükmünden müstesna tutularak her halde haps olunacakları ve otuz altıncı madde hükmünce dayınlar tarafından infak olunmayacakları kanun-ı mezkûrun otuz dokuzuncu maddesine 2 Şaban 1299 tarihile tezyil kılınan fikra-i kanuniye iktizasından olup hayrat ve müberrata mevkuf emval ve nukuddan dolayı mahkûm olanların da mehr ve nafaka ve emval-i eytam medyunları misillü bilâ nafaka haps edilmeleri hakkında muahharan ve salifüzzikir otuz dokuzuncu maddeye zeylen neşredilmiş olan 29 rebiülahir 1304 tarihli fikra-i kanuniyede emval-i eytama medyun olanların tekrar derc edilmemesinden dolayı hasıl olan tereddüde mahal kalmamak üzere taraf-ı meşihatpenahiden gösterilen lüzuma mebni saşifüzzikir 29 rebiülahir 1301 tarihli fikra-i kanuniye birinci fikranın mütemmimi olmasile ikinci fikrada emval-i eytamın tizkâr olunmaması birinciyi fesh edemeyeceğinden emval-i eytamdan medyun olanların dahî fikra-i müzeyyele-i mezkûre hükmüne tefikan bilâ nafaka hapsedilmeleri hakkında ifa-yı muktezasının Adliye Nezaretine havalesi ile meşihat-ı müşarileyhaya malûmat itası tezekkür kılınmış olmakla olabda...

24 safer 1320 ve 19 mayıs 1318

---

²⁰¹ Düstur, Tertib I, Cild VII, ss. 863-864

Arz tezkeresi

İcra Kanun-ı muvakkatinin otuz dokuzuncu maddesine tezyil edilen fikarat-ı kanuniye mucibince emval-i eytamdan medyun olanların bilâ nafaka hapsedilmeleri hususuna dair Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesinin Meclis-i Mahsus-ı Vükelâdan müzeyyel mazbatası arz ve takdim olunmakla olbabda her ne veçhile irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahî şerefmüteallık buyurulur ise mantûk-ı âlisi infaz edileceği beyanile...

24 safer 1320 ve 19 mayıs 1318

İrade-i seniye-i mübelliğ hamış

Reside-i desti tazim olup Şûra-yı Devlet Meclis-i Mahsus-ı Vükelâdan müzeyyel mazbata-i maruzasile beraber manzur-ı âli buyurulan işbu tezkere-i samiye-i sadaretpenahileri üzerine mucibince irade-i seniye-i cenab-ı hilâfetpenahî şerefsudur buyurulmuş olmakla olbabda...

2 rebiülevvel 1320 ve 26 mayıs 1318

4.30. Umum Askerî Mütেকaidin ve Eytam ve Eramili Kanunname-i Hümayunu²⁰²

18 zilhicce 1323 ve 30 kânunusani 1321

BİRİNCİ KISIM

Seferberlik zamanı

BİRİNCİ FASIL

Müşirden mülâzım-ı saniye kadar berrî ve bahrî bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan-ı asakir-i şahane ve meratib-i askeriye muadil rütbeleri hâiz olan etıbbâ ve memurin-i sıhhiye ile memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve sair mensubin-i cüudiyenin

hengâm-ı seferberîde nail olacakları tekaüt maaşları

Madde 1 – Kâffe-i erkân ve ümera ve zâbitan ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ile mensubin-i saire-i cüudiyeden meydan-ı muharebede veyahut eşkiya müsadematında aldığı yaranın tesiratiyle artık hidemat-ı mevduasını ifâ edemeyecek ve vücutça bir işe yaramayarak âharın muavenetine muhtaç olacak kadar sakat ve alil olanlar sinîn-i hizmetleri aranılmaksızın elli sene hizmet edenler gibi tekaüt maaşına nail olacaklardır.

Madde 2 – Madde-i sabıkada zikrolunan cerihanın intaç eylediği mâlûliyeti hidemat-ı mevduasını külliyyen ifâ edemeyecek ve fakat âharın muavenetine muhtaç olmyacak mertebede bulunanların müddet-i hizmetleri otuz sene veyahut daha ziyade olur ise nail olacakları tekaüt maaşı elli sene ifâ-yı hizmet edenlere tahsis olunan maaş miktarında olacak ve müddet-i hizmetleri otuz seneden dun olanların müstahak olacakları maaş dahi sinîn-i hizmetlerine ve son rütbelerinde iki sene kıdem kesbetmesi şartına bakılmıyarak otuz sene hizmet edenlerin mazhar olacakları maaşa muadil bulunacaktır.

²⁰² Düstur, Tertib I, Cild VIII, ss. 349-368

Madde 3 – Meydan-ı harpte veyahut müsademat-ı eşkıyada mermi ve esliha tesiratının gayr-ı avarızdan dolayı hizmet-i askeriye elvermiyecek derecede sakat olanlar ikinci madde ahkâmına tevfikân tekaüt maaşına nail olacaklardır.

Madde 4 – Darülharekâtta (iki muhasım ordunun harekât-ı hasmane icra edecekleri kıt'a-i arazi) tesirat-ı havaiyeden ve mezhim ve avarız-ı seferiyeden dolayı hastalanarak olunan tedavi neticesinde veya hasbelicap icra kılınan ameliye-i cerrahiye nihayetinde sakat ve mâlûl olup da mâlûliyetleri hizmetlerini külliyyen ifaya mâni olacak mertebede bulunanlar müddet-i hizmetleri otuz seneye baliğ olmamış olsa bile oyuz sene hizmet edenlerin mazhar olacakları tekaüt maaşının yüzde doksanna ve otuz seneden ziyade hizmet etmiş bulunanlar elli senelik tekaüt maaşının kezalik yüzde doksanna nail olacaklardır.

Madde 5 – Mütেকaidinden iken vakt-i seferde hizmet-i askeriye alınmış olanlar mevadd-ı sabıkada zikrolunduğu veçhile mâlûl ve sakat olurlar ise rütbe-i kadimelerine ve eğer dâhil oldukları harp ve hizmet esnasında terfi-i rütbe etmiş bulunurlar ise rütbe-i cedidelerine nazaran yeniden tekaüt edileceklerdir.

İKİNCİ FASIL

Seferberlik ahvalinden dolayı berrî ve bahrî bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve etibba ve memurin-i sıhhiye ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve sair mensubin ve efrad-ı cünüdiyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar

Madde 6 – Meydan-ı muharebede veyahut eşkıya müsadenatında mermi ve esliha tesiratiyle şehiden veyahut aldığı yaralardan bilâhara müteessiren vefat edenler rütbe-i hazıraları müddet-i mukannenesi olan iki seneyi doldurmamış ve tekaüt müddet-i istihkakiyesi olan otuz seneyi ikmal etmemiş olsalar bile bu misillûların eytam ve

eramiline elli sene hizmet edenlerin nail olacakları tekaüt maaşının yüzde sekseni tahsis olunacaktır.

Madde 7 – Darülharekâta tesirat-ı havaiye ve avarız-ı seferiyeden dolayı hastalanıp da tedavi olunduğu sırada veya hasbelicap icra olunan ameliye-i cerrahiye neticesinde vefat edenlerin eytam ve eramiline rütbelerinin müddet-i mukannenisi olan iki ve tekaütlük müddeti olan otuz seneyi ikmal etmemiş olsalar bile elli sene hizmet edenlerin nail olacakları tekaüt maaşının yüzde yetmiş beşi tahsis olunacaktır.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Seferberlik zamanında silâhendazların nail olacakları fevkalâde tekaüt maaşlarıyla eytam ve eramiline tahsis olunacak aile maaşları

Madde 8 – Meydan-ı muharebede veyahut eşkıya müsadematında mermiyat ve her nevi esliha ile cerihadar olup alil ve sakat olan ve ezcümle iki kolu veyahut iki bacağı veyahut iki gözü birden zayi olmak veyahut madum hükmüne girmek gibi velhasıl illet ve sakatlık-ı e'fal ve harekât-ı tabiiyesini haleldar ederek mutlaka âharın muavenetine muhtaç bir dereceye gelen silâhendazlar bir mülâzım-ı saninin elli senelik kıdem maaşı miktarında bir maaşa nail olacaklardır.

Madde 9 – Darülharekâta hidemat-ı fiiliye-i askeriye esnasında her hangi bir suretle sakat olan veyahut icrası lâbüt ameliyat-ı cerrahiye neticesinde alil kalan silâhendazlar sakatlığı kendi kendini idareye muktedir olamıyacak ve işe güce yararıyacak ve mutlaka âharın muavenetine muhtaç olacak derecede ise bir mülâzım-ı saninin otuz senelik kıdem maaşı miktarında bir maaşa nail olacaklardır.

Madde 10 – Gerek meydan-ı muharebede ve gerek eşkıya müsadematında aldığı yaranın tesiratından veyahut darülharekâta tesirat-ı havaiye ve meşak-ı seferiye ile hastalanarak netice-i tedavide gayr-ı kabil-i iltiyam âsar-ı marazdan dolayı sakat kalmış ve sakatlığı

yalnız külliyyen ifa-yı hizmet-i askeriyye mâni derecede olup fakat âharın muavenetine ihtiyaçtan vâreste bulunmuş olan silâhendazlar bir mülâzım-ı saninin otuz senelik kıdem maaşının yüzde ellisi miktarında bir maaşa nail olacaklardır.

Madde 11 – Meydan-ı muharebede veyahut eşkıya müsadematında şehiden vefat eden silâhendazların ailelerine bir mülâzım-ı saninin otuz senelik kıdem maaşının sülüsü maktuan tahsis olunacaktır ve bu maaş efrad-ı ailenin her birerlerine seviyyen taksim edilecektir.

Birinci kısmın hâtimesi

Seferberliğe mahsus işbu fevkalâde tekaüt maaşlarının tahsis muamelesi ordu veya kolordu ve donanma-yı hümayun erkân-ı harbiyeleri tarafından tanzim olunacak şahadetname ve işbu kıtaata merbut sıhhiye heyetlerinin mazbatalı raporlarının leffiyle ordu veya kolordu ve donanma-yı hümayun kumandanlıkları tarafından gönderilecek inhalara müsteniden icra kılınacaktır.

İKİNCİ KISIM

Hazari zamanı

BİRİNCİ FASIL

Müşirden mülâzım-ı saniye kadar berrî ve bahrî bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan-ı asakir-i şahane ve meratib-i askeriyye muadil rütbeleri hâiz olan etıbba ve memurin-i sıhhiye ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve sair mensubin-i cünüdiyenin

hengâm-ı hazerde nail olacakları tekaüt maaşları

Madde 12 – Kemal-i sadakat ve istikametle otuz sene hüsn-i ifa-yı hizmet eyliyen bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve etıbba ve memurin ve ketebe ve mesubin-i asakir-i şahane tekaüt maaşına kesb-i istihkak eyliyeceklerdir.

Madde 13 – Otuz sene hüsn-i ifa-yı hizmetten sonra tekaüdünü istida eyliyeceklerin veyahut ifa-yı vezaif-i memuriyete muktedir olamayacak derecede alil ve mariz oldukları sabit olacakların tekaütleri icra kılınacaktır.

Madde 14 – Müddet-i hizmetleri otuz seneye varmaksızın tedavi ile kesb-i sıhhat ve hiffet edemeyecek surette menzul ve muk'ad ve iki gözü âma ve mecnun ve cismen âharmın ianesine muhtaç olacak derecede mâlül olanlara otuz senelik kıdem maaşının yüzde seksen beşi ve mâlûliyetleri âharmın muavenetine muhtaç olmayacak ve fakat ifa-yı hizmet-i mevduaya killiyen muktedir olmayacak derecede bulunanlara keزالık otuz senelik kıdem maaşının yüzde yetmiş ve bu misillûlardan müddet-i hizmetleri on seneye baliğ olmyanlara miktar-ı mezburun yüzde altmış tekaüt maaşı olarak tahsis kılınacaktır ve bunlardan otuz seneyi doldurmuş veyahut daha ziyade hizmet etmiş bulunanların kıdem maaşlarıyla tekaütleri icra olunacaktır.

Madde 15 – On dördüncü maddede muharrer illet ve sakatlık vezaif-i resmiye ifasından ve ezcümle hidemat-ı seferiye ve tâbiyetülceş tatbikatiyle manevra ve ateşli nişan talimlerinden ve karakol ve devriye ve nöbet gibi vezaifin ifasından mütevellit ise bu misillûlara madde-i mezkûrede nispet-i murakkam maaşata yüzde on daha zammiyle mecmu-ı tekaüt maaşı olarak tahsis edilecektir.

Madde 16 – Madde-i sabıkada muharrer hidemat ve vezaif-i resmiye-i askeriyenin ifası sırasında mâlül ve sakat olup âharmın ianesine muhtaç kalan mekâtib-i askeriye-i şahane talebesiyle silâhendazane bir nefer maaşının üç misli tekaüt maaşı tahsis kılınacaktır.

Madde 17 – Mevadd-ı sabıkada murakkam ahvalin gayr-ı vukuattan ve ezcümle münazaa ve mudarebe ve enva-i harekât ve ef'al-i zatiyeden dolayı hidemat-ı mevduasını ifa edemeyecek derecede mâlül ve sakat olanların sinîn-i hizmetlerine göre tekaütleri icra olunacaktır.

Madde 18 – Berrî ve bahrî kâffe-i erkân ve ümera ve zâbitan ve memurin ve ketebe ve mensubin-i asakir-i şahaneden tekaütleri icra kılınacakları tahsis olunacak maaşın miktarı müşar ve mumaileyhimin tekaüt olacakları zaman hâiz oldukları rütbe veyahut sınıf ve makam maaşının sinîn-i hizmetleri adedine darbiyle hâsıl-ı darbına altmışa taksiminden müstahsal haric-i kısmet ile tâyin ve tahdit edilecektir. Meselâ otuz sene hizmeti sepkeden bin kuruş maaşlı bir zatın aded-i sinîn-i hizmeti olan otuz rakamı hin-i tekaüdünde almakta olduğu maaş miktarı bulunan bine darbolunarak hâsıl-ı darbı olan otuz binin altmışa taksiminden müstahsal beş yüz kuruş o zatın otuz senede nail olacağı tekaüt maaşından ibaret olacaktır.

Madde 19 – Mevadd-ı sabıkada muharrer olduğu üzere kıdem veyahut mâlûliyet gibi esbaptan dolayı olmayıp fakat açığa çıkarılmak suretiyle tekaütleri icra kılınacaklara on sekizinci maddede muharrer düstura tevfiikan müddet-i hizmetlerine göre tahdit olunacak maaşın nisfi tahsis edilecektir. Bu gibilerden sinîn-i hidematı yirmiye geçmiş ve otuza varmamış olanlara berveçhi halâ müddet-i hizmet üzerine tahdit olunacak maaşa ilâveten bunlara has olmak üzere kendilerinin yirmiye tecavüz eden beher sene-i hizmetleri için rütbelerine ait otuz senelik kıdem tekaüt maaşının yirmide biri zammolunacaktır.

Madde 20 – On sekizinci maddede muharrer düstura tevfiikan hesap olunacak tekaüt maaşı yüz kuruştan dun olursa yüz kuruşa iblâğ olunacak ve yedi bin beş yüz kuruştan ziyade olur ise fazlası tayyedilecektir. Velhasıl yüz kuruştan aşağı ve yedi bin beş yüz kuruştan yukarı tekaüt maaşı tahsis olunmayacaktır. Fakat elli sene hizmeti sepkeden birinci feriklerin tekaüt maaşının hadd-ı âzam-ı altı bin kuruş olacaktır.

Madde 21 – Yirmi sene bilâ fasıla silâh altında terk-i tezkere ederek ifa-yı hizmet-i askeriye eyliyen silâhendazlara terk-i tezkere ettikçe tahsis olunan zamaimin tay ve tenziliyle rütbe-i hâzırası maaş-ı emektarlık namıyla tahsis olunacaktır.

İKİNCİ FASIL

Ecel-i mev'udiyle vefat eden berrî ve bahrî bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve etıbba ve memurin-i sıhhiye ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve sair mensubin-i cünüdiyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar

Madde 22 – Ecel-i mev'udiyle vefat eden berrî ve bahrî kâffe-i erkân ve ümera ve zâbitan ve mensubin-i saire-i askeriye ailelerine müteveffanın sinîn-i hizmetine göre on sekizinci maddede muharrer düstura tatbikan tâyin ve tahdit edilecek tekaüt maaşının üç humsu aile maaşı namıyla tahsis olunacaktır.

Madde 23 – Erkân ve ümera ve zâbitan ve memurin ve ketebe ve mensubin-i saire-i askeriye mütekaidininin vuku-ı vefatlarında almakta oldukları tekaüt maaşının üç humsu ailelerine tahsis olunacaktır. Ancak yirminci madde mucibince yüz kuruşa iblâğ olunmuş olan maaşların miktar-ı aslisine ircaından sonra üç humsu aileye tahsis kılınacaktır.

Madde 24 – Bir mahalde kolera veyahut veba illeti mevcut ve müstevli iken memuren oraya giderek il-i mezbureden vefat edenler hin-i vefatlarında hâiz oldukları rütbelerin müddet-i mukannenisi olan iki ve tekaüt maaşına nailiyet müddeti olan otuz seneyi ikmal etmemiş olsalar bile elli senede nail olacakları tekaüt maaşının yüzde yetmiş beşi ailelerine tahsis olunacaktır.

Madde 25 – Aileye maaş tahsisi: Memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve mensubin-i cünüdiyenin tamam on sene eda-yı hizmetten sonra vefat etmiş olmalarına vabestedir.

Madde 26 – Tamam on sene hizmet etmeksizin vefatı vukubulanlar makam-ı memuriyetlerinde ve ifa-yı hidemat-ı mevdua esnasında mehalik ve muhatarata uğriyarak vefat etmiş bulunurlarsa o misillülarn ailesine müteveffanın almakta olduğu maaşın humsu tahsis edilecektir.

Madde 27 – Aile maaşı beş yüz kuruştan ziyade olur ve bundan müstefit olacak ancak bir yetim bulunursa bu yetime aile maaşının beş yüz kuruşu ile işbu beş yüz kuruştan fazla olan miktarın nisfi birleştirilerek hâsıl-ı yekûnu tahsis olunacak ve eğer iki yetim varsa beş yüz kuruş ile beş yüz kuruştan fazla olan miktarın üç rub'u cemolunarak hâsıl-ı mezkûr iki yetime mütesaviyen taksim ve ita ve üst tarafları tevkif edilecektir ve eğer eytam üç ve daha ziyade ise aile maaşının cümlesi mütesaviyen efrad-ı eytama tavzi ve tahsis kılınacaktır.

Madde 28 – Bir aileye tahsis olunacak maaşlar efrad-ı aileye taksim olduğu halde şahıs başına isabet eyliyecek miktarı otuz kuruştan dünya olursa noksanı ianeten zammedilerek her ferdin maaşı otuz kuruşa iblâğ olunacaktır. Böylece zamaim tahsis olunmuş olan maaşlardan mahlûl olanlar sair efrad-ı aileye taksim edilmeyip tamamen tevkif olunacak ve bunlardan mahlûl tekerrür ettikçe ianeten zammedilen akçe kâmilen istirdat edilinceye kadar münakale olunmayacaktır.

Madde 29 – Yirmi ikinci maddede muharrer düstura tevfikân bir aileye tahsis olunacak maaş indelhesap beş bin kuruştan fazla zuhur edecek olursa üst tarafı tay ve tevkif olunarak yalnız beş bin kuruş tahsis edilecektir.

Madde 30 – Maaş tahsis olunacak aile efradı zevce-i metruke ve evlâd, cedde, valde ve müsîn ve mâlûl ve muhtaç peder ve cetlerden ibaret olup bunlardan erkek evlâda yirmi yaşının iptidasına kadar ve kız ve dul evlâda ve zevce-i metrukeye ve valdelere dahi diğer erlerle akıtları icra olduğu güne kadar maaş verilecek ve böyle yirmi yaşına dahil olmak veyahut izdivaç eylemekten veya sair bir sebepten dolayı kat' olunacak maaşların otuz dördüncü madde hükmüne tevfikân diğer efrad-ı aileye münakalesi icra olunacak ve yirmi yaş mebd-i velâdet olan sene-i hicriyenin müsadif olduğu sene-i maliyeden itibaren sene-i maliye üzerinden hesap edilecektir.

Madde 31 – Taht-ı nikâhında iken zevcinin vefatıyla dul kalan bir zevce veya mütaaddit zevcelerin cümlesi bir yetim ve valde ve cetlerin ikisi de kezalık bir yetim hükmünde olup zevcelerin taaddüdü halinde bir hisse-i maaş zevcat beyninde ve kezalık bir hisse-i maaş valde ile cedde arasında mütesaviyen taksim olunacaktır. Aile arasında sinni yetmişden dun amma emlâk ve akara gayr-i malik ve mâlûliyeti sebebiyle maişetini tedarikten âciz bir peder varsa o halde bulunan cet ile peder de bir yetim addedilecektir.

Madde 32 – İki gözü âma veya meflûç veya mecnun veya (asam-epkem) veya belâhet-i tamme sahibi olmak gibi gayr-i kabil-i tedavi emraz sebebiyle maişetini bizzat istihsalden acizleri tibben sabit olan eytama hangi yaşta olursa olsun kayd-ı hayat şartıyla maaş tahsis olunacaktır.

Madde 33 – Kerimelerin ere varmalarından dolayı kat'edilen maaşları muahharen talâk veya vefat hesabiyle dul kaldıklarında hitam-ı iddetlerinden sonra takdim edecekleri istidanamelerin havale tarihinden itibaren iadeten ita olunacaktır. Pederlerinin hin-i vefatında zatüzevç olup aile maaşından hissedar olamıyan kerimeler bilâhara dul kaldıklarında zevç ve evlâtlarından dolayı müstehakk-ı maaş olmadıkları halde aynı muameleye mazhar olacaklardır. Bu madde hükmünün (Umum Askerî Tekâüt Sandığı Nezareti) namıyla Nezaretin ilk tarih-i teşkili olan bin üç yüz iki senesinden evvelki zamana şümulü olmayacaktır.

Madde 34 – Efrad-ı aileye tevzi ve tahsis kılınmış olan maaşlardan birisi sinni nizamiyi doldurmak ve ere varmak veyahut vefat vukubulmak gibi eshaptan dolayı mahlûl olacak olursa bu mahlûlün nisfi tevkif edilecek ve nisfi diğeri sair mevcut efrad-ı aile maaşları üzerine seviyyen taksim ve ilâve ve eğer mahlûl taaddüt edecek olur ise aynıyle icra-yı muamele olunacaktır. Aile maaşından bir yetim hissesi alan mütaaddit zevcelerden ere varmak veya vefat etmek gibi sebepler ile münhal olan maaşlar diğeri zevcelere münakale olunmayıp tevkif edilecek ve kalan zevcelerin dahi hakk-ı maaştan sakıt

olmalarıyle aile içinde müstahakk-ı maaş zevce kalmadığı takdirde esasen bir yetim hissesi alan zevcat maaşının nisfi sair efrad-ı eytama seviyen taksim olunacaktır.

Madde 35 – Umum Askerî Tekait Umur-ı Nezaretinin nizamen maaş tahsis edeceği bir aile efradı arasında sinni henüz yirmiye varmamış ve zabıtlık rütbesini ihraz etmiş erkek evlât bulunursa aile maaşından isabet edecek olan hissesi yirmi yaşına kadar kendisine verilmeyip tevkif olunacak ve yirmi yaşına vardıkta mezkûr hisse ailenin efrad-ı saire-i müstahakkasına usulü dairesinde münakale edilecektir ve eğer bu yetim Devlet memuriyetinde müstahdem ve maaşı da beş yüz kuruştan dun ise aile maaşından olan hissesinden memuriyet maaşını beş yüz kuruşa iblâğ edecek miktarı kendisine tahsis ve ita ve üst tarafı tevkif olunacaktır ve şayet aile maaşı hisse-i memuriyet maaşını beş yüz kuruşa iblâğ edemeyecek miktarda ise kâmilen tahsis edilecektir. Ve memuriyet maaşı beş yüz kuruştan ziyade ise aile maaşından olan hissesi kendisine verilmeyip tevkif olunacak ve bu gibi yetimin şu suretle tevkif edilen hisseleri sinleri yirmiye vâsil oldukta eytam-ı saire-i müstahakkaya usulü veçhile nakil ve taksim edilecektir. Aile maaşından hisselerine şehri beş yüz kuruştan ziyade isabet edip de mücerret bu maaşı almak fikriyle hizmetlerini terkedem erkek yetimlere hizmet maaşını beş yüze iblâğ için balâda beyan olunan kaide mucibince verilecek miktardan maadası verilmeyecektir.

Madde 36 – Zevce ve kerimeler tabiiyet-i Osmaniyeyi muhafaza ve Memalik-i Mahrusa-i Şahanede ikamet etmek şartıyla aile maaşına müstahak olacaklardır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Ahkâm-ı umumiye

Madde 37 – Tekâüde ait istihkak müddet-i hizmet-i askeriyyeye dühul tarihinden itibaren hesap olunacak ise de sinni mükellefiyet-i askeriye addolunan yirmiden evvelki seneler dahili hesap edilmeyecektir. Berrî ve Bahrî Mekâtib-i Askeriye-i Şahaneden ba

şahadetname neşat edenlerin müddet-i hizmet-i askeriyeleri Mekatib-i Harbiyeye tarih-i duhullerinden iptidaen hesap olunacak ve Mekteb-i Tibbiye-i Mülûkânedan neşet eden etibbanın müddet-i hidemat-ı askeriyeleri şahadetname almazdan dört sene mukaddemki tarihten itibaren hesap ve tadat edilecektir ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı harbiye ile sair mensubin-i askeriyenin yirmi yaşından evvel sepkeden müddet-i hizmetleri sinîn-i mukannene-i tekaüdiyeden addolunmayacaktır.

Madde 38 – Hem pederinden hem zevcinden hem oğullarından veyahut şunların her ikisinden nizamden müstahakk-ı maaş olan kerime ve zevce ve valdeler bunların yalnız birisinden ve fakat en çok maaş hangisinden tahsisi iktiza eyliyecekse o cihetten maaşa nail olacaklardır. Oğul veyahut torunları vefat eden valdelerin silk-i askerîde ve daha büyük rütbede diğer oğul veya torunları varsa bu gibi valdelere eytam maaşı tahsis olunmayacaktır.

Madde 39 – Seferberlik zamanında hasbelicap hizmet-i askeriyeye alınacak mütekaidinin hitam-ı seferde tekrar nail olacağı tekaüt maaşının tâyini miktarı için hesap ve tadat olunacak sinîn-i hidemat-ı arasına mukaddema tekaüt maaşına nail oldukları tarihten tekrar hizmet-i askeriyeye girdikleri tarihe kadar mütekaiden geçen müddet-i istirahatleri ithal edilmeyecektir.

Madde 40 – Seferberlik zamanında muharip ordular ile beraber bulunmuş olan erkân ve ümera ve zâbitan ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı harbiye ve sair mensubin-i askeryeden otuz sene ifâ-yı hizmet etmiş olanların müddet-i hizmetleri üzerine muharebede buldukları müddet dahi ilâve olunarak tekaüt istihkakları tezyit edilir. Seferberlik müddeti ise ilân-ı harp ve akt-i sulh günleriyle mahduttur. Bu suretle tahdit olunan müddet-i seferberî bir kaç aydan ibaret ise bir sene ad ve itibar olunur. Seferberlik müddeti bir kaç sene imtidat eder ve makabil ve mabait senelerde bir kaç ay bulunursa işbu aylar ile tamam senenin muhtevi olduğu ayların ceman yekûnundan

tamam seneleri teşkil edecek aylar çıkarılıp aded-i sinîn tâyin edildikten sonra bakî üç veya daha ziyade ey kalırsa işbu aylar dahi bir sene itibar olunmak suretiyle müddet-i seferberî tâyin olunmuş olur. İşbu hesapta üç aydan dun olarak zuhur edecek kesirler tayyolunur. Müddet-i hizmetleri otuz seneye baliğ olmamış olanların harpte buldukları müddet nazar-ı itibara alınmaz.

Madde 41 – Hapis cezasıyla mahkûm olanların müddet-i hapisleri sinîn-i hizmetleri âdadına ithal olunmayacaktır.

Madde 42 – Otuz seneyi itmam edecek kendi talep ve arzusuyla tekaütleri icra olunacaklar son rütbelerinde iki sene kesp-i kıdem etmemişlerse bir derece madun-ı rütbenin maaşına ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve sair mensubin-i cünüdiye dahi son terakki maaşlarını iki sene almamışlarsa ondan evvel almış oldukları maaşa nazaran on sekizinci maddede muharrer düstura tevfikan tahdit olunacak maaş ile tekaüt edileceklerdir.

Madde 43 – Tahsis olunacak tekaüt ve eytam maaşlarının kuruş küsuratı tay ve tenzil edilecektir.

Madde 44 – Tekâüt maaşlarının haciz ve tevkif ve tenkis ve taklili caiz olmaz. Ancak düyunun mahkûme-i emiriyesi mütebeyyin ve nikâh ve nafaka bedelinden şer'an takdir ve tahsis edilmiş düyunu bulunan mütekaidin maaşlarından rub'unu tecavüz etmemek üzere icra-yı tevkifat olunacak ve nafaka için rubu maaş kifayet etmediği halde nafaka miktar-ı şey kat'olunacaktır.

Madde 45 – Tekâüt maaşına nailiyet hizmet-i Devlete duhulden itibaren maaşının mah bemağ yüzde beşini ve terakki ettikçe fark-ı muhassasatını tamamen tediye etmiş bulunmıya vabestedir.

Madde 46 – Hidemat-ı mülkiyede istihdam olunup da bir müddet yalnız cihet-i mülkiyeden maaş alan erkân ve ümera ve zâbitan ve mensubin-i askeriye almakta oldukları maaşlardan rütbe-i askeriyelerine mahsus olan miktarının yüzde beşini Askerî Tekaiüt İdaresi Nezaretine irsal ve ita eyliyeceklerdir. Bu cihetle yüzde beşlerini ita ve irsal etmemiş olanlardan tekaüde kesp-i istihkak edenler mezbur yüzde beşi ma faiz-i nizamî ita eyledikleri surette derece-i istihkaklarına nazaran tekaüde nail olacak ve bunu tesviye ve ifa etmeyenler kaç sene tediye eylememişler ise müddet-i istihkakiyelerinden o kadar sene tenzil olunduktan sonra bakî müddete göre tekaüt maaşına mazhar olabileceklerdir ve bu misillûların eytamına maaş tahsisinde dahi aynı veçhile muamele icra kılınacaktır.

Madde 47 – Tekaiüt veyahut aile maaşına esas ittihaz olunan sinîn-i hidematın bazıları aidat tevkif-i usul hükmüne girmemiş veyahut maaşlardan yalnız yüzde iki tevkifat icra kılınmış olan zamanlara tesadüf eyliyecek olursa öyle zamanlarda dahi yüzde beş vermiş olabilmeleri için indelhesap tediye mecbur oldukları meblâğı ödeyinceye kadar mütekaidin veya aile maaşlarından yüzde on tenzil olunacaktır.

Madde 48 – Rütbe-i askeriye ve makam-ı memuriyet ve sınıflarına muhassas maaştan fazla tahsisat alanlar aldıkları tahsisatın aidatını tediye eyliyeceklerdir.

Madde 49 – Tekaiüt veyahut aile maaşlarının hesap ve tahsisi için ittihaz olunacak mikyas: Sunuf-ı muhtelif-i askeriye erkân ve ümera ve zâbitanın rütbelerine ve memurin-i kalemienin zatlarına ve ketebe ve mensubin-i askeriyenin sınıf ve makamlarına muhassas olan maaşların badettecil kalan miktarıdır. Bir memuriyet veya sınıfa nakil ve tâyin olunup da o memuriyet veyahut sınıfın tamam-ı maaşına nail olamamış olanların tekaüt ve aile maaşlarına almakta oldukları maaş mikyas ittihaz olunacaktır.

Madde 50 – Muvazene-i Umumiye-i Maliyenin Tahsisat-ı Askeriye sütünunda murakkam maaşat yüzde beşleriyle farkiyatının mahall-i teslimi Askerî Tekâüt İdaresi Veznesidir.

Madde 51 – Tekâüt aidatının istihsal ve mahall-i muayyenine irsal ile mükellef olanlardan aidat-ı mezbureyi zimmetine geçirenler emval-i emiriyeyi zimmetine geçirenler gibi düçar-ı mücazat olmakla beraber emval-i menkule ve gayrimenkulelerinin fûruhtu veya maaşları sülûsanının tevkifi suretiyle zimmet-i mezbureyi ma faiz nakten tediye eyliyeceklerdir. Bu gibilerin zimmetlerini tediye etmeksizin vefatları vukuunda terekelerinden istifâ taht-ı imkânda olmadığı halde ailelerine tahsis olunacak maaşatın hitamı tediye-i zimmete rub'u tevkif olunacaktır.

Madde 52 – Bîlcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve efrad-ı cünüdu cenab-ı mükükâne ile memurin ve ketebe ve mensubin-i askeriyeye işbu kanunname ahkâmına tevfikân tahsis olunacak tekaüt maaşları Makam-ı Vâlâ-yı Seraskerî ve Tophane-i Âmire Müşüriyeti be Bahriye Nezaret-i Celileleri tarafından Umum Askerî Tekâüt Umur-ı Nezaretiyle bilmuhabere hâsıl olacak neticeye binaen bilistizan şerefsadır olacak irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahi üzerine tahsis edilecektir. Ve Müşar ve mumaileyhimin ailelerine verilecek maaşlar ise keزالık Nezaret-i Müşarünileyha ile bilmuhabere takarrür eyliyecek neticeye göre Makam-ı Vâlâ-yı Seraskerî ve Tophane-i Âmire Müşüriyeti ve Bahriye Nezaret-i Celilelerince tahsis olunacaktır. Ve yalnız iadeten tahsis ve münakale-i maaş muamelesi Umum Askerî Tekâüt Umur-ı Nezaretince icra kılınacaktır.

Madde 53 – Tekâüt maaşları tarih-i irade-i seniyeden ve aile maaşları müteveffaların yevm-i vefatının ertesi gününden itibaren tahsis ve ita kılınacaktır.

Madde 54 – Mâlûliyetlerine binaen tekaüdü lâzmgelenlere tahsis olunacak mâlûliyet maaşı kıdem maaşından dun olacak olursa o gibilere kıdem maaşı tahsis ve ita kılınacaktır.

Madde 55 – Seferberlik ahvalinden dolayı tahsisi iktiza eden tekaüt ve aile maaşları Hazine-i Celilece tesviye olunacağı 7 reviyülevvel 1323 ve 25 mayıs 1321 tarihli tezkere-i sâmiye ile tebliğ buyurulan irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahi ahkâm-ı celilesiyle dahi teyit ve kavanin-i varidatı sabıka-i şehriyari hükmü tekit buyurulmuştur.

Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezareti

Madde 56 – Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezareti taraf-ı eşref-i hazret-i hilâfetpenahiden müntahap ve mansup bir nazır ile bir tetkik ve teftiş ve bir muhasebe ve bir tahrirat heyetlerinden ve lüzumu kadar hademe ve saireden mürekkep olacaktır.

Madde 57 – Tetkik ve teftiş heyeti: Makam-ı Vâlâ-yı Seraskeriden müntahap erkân veya ümera-yı askeriyeden bir müdür ile kezalik Makam-ı Vâlâ-yı Seraskeriden ve Tophane-i Âmire Müşüriyet ve Bahriye Nezaret-i Celilelerinden müntahap ümera-yı askeriyeden birer âza ve tahrirat kaleminden terfik ve tahsis edilecek bir kısım-ı salis mümeyyizi ve iki sınıf-ı rabi ketebesini ve iki mülâzimden ibaret bulunacaktır.

Madde 58 – Muhasebe heyeti: Muhasebeci ve bir muavin ile icabı kadar şuabata terfik edilmek üzere üç kısım-ı salis mümeyyizi ve üç sınıf-ı evvel ve üç sınıf-ı sani ve altı sınıf-ı salis ve on sekiz sınıf-ı rabi ketebesini ve on sekiz mülâzim ve bir veznedar ve üç veznedar muavini ve sınıf-ı salis ketebesinden bir tahsil memurundan ibaret olacaktır.

Madde 59 – Tahrirat heyeti: Mektupçu ve tetkik ve teftiş heyeti refakatine tâyin olunanlardan maada bir kısım-ı salis mümeyyizi ve bir sınıf-ı evvel ve bir sınıf-ı sani ve bir sınıf-ı salis ve üç sınıf-ı rabi ketebesini ve üç mülâzimden mürekkep olacaktır.

Madde 60 – Tahriyat heyetinin bir şubesi olan kayıt ve hıfz-ı evrak kalemi sınıf-1 evvelden nîr müdür ile bir sınıf-1 salıs ve dört sınıf-1 rabi ve beş mülâzımden müteşekkıl olacaktır.

Madde 61 – Nazırın ve tetkik ve teftiş heyeti müntahabesinin muhassasatı mensup oldukları devairden tesviye olunacaktır.

Madde 62 – Nazır ile tetkik ve teftiş hayet-i müntahabesinden maada bilûmum memurin ve ketebe ve hademenin beş yüz yirmi sekiz bin kuruştan ibaret olan maaş-ı senevilerinin iki yüz yirmi bin kuruş kadarının karşılığı zirde murakkam olduğu veçhile mevcutsa da üst tarafı olup karşılığı bulunmıyan üç yüz sekiz bir kuruş zirdeki nispet dairesinde Nizamiye ve Tophane ve Bahriye ve Jandarma bütçelerine ilâveten ve müceddeden tahsis olunarak oralardan dahi mah bemah Mütekaidin-i Askeriye İdaresine verilecektir.

	Kadimen verilmekte olan	Müceddeden zammolunacak olan	Yekûn
Daire-i Umur-ı Askeriyeden	100.272	182.660	282.932
Tophane-i Âmireden	20.208	36.811	57.019
Daire-i Bahriyeden	21.600	39.347	60.947
Jandarmadan	27.000	49.182	76.182
Cüzdan bedelâtından	50.920	-	50.920

	220.000	308.000	528.000

Madde 63 – Nezaret dairesine mütâallik her nevi masarif-i müteferrika cüzdan bedelâtının maaşa karşılık ittihaz olunan miktarının bakiyesinden sarfolunup mütekaidin ve eramil ve eytam maaşı karşılığı olan sunuf-ı varidattan Nezaret Dairesi masarifine kat'en ve katibeten bir akçe sarf ve istimal olunamayacaktır.

Madde 64 – Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezareti devair-i selâse-i askeriyenin bir şubesi ve memurin ve ketebe ve hademesi de devair-i mezburenin mensubini olduklarından devair-i mezkûre kalemlerinde münhalât zuhur ettikçe Nezaret ketebesi dahi müsabaka imtihanlarına duhul hakkını haiz olacak ve devair ketebesinin Nezaret aklâmına ve Nezaret ketebesinin devair aklâmına intihap küttab-ı askeriye komisyonları marifetiyle bilimtihan nakil ve terfleri icra kılınacaktır. Binaenaleyh Nezaret ketebesinin tertibat-ı ahireye göre Daire-i Askeriye İntihab-ı Küttab Komisyonunca Nezaret-i Rüesa-yı aklâmide hazır oldukları halde sunufa taksimatı bilicra künyeleri devair-i saire-i askeriyede dahi mukayyet bulunacaktır.

Madde 65 – Tetkik ve Teftiş Heyeti Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezaretinin kâffe-i mesalihinin suret-i daimede tatik ve teftiş ve nizamname ahkâmının tamamen icrasını temin vezaifiyle mükellef olduğundan.

Evvelen – Yeniden tahsis olunacak mütekaidin ve eytam ve eramil maaşları evrakının usulüne muvafik ve tahsis-i maaşa kâfi her nevi izahat ve tafsilât-ı matlubeyi câmi ve nizamname ahkâmına mutabık olup olmadığını tetkik edecek ve evrak-ı mevcude üzerinde muharrer malûmat ve tetkikat kanaat-i vicdaniye husulüne gayr-i kâfi olduğu halde vesait-i mevcudesiyle başkaca ve suret-i hafiyeye ve aleniyyede icra-yı tahkikat eyliyecektir.

Saniyen – Nezaretin maaş ve masarif-i merkeziyesinin tezayüdünü müstelzim esbabın men'ine ve tekaüt ve eytam ve eramil maaşatı yekûniyle varidat ve muhassasatın tevazün-i vesailinin istikmaline ve beher sene muntazaman tesviye-i maaş için şehir-i mart hulûlünden mukaddem tertib-i havalât ve aleddevam takib-i muamelât ile celb-i mürettebat vesaitinin istihsaline dikkat ve itina eyliyecektir.

Salisen – Mürettebattan celbolunan mebalğle Dersaadet'te mütekaidin ve eytam ve eramile ne zaman ve ne suretle maaş tevziine mübaderet olunabileceğine dair tertibat-ı lâzimeyi ifa ederek ba muhtıra Makam-ı Nezarete beyan ve inba edecektir.

Rabian – Ashab-ı maaşın mevcudiyet ve hüviyetlerini tâyin etmek üzere senede iki defa usulen icrası mûtat olan yoklama zamanlarının gayr-i evkatta vefat eden veyahut hakk-ı maaştan nizamen sakıt olanlara vesait-i lâzime ile bittahkik fazla maaşlar verilmemesine ve bittazammun Tekaüt İdaresinin zarardan vikayesine ihtimam edecektir.

Hamisen – Taşralarda dahi mütekaidin ve eytam ve eramil-i askeriye maaşlarını muntazaman tesviyeye kâfil esbap ve vesait-i Umum Askerî Tekaüt Umur-ı Nezaretinin muavini mesabesinde olmak üzere vilâyat ve elviyede teşkil edilecek komisyonlar marifetleriyle istihsal eyliyecek ve ashab-ı maaşın evkat-ı muayyenesinde yoklamasını icra ettirecektir.

Sadisen – Mahlûl olacak maaşları işbu nizamnamenin tahdit eylediği usul dairesinde icra-yı tahkikattan sonra eytam-ı saireye münakale ettirecektir.

Madde 66 – Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezaretince fasıl ve tesviye olunamayan mesalih Makam-ı Vâlâ-yı Seraskeride mün'akit Meclis-i Rüesa-yı Askeriye marifetiyle fasıl ve tesviye olunacaktır.

Madde 67 – Umum Mütekaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezareti Dairesinde mütekaidinden bir müdür ile devair-i askeriyeden memur birer kanun ve

üçer nefer çavuş bulunacak ve dairenin zapt-ı raptiyle intizamın-ı muhafaza için Zaptiye Nezaret-i Celilesinden bir çavuş ile beş jandarma neferi ve bir komiser ile bir polis neferi tâyin olunacaktır.

Vilâyat ve elviye merakizinden müteşekkil Mütেকaidin-i Askeriye Umur-ı

Komisyonları

Madde 68 – Vilâyat-ı Şahanede mukim askerî mütেকaidin ve eytam ve eramili maaîlarının temin-i intizamı tediyaatna mütaallik kâffe-i muamelât ve takibatı icra eylemek üzere merakiz-i vilâyat ve elviyede ve indelicap kazalarda birer mütেকaidin-i askeriye umur-ı komisyonları bulunacaktır. Bu komisyonların reisleri oralarda bulunacak ferik veyahut mirliva veya miralay veya kaymakamlardan ve âzaları dahi jandarma ümera ve zâbitaniyle mahallî meclis-i idaresi âzasından müntahap birer zattan ibaret olacaktır.

Madde 69 – Taşra mütেকaidin-i askeriye umur-ı komisyonları mahallerindeki mütেকaidin ve eytam ve eramil-i askeriyenin bir senelik maaşları karşılığı olan havalâtı vaktiyle celbettirerek bu havalâta mahsuben beher mah mütেকaidin ve eytam ve eramil-i mumaileyhim maaşlarına tesviye ve tevzi ettirecek ve bu bapta vülât ve defterdar ve mutasarrıf ve muhasebecilerle bilmüzakere maaşların tedahüle kalmamasını müstelzem esbab-ı istihsal ve istikmal eyleyecek ve Merkez-i Saltanat-ı Seniyyede mukim mütেকaidin ve eytam ve eramil-i cünüdiye maaşlarının karşılığı olup mah bemah alay ve taburlara tahakkuk eyleyecek yüzde beşler ile fark-ı muhassasatı muhtevi olarak kıtaat-ı askeriye canibinden tanzim edilecek senedat-ı mahsusayı olbaptaki talimat-ı seniyyenin sekizinci maddesi ahkâmına tevfikân her ayın son gününde mal sandıklarına teslim ettirip bu senedat-ı mahsusayı tanzim eden kıtaatla maaş namına akçe tediyesine mübaşeret etmeden akdem ve en evvel senedat-ı mezbure muhteviyatını tediye ettirerek mal memurları marifetiyle bersabık postaya tevdiân Dersaadet'e irsal ettirecektir.

Madde 70 – Her mah devr ve tamam olup da o aya mahsuben mal sandıklarından maaş namıyla vukubulacak ilk tediye mutlak ve behemehal yüzde beş ve fark-ı muhassasat olmak lâzımeleceğini gerek memurin-i maliyeye ve gerek Mütেকaidin-i Askeriye Umur-ı Veznesinden müstefit olan erkân ve ümera ve zâbitan ve mensubin-i cümudiyeye ifham ederek bunların bieyyihal tediyesiyle ba posta veyahut bank çeki olmak üzere Dersaadet'e irsaline iktam ve itina eyliyecektir.

Madde 71 – Nezaretin Dersaadet maaşatı karşılığı olmak üzere vilâyattan mürettep haftalıklarını ve taşrada tediye olunan mütেকaidin ve eytam ve eramil maaşlarından tevkif olunan yüzde beşlerle zimemat-ı emiriyeye mahsuben vukubulan mevkufatı dahi mal memurları marifetleriyle irsal ettirecektir.

Madde 72 – Bilumûm mütেকaidin ve eytam ve eramil-i askeriye maaş ve havalelerine mütaallik emval-i vilâyatta bir gûna ilişik kalmamasına iktam ile beraber mal memurlarının hin-i infisallerinde devr-i hesap mazbatalarını ve meclis-i idarelerce tanzim ve tahtimi mûtat olan tebriye-i zimmet vakalarını işbu komisyonlar dahi tahtim eyliyeceklerinden mütেকaidin ve eytam ve eramil-i mumaileyhim maaşlarından ve Tekaüt Umur-ı Nezareti havalâtı tediyeından dolayı emsaline nazaran bir gûna ilişik varsa mazbata ve varaka-i mezbureye o ilişigi derkenar ile tahtim edeceklerdir.

Madde 73 – İşbu komisyonlar kendi daire-i memuriyetleri dahilinde mukim mütেকaidin ve eytam ve eramil-i askeriyeden vefat edenlerle nizamen hakk-ı maaştan sakıt olanları daima tahkik ve taharri eyliyerek bu gibilerin maaşlarını kat'ettirecek ve hâmil oldukları cüzdan ve beratları istihsal ile Mütেকaidin-i Askeriye Umur-ı Nezaretine irsal edecektir.

Madde 74 – Senede iki defa mart ve eylül aylarında icrası mûtat olan yoklamaları her bir redif taburu dairesine isabet eden mütেকaidin ve eytam ve eramilin tahkik-i hüviyet ve mevcudiyetleri o tabur meclisi marifetiyle icra olunmak üzere ifâ ettirecek ve olbapta

istihsal olunan yoklama ilmühaberlerini nümune-i müttehazesşne tevfiikan tanzim olunacak cetveller ile maan Makam-ı Nezarete gönderecektir.

Umum Mütেকaidin ve Eytam ve Eramil-i Askeriye Umur-ı Nezaretinin sermayesi

âtideki menabiden müretteptir

1 – Hazine-i Celileden maktuan muhassas olan yirmi sekiz milyon dokuz yüz altı bin üç yüz yirmi yedi kuruş.

2 – Berrî ve bahrî bilcümle erkân ve ümera ve zâbitan ve memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriye ve mensubin-i cünüdiye maaşatının yüzde beşleriyle bunların terfi-i rütbe ve naaş ettikçe ilk bir aylık fark-ı muhassasatları

3 – Memurin ve ketebe-i aklâm-ı askeriyeinin eyyam-ı hâliye ve kistelyevm maaşatı

4 – Mütেকaidin maaşlarının yüzde beşleriyle yüzde beş tevkifi usul hükmüne girmemiş olan zamanlardan kalma aidattan borçlu olanların maaşlarından usulen tevkif kılınacak yüzde on

5 – Berrî ve bahrî bilümum erkân ve ümera ve zâbitan ve mensubin-i askeriyeinin tayınat bedelâtı yüzde beşleri

6 – Ceride ve Mekâtib-i Askeriye ve Daire-i Umur-ı Bahriye matbaalarının gayr-i ez masraf-ı hâsılatı sâfiyeleri

7 – Nizamiye ve Tophane ve Bahriye ve Birinci ve İkinci Fırka-i Hümayunlar ile taşra Ordu-yı Hümayunları merkezlerinde ve Jandarma Dairesinde bulunan bilcümle teshilât sandıklarının ma temettüat mevcut-ı hâzırlarının binnispe nakit ve senetlerinin iki sülüsü

8 – Bundan böyle de mezkûr sandıkların her beş sene nihayetinde seneden ve nakten teraküm edecek temettüat-ı umumiyelerinin nısfı

9 – Taynat istihkaklarının terkimine mahsus ve taynat pusulaları namıyla mâruf varakaların ashabına hin-i itidasında bir nefer tayını müstesna olmak üzere kolağasıya kadar olan rütbe ashabından beher varaka için alınacak yirmişer para ve binbaşidan miralaya kadar meratip ashabından alınacak otuzar ve mirlivadan yukarı erkân-ı askeriyeden alınacak ellışer para varaka pahası

10 – Bilûmum devir-i askeriye ve ordu-yı hümayunlar veznelerinden tediye kılınacak maaş ve harcırah için muhasebe kalemlerinden yazılacak suretler muhteviyatının binde biri nispetinde alınacak varaka pahası

11 – Mubayaat esmanımı havi tüccar ve müteahhitler yedlerine verilecek ve muhteviyatı binden on bin kuruşa kadar olacak olan senedat-ı mahsusa ve suret-i varakalar için de beher binde bir kuruş ve on binden yüz bine kadar yazılacak o misillû varakalar için de on binden üst taraflar için binde yirmi para ve yüz binden yukarı olanlara da yüz binden yukarısı için beher binde beş para kıymet takdir olunarak tüccaran ve mütaahhidandan bu suretle istihsal olunacak varaka pahası

12 – Askerî Tekaüt İdaresinden ashab-ı maaş yedlerine verilmekte olan cüzdanlar için on kuruştan ziyade maaş alanlardan şahıs başına beher sene alınmakta olan bir kuruş cüzdan bedeli

13 – Daire-i Umur-ı Askeriyeden kadimen muhassas olan yüz bin iki yüz yetmiş iki ve müceddeden tahsis olunacak olan yüz seksen iki bin altı yüz altmış ki ceman iki yüz seksen iki bin dokuz yüz otuz iki ve Daire-i Umur-ı Bahriyeden kadimen muhassas olan yirmi bir bin altı yüz ve müceddeden tahsis olunacak olan otuz dokuz bin üç yüz kırk yedi ki ceman altmış bin dokuz yüz kırk yedi ve Tophane-i Âmireden kadimen muhassas olan yirmi bin iki yüz sekiz ve müceddeden tahsisi lâzımgelen otuz altı bin sekiz yüz on bir ki ceman elli yedi bin on dokuz ve Daire-i Umur-ı Askeriye şubatından olan jandarman dairesinden kadimen muhassas olan yirmi yedi bin ve

müceddeden tahsis olunacak olan kırk dokuz bin yüz seksen üç ki ceman yetmiş altı bin yüz seksen üç kuruşun beher mah aklâm suretiyle yazıldığı sırada mükhtar-ı şehrisine birer kıta suret yazılıp Askerî Tekaüt İdaresine verilmek ve aklâm ketebesine maaş verildiği zaman tediye olunmak üzere ceman dört yüz yetmiş yedi bin seksen kuruştan ibaret olan muhassasat-ı maktua-i seneviye

14 – Umum Mütেকaidin-i Askeriye Nezaretine ihsan buyurulacak bazı imtiyazat

15 – Bilûmum erkân ve ümera ve zâbitan ile memurin ve mensubin-i saire-i askeriyeden vefât edenlerin müddet-i medide icra edilecek taharriyat ve tetkikat neticesinde mahall-i itası bulunamıyan güzeşte matlubat ve metrukâtı

Vakt-i hazere mahsus tekaüt ve aile maaşları

	Maaş-1 asli	Otuz seneye mahsus tekaüt maaşı	Otuz senelik aile maaşı	Elli seneye mahsus tekaüt maaşı	Elli senelik aile maaşı	Şüheda ailelerine tahsis olunacak maaşat
Müşir	13.5000	6.750	4.050	7.500	5.000	9.000
Birinci ferik	9.000	4.500	2.700	6.000	4.500	6.000
Ferik	5.400	2.700	1.620	4.500	2.700	3.600
Mirliva	3.600	1.800	1.080	3.000	1.800	2.400
Miralay	1.800	900	540	1.500	900	1.200
Kaymakam	1.125	562,5	337	937,5	562,5	749
Binbaşı	900	450	270	750	450	600
Alay emini	750	375	225	625	375	500

ve imamı						
Alay kâtibi	625	312,5	187,5	520	312,5	416
Kolağası	600	300	180	500	300	400
Tabur kâtibi	416	208	124,5	345	207,5	276
Yüzbaşı	400	200	120	332,5	200	265
Yüzbaşı vekili	350	175	105	290	175	232
Mülâzim-i evvel ve imam	300	150	90	250	150	200
Mülâzim-i sani	250	125	75	205	125	164

4.31. Umum Emval-i Eytamın Suret-i İdaresi Hakkında Tadilen Kaleme Alınan Nizamname²⁰³

4 Rebiyülevvel 1324 ve 15 Nisan 1322

BİRİNCİ FASIL

Terekânın suret-i tahririne ve muamelâtına dairdir

Madde 1 – Dersaadet ve Bilad-ı Selâse ve bilcümle Memalik-i Mahrusa-i Şahanede tebaa-i Devlet-i Aliyeden olup vefat edenlerin terekesi mucib-i tahrir olduğu halde mensup olduğu mahkeme-i şer’iyeden tahrir olunur

Madde 2 – Bir terekenin tahririni icabeden esbap müteveffanın veresesinde yetim yani on beş yaşını ikmal etmemiş vâris bulunması veyahut vereseden birinin müddet-i seferi baîr diyar-ı âharda olması veyahut müteveffâ medyun olup veresei deyn-i bilkabul terekeyi istihlâs etmemeleri veyahut zâhirde asla vârisi olmaması ve esbab-ı mezkûreden birisi mevcut olmayıp da yalnız ahad veresenin taleb-i tahrir eylemesi maddelerinden ibarettir. On beş yaşını ikmal etmeyenlerin balığ olduklarına dair ikame edecekleri dâvaları hükkâm-ı şer’-i istimadan memnudur.

Madde 3 – Terekenin tahriri lâzımgeldikte sühuletle ketim ve izaası mümkün olan nukut ve mücevherat ve kütüp ve bunlara mümasil sıkıyem emval ve eşya ve lüzum görüldüğü halde tahrir-i terekeye kadar veresenin istimaline muhtaç oldukları eşyadan maada bilcümle emval mensup olduğu mahkeme-i şer’iyeden gönderilecek memurlar marifetiyle ve mümkün olduğu serette verese-i kibar ve mahallât ve kura eimme ve muhtarlarını ve papas ve hahamlardan ve han odabaşlarından biri hazır olduğu halde mahkemeye mahsus olmak üzere kuruş ve cinsi eşya ve esami-i müşteri ve eşya-yı ayniye ile mülâhazat haneli matbu deftere alâveçilmüfredat cins ve nev’iyle ve bir

²⁰³ Düstur, Tertib I, Cild VIII, ss. 515-548

tertib-i muntazamla kayıt ve tahrir ve defterin zir-i zevat-ı hâzıra tarafından tahtim olunup yevm-i tahrir bittâyin terekenin bey ve tahririne iptidar olunacağı verese ve saireye ilân olunur

Madde 4 – Bir kimsenin terekesi mucib-i tahrir olduğu halde vefat ettiği haber alındıkta hükkâm-ı şer'îye nezdinde bulunmak üzere tabettirilecek koçanlı varakaya müteveffanın isim ve şöhreti ve mahal-i vefatı ve terekenin tahririne memur kâtip ve muhızr-ı sairenin isimleri ve derece-i mezuniyetleri hane-i mahsusuna tahrir ve kat'olunacak ciheti mahkeme-i şer'îyenin hâkimi taraflarından badettahtim memuru yedine ita olunacak ve bu makule varakayı hâmil olmayan memur tereke tahririne tasaddi ederse verese ve evliya ve mahallât imam ve muhtarlarıyla papas ve hahamlar ve odabaşlar tarafından terekenin tahriri yevm-i âhara talik olunarak keyfiyet hâkime bildirilecektir. Taşra nevahi nüvvabı bu makule varaka ahzinden müstesna olup ancak altıncı maddede beyan olunan defteri tutmaya mecbur olacaktır. Terekenin tahririne mezun olan kâtip yedinde bulunan varakada muharrer vazifesini tecavüzle mezun olmadığı bir muameleyi icra ederse mensubolduğu hâkim tarafından kabul ve tenfiz olunmayacaktır.

Madde 5 – Miktar-ı muhammeni yirmi bin kuruşu müteceviz olan terekenin mesarifi terekeden tesviye olunmak üzere yevm ve mahalli müzayede gazetelerle ve vesait-i saire ile ilân ettirilecek ve yüz bin kuruşa baliğ olacak terekelerde ahkâm-ı nizmiyenin hüsn-i ifasına nezaret etmek ve muhalif-i nizam bir hal vukubulursa Dersaadet'te Meclis-i İdare-i Emval-i Eytama ve taşrada meclis-i idareye resmen ihbarı keyfiyet eylemek üzere Dersaadet'te Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamca vukubulacak intihap üzerine taraf-ı Meşihatten ve taşrada meclis-i idarenin tensip ve karariyle birer memur tâyin edilecektir.

Madde 6 – Dördüncü maddede beyan olunan ruheatnameyi hâmil olan kâtip refakatinde bulunan muhızr ve saireyi bilistishap mahal-i terekeye vardıkta mahkemeye mahsus

olmak üzere kuruş ve cinsi eşya ve esami-i müşteri ve eşya-yı aynıye ile sendat ve mülâhazatı şamil tanzim olunacak matbu defterin sahife-i mahsusasına evvelâ müteveffanın isim ve şöhreti ve memuriyet ve rütbe ve sanatını ve hâmil olduğu nişanını ve mahal-i vefatını ve vâris-i mâruf ve mârufesinin ve verese-i kibar ve vekil-i müseccel-i şer'ilerinin ve evliya ve evsyanın isimleriyle talep ve iltimaslarını ve veresede gaip ve gaibe bulunduğu halde hissesini ba marifet-i şer'-i şerif bey'e veya vekil-i müseccelinin huzuruna değin emaneten hıfza memur olan Dersaadet'ye Beytülmal ve taşrada Eytam Müdürlerinin veya vekil-i şer'ilerinin isimleriyle kezalik talep ve iltimasını tahrir ve tarih vaz'yle huzuru lâzım olan ve müteveffanın veresesini tarif ve inhisar-ı veraseti ihbar eden zevatın isimlerini derç ve beyan ve zevat-ı mumaileyhime imza ve tahtim ettirdikten sonra işbu defter mucibince Hazine fiatiyle müzayedeye iptidar ve satılacak eşya kaç kuruşta takarrür ederse semeninin miktarı salifülbeyan defterin hane-i mahsusuna kaydedilecektir.

Madde 7 – Terekenin tahririne mübaşeret olunmasından evvel müteveffanın düyun-ı kesiresi olup olmadığı vereseden ve sair erbab-ı vukuftan tahkik olunarak düyun-ı kesiresi olmadığı halde terekesi bilmüzayede peşin akçe ile satılacak vereseden biri hisse-i muhammenesinden fazla eşya almak isterse peşin akçe ile alacaktır. Müteveffanın düyun-ı kesiresi olduğu tahakkuk eyledikte mütesariülfesai olan eşyasıyla hayvanat gibi masarif ve meunete muhtaç olan emvali evveleminde peşin akçe ile satılarak emval ve eşya-yı sairesi müemmen bir mahalde ve taht-ı tahdimde hıfzolunacak ve mahkemece icabına göre bir müddet tâyiniyle dâyinler isbatı deynetmek üzere celp ve davet olunacaktır. Müddet-i muayyene-i mezkûre zarfında isbat-ı düyun olunduktan sonra hıfzolunan emval ve eşyası kezalik bilmüzayede bey'olunup dâyinler semen-i düyun-ı müsbitelerine mahsup olunmak üzere terekeden istifâ edebilecekleri miktar-ı muhammene göre mal iştirâ edebileceklerdir. Terekenin garameti tahakkuk ettiği halde terekeden garameten hisselerine isabet edecek miktardan

fazlasını eda etmek üzere keyfiyet tereke defterine şerh ve işaret olunarak dâyinlere tahtim ettirilecektir. Müddet-i muayyene-i mezkûre zarfında dâyin mahkemeye müracaat etmediği halde terekenin suret-i tahrir ve fûruhtuna dair olan itirazatna havale-i sem'i itibar olunmayıp iddia edeceği mebalîğ hakkında muamele-i şer'îye icra olunacak ve tereke tahririne memur olan ketebe ve hademe terekeden müzayede olunan emvalden bizzat veya bilvasıta hafiyen ve celiyen bir şey mubayaa edemeyeceklerdir. Terekeyi tahrir eden mehakim-i şer'îye memurin ve ketebe ve hademesi müteveffânın eytamına müntakîl ve mevrus olan mülk vakıf mezîl ve akarı dahil hissedar veyahut hak-ı şuf'aları olmadığı halde işira ve teferruğdan memnudur.

Madde 8 – Terekelerde zuhur eden mücevherat ve kütüp gibi tereke mahallinde satılmayıp Dersaadet'te kuyumcu ve Sahaf Çarşılarıyla Bedestende ve taşralarda dahi çarşı ve pazarlarda fûruht olunacaktır.

Madde 9 – Terekede zuhur eden nukut ve senedat ve eşya-yı ayniye ve emanetin cins ve miktarları defterin hane-i mahsuslarına tahrir ve satılan eşyanın semeni kabz olunmuş ise makbuz idüğü veyahut verese ve dâyinlere yedinci maddeye tevfikân satılmış ise isminin tereke defterinde o eşyanın hizasına kayıt ve işaret olup o gün müzayedenin hitamında esman-ı terekeden kabzolunan mebalîğ ve zimemat icmalen tahrir ve terekenin tahririne memur olanlarla verese ve evliye ve evsıya veyahut vekil-i müseccel-i şer'ileri tarafından tasdik ve imza veya tahtim olunacak ve verese ve dâyin zimmetlerinin miktarını mübeyyin birer enet vereceklerdir. Metrukât içinde esham-ı umumiye gibi evrak-ı nakdiye bulunursa fûruhtu mucib-i menfaat olduğu Dersaadet'te Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamca ve taşrada mecalis-i idarece tebeyyün ve tahakkuk eden bir zamanda piyasa mucibince satılarak nakte tahvil olunacaktır ve yetmiş üçüncü madde mucibince kabza memur olan zat esman-ı terekeden kabzolunan mebalîğ ile

nukut ve senedat ve eşya-yı ayniye ve emenatı ve dâyin ve vereseden alınan makbuz senedatını ahzylediğine dair defteri mühürlıyecektir.

Madde 10 – Satılan eşyanın esmaniyle eşya-yı ayniyeyi ve dâyin ile vereseden alınan senetleri Dersaadet'te yetmiş üçüncü madde mucibince kefilli muhızrlar ve taşrada Eytam müdürleri veya taraflarından gönderecekleri memurlar kabzedip madde-i mezkûre mucibince sandık eminine teslim ve taşrada eytam sandığına vaz' olunarak olbapta sandık emininden ve Eytam müdürlerinden alınacak makbuz ilmühaberini tekenin kâtip ve muhızrı tereke defteriyle hâkümüşşer'a bilirae mühr-i resmisiyle tasdik ve tahtim edilecek ve tahririnde ruhsat verilen terekât icmalinin kayıtları tesviye olup olunmadığına ve kabzolunan esmanı tereke ile eşya-yı ayniyenin memuruna günü gününe teslim ettirilmesine ve yolsuz muamele cereyan etmemesine mütemadiyen hükkâm tarafından dikkat ve itina olunacaktır. Mucib-i tahrir zanniyle tahririne ruhsatname verilen tereke mucib-i tahrir olmadığı veya diğer mahkemeden lüzum-ı tahriri tahakkuk ettiği halde zikrolunan ruhsatname kat'edilen mahalline raptile cereyan-ı muamele şerh verilerek hükkâm tarafından bittahtim iptal edilecektir.

Madde 11 – Müteveffanın deyn-i emlâki sırfâ-i gayrimenkuleye sirayet ettikte eğer emlâki mütaaddit ise alettahmin deyne kifayet edecek miktarı kifayet etmediği halde cümlesi müzayedeye çıkarılır. Müzayedeye çıkarılan emlâkin mahal ve cins ve miktarı zira ve hududu müzayede pusulasına tahrir olunup müzayedeye iştirak edenler yüzde on nispetinde pey akçesini tellâllar vasıtasıyla Dersaadet'te Sandık Eminine ve taşrada Eytam Müdürlerine teslim ile makbuz ilmühaberlerini alırlar. Müzayede nihayet üç ayda hitam bulur. Bu müddet zarfında masarif-i terekeden tesviye olunmak üzere üç defa gazetelerle ve gazete olmyan mahallerde vesait-i saire-i mümkününe ile ilân olunur ve müddet-i mezkûre zarfında rağbat-ı nâsın inkıtamıyla takarrür eden semen ve bedel-i tereke esmaniyla zammolunmak üzere Dersaadet'te Sandık Eminine ve taşrada Eytam

Müdürlere teslim ve olbaptaki makbuz ilmühaberi tasdik ve ita olunduktan sonra muamele-i bey'u ferağ icra olunur.

Madde 12 – Mevad-ı sabıka ahkâmına tevfikân terekenin arkası alındıkta verese dâyinler beyninde berveç-i âti taksim muamelesi icra olunur. Şöyle ki terekeyi tahrire memur olan kâtip tereke kaydının zirine berveç-i müfredat verese-i sigar ve kıbara ait hisse-i irsiyeyi ve deynolunduğu surette dâyinlerin esamisiyle sabit olan deynlerin miktarını ve tereke garim ise asıl deyn ile beraber garameten hisselerine isabet eden miktarı tahrir ile hâkümüşşer'a bilirae usulüne muvafık olduğu halde verese-i kıbarlar ve dâyinler veya vekil-i şer'ileri bilesale ve bilvekâle matlubatını kâmilen kabzeyletiğini müş'ir mahkemece tanzim olunacak senet kendilerine imza ve tahtim ve imza eylemeyen ve mührü dahi olmıyanlar işaret-i mahsusalarını vaz ve hazır bulunanlardan iki kişiye tasdik ettirdikten ve senedin zirine kaydına muvafık olduğu tereke kâtibiyile hâkim taraflarından tasdik ve tahtim olunduktan sonra Dersaadet'te Eytam Muhasebesince muamele-i lâzime bilifâ Eytam Müdüriyetinden verilen işareti vaz'edilerek mezkûr senet Sandık Emine ita ve havi olduğu mebalîğ sandıktan ahsolunacak ve taşrada mezkûr senet Eytam Müdürüne ibraz olunarak havi olduğu miktar eytam sandığından alınacaktır. Bundan sonra her biri tereke defterlerinde muharrer olan hisse-i irsiye ve matluplarını tamamen istifâ ettiklerine dair mezkûr tereke defterinin zirini imza ve tahtim ve huzur-ı hâkimde ikrar ederek zaptın zeyli hâkim tarafından tasdik olunur.

Madde 13 – Verese-i sigarın hisse-i irsiyeleri bin beş yüz kuruştan dun olup da sigarın dahi başka malları veyahut irat ve akar veya devair-i Devletten muhassas maaşları olmadığı halde veli veya vasileri talebederlerse madde-i sabıka hükmüne tevfikân senet ahziyle yedlerine teslim olunur ve nafakalarına sarfolunmak üzere izin verilir ve talep etmedikleri veyahut hisse-i mezkûre bu miktardan fazla olduğu takdirde mevad-ı

âtiyede beyan olunacağı veçhile irbah olunmak üzere nakten ve on sekizinci madde mucibince emlak kiralarmı ve zimem-i nâsta olan matlubattan vürüt edecek hisse-i sigarı mübeyyin mahakim-i şer'iyeden verilecek ilmühaber Dersaadet'te Eytam Muhasebesince taşrada Eytam Müdürlerince muamelât-ı kuyudiye badelifa hitamı muamelede otuz birinci madde mucibince hisse-i eytam bir torba derununa vaz ve üzerine yafta ve numara ve tarih ve derununa zikrolunan ilmühaber vaz kılınarak Eytam İdaresinde mevcut kasalar derununda hıfzedilecek ve hisse-i sigarın suret-i hıfzı Dersaadet'te Sadık Emni ve taşrada Eytam Müdürleri tarafından tereke defteri zirine tasdikan kayıt ve tahtim ve hisse-i sigarın miktarını havi veli veya evsıya yedlerine Eytam Müdürleri tarafından bir kıta cüzdan ita olunacaktır. İşbu Nizamname ahkâmına tevfikan emval-i eytamın suret-i idaresi taht-ı teminde bulunmak ve muamelât-ı vâkıası duçar-ı müşkülât olmamak ve tevhid-i hesap edilmek üzere emval-i mevcudenin idaresi zımında evliya ve evsıya taraflarından Dersaadet'te idane memurları ve taşrada Eytam Müdürleri tevkil olunacak ve lüzumunda eytam için akar işıra ve teferruğu enfa idüğü indeşşer' tahakkuk ederse akar işıra ve teferruğu mücaz olacaktır.

Madde 14 – Müteveffanın deyn-i emlâki sırfa-i gayrimenkuleye sirayet etmeyip veresesine mevrus ve uhdesinde bulunan akarat-ı mevkufe hak-ı intikale nail olan verese-i sigar ve kibarına intikal ettikte verese-i kibarı bu veçhile malik ve mutasarrıf oldukları akarı keyfe mayeşa temellük ve tasarruf ederler. Verese-i sigara mevrus ve müntakil akarata nazar olunur. Eğer bakası sigar haklarında nafi ve müfit ise ipka değilse müsevvegat-ı şer'iyeden birinin tahakkukunda on birinci madde ahkâmına tevfikan bilmüzayede semen ve bedeli misilleriyle âhara bey ve semen ve bedelleri hakkında on üçüncü madde mucibince muamele olunur.

Madde 15 – Ebniye ve hayvanat ve çift ve bağ ve emlak-i saire ve bunlara tabaiyetle ziraat ve heraset edilen ve arazi-i emiriyeyi şamil olan heyet-i mecmua ki beynennas

çiftlik tâbir olunur. Bu makule irsen eytam uhdesinde bulunacak çiftliklerin kıymet-i muhammenesi itibariyle emval-i eytam senevi yüzde hesabıyla ilzam olunacak nemanın sülüsüne muadil demirbaş kaidesi üzere yani emval ve hayvanat-ı mevcudesinden telef olanları yerine konulmak şartıyla icarı kabil olduğu takdirce eytamın yirmi yaşını ikmal edinceye kadar kemakân uhdelerinde ipka kılınacaktır.

Madde 16 – Bu makule çiftliklerde bulunan emvalin ekseri menkulât kabilinden olup da emlâk bakıyesi şöyle bir kaç hane ve samanlıktan ibaret olarak bunların harabiyetinden terettüp edecek zarar arazinin cesametine nazaran pek cüz’i ise hemen menkulât fûruht olarak arazisi her ne miktar icare ile olursa olsun ya umumen yahut parça parça icar ile keزالik eytam uhdelerinde ipka olunacaktır.

Madde 17 – Eğer çiftliklerin emval-i gayrimenkulesi bağ ve bahçe ve değirmen ve ebniye-i cesime gibi kıymetli olarak harap olmamalarından eytama hasarı külli terettip edeceği bi gazez erbab-ı vukuf şahadetleriyle şer’an sabit olur ve akar-ı mezkûra tabaiyetle ziraat ve heraset olunan arazi ile heyet-i mecmuasının kıymet-i muhammenesine nazaran idare ve icar edildiği halde senevi yüzde üç varidat vermeyeceği tahakkuk ederse o vakit mecmuunun bilmüzayede fûruhtiyle Defterhane-i Amireye vürut edecek hüccet ve mazbata mucibince satılmış olan emlâke tebaiyetle arazisinin ferağına dahi mesağ gösterilecektir.

Madde 18 – Müteveffâdan evlâd-ı sigarına irsen ve âdiyen intikal edip şayan ipka olunan akarat-ı memlûke ve mevkufe ile onlardan alınacak kiralar ve müteveffânın hayatında zimem-i nâsta alacağı olup da henüz tahsil olunamayan mebalîğ tereke defterine ve defter-i kassam zeyline müfredat veçhile terkim olunacaktır. Ve bu makule verese uhdesinde ipka olunan akarattan resm-i kısmet ve tellâliye vukubulmadıkça resm-i kısmet ve kaydiye dahi alınmayacaktır. Fakat bu misillû zimematın veli ve vasileri marifetiyle tahsil ettirilmesine ve ledeliktiza mahakim-i aidesinde ikame-i dâva

ile taht-ı hükme alınarak tahsiline Dersaadet ve taşra Eytam Müdürleri canibinden ihtimam olunacak ve veli ve vasiler takib-i dâva etmedikleri ve vekil dahi göndermedikleri veya taşrada buldukları halde Eytam Müdürleri tarafından verilecek müzekkere üzerine hükkâmüşeri tarafından lieclittahsil bir vasi tâyiniyle takib-i dâva ettirilecektir.

Madde 19 – Sigar uhdelerine intikal edecek akarat-ı mevkufenin mecalis-i eytamca tensibolunduğu halde tevsi-i intikal ettirilmesi mecburidir.

Madde 20 – Veresesinde gâip olduğu halde vefât edenlerin terekeleri altmış birinci ve altmış ikinci maddelerde beyan kılındığı vecihle Evkaf-ı Hümayun ve Maliye Beytülmal Kassamlıklarından tahrir ve muamelât-ı lâzimesi icra kılınarak vâris-i gâip hisseleri emval-i eytam misillü ayrı ayrı torbalar derununda beytülmal idarelerinde ve taşrada eytam sandıklarında hıfzedilecek ve beş seneye kadar vasi veya vekil-i şer’ileri vürut edip ispat-ı veraset ederse usul-ı meşruhasına tevfikan mahkeme-i şer’iyeden tanzim olunacak ilâm üzerine Eytam Müdüründen hisse-i irsiyesini istifâ eyleyecek ve vereceği makbuz senedi Eytam Sandığında hıfzedilecek ve bizzat mahalline azimet veya vekil göndermepite hisse-i irsiyesinin mahallinden bilcelp tarafına teslimini talep eden vâris-i gâibin Dersaadet’te Evkaf-ı Hümayun ve Maliye Beytülmal Kassamlıklarında ve taşrada mensup olduğu mahkeme-i şer’iyede verasetini ispat ederek murisinin terekisini tahrir eden mahkeme-i şer’iye ile ispat-ı veraset ettiği mahkeme beyinde muhabere icra ve vâris-i gâibin hisse-i irsiyesi talep eden mahkeme-i şer’iyeye irsal olunarak usul ve kavaid-i şer’iyesine tevfikan hisse-i gâip sahibine teslim ve makbuz ilmühaber mahalli mahkeme-i şer’iyesine isbal olunacaktır. Bu müddet zarfında sahibi zuhur etmeyen hisse-i gâip cetvellere ithalen Hazine-i Celileye irsal kılınmak üzere mal memurlarına teslim olunarak alınacak makbuz senedi kezalik Eytam Sandığınca hıfzedilecek ve şu halde tahrir-i terekeden beş sene sonra vâris-i gâip veya vasi veya vekil-i şer’isi vürut

edip usul-i meşruasına tevfikân ispat-ı veraset ederse hukuk-ı irsiyesinin istifası için Maliye Hazinesine müracaat edecektir.

Madde 21 – Tebaa-i gayr-i müslime terekeleri hakkında 7 safer 1278 ve 22 kânunusani 1306 tarihli tezakir-i sâmiye ahkâmı kemafissabık mer'idir.

Madde 22 – Terekenin tahrir ve taksimi badelicra nihayet on beş gün zarfında defter-i kassamını bittanzim Eytam Müdürlüğüne ibraz ve irae ve muamele-i kaydiyesi icra olunacak hükkâmın muvazzaf olmadığı mahallede harç-ı kısmet memuru tarafından verilecek sened-i makbuz üzerine esman terekeden bilifraz harç memuruna tevdi edilip doksan dokuzuncu maddede gösterildiği üzere ashabına verilir ve hükkâmın muvazzaf olduğu yerlerde kezalik ba senet mal sandığına ve tellâliye ve kaydiyesi ashabına bitteslim resm-i kısmetin ahzolunduğu defter-i kassamı zahırına memurları tarafından işaret olunarak hükkâm tarafından kayda bilhavale kayıt ve mukabele olunduktan sonra tahtim olunur. Ancak verese kibar olup da bunlardan birinin talebi üzerine tahrir olunan terekeye ait harç yalnız tâlib-i tahrir olan veresenin hissesinden istifa olunur.

Madde 23 – Dersaadet'te karantinahanelerden kısmet mahkemesiyle Evkaf-ı Hümayun ve Maliye Beytülmal Kassamlıklarına ve Üsküdar Niyabetine her gün vefat edenlerin mahal-i ikametleriyle esamisini mübeyyin birer defter gönderilecek ve taşrada hükümet-i mahalliyenin en evvel istihbar ettiği mahalden kezalik her gün mensub oldukları mahakim-i şer'iyeye birer defter gönderilecek ve Dersaadet'te eimme ve papas ve hahamlar ve han odabaşları vefat vukuunda karantinahaneye gönderecekleri ihbarnameleri iki nüsha olarak bittanzim birer nüshasını nihayet yirmi dört saate kadar mensup oldukları mahakim-i şer'iyeye tevdi edeceklerdir. İşbu ihbarnamelerden bir gûna harç alınmayacak ve bunlar pul resminden de muaf tutulacaktır.

Madde 24 – Yirmi üçüncü madde ahkâmına riayet etmiyen eimme ve muhtaran ile papas ve hahamlar ve hanodabaşlarından Ceza Kanunname-i Hümayunun yüz elli

dördüncü maddesine tevfikân bir beyaz beşlikten beş beyaz beşliğe kadar ceza-yı nakdi alınır.

İKİNCİ FASIL

Dersaadet Eytam Müdüriyeti vezaifine ve bilûmum emval-i eytamın tevhid-i hesabatıyla tenmiye ve hıfzı için teşkil olunan sandık muamelâtına dairdir

Madde 25 – Dersaadet'te bulunan eytam emvalini kabz ve hıfzile irbah ve tenmiyesine ve eytamın infak ve iaşesine müteallik muamelâtı ifa ve taşra eytam sandıkları hesabatını işbu Nizamname ahkâmına tevfikân rüyet etmek için Dersaadet'te münhasıran Makam-ı Meşihatın tahtı nezaretinde olmak üzere bir müdüriyet tesis ve Emval-i Eytam İdare ve İdanat Sandığı namıyla bir sandık teşkil olunur.

Madde 26 – Dersaadet Eytam Müdüriyeti Makam-ı Meşihatten bilintihap vâkı olacak arz ve istizan üzerine ba irade-i seniye rical-i ilmiyeden bir zata ihale olunacak ve maiyetinde bir muavin bulunacaktır. Dersaadet Eytam Müdürü idanatın takrirlerine istimaa otuz birinci madde mucibince mezundur.

Madde 27 - Dersaadet Eytam Müdürü maiyetinde umur-ı tahririye ve muamelât-ı kaydiyeyi ifa için bir başkâtip ve muavini ve bir mukayyit ve Dersaadet ve taşra emval ve eytam umur-ı hesabiyesini rüyet ve iktiza eden muamelât-ı hesabiyeyi tanzim etmek üzere bir muhasebeciyle icabı kadar muhasebe kâtibi ve terekât ve saireden ve müstakrazatı Hazine nemalarında sandığa vürüt eden akçeleri kabz ve hıfz ve ashabına ita eylemek üzere bir sandık emini ve bir muavini ve bir yevmiye kâtibi ve idanat ile müteferriat-ı sairesini icra için iki idane memuru ve iki idane kâtibi ve Dersaadet ve taşra mahakim-i şer'iyesiyle Eytam Müdüriyetlerinden vürüt edecek icmal-i terekât ve muhasebe defterlerini tetkik ve defatir-i mahsusalarına kayıt ve sinin-i sabıka defterleriyle mukabele edip muvazenelerine bakmak için iki mümeyyiz ve emval-i

eytam ribih mülzemleriyle iratlarını bittahsil sandığa teslim etmek için beş tahsildar ve bir sertahsildar ve bir muhammin ve odacı ve hademe bulunacak ve indelicap Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamın tensibi ve Makam-ı Meşihatın reyiyile memurin-i mumaileyhimin tezyit ve taklili caiz olacaktır ve bunlara muayyen olan aidattan başka bir şey verilmeyecektir.

Madde 28 – Madde-i sabıkada beyan olunan muhasebeci ve sadık emini ve muavinleri ve idane memurları ve muhammin ve tahsildarlar ve hademe usulüne tevfikan kefalet-i kaviyeye raptolunacağı misillü kefalet-i müteselsile hakkındaki ferman-ı âli mucibince ayrı ayrı kefalet-i müteselsileye de rapdedilecek ve bunların kefalet senetleri tasdik kılındıktan sonra Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamda hıfzile usulüne tevfikan altı ayda bir kere küfelâ yoklanacaktır.

Madde 29 – Balâda zikrolunan memurlar ile küfelânın iktidar-ı malileri ve servet-i zatileriyle kefaletlerinin derecatı Meclis-i idare-i Eytamdan verilecek karar ve Makam-ı Meşihatten taallük edecek işaret-i aliye üzerine tâyin olunacak ve memurin-i mumaileyhimin uhdelerinde bulunan ve muahharen uhdelerine geçen bilcümle akar ve emlâk kuyuduna devair-i belediyece şerh verilerek Makam-ı Meşihatten badelistifsar bir ilişiği olmadığı hakkında cevap alınmadıkça âhara bey ve ferağ ve sair gûna muamele ifâ olunmayacaktır. Memurin-i mumaileyhimin kefaletleri derece-i kifayede olmadığı bilâhara tahakkuk ederse bundan dolayı Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam Heyeti mesul tutulacaktır.

Madde 30 - Elyevm Bedestende mevcut olan emval ve eytam sandıkları birer birer celp ve küşat olunarak numara sırasıyle mevcudu bittadat nukut ve mücevherat ve merhunat ve saire Eytam Muhasebesince hangi tereke ve yetimin malı olduğu sarahaten defatir-i mahsusasına kaydedildikten ve başka başka torbalara vaz'oldunduktan sonra lüzumu kadar kasalar derununa nakil ile müemmen bir mahalde hıfzedilecek ve bu kasaların

anahtarları sandık emini nezdinde bulunacağından kasaların üzerleri Eytam Müdürü ve muhasebeci ve sandık emini tarafından müştereken tahtim olunacaktır.

Madde 31 – Eytam müdürüyle muavini terekât ve saireden müdüriyete vürut eden akçelerin ve mücevherat makulesi rehinlerle tahmin pusulalarının ve rehin ve istiğlâl olunan akar ve gedikâtn senetleriyle keşif pusulalarının ve terekâta mütaallik sair zıkiyem eşyanın defâtir-i mahsusasına kayıt ile kasalara vaz’olunup olunmadığına ve nukut-ı mevkufe ve emval-i eytamdan istidane etmek isteyenlerin verecekleri rehinlerin veya vefaen ferağ edecekleri tevsî-i intikalli akarat ve nizamlı gedikâtn kıymet ve bedel-i hakikleri kırk beşinci maddede muayyen olan miktara muvafık olup olmadığına ve küfelânın kuvve-i maliyeleri derece-i kâfiyede bulunup bulunmadığına ve emval-i eytam nemalariyle akarları ücretlerinin ve Hazine-i Celile müstaknazatı nemalarının mah bemah sertahsildar ve maiyeti marifetiyle tahsil kılınarak kasaya teslim ve eytamın evliya ve evsiyasına ve mütevellilere verilmesi lâzımgelen mebalîğın ita kılınıp kılınmadığına ve müstakrazat-ı Hazine nemalarının usulü vecihle ashabına ifa olunmasına ve müddet-i idaneleri hitam bulan akçelerin idaneleri tecdit edilmesine veyahut medyunlardan veya kefillerinden bittahsil kasaya konulmasına ve tanzimi lâzımgelen defâtir-i kassam ve sair vesaik-i şer’iyenin vaktiyle tanzim olunmasına ve maiyetinde bulunan bilûmum memurinin vazifelerini bermucib-i nizam ifa edip etmediklerine dikkat ve nezaret ederek noksan olan cihetleri ikmal ve ıslah ettirmek ve müdüriyetçe lüzum görünen ve eytam haklarında nafi bulunan şeyleri dahi tezekkür ve maiyet memurlarında suiihal ve tekâsül gördüğü anda bittahkik Meclis-i İdare-i Emval-i Eytama ba müzekkere beyan etmekle mükellef olacaklardır.

Madde 32 – Eytam Müdüriyetine havale olunan evrak ve müsted’iyatın icabatı nihayet bir hafta zarfında tahriren beyan olunacak ve bir gûna işkâl vukuunda Meclis-i İdare-i

Emval-i Eytam lüzum-ı havalesini göstererek Meclis-i mezkûrca verilen karara göre muktesası icra olunacaktır.

Madde 33 – Dersaadet Eytam Müdüriyeti nezdinde bulunacak eytam muhasebecisi yevmiye makbuzat ve medfuatı ve terekâtın nukut ve zimem ve eşya-yı ayniyesini kayıt ve tahrir ve kasaya girecek ve çıkacak akçeler hakkında deveran edecek evrakın muamelât-ı kaydiye ve hesabiyesini icra ve kuyuduna muvafık olup olmadığını imba eyliyecek ve itihazı lâzımgelen defatiri tanzim ve Divan-ı Muhasebat ve Meclis-i İdare-i Emval-i Eytama itası lâzımgelen hesabı ita edecek ve her akşam sandık emininin defteriyle yevmiye yevmiye defterini tetkik ve kendi defterine muvafık gördüğü halde tasdik edip eytamın muhasebeleri rüyet olundukta defatir-i asliyelerine muvafık olup olmadığını tetkik edecek ve maiyetinde bulunan ketebeyi tensibettiği veçhile istihdam eyliyecek ve Eytam Müdüriyetince cereyan eden bircümle muamelât-ı vâkıdan ve Hazine-i Celile müstakrazat nemaları umur-ı hesabiyesinden dahi müstakillen mesul olacaktır.

Madde 34 – Sandık emini terekâtın ve emval ve eytam ve Hazine-i Celile müstakrazatı nemalarından ve akarat bedelâtiyle hin-i müzayedede teslim olunan pey akçalarının muhasebece muamele-i lâzimesi badelicra ahz-ı kabz ve yevmiye kâtibi marifetiyle yevmiye defterine kaydettirdikten sonra kasalarda hıfzedecektir ve terekenin hin-i taksiminde veya idane icrasında ve muamelât-ı sairede ret ve itası iktiza edecek ve mah bemah müstakrazat Hazine nemalarından verilecek mebaliğ-i ashabına ita ve muhasebece muamele-i lâzime ifa ve müdüriyetten tasdik edilmiş olan senedat ve kuponları ahiz ve hıfzedecek ve her akşam kendi nezdinde bulunan yevmiye defterini muhasebe defteriyle mukabele ve muhasebeciye tasdik ettirip kendi dahi muhasebe yevmiye defterini tasdik edecektir. Kasanın bircümle zayıyatından sandık emini ile muavini mesul ve zâmindırlar.

Madde 35 – İdane memurları kırk altıncı madde mucibince idane olunacak akçanın hin-i idanesinde hazır bulunacak ve müddet-i idane hitamında medyun veya kefillerine ellinci madde mucibince ihbarname gönderilmesini ve eda-yı deyin etmeyenlerin rehinlerinin satılmasını Eytam Müdüriyetinden talep edecek ve dâvaya hacet messettiği halde ait olduğu mahkeme-i şer'iyeye müracaatla medyun veya kefil aleyhine ikame-i dâva ederek alacağı ilâm-i şer'iyi memurin-i icraiye vasıtasıyla tenfia ettirecektir.

Madde 36 – İdane kâtipleri yedlerinde bulunan idanat zabıt ceridelerine kırk altıncı madde mucibince icra olunacak idanenin zaptı ve medyun ve küfelâsı tarafından verilecek senedi ve rehin akarat ve gedikât kabilinden olduğu halde rehin veya ferağ bilvefa muamelesinin icrası için devair-i belediyeye irsali lâzımgelen ilmühaberleri tanzim ve idanenin icrasını mütaakip idane hüccetlerini tahrir ederek badettahtim idane memurlarına ita ve teslim edeceklerdir.

Madde 37 – Mümeyyizler seksen ve seksen birinci maddelerde beyan olduğu veçihle Dersaadet ve taşra mehakim-i şer'iyesinden vürut edecek icmali terekât defterleriyle sâl muhasebe defterlerini tetkik ve defâtir-i mahsusasına kayıt ve muhasebeci tarafından verilecek talimat üzerine hareket edeceklerdir.

Madde 38 – Sertahsildar ile maiyetinde bulunan tahsildarlar mevad-ı sabıka ahkâmına tevfikân tahsili kendilerine havale olunan akçaları vakit ve zamaniyle bittahsil eytam kasasına taslime gayret ve ikdam eyliyeceklerdir. Bunlar ifa-yı vazifede bir gûna müşkilâta tesadüf edeip de tesviye-i maslahat veya tahsilât tehhur edecek olur ise Eytam Müdüriyetine resmen ihbar ederek Müdüriyetçe dahi ba müzekkere icabı icra kılınacaktır.

Madde 39 – Muhammin rehin verilecek menkulâtı tahmin edecek ve olbapta tanzim edeceği tahmin pusulasıyla Eytam Müdüriyetine irae eyleyecek ve esna-yı tahminde

fesadı tahakkuk eder ise terettüp eyleyecek zarar ve ziyan muhammine tanzim ettirildikten sonra hakkında lâzımgelen muamele-i kanuniye ifa olunacaktır.

Madde 40 – Emval-i eytamdan her ne suretle olur ise olsun tediyesi lâzımgelen mebalîğ hakkında Eytam Müdürü dahi hazır olduğu halde eytam meclislerince bilmüzakere muamele-i lâzime icra olunur.

Madde 41 – Eytam müdürü ile maiyetinde bulunan memurin ve ketebe ve hademe ayyamı resmiye-i tatiliyeden maada her gün altı saat mahal-i memuriyetlerinde bulunmağa mecburdurlar.

Madde 42 – Eytam müdürü ile maiyetinde bulunan memurin ve saire maaşat-ı muhassasalarını onuncu fasılda beyan olunduğu veçihle tahsis olunan varidattan ahiz ve istifâ eyleyecekler ve varidat maaşata kifayet etmediği surette beyinlerinde garameten taksim olunacak ve varidat fazla olduğu halde noksan kalan şuhur maaşatı ikmal olunmak üzere hıfzolunacaktır ve masarifat-ı müteferrika ve kırtasiye varidat-ı mezkûreden tesviye edilecektir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Emval-i eytamın keyfiyet-i idanesiyle nema ve resülmal ve ücurat ve sairenin suret-i tahsiline dairdir

Madde 43 – Emval ve eytam için ilzam olunan nemalar müdayenat-ı umumiyede halen ve istikbalen karargir olmuş ve olacak miktara tabidir.

Madde 44 – Emval-i eytamdan istidane edecek olanlar kendi malları olan mücevherat ve evani-i sim-i zer ile emlâk-i sırfayı terhin ve tüccarla ahz-ı itası olan ve olmayan nizamlı vakıf gedik ve tevsii intikali icra edilmiş vakıf akar ve badelfefât temin-i deyin eden arazi-i emiriye ve tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkufe gibi uhdelerindeki müsakkafât ve müstagallâtı vefaen ferağ ile istidane edecekleri meblağı temin ettikleri

halde bilâ kefil idane muamelesi icra olunur. Fakat eytamın evliya ve evsiyası olup da veli ve vasileri oldukları yetimin malından istidane edecek olanlara nihayet on bin kuruşa ve bunların gayr-ı emval-i eytamdan istidane edeceklere ancak beş bin kuruşa kadar yalnız üç nefer muteber ve musaddak kefil ile rehinsiz akça ikrazı cahizdir. Kefillerin Kefalet Nizamnamesi ahkâmına tevfilkan iktidar-ı malileri hakkında tanzim olunacak matbu kefaletname Dersaadet'te Eytam Müdüriyeti Heyeti tarafından ve taşrada eytam meclisleri ve hükkâmüşşeri caniplerinden tetkik olunduktan sonra derece-i kifayede görüldüğü halde kabul ve tasdik kılınacak ve mekfulün anı medyun bulunduğu müddetçe küfelânın onun hakkında tekrar kefaleti kabul olunmayacaktır.

Madde 45 – Emval-i eytamdan istidane edecek zat istidane edeceği akçanın miktarını ve vereceği rehin ve kefilleri Dersaadet'te Eytam Müdüriyetine ve taşrada hükkâmüşşer'a beyan eyleyecek ve verilecek rehin mücevherattan ise Dersaadet'te Eytam İdaresinde bulunacak muvazzaf muhammin ve taşrada ehl-i vukuf tarafından ve emlâk-i sırfê ve gedik ve tevsii intikali icra edilmiş müsakkafât-ı vakfiye ve arazi-i emiriye ve tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkufe olduğu surette münadiler tarafından keşif tahmin edilerek kıymet ve bedel-i sahihini natık ibraz olunacak mühürlü pusula Dersaadet'te Eytam Müdürü ve taşrada hükkâm canibinden tetkik ve emlâk ve akarın sened-i hakanileri tatbik edildikten sonra müddet-i idanede verilmesi lâzımgelen ribih dâhil olduğu halde rehinin kıymet-i muhammenesinin sülûsanı nispetinde bir meblağ ikraz edilecektir. Meblağ-ı mezkûr emval-i eytamdan kasaya ilk vazolunandan kifayet etmediği halde diğer maldan tarih-i vazıları itibariyle ve sırasıyla Dersaadet'te idane memurları ve taşrada Eytam Müdürleri ve sırasıyla Dersaadet'te idane memurları ve taşrada eytam müdürleri canibinden üç sene müddetle ba devr-i şer'i idane edilir. Evliya ve evsımın istidane edecekleri mebalîğın nemaları eytamın nafaka-i mukadderelerine karşılık olduğu halde eytamın yirmi yaşına ikmâl etmeleri için lâzımgelen müddet hesap edilerek her neye balîğ olursa o müddetçe devir muamelesi icra olunur. Müddet-i

idanede iktiza eden ribih olsener şuhuruna bittaksim her şehir gayretinde oşehre isabet edecek hisse-i nemayı eda eylemek üzere mukassatan ilzam ve tanzim olunacak sened-i şer'îye bu veçihle derç ve imlâ kılınır. Emval-i eytamın nemasız bırakılmamasına idane memurlarıyla eytam müdürleri tarafından mütemadiyen dikkat ve itina olunacaktır.

Madde 46 – Madde-i sabıka ahkamına tevfikan idane tekerrür ettikte Dersaadet Eytam Müdürü maiyetinde bulunacak idane kâtipleri ve taşrada hâkümüşşeri tarafından tâyin edilecek kâtip müstedinin ismiyle pederinin ismini ve şöhretiyle mahal-i ikamet ve sanatını ve terhin veya vefaen beyi ve ferağ edeceği emval ve akarın cins ve nevi ve miktarını ve verecekleri kefillerin dahi isim ve şöhretlerini ve mahal-i ikamet ve sanatlarını muhamminin ve erbab-ı vukuf tarafından verilecek tahmin puslalarından münderecatını ve verilen akça hangi yetimin malından olup hangi veli ve vasi ve idane memuru veya eytam müdürünün marifetiyle icra olunduğunu ve asıl mal ile nemadan zimmetine taallük edecek meblâğı müddet-i hitamından medyun eda etmez ise rehin veya vefaen beyi ve ferağ eylediği şeyleri bilmüzayede semen ve bedel-i misliyle âhara bey ve ferağa se semen veya bedelinin deynini eda ve fazlasını kendine ve mahlûl vukuunda canıb-i vakfa itaya Dersaadet'te idare memurlarını ve taşrada eytam müdürüyle diğer birini vekâlet-i devriye ile müstalillen ve müteakiben tevkil eylediğini ve idane memurlarından her birine kendisinden veya kefillerinden talep ve dâvaya mecburiyet hasıl olur ise verilmesi lâzımgelen ihzariye ve harç ve ilâm ve rüsüm-ı tahsiliye ve pul masarif-i saireyi kendine müracaat etmek üzere mallarından harç ve sarfla ve mürur eden eyyam için teherru eylediği meblâğı edaye emreylediğini idanata mahsus zabıt ceridesine usul-i şer'îye ve talimat-ı mahsusası ahkâmına tevfikan zabıt ve tahrir ile medyun ve küfelâya imza ve tahtim ettirecek ve eytam idarelerinde bulundurulacak itaya mahsus masraf çekinin açık mahallerini doldurup koçandan katettikten ve medyuna imza ve tahtim ettirdikten sonra eytam muhasebesince

muamelât-ı lâzimesi bilifa Dersaadet'te Eytam Müdüriyetinden ve taşrada hükkâm taraflarından verile işaretli tahrir olunarak rehin mücevherat gibi menkulât kabilinden ise tahmin puslasiyle beraber kasa-i mahsusuna vazolunduktan ve gedikât ve saire kabilinden olduğu halde berveçhi meşruh zaptın hitamını mütaakıp Dersaadet'te Eytam Müdüriyetinden, taşrada hâkim tarafından verilecek ilmühaber üzerine icabeden mahalden vefaen beyi ve ferağ muamelesinin icrasiyle alınan senetleri ve tahmin puslaları ve berminvali meşruh tanzim kılınacak masraf çeki kasaya teslim kılındıktan sonra istikraz olunan meblağ Dersaadet'te ise idane memurları marifetiyle Eytam Müdürü huzurunda ve taşrada eytam müdürleri marifetiyle hâkimüşşeri huzurunda müstedine ita ve takrir-i icra kılınarak zaptın ziri Dersaadet'te Eytam Müdürü ve taşrada hâkimüşşeri tarafından tasdik kılınacak ve işbu idane keyfiyeti indelicap mahalline memur irsaliyle icra olunacak ve idanatın icrasından nihayet on beş gün zarfında idane hücceti bittanzim Dersaadet'te Eytam Müdürü inhasiyle kassam canibinden ve taşrada hâkimüşşeri tarafından imza ve tahdim olunduktan sonra kasa ve eytam sandıklarına vazedilecektir.

Madde 47 – İdane olunan mebalığın ribih mülzemleri otuz sekizinci madde mucibince tahsildarlar vesatatiyle tahsil olup kasaya vazolunacaktır. Tahsildarlar tahsil ettikleri mebalığ için imza-yı zâtileriyle mümza ve matbu makbuz ilmühaberini medyunlara ita ve kabzeyledikleri mebalığı Dersaadet'te Eytam Muhasebesince ve taşrada eytam müdüriyetince defatir-i mahsusasına cins ve neviy'le kaydettirdikten sonra eytam kasasına teslim edeceklerdir. Müstakrazat hazine nemaları dahi ahzine memur-ı tahsildar marifetiyle Hazinenin havale eylediği mahalden kabzedilip kezalik badelkayit sandık eminine teslim edilecektir. Ancak eytama devair-i Devletten muhassas maaşat evliya ve evsiya tarafından kabzolunacak ve bu maaşatın nafaka-i mukaddereden fazlası kezalik eytam kasa ve sandıklarına vazedilecektir.

Madde 48 – Eytam uhdesinde olup tâlibine icar olunacak akarat icarı Akar Nizamnamesi ahkâmına tevfikân tanzim ve mukavelât muharrirliğine tasdik ettirilecek bir kunturatoya raptolunur. Müstecir Dersaadet'te Eytam Müdüriyetince, taşrada hükkâmüşşeri marifetiyle kefalet-i kaviyeye raptedir. Akarat-ı müstecirenin ücreti madde-i sabıkada beyan olunan tahsildarlardan birinin namına kaydı ile bermucip-i mukavele bilistical tahsil ve sandık eminine teslim kılınacaktır. Tahsildarları olmayan mahakim-i şer'iyede bu misillû nema ve ücret ve saire eytam müdürleri marifetiyle tahsil kılınarak bilâ tehir eytam sandıklarına teslim olunacaktır.

Madde 49 – Yedinci maddede izah olunduğu veçhile verese ve dâyinin hin-i taksimi terekede fazla mehuzatı olduğu tahakkuk edip teedadın imtina ettikleri ve maddeteyn-i sabıkateynde beyan olunan nemalar ile ücret istihsal olunamayıp altı ay miktarı nema ve ücret müstedin ve müstecirler zimmetlerinde teraküm edecek olur ise eytam müdürlerinin inha ve takrirleri hükkâm tarafından kabul ve tasdik ile olbapta resmen ita olunacak müzekkere münderecatı suret-i katiyede memurin-i icraiye tarafından derhal infaz ve icra olunacaktır.

Madde 50 – Müddet-i idane hitam bulmazdan bir ay evvel eytam müdürleri tarafından bir ihtarname irsaliyle tediye-i deyin veyahut teccid-i idane edilmesi ve bu suretlere muvafakat olunmadığı halde müddetin hitamından rehinin satılacağı medyuna bildirilir. Eğer medyun teccid-i idaneye tâlip olur ise Dersaadet'te Eytam Müdüriyeti heyetince ve taşrada eytam meclislerince medyunun rehini ve kefilleri teccid zamanında şayan-ı kabul görüldüğü ve medyun dahi zimmetinde teraküm eden nemayı kâmilen tesviye eylediği halde teccid-i idane edilir. Eğer medyun teccid-i idaneye tâlip olmayıp da idanenin teccidi memurları tarafından tensip olunmadığı surete tesviye-i deyin ettirilmesi ve edilmediği halde hitam-ı müddette rehinin furuhiyle tediye-i deyin olunacağı kendisine bildirilir. Medyunun mahal-i ikamet-i hâzırası meçhul olduğu

veyahut diyar-ı âharda bulunduğu surette hitam-ı vadede medyun gelip de tediye-i deyin etmez ise rehnin fûruhtiyle tesviye-i deyin edileceği gazeteler ile veya vesait-i saire-i mümkinine ile ilân ettirilir ve bu bapta vukubulan masarif medyuna ait olur.

Madde 51 - Vade-i deynin inkızasından sonra nihayet bir aya kadar medyun veyahut küfelâsı gelip tediye-i deyin etmedikleri halde berveçhiâti rehin müzayedeye vazolunur. Şöyleki medyunun rehni mücevherat ve evani-i sim-i zer kabilinden ise Dersaadet'te kuyumcu çarşısında ve taşrada çarşı ve pazarlarda üç defa ayrı ayrı günlerde bilmüzayede her kaç kuruşa çıkar ise vekil-i beyi tarafından fûruht olunduktan ve gedikât ve akarat makulesinden olduğu halde on birinci maddede beyan kılındığı veçhile müzayede pusulası bittanzim iktiza eden mahallerde nihayet iki ay nida ve müzayede olunarak üç defa gazetelerde ve gazete olmayan mahallerde vesait-i saire-i mümkinine ile ilân edilerek bey'e vekil olanlar tarafından beyi veya ferağ muamelesi icra kılındıktan sonra bunların semen veya bedellerinden masarifât-ı lâzime badelifa mütebakisinden miktar-ı deyin usulüne tevfikan memurları marifetiyle eytam kasasına ve sandıklarına vazolunarak fazlaları hazır ise medyuna ve mahlûl ise üst tarafı canıb-i vakfa verilecek ve medyun hazır olmadığı halde vurdude kendisine ita kılmak üzere emanet hesabına bilkayıt ayrıca kasada eytam sandıklarında hıfzolunacaktır. Medyun bilirza tediye-i deyin etmeyip de hukuk-ı eytam hükmen istifa olunduğu takdirde hitam-ı vadeden itibaren tarih-i istifaya kadar güzeran eden müddet için kabzolunacak ribh-i kırk altıncı maddede beyan olunduğu üzere zabıt ceridesinde olan kayd-ı ahire nazaran medyun teberru etmiş olduğundan ribh-ı mezkûr kendisinden istifa olunacaktır.

Madde 52 – Yalnız kefaletle idane olunan mebalığın hitam-ı müddeti idanede istihsali zımnında Dersaadet'te idane memurlarından birinin ve taşrada eytam müdürlerinin talep ve iddiası üzerine medyun veya küfelâdan tahsili için asıl mal veyahut nemadan tahsili mütehattim olan miktar-ı meblağ iptida ait olduğu mahkeme-i şer'iyeye tâyin edilerek

tahsiline rey olunacak ve bu surete dair bir akça harç alınmayarak idane hüccetleri zahrına yazılacak muktazi ilâmları memurin-i icraiyye tebliğ ve memurin-i mumaileyhimce müddet-i istinaf ve temyizden müstesna tutularak bilâ tehir mevki-i icraya vazedilecektir. Eda-yı deyne mahkûm olan medyunun ve küfelâ ifa-yı deyninden imtina sebebiyle hapsedildikleri halde eytam canibinden infak olunmıyacaktır.

Madde 53 – İdane olunan emvalden resülmale masuben ceste ceste teslimat vukubuldukta müterakin neması olmadığı surette defatir-i mahsusasına badelkayit Dersaadet'te Eytam Muhasebesinden ve taşrada eytam müdürleri tarafından verilecek makbuz ilmühaberiyile kasa ve sandıklara teslim edilir ve tamamen eda olundukta keزالik muamele-i muktaziye bilicra mebalîğ-i müstedane tamamen kasaya ve sandıklara teslim kıldıktan ve idane hücceti Dersaadet'te Eytam Müdürü ve taşrada hükâm tarafından görülüp kaydı terkin oluna deyu işaret olunduktan sonra usulü veçhile sicil-i mahsusundan kaydı terkin ve merhunat medyunu teslim edileceği gibi vefaen ferağ edilmiş olan akarat ve sairenin dahi fekki hakkında alelusul ilmühaber tanzim ve ita edilecektir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Eytamın iaşesine dair

Madde 54 – Eytamın nafaka ve kisve ve levazım-ı saire-i zaruriyesi için mali nemasına ve akarat ücuratiyle devair-i Devletten muhassas olan maaşına ve kader-i mârfa göre hükâmüşşeri tarafından nafaka takdir olunarak bu bapta tanzim olunan nafaka hücceti eytam müdürlerine bilirae defter-i mahsusuna kaydolunduktan sonra takdir olunan nafakanın miktarını ve bu nafaka eytamın hangi varidatından olduğunu ve veli ve vasi ve vekillerinin ismiyle hatemini havi matbu birer nafaka-i mukaddere koçanı tanzim ve mezkûr hüccetle beraber evliya ve esviyaya veya vekil-i şer'ilerine verilerek beher şehir gayetinde eytamın nafaka-i mukaddere-i evliya veya evsiyanın istidane ettikleri mebalîğ

nemasından sarf ve tesviye edilecek ise bu misillü evliya ve evsiya her sene gayetinde eytam müdürlerine bilmüraca irat ve masraf veçhile muamele-i muktaziye icra edilecektir.

Madde 55 – Bedi ve hılan ve velime cemiyetleri için evliya ve evsiya tarafından eytamın emval-i mevcudesinden sarfı talep olunacak akçanın miktarı Dersaadet'te Eytam Müdüriyetince ve taşrada eytam meclislerince kararlaştırılacak ve bu suretle takarrür eden akçanın sarfına dair hükkâmüşşeri tarafından verilecek izin puslaları eytam müdürlerine irae ile defatir-i mahsusalarına kaydolunduktan sonra usulüne tevfikan kasa ve eytam sandıklarından evliya ve evsiyaya olmiktar akça verilecek bunların dahi aldıkları mebaliğin mahal-i sarfını havi müfredat veçhile bir kıta defter tanzim edilerek lieclihifiz eytam müdürlerince ita edilecektir. Eytama takdir olunan nafaka ile bedi ve hitan ve velime cemiyetleri için takdir edilen akça miktarının azlığı veyahut çokluğu hakkında bir iddia vukua gelir ise Dersaadet'te Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamda ve taşrada mecalis-i idarece tetkik-i keyfiyet olunarak oralarca verilecek karar ve hükkâmüşşeri tarafından ita olunacak mezuniyet üzerine bunların zam veya tenzili icra olunacaktır.

Madde 56 – Eytam uhdelerinde bulunan hane ve akarat-ı sairenin muhtaç-ı tamir olan mahalleri beş yüz kuruş masrafla tamir olunabilecek ise Dersaadet'te Eytam Müdürü ve taşrada kükkâmüşşeri taraflarından gönderilecek memur vasitasiyle keşif ve muayene olunarak verecekleri keşif derfterleri Dersaadet'te Eytam Müdüriyetince ve taşrada eytam meclislerince tahkik ve tetkik ve mündericatı tasdik olunduktan sonra taraf-ı şer'iden izni havi verilecek puslular mucibince eytam emvalinden evliya ve evsiyaya veya bunların vekil-i şer'ilerine ita kılınarak onların marifetleriyle icra-yı tamirat edilecek ve bu suretle icra olunacak tamirat için evliya ve evsiya tarafından hilâ mezuniyet beş yüz kuruştan fazla akça sarfolunur ise işbu fazla eytam için teberrü

edilmiş addolunacaktır. Eğer beş yüz kuruştan fazla masarife muhtaç ise alelusul belediye daireleri tarafından keşfi badelicra kezalik keşif defteri Dersaadet'te Eytam Müdüriyetince ve taşrada eytam meclisleri tarafından görölerek kezalik tasdik olunduktan sonra muamele-i mesrude ifa olunur ve her iki surette dahi evliya ve evsiya veyahut bunların vekil-i şer'ileri madde-i sabıkada beyan kılındığı veçhile kasa ve eytam sandıklarına teslim olunmak üzere tanzim edecekleri müfredat defterinin ziri keşf-i sani makamında olarak memur-ı mürsel veya devair-i belediyece tasdik edilecektir. Bu bapta devair-i belediyece veya memur-ı mürsel tarafından icra olunacak keşif ve tasdik meccanen ifa kılınacaktır.

Madde 57 – Eytamın kaza-i âharda olup muhtac-ı tamir olan hane ve akaratı dahi madde-i sabıkaya tevfikan tamir edilecek ise de keşif ve muayeneleriyle verilecek keşif defterleri ve mahal-i sarfını havi tanzim kılınacak müfredat defterleri hane ve akaratın bulunduğu kazalar mahakim-i şer'iyeye ve eytam meclisleri marifetiyle icra ve tanzim kılınacak ve eytamın sakin ve mütavattın oldukları mahal mahkeme-i şer'iyesi ile bilmuhabere icab-ı icra olunacaktır.

Madde 58 – Her yetimin muhasebesi üç senede bir kere ve icabına göre daha evvel Dersaadet'te Eytam Muhasebesinde taşrada eytam müdürleri nezdinde bulunan defterlere nazaran taraf-ı şer'iden tâyin kılınacak kâtip marifetiyle veli veya vasi veya bunların vekil-i şer'ileri hazır olduğu halde Dersaadet'te Eytam Muhasebecisi ve taşrada eytam meclisleri nezareti tahtında olarak rüyet edilecek ve evliya ve evsiya rüyet-i muhasebeden imtina ettikleri halde suret-i meşruada cebir ve ledeliktiza lieclilhusus bir vasi tâyin olunarak muhakeme-i şer'iyeye ve muamelât-ı lâzime ifa kılınacaktır.

BEŞİNCİ FASIL

Yirmi yaşına ikmal eden eytamın malları hakkında yapılacak muameleye dairdir

Madde 59 – Yetim olmaları cihetiyle hisse-i irsiyelerine vaz'ıyed edilmiş olanların emval-i mevruseleri yirmi yaşını ikmal ettikten ve olbapta mensup olduğu mahkeme-i şer'iyeye alelusul hüccet tanzim olunduktan sonra eytam müdürlerine ibraz ile muamele-i muktaziyesi badelicra sandıkta bulunan akçası nakden mevcut ise ita ve idanatta olup da havaleten kabul etmediği halde müddet-i idane inkızasında idarece bittahsil keزالik yedine teslim olunacak hisse-i irsiyesini kâmilen ahz-ı istifa ettiğini müş'ir zabıt ceridesini ve tanzim olunacak senedi imza ve tahtim ettikten sonra Dersaadet'te Eytam İdaresince ve taşrada eytam müdüriyetince muamele-i lâzıme badelifa huzur-ı hâkimde dahi hisse-i irsiyesini ahz-ı istifa ettiğini ikrar edecektir.

Madde 60 – Yirmi yaşını ikmal etmeksizin diğer kazaya nakl-i hane eyleyen eytamın evliya veyahut evsiyası hisse-i eytamın sâkin oldukları mahal eytam sandıklarına naklini talep ettiklerinde mavtın-ı cedit ve kadimelerinde olan mahkemeler beyinde bilmuhabere hisse-i eytam naklettikleri mahal mahkeme-i şer'iyelerince irsal kılınarak idane ve irbah muamelesi olkazanın eytam mecalisi ve müdiranı marifetleriyle icra kılınacak ve bu makule kaza-i âhara nakl-i hane eyleyen eytam hisse-i irsiyeleri sâkin oldukları kazalar eytam sanıklarına naklolunmaksızın yirmi yaşını ikmal edenlerin hisse-i irsiyeleri dahi keزالik bilmuhabere mavtın-ı cedidine naklolunup muamele-i muktaziyesi oraca icra olunacaktır.

ALTINCI FASIL

Mucib-i tahrir olan terekâtı tahrir ve bu makule terekâta mütaallik muhakemat-ı rüyet eyleyecek mahakimin beyanına dairdir

Madde 61 – Dersaadet'te Bilâd-ı Selâse yani Galata, Eyüp, Üsküdar ve onlara tabi olan mahallerde mucib-i tahrir olan terekeler kısmet-i askeriye ve Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyeleriyle Maliye ve Evkaf-ı Hümayun Beytülmal Kassamlıklarınca tahrir olunur. Maliye ve Evkaf kassamlarının tahririne memur oldukları terekâtın mahalleri nizamname-i mahsuseyle muayyen ve mahduttur. Mezkûr kassamlıklar marifetiyle tahrir olunan terekât taksim olunduktan sonra kassamlar tarafından temhir ve ita olunacak defter-i kassamlarıyla hisse-i eytam Bab-ı Fetvada Eytam Müdüriyetine teslim olunacak ve hisse-i eytamın irbah ve tenmiyesi Eytam Müdüriyetine ve eytama intikal eden her nevi emval-i gayrimenkule müsevvağ-ı şer'iyeye binaen beyi ve ferağ-ı lâzım geldikte müzayedesinin icrası kısmet mahkemesine ait olacaktır.

Madde 62 – Madde-i sabıkada beyan olunan mahakimin tereke tahrir etmelerinde muteber olan mahal hin-i vefatlarındaki ikametgâhlarıdır. Şöyleki İstanbul ve Galata ve Eyüp ve tevabiinde vefat edenlerin gerek kısmet ve gerek Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyeleri hududu dâhilinde bulunan ve Evkaf ve Maliye beytülmal kassamlarına taallük etmiyen bilcümle terekeleri kısmet mahkemesinden ve Üsküdar ve tevabiinde vefat edenlerin her iki cihette bulunan ve Maliye ve Evkaf kassamlarına mütaallik olmyan bilcümle terekeleri Üsküdar Mahkem-i Şer'iyesinden tahrir olunacak v Evkaf hududu dâhilinde vefat edenlerin veresesinde gaip bulunduğu veyahut vârisi mâruf ve mârufesi olmadığı halde dâhil ve harici hudutta olan bilcümle terekeleri Evkaf-ı Beytülmal Kassamlığından ve veresesinde gaip bulunmadığı surette balâda beyan olduğu veçhle kısmet mahkemesi hududu dâhilinde vefat edenlerin dâhil ve harici hudutta bulunan bilcümle terekeleri kısmet mahkemesinden ve Üsküdar hududu

dâhilinde vefat edenlerin kezalik her iki cihette olan terekeleri Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyesinden tahrir olunur. Dersaadet'te ve Bilâd-ı Selâsede vukubulan bir tereke iki veya üç mahkeme tarafından tahrir olunmyacağı gibi vârisini veya bir terekeye mütaallik hususat-ı natik vesaik-ı şer'iyenin tanzimi dahi terekeyi tahrir eden mahkemeye münhasırdır. Ancak taşra ahalisinden olup da vâris-i gaibini terkederek Dersaadet ve Bilâd-ı Selâsede vefat eden ve terekesi Maliye ve Evkaf Kassamlıkları tarafından tahrir olunanların sübutu verasetine dair mezkûr kassamlıklara ibraz olunacak vesika-i şer'iyeye müteveffanın veraseti kimlere ait idüğü mâruf olan memleket-i mahkeme-i şer'iyesinden ita edilecek ve taallûku almyan mahakimden ita ve ibraz olunacak vesaik ile amel olunmayacaktır.

Madde 63 – Elyevm idare-i mülkiyesi Beykoza tabi olan Anadoluhisarı ve Kanlıca ve Çubuklu ve Paşabahçesi ve İncirköyü ve Kartala tabi olan Erenköy'ünde vefat edenlerin Maliye ve Evkaf Beytülmal Kassamlıklarına mütaallik olmyan bilcümle terekeleri Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyesinden ve Maliye ve Evkaf Beytülmal Kassamlıklarına mütaallik olan terekeleri dahi mezkûr kassamlıklarından tahrir olunur.

Madde 64 – Taşrada vefat edenlerin Dersaadet ve Bilâd-ı Selâsede mevcut olup Maliye ve Evkaf Beytülmal Kassamlıklarına mütaallik olmyan terekeleri kısmet mahkemesi hududu dâhilinde ise kısmet mahkemesinden ve Üsküdar Mahkemesi hududu dâhilinde ise Üsküdar Mahkemesinden ve her iki cihette bulunduğu surette cümlesi kısmet mahkemesinden tahrir olunur ve Evkaf ve Maliye Beytülmal Kassamlıklarına mütaallik olan terekelerin kâffesi Evkaf Kassamlığından tahrir edilecektir.

Madde 65 – Taşrada bir kaza dâhilinde bulunan tereke olkazanın mahkeme-i şer'iyesi tarafından tahrir olunup müteveffanın diğer kaza dâhilinde dahi terekesi bulunduğu surette o makule terekesi dahi terekenin bulunduğu kazanın mahkeme-i şer'iyesinden tahrir olunduktan sonra müteveffanın verese-i sigarı hangi sakin iseler evliya ve

evsyanın veyahut bunların vekil-i şer'ilerinin talepleri üzerine mahkemeyn beyinde icabeden muhabere ve muamele-i lâzime icra olunduktan sonra sigarın hisse-i irsiyeleri defter-i kassam ile beraber sakın oldukları kaza eytam sandığına teslim ve muamele-i irbahiye ve sairesi ifa kılınmak üzere o kazanın mahkeme-i şer'iyesinden irsal olunacak ve verese-i kibar dahi hisse-i irsiyelerini sakın oldukları kaza eytam sandığından ahzini talep ve ispat ve veraset ettiklerinde kezalik mahkemeyn beyinde icabeden muhabere ve muamele-i lâzime ifa kılındıktan sonra hisse-i kibar dahi defter-i kassam ile beraber sakın oldukları kaza eytam sandıklarına badelvazı on ikinci madde ahkâmına tevfikân muamele-i teslimiyesi ifa kılınmak üzere o kazanın mahkeme-i şer'iyesine irsal olunacak ve Dersaadet ile taşra beyinde dahi bu veçhile muamele ifa kılınacaktır.

Madde 66 – Dâyin talebi üzerine müteveffanın terekesine kısmen veya kâmilen haciz vaz'ından mahakim-i nizamiye memurdur. Terekeden alacak iddiasında bulunanların tahrir-i terekeden mahkemeye müracaatla hakkını dâva ve usul-i şer'iyesine tevfikân ispat-ı müddeaya eylemesi lâzımdır. Bu makule terekâta ve eytamın kezalik leh ve aleyhine mütaallik olarak ikame olup fasl-ı rüyeti mahakim-i şer'iyeye ait olan kâffe-i daav-i müddeaaaleyhin mercii olan mahkeme-i şer'iyeye huzurunda fasl-ı rüyet edilecektir. Bu gibi hususatta müddeaaaleyh olanlar hükkâmüşşeri tarafından vukubulan celb ve davete icabet etmedikleri ve vekil dahi göndermedikleri halde Mecellenin hükmü gıyab-ı faslına tatbikân ifa-yı muamele olunacak ve her halde huzuru lâzım olanlar davete icabet etmedikleri surette mahakim-i şer'iyeye tarafından verilecek müzekkere üzerine mensup olduğu zâbıtâ marifetiyle icabete mecbur edilecek ve harç ve ilâm ve ihzariye ve rüsum-ı tahsiliye ve masarif-i saire hin-i tahsilde medyundan alınacaktır. Deyn-i miri hakkında sâdır olan ilâmat ile medyunun vefâtından evvel hakkında mahakim-i nizamiyeden verilip kesb-i katiyet eden ilâmat hakkında ve iflâs dâvalarında 1 zilkade 1318 ve 17 mayıs 1316 tarihli tezkere-i sâmiye ile tebliğ buyurulan irade-i seniye hükm-i celiline tevfikân muamele olunacaktır.

Madde 67 – Tereke tahririne mezun olan mahakim-i şer’iyede bulundurulacak bircümle defatir ve sicilât ve zabıt cerideleri ve sair evrakı lâzime şunun bunun yedinde bırakılmayıp her akşam mahfuz sandıklar ile harikten emin bir mahalle nakil ve hıfzedilecektir.

YEDİNCİ FASIL

Tahrir-i tereke memurlariyle vazifelerinin beyanına dairdir

Madde 68 – Dersaadet’te kısmet mahkemesinde kefalet-i müteselsile ferman-ı âlisi mucibince beynlerinde kefalet-i müteselsileye merbut bir başkâtip ve evvel ve sani namlariyle iki mümeyyiz ve lüzumu miktar kâtip ve mukayyit ve keزالik kefalet-i müteselsileye merbut lüzumu miktar muhızır ve münadi ile muamelâtı sairesi için kassam nezdinde icabı kadar kâtip ve mukayyit ve muhızırla münadi ve taşra mahkemelerinde dahi keزالik kefalet-i müteselsileye merbut lüzumu miktar ketebe ve muhızır ve münadi bulunacak ve takrir-i terekeye mezun olan nevahi nüvvabı da kefalet-i müteselsile tahtında olacaktır. Evkaf ve Maliye beytülmal kassamlıklarında birer muavin ve birer başkâtip bulunur tereke tahririne memur olan olan ketebe ve saire terekâtın usul-i tahririyesinde işbu Nizamname ahkâmına tebaiyet edeceklerdir. Kefalet-i müteselsileye merbut olanların kefalet senetleri gerek Dersaadet ve gerek taşra mahakim-i şer’iyesinde Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam irsal olunacak ve kefalet-i müteselsileye merbut olmyanlar terekeye katiyen vaz’iyed etmiyeceklerdir ve ledeliktiza Mecalis-i Eytamdan verilecek karar üzerine hariçten kefil ahziyle mahakim-i mezkûrede kâtip ve saire istihdamı caiz olabilecektir.

Madde 69 – Madde-i sabıkada beyan olunan ketebe ve memurin ve saire memur oldukları terekelerde bizzat bulunarak mevad-ı sabıka ahkâmına tevfikan muamelât-ı tahririyeyi ikmal ettikten nihayet bir hafta mürurunda terekâtın kassam defterleriyle vesaik-ı şer’iyelerinin müsveddatını tanzim ve mümeyyizlerden birinin tahsisinden

geçirilip zabıt ceridesine muvafakat-ı tahrir ve imza olunduktan sonra başkâtiplere tevdi ve başkâtipler dahi tashih ve imza ile hükkâmüşşeri ve kassamlara ita ederler onlar tarafından dahi görülüp yazıla işaret-i keşide edildikten ve müsveddeyi tanzim eden kâtime tekrar verilip tebyiz olunduktan sonra yine mümeyyizlerden biri ve başkâtip tarafından görülüp badelimza hükâm ve kassamlar tarafından kayıt ve mukabele olunmak üzere mukayyide havale olunur. Mukayyit dahi harfiyen sicile kayıt ve mukabele edip sicile kayıt ve mukabele olunmuştur ibaresini tahrir ve sicil ve sahife numaralarını vaz ve mukayyitliğe mahsus olan mühür ile tahtim ettikten sonra kassamlara ve hükkâma vererek onlar tarafından imza ve tahtim edilir.

Madde 70 – Başkâtipleriyle mümeyyizleri olmyan mahakim-i şer'iyeye ketebesinin tahrir ettikleri terekâtın kassam defteriyle sair vesaik-i şer'iyeleri müsveddatı nüvva tarafından görülüp tahsis ve yazıla işaret-i keşide edildikten sonra madde-i sabıka mucibince ikmal-i muamele olunacaktır.

Madde 71 – İki kayıt arasında iki parmaktan ziyade veya noksan boş mahal bırakılmak caiz olmadığı gibi satırlar aralarına veya kenara ilâve ve tahşiyeye edilmek veya satırlarda hak ve silinti olmak külliyyen memnudur. Ancak esna-yı kayıta bir gûna sehiv vâkı olursa fazla olan kelimelerin balâsına ince bir çizgi çekilerek bunun keyfiyeti ve noksan olan kelimeler dahi o kaydın başına yazılıp zir-i hükkâm tarafından tahtim ve tasdik ve tutulacak sicilâta sahife numarası vaz'ıyla kaç sahifeden ibaret olduğu ilk sahifesi zahrına tahrir ve her varak ile yazılan mahal Dersaadet'te Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyeden ve taşrada hükkâmüşşeri tarafından tahtim ve tasdik edilecektir.

Madde 72 – Mahakim-i şer'iyeye başkâtipleri mesalih-i vâkıanın mihver-i lâykında ve usulü dairesinde cereyanına ve maiyetinde bulunan mümeyyizan ve sair ketebenin vakit ve zamaniyle işleri başında bulunup vazifelerini kemayenbağı ifa etmelerine ihtimam ve dikkat ve maiyetinden bir yolsuz muamele gördüğü halde mütecasirlerini tevbih ve

ledelicap o mahkemenin hâkimine ve lüzum görülürse Meclis-i İdare-i Emval-i Eytama beyan-ı hal edecektir.

Madde 73 – Mahakim-i şer'îye muhızları üçüncü madde mucibince taht-ı tahtime alınacak olan tereke mahallinde mahkeme-i şer'îye memurları hazır oldukları halde beher gün fûruht olunan tereke esmanını ve dokuz ve onuncu maddeler mucibince verese ve dâyinlere, alacak ve hisselerine mukabil satılan eşyanın esmanı hakkında alınacak senetleri kabız ve Dersaadet'te Eytam Müdüriyetinde bulunan sandık eminine ve taşrada eytam sandıklarına teslim ve alınacak makbuz ilmühaberlerini onuncu madde mucibince hâkime irae ve icmalât-ı terekât defferine kaydettirdikten sonra hıfzedilecektir.

Madde 74 – Mahakim-i şer'îye münadileri mahkemeden tanzim kılınacağı on birinci maddede beyan olunan müzayede kaimelerini yedlerine bilahiz müzayede olunacak emval-i gayrimenkuleyi icabeden mahallerde nida ve müzayede ederek işıra ve teferruğuna tâlip olanlardan madde-i mezkûre mucibince pey akçalarını Dersaadet'te sandık eminine ve taşrada eytam müdürlerine teslim ve makbuz ilmühaberlerini ahz ile akça sahibine ita ve müzayedeye devam ile zammedenlerin isim ve şöretini ve mahal-i ikametini müzayede kaimesine işaret ve kendilerine tahtim ve keffiyed edenlerin pey akçalarını sandıktan sahiplerine reddettirecek ve müddet-i müzayede hitam bulup ragabat-ı nâs dahi münkati olduktan sonra müzayedeyi huzur-i hâkimde icra ve karardadesi keşide edildikten sonra satılacak şeyin semen veya bedeli kasa veya eytam sandıklarına eşlim kılınarak on birinci madde mucibince muamele-i muktaziye icra edilecektir. Bu misillü emval-i gayrimenkulenin resmen muamele-i beyi ve ferağı icra olununcuya kadar yüzde beş nispetinde zam vukubulur ise bilkabul tekrar müzayedeye devam olunur.

Madde 75 – Tereke tahririne memur olan ketebe terekeleri müddet-i nizamiyesi zarfında tesviye ve taksim ve icabeden defatir-i kassam ile evrak-ı sairesini tahrir ve taksim etmezler ve bilâ sebep tehir ederler ise başkâtipleri tarafından ve tereke residatını ve emval-i eytam ve nemalariyle ücurat ve sairelerini kabza memur olan mıhızır ve tahsildarlar labzettikleri mebalîğ ve nema ve saireyi evkat-ı muayyenesinde aynen ve tamamen memur-ı mahsusuna teslim etmezler ve vazifelerinde tekâsül ederler ise muhızırbaşılar ile sertahsildarlar tarafından hükkâm ve eytam müdürlerine ifaade olunarak tahakkuk-ı takdirde bi haftadan bir aya kadar ve tekerrür ettiği halde iki aydan ekal olmamak üzere işten el çektirilerek ve bu cezalarla mütenebbih olmadıkları veyahut tardı icabeden başka bir şey tebeyyün ettiği halde Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam vasıtasıyla Makam-ı Meşihattan bilistizan icab-ı icra kılınacaktır.

Madde 76 – İdane faslında muharrer usul ve kavait haricinde her ne suretle olur ise olsun akça alıp verdiği his olunan emval-i eytam memurlarına ve terekenin tahrir ve taksimine ve müzayedesine fesat karıştıranlara muvakkaten işten el çektirilerek ve keyfiyet Makam-ı Meşihate ilâm olunarak haklarında Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamca tetkikatı mükemmele bilicra hareket-i mahsusaları tebeyyün ettiği surette muhalif-i hükmü nizam olarak verilen akça ile fesad-ı vâkıdan dolayı hasil olan noksan kendilerine tazmin ettirmekle beraber haklarında takibat-ı kanuniye icra edilecektir. Taşrada bulunan bu misillü memurlar hakkında dahi mecalis-i idarece tetkikat-ı muktaziye icra olunduktan sonra tebeyyün edecek hale göre tazim ve ikame-i dâva muamelesi ifa olunur.

SEKİZİNCİ FASIL

Dersaadet İdare-i Emval-i Eytam Meclisinin suret-i teşkiliyle vazâifine dairdir

Madde 77 – Dersaadet'te Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam taht-ı nezaret-i fetvâpenahide olarak bir reis ile altı âza-yı dâime ve Eytam Müdürüyle Kassam âza-yı tabiiyesinden olmak üzere âzalık inzıamı ile bir başkâtipten ibarettir.

Madde 78 – Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam maiyetinde umur-ı tahririye ve kaydiyeyi ifa için madde-i sabıkada beyan olunan başkâtip ile bir muavin ve iki müsevvit ve bir mukayyit ve iki mübeyyiz bulunacaktır. Meclis-i mezkûrun nizamname-i mahsusuna tabi olarak taht-ı idaresinde bulunan İlmiye Tekâüt Sandığı Heyeti dahi kemafissabık ifa-yı vazife edeceklerdir.

Madde 79 – Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam Dersaadet ve taşrada tahrir-i terekeye mezun bilcümle mahakim-i şer'iyenin ve eytam müdürleriyle taşra eytam meclislerinin tahrir-i terekât ve idare-i emval-i eytama mütaallik umurlarının ve muamelâtı-ı kaydiye ve hesabiyeleriyle müteferriat-ı sairesinin kavaid-i şer'iyeye ve usul-i mer'iyeye üzere cereyan edip etmediğini ve mucib-i tahrir olan terekât usulüne tevfikân tahrir ve bey' ile esman-ı tahsil ve defâtir-i mahsusasına badelkayıt eytam sandıklarına vazolunup olunmadığını ve kassam defterleriyle vesaik-i şer'iyeye-i sairenin vakit ve zamanı ile tanzim ve lâzımgelen mahallere ita ve teslim kılınıp kılınmadığını ve tereke memurları ile eytam müdür ve meclislerinin ahvalini ve emval-i eytamın yoluyla irbah ve tenmiye olup olmadığını teftiş ve taharri edip yolsuz gördüğü muamelâtı ihtar ve tatkiyat-ı vâkıa neticesinde mucib-i ceza bir hali tebeyyün eden memurlar hakkında yetmiş beşinci madde mucibince muamele icrasını Makam-ı Meşihate beyan edecektir.

Madde 80 – Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam tahririne mübaşeret olunan bil cümle terekât ile bunlardan tesviye ve taksim olunan ve olunamayanlarını ve tesviye

olunamıyan terekâtın esbab-ı tehhürlerini ve tesviye olunan terekâtın kibar hisselerinin ashabına ita ve hises-i sigarın eytam sandıklarında hıfzedilip edilmediğini gösterir surette itihaz olunacak nümunesine tevfikân her altı ayda bir kere birer defter tanzim ve irsalini tahrir-i terekeye memur mahakimden talep edecek ve defatir-i mezkûrenin bittetkik noksan olan cihetleri hakkında mütalâalarını tenmik ve usulüne muvafik gördüğü halde Dersaadet Merkez Eytam Müdiriyetine havele eyliyecektir.

Madde 81 – Meclis-i İdare-i Emval-i Eytam taşra müdiriyetlerinden eytam meclislerinin taht-ı tasdikinde olarak alınacak sal-i muhasebe defterlerini nazar-ı tetkikten geçirecek usulüne muvafik olmyanaların mahalline iade edecek ve usulüne muvafik gördüklerini Dersaadet'te Merkez Eytam Müdiriyetine havale edip oradan fasl-ı mahsusunda muharrer olduğı üzere merkez ve taşraya ait olmak üzere sene gayetinde iki kıta hulâsa-i hesabiye ve beher ay mizan-ı şehrileri talep edecek ve eytam müdiriyetleriyle taşra eytam meclislerinin muamelât-ı hesabiye ve kuyudiye ve sairece yolsuz gördüğü mevaddını ihtar ve ıslah eyleyecek velhasıl işbu Nizamnamenin tamami-i icrasına ve terekât ve emval-i eytamın hüsn-i suretle temşiyet ve idare ve muhafazasına dair lâzımgelen tedabir ve vesaili bittezekkür tahriren Makam-ı Meşihate beyan edecek ve umum emval-i eytama mütaallik mizan-ı şehrilerle zat ve zaman hesabatını tanzim ve kemakân Divan-ı Muhasebata irsal ettirecektir.

Madde 82 – Mevad-ı sabıkada beyan olunan hususat ile hususat-ı saireye dair Meclise havale olunan evrak ve müstediyyat defteri mahsusuna badelkayıt elâkdemü felâkdem kaidesine tevfikân kıraat olunacak âzadan her biri reyini beyan edecek ve karar-ı vâkıf ittifak veya ekseriyeti âra ile hasıl olduğı tasrih edilecek ve böyle ekseriyetle verilen kararın müsveddesi imza olunduktan sonra muhalif reyde bulunan âza reyini beyan ile zirini imza edecektir.

Madde 83 – Meclisin mukarreratı müzekkere suretinde yazıldığı halde Meclisin mühür-i resmisiyle ve tahrir olunacak mezabıt mühür-i zatî ile tahrir edilecek ve devairle vasita-i muhaberati her halde Makam-ı Meşihat olacağından işaret-i aliye ile muharrer olmyan müzekkere ve mezabıtın münderecat-ı mevki-i icraya konulamıyacaktır.

Madde 84 – Mecliste müzakere olup taht-ı karara alınan hususat karar defterine sırasıyle kaydolunarak tarih vaz'ıyle reis ve âza tarafından imza olunacak ve taht-ı imzaya alınmyan karar keenlemyekün hükmünde tutulacaktır.

Madde 85 – Makam-ı Meşihattan Meclise havale olunan bilcümle evrakın nihayet bir hafta zarfında icabat-ı tahriren beyan edilecek ve Meclis-i mezkûr şifâhen müracaatı kabul etmiyeceği gibi tebliğ-i karar dahi şifahi olmayıp tahriri olacak ve Makam-ı Meşihattan havale olunmyan evrak kabul olunmuyacaktır.

Madde 86 – Her ay nihayetinde kasa mevcudunun tadat ve yevmiye defteriyle tatbik etmek üzere âza-yı Meclisten münavebeten biri tâyin edileceği gibi lüzum görüldüğü halde Meclis Riyasetinden intihap olunacak âzadan biri marifetiyle lâaalettâyin bir günde kasa ve defatir bilmuayene netice-i mütebeyyine ba mazbata Makam-ı Meşihate arz olunacaktır.

Madde 87 – Bilumum taşra eytam sandıkları Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamdan verilecek talimat mucibince Maliye müfettişleri ve Maliye müfettişleri bulunmadığı takdirde Adliye müfettişleri marifetiyle teftiş ettirilir. Netice-i teftişat müfettişler canibinden Makam-ı Meşihate iş'ar edilir.

DOKUZUNCU FASIL

Taşra eytam müdür ve meclislerinin suret-i teşkili ve vezaifi beyanımdadır

Madde 88 – Eytamın emval ve emlâkini hıfız ve himaye ile ırbah ve tenmiyesi hususlarına dikkat ve nezaret etmek üzere vilâyet ve liva ve kaza merkezlerinde nüvvab-

1 şer'in riyaseti tahtında olarak birer eytam meclisi teşkil kılınacaktır. Mecalis-i mezkûre belediye âzasından müntehap iki âza-yı daim ve defterdar ve muhasebeci ve malmüdüri ve müftü ve eytam müdürü gibi birer âza-yı tabiiyeden ibarettir. Eytam meclisleri lâakal haftada bir kere ve icabına göre daha ziyade biliçtima umur-ı eytama suret-i fahriyede bakacaklardır. Reis mazereti halinde âzadan birini tevkil edecektir.

Madde 89 – Taşrada eytam müdürleri hükkâmüşşeri hazır olduğu halde mahallî idare meclislerince bilmüzakere intihap ve kefalet-i kaviyeye raptolunarak alınacak kefalet senedi mahakim-i şer'iyeye sicilâta kaydedildikten sonra nüvvap tarafından Makam-ı Meşihate takdim ile Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamda aynen hıfzedilecektir.

Madde 90 – Taşra eytam müdürlerinin beher sene şubat gayetinde eytam meclislerinde muhasebeleri görülerek bir gûna ihtilâsları veya tekâsül veya sui muameleleri tahakkuk etmedikçe veyahut istifaları vukubulmadıkça azil olunmayacaktır.

Madde 91 – Her kazada teşkil olunan eytam sandıkları emval-i Hazine Sandıklarıyla beraber emniyetli mahallerde hıfzolunacak ve üzeri nüvvab-ı şer'i ve eytam müdürleri tarafından müştereken tahtim olunacaktır.

Madde 92 – Eytam meclislerince tutulması lâzımgelen defâtir ve muharrerat ve muamelât-ı kaydiye ve sairenin tesviyesi mahakim-i şer'iyeye ketebesini vezaifinden olduğundan eytam meclislerinin işe baktıkları günlerde ketebe-i mumaileyhim dahi meclislerde bulunarak ifâ-yı vazife eyliyeceklerdir.

Madde 93 – Taşra eytam meclisleri tahrir olunan terekât ve muhalledâtin usul ve nizamı dairesinde tahrir ve beyi olunarak esman-ı tahsil ve defâtir-i mahsusasına kaydedilip eytam sandıklarına vazolunup olunmadığına ve kassam defterleriyle idane ve nafaka hüccetleri vakit ve zamaniyle tanzim olunup olunmadığına nezaret edecekleri gibi tereke memurlarının ahvalini teftiş ve tahrir-i terekâtça yolsuz gördükleri muamelâtı

ihzar ile beraber duçar-ı tehhür olanların icabatını icra ederler terekenin külliyyetine göre nüvvap-ı şer'in müzekkereleri üzerine âzadan birini terekeye nezaret ve muamelâtını tesri için tâyin ve izam ederler. Terekâta mûtaallik hususatta müşkilâta tesadüf olunup muamelece tereddüt vukubulur ise derhal nüvvap-ı şer'i vasıtasıyla Makam-ı Melihatten istizan-ı keyfiyet olunur.

Madde 94 – Taşra eytam meclisleri beher sene hitamında defâtir ve kuyudata müracaatla emval-i eytamdan idane olunan akçalardan hasıl olan nemanın ve müstedinlerden bittahsil eytam sandıklarına iade ve teslim kılınan akçaların miktarını ve eytam ashab-ı akarat ve eshamdan olduğu surette ne kadar ücurat ve faiz istifâ kılındığını ve bunlardan eytamın nafaka-i mukaddere ve hususat-ı saire-i zaruriyesine ne miktar akça harç ve sarfedildiğini ve sandıkların mevcudu neden ibaret idüğünü mükemmelen tetkik ve hesabettirecek nihayet üç ay zarfında nümunesi veçhile iki nüsha olarak sal-i muhasebe defterini tanzim ve zirini eytam müdürleriyle mahakim-i şer'ie başkâtiplerine tahtim ettirdikten sonra meclisçe badettasdik bunlardan birini mahalleri eytam sandıklarına hifz ile diğer nüshasını Makam-ı Meşihate takdim kılınmak üzere nüvvap-ı şer'a ita ederler. İşbu müddet-i muayyene zarfında sal-i muhasebe defterleri tanzim ve isbal edilmediği halde muayyen olan müddet zarfında hesap vermeyen memurlar hakkında icra edilmekte olan mücazat nüvvap ve eytam müdürleri hakkında da icra olunacak ve masarif-i müteferrika ve kırtasiye onuncu fasılda beyan kılındığı veçhile eytam müdürüyle maiyetine tahsis olunan varidattan tesviye edilecektir.

ONUNCU FASIL

Alınacak harçların miktarıyla verilecek mahallerin beyanına dairdir

Madde 95 – Mahakim-i şer'ie tarafından tahrir olunan terekelerden masarif ve düyun ve saire ihraç olunduktan sonra bâkisinden yani beynelverese taksim olunacak akçanın

yekûnundan resm-i kısmet olarak kuruşta bir para ve kaydiye-i defter namıyla bin kuruşta üç kuruş alınacaktır.

Madde 96 – Emval-i eytamdan idane olunan mebalîğ mukabilinde emval-i menkule ve emlâk-i sırfê rehnedildiği surette binde bir kuruş ve gedikât ve tevsi-i intikali icra olunmuş müsakkafat ve taşradaki arazi-i emiriye ve tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkufe istiğlâl edildiği takdirde binde beş kuruş ve kırk dördüncü madde mucibince yalnız küfelâ ile idane olduğu takdirde binde on kuruş harç alınacak ve tecdid-i idanatta aslına tebaan aynı harç istifa edilecektir. İdane hüccetlerinin kayıtları için de binde bir kuruş kaydiye alınacak ve terkin-i kaydında harç alınmayacaktır. Emlâk-i sırfê ve gedikât ve tevsi-i intikali icra olunmuş müsakkafat ve arazi-i emiriye terhin veya vefaen ferağ olundukta Defter-i Hakanice merhunat mütaaddit olsa bile terhin ve ferağ ve fekkinde ancak kırk para kâtibiye alınacak ve daire-i belediyece terhin ve istiğlalde ve gerek fek-i rehin ve istiğlalde yalnız birer kuruş ilmühaber harcı alınacaktır.

Madde 97 – Üç senede bir kere ve hasbelicap daha evvel bir müddette emval-i eytamın muhasebesi rüyet olundukta tahsil olunan varidatın yekûnundan yetim ve emval-i yetim hakkında sarf edilen mebalîğ ihraç olunduktan sonra fazla kalır ise işbu fazla-i varidattan kuruşta bir para harç-ı muhasebe alınacak fazla kalmaz ise harç alınmayacaktır. Bu suretle bilâ harç rüyet edilecek olan muhasebattan ketebe-i şer'îye için ücret-i kalemiye olarak elli bin kuruşa kadar on kuruş alınacak ve elli binden yüz elli bine kadar her on binde iki kuruş zammedilecek ve bu ücretin miktarı nihayet yüz elli kuruşu tecavüz etmeyecektir.

Madde 98 – Tahsildar ve tahsildar olmyan mahallerde eytam müdürleri marifetiyle tahsil kılınan ribih ve akarat ücretlerinden ve müstakrazat-ı Hazine nemalarından yüzde beş kuruş alınacaktır.

Madde 99 – Mevad-ı sabıkada muharrer olan harçlardan resm-i kısmetin sülüsü Dersaadet'te kemafissabık ketebe ve sülüsünü bu ferman-ı âli memur ve gayr-i muvazzaf hükkâma ve harç-ı muhasebe ile harç-ı idanenin sülüsü Dersaadet'te zıkr-i mesbuk hükkâma ve bir sülüsü Eytam Müdüriyeti Heyetine ve sülüsü bâkisi ikili birli hesabiyle tereke kâtibiyle muhızrlara verilecek ve taşrada harç-ı muhasebe ve marc-ı idanenin sülüsü eytam müdürleri ve maiyetine ve sülüsünü malsandığına teslim olup resm-i kısmet ve saire vesaik-i şer'îye harçları ile birleştirilerek her ay başında evvel beevvel ketebe ve hademe-i şer'îye aidatı ifraz ile ashabına teslim olunacaktır. Tellâliyenin Dersaadet'te yirmi sehinden altı sehmi tallâllara ve altı sehmi tereke kâtibine ve iki sehmi muhızrlara ve altı sehmi Eytam Müdüriyeti Heyetine ait olacak ve taşrada tellâliyenin yirmi sehminde on iki sehmi eytam müdürü ve maiyetine ve beşi tellâla ve üçü kâtip ve muhızra ita olunacak ve kaydiyenin nisfi mukayyitlere ve nisf-i diğeri Dersaadet ve taşrada eytam müdürü heyetlerine verilecektir.

Madde 100 – Ribih ve akarat ücretlerinden ve müstakrazat-ı Hazine nemalarından alınacağı doksan sekizinci maddede beyan olunan mebalîğ kâmilen Dersaadet'te Eytam Müdürü Heyetine ve taşrada eytam müdürüyle maiyetlerine ait olacaktır.

Madde 101 – Doksan sekiz ve doksan dokuzuncu maddelerde eytam müdürü heyetlerine aidiyeti beyan olunan mebalîğden Dersaadet'e ait kısmı karşılık itihaz olarak Dersaadet Eytam Müdürüyle maiyetinde bulunan memurin ve ketebe ve saireye Meclis-i İdare-i Emval-i Eytamca miktarı kararlaştırılacak maaşatın tahsisi Makam-ı Meşihate müfevvazdır. Mebalîğ-i mezkûreden taşra eytam müdüriyetlerine ait kısmının eytam müdürleriyle maiyetinde kâtip ve saire istihdamına lüzum görüldüğü halde onlar beyninde suret-i taksimi de taşra eytam meclislerinde kararlaştırılacaktır. Maiyetlerinde kâtip ve saire istihdamına lüzum görülmiyen mahallerdeki aidatı kâmilen eytam müdürleri alacaktır.

Madde 102 – Terekeden istifasma hükmolunan mebalîğ için mahkûmünbihin miktar ve kıymetine nazaran dâyinden kuruşta bir para ve bi veçh-i şer'i ve bilâ beyyine murazadan men'i havi olan senedat-ı şer'iyeye için maktuan elli kuruş harç istifa olunacaktır. Müsalâha-i şer'iyeyi havi olan senedat için eğer bedel-i sulh terekeye ait ise kezalik maktuan elli kuruş ve harice ait olduğu surette bedel-i sulh ne miktar ise kuruşta bir para harç alınacaktır.

Madde 103 – İspat-ı veraset ilâm ve hüccetleri için hisse-i irsiyenin miktar ve kemiyetine nazaran kuruşta yarım para harç istifa olunur.

Madde 104 – Eytamın uhdesinde bulunan emlak ve müsakkafatın âhara beyi ve ferağ için taşra mahakim-i şer'iyesiyle münhasıran kısmet mahkemesinden verilecek izin hüccetlerinden eytam hisselerinin miktar-ı kıymetine nazaran bin kuruşta be kuruş harç alınacaktır.

Madde 105 – Terekâta mütaallik her nevi ilâm ve hüccet ve defter-i kassam velhasıl bilcümle senedatı şer'iyenin mahreç ve nüsha-i seniyeleleri için harç-ı nispî alınmayıp maktuan elli kuruş harç alınacaktır.

Madde 106 – Eytam için vasi ve takdir-i nafaka ve iğdiye ve emsali vesaik-i şer'iyeden kat'an harç alınmayıp fakat tahammülüne göre maktuan beş kuruş mukayyide ait olmak üzere on beş kuruştan nihayet yirmi beş kuruşa kadar kâtip ve mukayyit için kalemiye ve kaydiye ahz olunacaktır.

Madde 107 – Tahrir-i tereke için harç-ı husus namiyle hiç bir akça alınmayıp ancak mahallerinde istima ve fasıl-ı daavi ve nasb-ı vekil ve idane ve istidane ve ibra ve müsâlâha ve tahfil zımında gönderilen ketebe ve ümena için işbu mahaller dâhil-i şehirde ise elli kuruş ve hariç-i şehirde ise bu'du mesafeye göre yüzden yüz elli kuruşa kadar harç-ı husus alınacaktır.

Madde 108 – Terekât hususundan dolayı tezkiye için mahallerine memur gönderildiği halde memur-ı mezkûr ile maiyetinde bulunan ümena-i şer'i için işbu mahaller şehir dâhilinde ise yirmi beş haricinde ise yüz kuruş harç-ı tezkiye alınıp asla ziyade bir şey alınmayacaktır.

Madde 109 – Mahakim-i şer'iyede istima olunan şuhudun tezkiyesi mahakim-i mezkûrede icra olunup da mahalline liecliltezkiye memur irsaline hacet messetmez ise harç-ı tezkiye namıyla erbab-ı mesalih tarafından bir şey ahiz ve mütalebe olunmayacaktır.

Madde 110 – Mevad-ı sabıkada beyan olunan hususat-ı mütenevvia zımında memur gönderilecek mahal hayvan ve kayığa hacet mes etmek derecelerde biad olur ve bir günde gidilip gelinmiyecek bir gece veya iki gece ve daha ziyade kalınmak lâzımgelir ise gönderilen memurun harç-ı husustan maada hayvan ve kayak kirası ashab-ı mesalih tarafından tesviye olunacaktır.

Madde 111 – Mevad-ı sabıkada beyan olunan hususat zımında gönderilen kâtip harç-ı husus ve harç-ı tezkiye namıyla alacağı harcın miktar ve kemiyetini zâbıtı tarafına ifade ve istizan edip ruhsat almadıkça hod behod ahzedilmeyecektir.

Madde 112 – Mahakim-i şer'iyeden verilecek defter-i kassam ve her nevi vesaik-i şer'iyeye bittanzim ashabı yedine verilmedikçe hiçbir suretle harç alınmayacak ve nizamem ikmal-i muamelede alınacak harçlar için de kükkâmın muvazzaf olmadığı mahallerde harç memurları ve muvazzaf oldukları mahâlde sandık ümerası taraflarından makbuz ilmühaberleri ita edilecektir.

Madde 113 – Silk-i askerîde ve silâh altında bulunanlardan mülâzım-ı saninin madunu olarak vefat edenlerin muhallefatından harç-ı kısmet ve bu misillü muhallefat için vereseye veya vekillerine ita olunacak ilâmlardan dahi harç alınmayıp bunlar pul

rûsumundan dahi muaf tutulacaktır. Harp üzerinde vefat eden neferat ile büyük ve küçük bilumum zâbitan terekeleri hakkında da olveçhile muamele olunacaktır.

Madde 114 – Mahakim-i şer'îye idaresinde bulunan nukut-ı mevkufenin emval-i eytamdand farkı olmadığından nukut-ı mezkûre eytam müdiriyyetine devir ve teslim ve kâffe-i muamelâtı işbu Nizamname ahkâmına tevfikân icra olunacaktır.

Madde 115 – Bircümle Memalik-i Mahrusa-i Şahane mahakim-i şer'îyesince işbu Nizamname ahkâmı tamamen mer'iyülicra tutulup hilâfına hareket eden memurin ve ketebe usulüne tevfikân taht-ı muhakemeye alınacaktır.

Madde 116 – Evkaf ve Maliye Beytülmal Kassamlıklarında beytûlmala ait olan ve işbu Nizamnameye muhalif olmyan mevad-ı mahsusa ve kefalet-i müteselsile hakkındaki ferman-ı âli ahkâmı kemakân cari olup terekât ve eytama mütaallik bircümle evamir ve nizamat ve talimat ahkâmı işbu Nizamnamenin tarih-i neşrinden itibaren mefsuhtur.

Madde 117 – Makam-ı Meşihat-i İslâmiye işbu Nizamname ahkâmının icrasına memurdur.

4.32. 4 Rebiyülevvel 1324 Tarihli Emval-i Eytam Nizamnamesinin 99uncu Maddesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye²⁰⁴

29 şevval 1325, 22 teşrinisani 1323

Emval-i eytamdan emval-i menkule ve gayrimenkule terhin veya vefaen ferağ ederek istidane edenlerin hitam-ı vâdede kendileri veya kefilleri tedive-i devin etmedikleri halde elli birinci maddeye tevfikân bilmüzayede beyi ve ferağ olunacak rehinlerinin tellâliyesi terekât tellâliyesi gibi yirmi sehime bittaksim Dersaadet'te altı sehimi bu işte hizmet-i mesbuk olan Emval-i Eytam İdaresi Heyetine ve on dört sehimi münadilere ve taşrada tellâliyenin keza yirmi sehime taksimiyle on iki sehimi Eytam Müdürü ve maiyetine ve sekiz sehimi tellâla ait olacaktır.

---

²⁰⁴ Düstur, Tertib I, Cild VIII, ss. 797-798

4.33. Kavâ'im-i Nakdiyye ile Olan Müdânîyâta Dâir Fî 2 Ramâzan Sene 97 Târîhinde Neşr ve İ'lân Olunan Karârnameден Emvâl-i Eytâmın İstisnâsı Hakkında Mâdde-i Mahsûsadır²⁰⁵

Eytâm sandıklarından kâ'ime olarak idâne idilen mebâliğ ve kâ'ime ile bey' olunub müşteri zimmetinde kalan semen-i bey'in hin-i idâne ve amd-ı bey'de kâ'ime ile altun ve gümüş sikke râici her ne ise o hesâb-ı elde istifâsı mukarrerdir.

İrâde-i seniyye târihi fi 13 rebî'u'l-evvel sene 98

---

²⁰⁵ Düstur, Tertib I, Zeyl I, ss. 1

4.34. (Girid'e Mute'allik Nizâmât) Bî-kudret Medyûnların Bin Sekiz Yüz Altmış Altı Sene-i Milâdîyyesinden Mukaddem Eytâm Sandıklarına Olan Duyûnât-ı Atıklarına Dâ'irdir²⁰⁶

Yirmi Dördüncü Mâdde – Bî-kudret medyûnların sekiz yüz altmış altı sene-i milâdîyyesi ihtilâlinde mukaddem eytâm sandıklarına olan bi'l-cümle duyûnât-ı atıkları bin sekiz yüz altmış altı senesi şehr-i mayıs ibtidâsından tamâmî-i tesviyesine kadar fi 11 receb sene 93 ve fi temmuz sene 1876 târîhli emirnâme-i sâmi ahkâmına tevfiken murâbaha üzerine murâbaha yürütülmeksizin yüzde dokuz nemâ ile hesâb idilecek ve bin sekiz yüz altmış sene-i milâdîyyesi ihtilâlinin mümted olduğu üç sene müddet fâ'izi dahî tenzîl olunacaktır

Yirmi Beşinci Mâdde – Târîh-i mezbûrdan mukaddem mün'akid olub da muahharen senedâtı tecdîd edilmiş olan eytâm sandıkları matlûbatının kâffesi dahî sınıf-ı mezbûr sırasına konulacak ve bir de müteveffa-i bî-kudret medyunlar veresesinin der-uhde itdikleri veyahûd bi'l-icbâr kefillerinin itilâlden sonra der-uhde idüb de el-ân dahî medyûn oldukları hâlde asıl medyûnlardan bir kısmını veya küllisini istifâ itmedikleri matlûbât dahî kezalik sınıf-ı mezkûra dâhil olacaktır ve kefiller der-uhde itdikleri duyûnât için kâmilten istifâsı matlûb itdikden sonra fâ'izlerin taklîlinden dolâyı hâsıl olacak fazla asıl medyûnlara â'id bulunacaktır

Yirmi Altıncı Mâdde – Öyle eski medyûnlar eytâm sandıklarına temînât-ı kâfiyye virebilecekleri hâlde eytâm sandıklarınca yeni medyûn sıfatıyla kabûl olunacak ve bir sene zarfında te'diye-i deyne muktedir olmayanlara hâsılât ve emvâl ve emlâklarına göre beş seneye kadar imtidâd idebilecek daha yük bir va'de virilece ve fâ'izin fâ'izi hakkında bundan böyle karârlaşdırılacak usûl ve kâ'ideye tevfiken tesviyesine devâm olunacak ve bu gibi duyûnâtdan her birisi mî'âdi hitâmında dahî kâmilten te'diye

²⁰⁶ Düstur, Tertib I, Zeyl III, ss. 187-189

olunabilecek bir sûretle fâ'iz-i senevîsini ve re'sü'l-mâldan bir mikdârının vaktiyle istihsâline sa'y idilecektir

Yirmi Yedinci Mâdde – İhtilâlin mümted olduğu üç sene müddet-i fâ'izinin murâbaha üzerine murabahanın tenzîlinden ve fâ'izin yüzde dokuz taklilinden sonra bile eski bî-kudret medyûnlardan eytâm sandıklarına olan deynlerini te'mîn idemiyen menâfi' sandıklarında deynleri nisbetinde istikrâz idemeyen medyûnlara gelince bu misillü fukarâ olan medyûnlara emvâl ve emlâklarından nizâmın müsâ'id olduğu mikdârın kendilerine terkiyle kûsûrî kâffe-i duyûnlarının tesviyesiçün satılacaktır

Yirmi Sekizinci Mâdde – Eski medyûnlardan hangi târihten olur ise olsun deynlerini kâmilen tesviye itmiş olanlar medyûnlar sırasına konulmayacaktır

Yirmi Dokuzuncu Mâdde – Deynlerinin bir kısmını henüz tesviye ve ifâ itmemiş olan bî-kudret medyûnlar fâ'izlerinin taklilinden sonra asıl deynlerinden ziyâde akçe virmiş oldukları tebeyyün eyler ise senedlerini ibrâz olunmuş olduğu hâlde mutâlebe itmekden başka bir şey aramağa salâhiyetleri olmayub senedât-ı mezbûre ol vecihle kendülerine red ve i'âde olunacaktır

Otuzuncu Mâdde – Eytâm sandıklarında idâre olunmakta bulunmuş olan emvâllerini istirdâd itmiş olanlar fâ'izlerin taklilinden dolayı zuhûr idecek hasâr ve zarar için hasârât-ı melhûzeyeye karşuluk olmak üzere tevkîf idilen mikdârdan veyahûd kendi emvâl-i nakdiyyelerinden eytâm sandıklarında kalmış olan lâzime-i tekmilinden akçe i'tâsına mecbûr olmayacaklardır

Otuz Birinci Mâdde – Bî-kudret medyûnların duyûnât-ı atıkları fâ'izlerinin taklilinden dolayı otuz zuhûr idecek hasârât eytâm sandıklarının mevkûfâtı ile fazlalarından kapadılacak ve bunların adem-i kifâyeti takdîrinde hasârâtın kapadılması için lâzım

gelen mîkdâr târîh-i mezkûrdan berü eytâm sandıklarında mevcûd olan emvâl-i nakdiyyeden bi'l-nisbe tesviye olunacaktır

Otuz İkinci Mâdde – Taht-1 vesâyette bulunan tâkımdan olmayarak hâricden vaz' olunmuş olan akçe sâhibleri âdî dâyinler add olunacak ya'ni bunlardan ba'zısı kendi matlûbât vâkı'ası senedâtını eytâm sandıklarına virüb medyûnlar dahî dâyinlerin emânet akçesi makâmında add olunan matlûbât-1 mezkûrelerini sandık nâmına olarak ilzâm eylemiş olduklarından bu misillü medyûnlardan zuhûr idecek hasârât-1 mücerred ol akçe ashâbına â'id olacaktır

Otuz Üçüncü Mâdde – Diyâr-1 âherde bulunan eski medyûnların hükûmet tarafından idâre oluna gelen emlâkları hâsılâtı hakkâniyet üzere deynlerine virilecek ve bu duyûnât hâzır ve mevcûd olan medyûnların duyûnâtı hakkında itihâz olunan kâ'ideye tevfi ken taht-1 intizama alınacaktır

Otuz Dördüncü Mâdde – Medyûnlar emvâl-i emlâklarından ifâ-yı deyne muktedir bulunmadıkca fi 14 ramazân sene-i 92 târîhli emirnâme hükmüne tevfi ken kefilleri mutâlebe olunmayacaktır

Otuz Beşinci Mâdde – Bî-kudret medyûnların duyûnât-1 atıklararı hakkında mehâkim ve mecâlisden virilüb ahkâmı henüz mevki'-i icraya konulmamış olan i'âmâtın fâ'iz mâddesine dâ'ir olan cihetleri ke-en-lem-yekün nazarıyla bakılacak ve fakat virilmiş olan harç-1 dea'vî medyûn olanlara râci' olacaktır

Otuz Altıncı Mâdde – Eytâm sandıklarından ale'l-umûm kâffe-i matlûbât için sene-i kamerîyye isti'mâl olunmayub yalnız sene-i şemsîyye kullanılacaktır

Otuz Yedinci Mâdde - Eytâm sandıklarını idâre idenler sandık matlûbâtını icâb iden mecâlis-i idârede taht-1 intizama almaları husûsuna derhâl teşebbüs itmeğe mecburdurlar

4.35. (Girid'e Mute'allik Nizâmât) Mevâd-ı Mahsûsa²⁰⁷

Evvelen eytâm sandıklarının bin sekiz yüz altmış altı sene-i milâdîyyesi ihtilâlden sonraki yeni medyûnlar için dahî bin sekiz yüz yetmiş dokuz sene-i milâdîyyesi kânûn-i sânisinin ibtidâsına kadar fâ'iz üzerine fâ'iz mu'âmesi yürüdülmeyecek ve islâm eytâm sandıkları matlûbâtının dahî bin iki yüz doksan üç senesi muharreminin ibtidâsından be hıristiyan eytâm sandıkları matlûbâtının dahî bin sekiz yüz yetmiş altı senesi şehr-i kânûn-i sâni ibtidâsından itibaren yüzde dokuz fâ'iz ile hesâb olunması hakkında olan fi 4 şa'bân sene 93 ve fi 13 ağustos sene 92 târîhli emirnâme-i sâmi mündericâtı mevki'-i icraya konulacaktır

Sânîyen Kandiye şehr-i Prepetro ahâlisinden eytâm sandıklarına medyûn olup itihâz olunan tedbîr ve kâ'ide-i umûmîyyeye muhâlif olarak bin sekiz yüz altmış altı ihtilâlinin mümted olduğu müddetde yüzde on beş gurûş fâ'iz virmeğe devâm itmiş olanların bilâ-istisnâ kâffesi köylü medyûnlar için olduğu gibi yüzde on iki fâ'iz ile hesâb olunacaktır

Sâlisen bir senede duyûnât-ı atıka ve cedîde dâhil olduğu sûrette duyûnât-ı atıka mecâlis-i idâre ve duyûnât-ı cedîde dahî mehâkim-i nizâmîyye ma'rifetiyle fasl ve hükm olunacaktır medyûnların bî-kudret veya zî-kudret olduklarının temyizi sırada bi'l-cümle duyûnât atıka ve cedîdeleri nazar-ı mutâle'aya alınacaktır

İrade-i seniyye târîhi fi 27 muharrem sene 299 ve fi 7 kânûn-i evvel sene 297

²⁰⁷ Düstur, Tertib I, Zeyl I, ss. 189-190

4.36. Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnâmesinin Üçüncü Mâddesi Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Ta'dilen Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyye²⁰⁸

Mecâlis re'îsleri ve a'zâsı ile biri evvel ve diğeri sâni iki a'zâ mülâzımı ve evkâf muhâsebecileri ile müdürleri meclis-i umûmînin zamân-ı ictimâ'ında a'zâ-yı müslimenin ittifâk veyahûd ekseriyet-i ârâsıyla intihâb olunacaklardır ve şu kadar ki re'îslerin ve evkâf muhasebecilerinin ve eytâm müdürlerinin me'mûrini makâm-ı vilâyetden tasdîk buyurılacaktır

Îrâde-i seniyye târîhi fi 13 rebî'u'l-âhir sene 1300 ve fi 9 şubat sene 298

---

²⁰⁸ Düstur, Tertib I, Zeyl III, ss. 190

4.37. Girid Eytâm ve Evkâf Nizâmnâmesine Zeyl Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Nizâmiyye²⁰⁹

Eytâm ve evkâf me'mûrları ma'âşâtının ta'yîn makâdîri ve sâl-ı muhâsebesi bûdcesinden tanzimi hakkında Girid eytâm ve evkâf nizâmnâmesinin yetmişinci ve yetmiş birinci ve seksen dördüncü mâddelerinde evkâf ve eytâm mecâlisi hey'et-i umûmîyyesine â'id olan vezâ'if ba'de-mâ meclis-i umûmî-i vilâyet islâm a'zâsından hey'et-i husûsîyyesi tarafından ifâ olunacaktır

Fî gurre-i zîl-hicce sene 301 ve fî 10 eylül sene 300

---

²⁰⁹ Düstur, Tertib I, Zeyl IV, ss. 297

4.38. Üç Sene Geçmedikce Ta'dili Câ'iz Olmamak Şartıyla Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnâmesinin On Üçüncü Mâdde-i Mu'tedilesinin Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Bi't-ta'dil Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyyedir²¹⁰

Mecâlis re'îsleriyle a'zâ-yı muvazzafâ ve fahriyyenin evkâf muhâsebecileri ile eytâm müdürlerinin birer mülâzımı olmak üzere her livanın meclis- umûmî-i islâm a'zâları ile o livanın hâvî olduğu kazâ ve şehir muhtârları tarafından intihâb ve ta'yîn olunacak ikişer vekillerin ittîfâk veyahûd ekser ile her iki senede bir kere mahkeme-i şer'iyede huzûr-ı hâkimde intihâbları icrâ kılınacaktır şu kadar ki re'îsler ile muhâsebeci ve eytâm müdürlerinin me'mûriyetleri makâm-ı vilâyetden tasdîk kılınacaktır

Mâdde-i Mezkûra Zeyl

Re'îs veyahûd a'zâ veya muhâsebeci ve eytâm müdürünün ma'zereti hâlinde mülâzımı ifâ-yı mülâzemet idecektir ve asıllarından birinin vefât veyahûd azl ve isti'fâ vukû'bulur ise ikmâl-i müddet için mülâzım-ı asilin yerine geçecek ve çünkü mülâzımlık münhal kalacağından ale'l-usûl bir mülâzım yeniden intihâb olunacaktır

---

²¹⁰ Düstur, Tertib I, Zeyl IV, ss. 297-298

SONUÇ

Çalışma boyunca modern-sosyal devlet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşmesi temel düşüncemiz olmuştur. Birinci bölümde bahsedildiği üzere daha öncesinde devlet tarafından gerçekleştirilmeyen fakat günümüzde devletin sorumluluk alanına giren pek çok kamusal hizmet (eğitim, sağlık, yetimlerin himayesi vb.) Osmanlı İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilmeye başlamıştır. Devletin üzerine aldığı yeni sorumluluklar maliyeye de ekstra bir yük bindirmiştir. Bu yükü telafi etmeye çalışan devlet, tebaasının üzerinde çok daha sıkı bir kontrol mekanizması kurmuş ve halkın üretken kapasitesini ortaya çıkarmaya yönelik projeler gerçekleştirmiştir.

Çalışmada Emval-i Eytam Nezareti'nin kurulması ve eytam sandıklarının devlet kontrolüne alınması modern-sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Dönemin tarihçilerinden vakanüvis Ahmed Lütfi Efendi de devletin yetim mallarına müdahale etmesini “*vezaif-i meşru'adan*” yani şeriatın yapılmasını uygun gördüğü bir vazife olarak görmektedir.

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında İstanbul'da 53, taşrada ise 100 milyon kuruştan fazla eytam parası olduğunu görmüştük. Böylesine büyük meblağların devlet kontrolü dışında var olması, elbette ki modern devlet anlayışıyla çelişmektedir. Dolayısıyla önce İstanbul'da, bundan kısa süre sonra da taşrada eytam idareleri ve sandıkları kurularak yetim malları tamamen devlet kontrolü altına alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde yetim mallarının korunmasıyla ilgili transkripsiyonunu yaptığımız otuz sekiz adet nizamname devletin, bu konuya ne kadar önem atfettiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA., A.AMD. 34/55, (Tarih Yok)

BOA., A.AMD. 41/18, 8 Safer 1269 (21 Kasım 1852)

BOA., A.AMD. 42/53, 25 Cemaziyülevvel 1269 (6 Mart 1853)

BOA., A.DVN. 75/93, 18 Cemaziyülevvel 1268 (10 Mart 1852)

BOA., A.DVN. 82/96, 13 Safer 1269 (26 Kasım 1852)

BOA., A.MKT. 134/54-4, 13 Receb 1264 (15 Haziran 1848)

BOA., A.MKT. 180/98, 17 Rebiyülahir 1265 (7 Mart 1849)

BOA., A.MKT.DV. 40/32-2, 19 Şevval 1267 (17 Ağustos 1851)

BOA., A.MKT.DV. 43/56, 19. Zilkade 1267 (15 Ekim 1851)

BOA., A.MKT.MHM. 23/72-1, (Tarih Yok)

BOA., A.MKT.MHM. 23/72-2, 9 Şevval 1266 (18 Ağustos 1850)

BOA., A.MKT.MHM. 49/76, 15 Muharrem 1269 (29 Ekim 1852)

BOA., A.MKT.MVL. 49/13, 7 Rebiyülevvel 1268 (31 Aralık 185)

BOA., A.MKT.NZD. 116/32-2, 24 Zilkade 1270 (18 Ağustos 1854)

BOA., A.MKT.NZD. 63/91, 26 Muharrem 1269 (9 Kasım 1852)

BOA., A.MKT.NZD. 81/65 , 14 Ramazan 1269 (21 Haziran 1853)

BOA., A.MKT.UM. 110/25-1, 3 Muharrem 1269 (17 Ekim 1852)

BOA., A.MKT.UM. 110/9-1, Tarih Belirtilmemiş

BOA., A.MKT.UM. 110/9-2, 21 Cemaziyülevvel 1268 (13 Mart 1852)

BOA., A.MKT.UM. 30/61, 27 Şevval 1266 (5 Eylül 1850)

BOA., AMD. 40/89-2, 10 Muharrem 1269 (24 Ekim 1852)

BOA., AMD. 40/89-2, 10 Muharrem 1269 (24 Ekim 1852)

BOA., BEO. 3781/283525, 11 Receb 1328 (19 Temmuz 1910)

BOA., DH.MKT. 1692/11, 1 Cemaziyühırahır 1307 (23 Ocak 1890)

BOA., DH.MKT. 1798/24, 26 Cemaziyülevvel 1308 (7 Ocak 1891)

BOA., DH.MKT. 1831/15, 23 Şaban 1308 (3 Nisan 1891)

BOA., DH.MKT. 1834/15, 10 Şevval 1308 (19 Mayıs 1891)

BOA., İ.DH. 217/12800-2, 9 Muharrem 1266 (25 Kasım 1849)

BOA., İ.DH. 217/12800-4, 26 Safer 1266 (11 Ocak 1850)

BOA., İ.DH. 217/12800-5, 18 Receb 1266 (30 Mayıs 1850)

BOA., İ.DH. 217/12800-6, 28 Receb 1266 (9 Haziran 1850)

BOA., İ.DH. 217/12800-7, 24 Ramazan 1266 (3 Ağustos 1850)

BOA., İ.DH. 237/14312, 16 Ramazan 1267 (15 Temmuz 1851)

BOA., İ.DH. 253/15575-3, 17 Şaban 1268 (6 Haziran 1852)

BOA., İ.DH. 253/15575-4, 19 Şaban 1268 (8 Haziran 1852)

BOA., İ.DH. 260/16114-2, 6 Safer 1268 (1 Aralık 1851)

BOA., İ.DH. 260/16114-3, 4 Muharrem 1269 (20 Ekim 1852)

BOA., İ.DH. 260/16114-4,10 Muharrem 1269 (24 Ekim 1852)

BOA., İ.DH. 261/16170-1,15. Muharrem 1269 (29 Ekim 1852)

BOA., İ.DH. 261/16170-2,26 Muharrem 1269 (9 Kasım 1852)

BOA., İ.DH., 253/15575-2, (Tarih Yok)

BOA., İ.MVL. 224/7650-1, 23 Muharrem 1268 (18 Kasım 1851)

BOA., İ.MVL. 224/7650-2, 24 Muharrem 1268 (19 Kasım 1851)

BOA., İ.MVL. 224/7650-3, 27 Muharrem 1268 (22 Kasım 1851)

BOA., İ.MVL. 224/7650-4, 3 Safer 1268 28 (Kasım 1851)

BOA., MVL. 1024/53-1, 5 Şaban 1283 (13 Aralık 1866)

BOA., MVL. 242/29-1, 19 Zilkade 1267 15 Eylül 1851)

BOA., MVL. 242/29-2, 21 Zilkade 1267 (17 Eylül 1851)

BOA., MVL. 242/29-3, 21 Zilkade 1267 (17 Eylül 1851)

BOA., MVL. 248/39, 15 Cemaziyülevvel 1268 (7 Mart 1852)

BOA., MVL. 731/7, 21 Şaban 1283 (29 Aralık 1866)

BOA., ŞD. 1782c/2, 13 Muharrem 1290 (13 Mart 1873)

BOA., ŞD. 2341/57, 19 Cemaziyülevvel 1307 (11 Ocak 1890)

Birincil Kaynaklar

Düstur, Tertib 1, Cild 1, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1289

Düstur, Tertib 1, Cild 2, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1289

Düstur, Tertib 1, Cild 3, İstanbul, 1294

Düstur, Tertib 1, Cild 4, İstanbul, 1299

Düstur, Tertib 1, Cild 5, Ankara, Başvekâlet Matbaası, 1937

Düstur, Tertib 1, Cild 6, Ankara, Devlet Matbaası, 1939

Düstur, Tertib 1, Cild 7, Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1941

Düstur, Tertib 1, Cild 8, Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1943

Düstur, Tertib 1, Zeyl 1, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1298

Düstur, Tertib 1, Zeyl 2, İstanbul, Mahmut Bey Matbaası, 1299

Düstur, Tertib 1, Zeyl 3, İstanbul, Mahmut Bey Matbaası, 1300

Düstur, Tertib 1, Zeyl 4, İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, 1302

Sâlnâme-i Vilâyet-i Edirne, Def'a 1, Edirne Vilayet Matbaası, 1287

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 1, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1287

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 2, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1288

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 3, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1289

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 4, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1290

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 5, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1291

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 6, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1292

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a, 7, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1293

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 9, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1295

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 10, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1296

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 11, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1297

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 12, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1301

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 12, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1302

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 13, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1303

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 14, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1304

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 15, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1305

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 16, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1306

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 17, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1306

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 18, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1307

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 19, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1310

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 20, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1311

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 21, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1312

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 22, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1313

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 23, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1314

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 24, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1315

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 25, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1316

Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr, Def'a 26, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1317

- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 27, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1318
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 28, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1319
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 29, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1320
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 30, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1321
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 31, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1322
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 32, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1323
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 33, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1324
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Hüdâvendigâr**, Def'a 34, Hüdâvendigâr Vilâyeti Matbaası, 1325
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 1, Tuna Vilayeti Matbaası, 1285
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 2, Tuna Vilayeti Matbaası, 1286
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 3, Tuna Vilayeti Matbaası, 1287
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 4, Tuna Vilayeti Matbaası, 1288
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 5, Tuna Vilayeti Matbaası, 1289
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 6, Tuna Vilayeti Matbaası, 1290
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 7, Tuna Vilayeti Matbaası, 1291
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 8, Tuna Vilayeti Matbaası, 1292
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 9, Tuna Vilayeti Matbaası, 1293
- Sâlnâme-i Vilâyet-i Tuna**, Def'a 10, Tuna Vilayeti Matbaası, 1294
- Takvim-i Vekai**, def'a 456, 27 Zî'l-ka'de 1267 (23 Eylül 1851)

Vak'a-Nüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, C. XI, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989

Nizamnameler

“Eytâm Nizâmnâmesidir”, **Düstur**, Tertib I, Cild I, ss. 270-275

“Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânede Küşâd Olunacak Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkında Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild I, ss. 276-281

“Ümerâ ve Zâbitân-ı Bahriyyenin Mütakâ'idini Eytâmına Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ve Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına Dâir Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild II, ss. 786-797

“Bâ İrâde-i Seniyye Teşkil İden Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâmın Sûret-i Teşkilini ve Vezâifini Mübeyyin Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild III, ss. 551

“İnfâk-ı Mühtâcin-i Eytâm ve Erâmil-i İlmiyye Nizâmnâmesidir”, **Düstur**, Tertib I, Cild III, ss. 552-554

“Telgraf ve Posta Me'mûrin ve Ketebe ve Hademesinden Tekâ'üde Şâyeste Bulunanların Derece-i İstihkâklarına ve Bunların Eytâm ve Erâmilinin Mertebe-i İhtiyâclarına Göre Tahsîs Kılınacak Ma'âşlar ile Buna Karşuluk Tutulacak Mebâliğin İdâre-i Mahsûsasına ve Bu Bâbda Lâzım Gelen Mu'âmelâta Dair Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild III, ss. 554-561

“İnfâk-ı Eytâm ve Erâmil-i Ricâl-i İlmiyye Hakkında Müceddeden Kaleme Alınan Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild IV, ss. 85-89

“Eytâm Uhdesinde Bulunan Çiflikât Hakkında Nizâmnâme”, **Düstur**, Tertib I, Cild IV, ss. 89-90

“Eytâm Sandıklarının Sûret-i İdâre ve Muhâfazası Hakkındaki Nizâmnâme-i Umûmîyenin Altıncı Mâddesi Makâmına Kâim Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Kânûniyyedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild IV, ss. 614

“Girid Nizâmnâmesinin Bâb-1 Sâlisindeki Yirmi Sekizinci Mâddesi ve Fî 11 Receb Sene 293 ve Fî 20 Temmuz Sene 292 Târihinde Şeref-Tevârüd İtmîş Olan İrade-i Seniyye Ahkâmı İktizâsınca Vilâyet Evkâfının Emr-i İdâre ve Tanzîmi Meclis-i Umûmî-i İslâm A’zâsından Bahş ve İhsân Buyurulmuş Oldığı Gibi Eytâm İdâresinin Emr-i Tanzîm ve İkmâl-i Nekâisi Dahî Bi’t-tabi’ Meclis-i Mezkûrun Vezâifinden Oldığından Bu Sene Akd Olunan Meclis-i Umûmîde Bu Husûsa Dâir İttifâk-ı Ârâ ile Kaleme Alınub Mahzar-ı Tasdîk-i Seniyye Buyurulmak İstirhâmıyla Bâb-1 Âlî Cânib-i Ulyâsına Takdîm Olunan Nizâmnâmedir”, **Düstur**, Tertib I, Cild IV, ss. 648-660

“Vergi Emaneti Tevzi Kalemide Müstahdem Ketebe-i Muvakkateden Müstahakk-ı Tekaüd Olanlar ile Vefât Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Kılınacak Maaşata ve Teşkil Olunacak Sandığın Suret-i İdaresine Dair Talimat Lâyihasıdır”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 300-304

“1296 Senesi Martından Sonra Ümera ve Zabitan-ı Askeriye Mütেকaidlerle Eytamına Tahsis Edilecek Maaşatın Maliyeden İfâsı Hakkında İrade-i Seniyye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 385-387

“Müşirden Mülâzım-ı Saniye Kadar Erkân ve Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden İrtihali Dar-ı Baka Edenlerin Terkeyleyecekleri Eytam ve Eramile İta Olunacak Maaşların Suret-i Tahsisine Dair Nizamname”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 432-436

“Giride Mahsus 7 Cemaziyelûlâ 1296 Tarihli Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 695

“Girid Evkaf ve Eytam Nizamnamesine Müzeyyel Mevadd-ı Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 765-766

“12 Cemaziyelâhir 1296 Tarihli Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 8 Cemaziyelevvel 1301 Tarihli 13üncü Madde-i Muaddelesine Müzeyyel Fıkra ile 44üncü Maddesinin Zeyli Makamına Kaim Olan Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 766-767

“Eytam Sandıklarına Dair Kararname”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 767-769

“Dört Sene Geçmedikçe Tadili Caiz Olmamak Şartile Girid Vilâyeti Evkaf ve Eytam Nizamnamesinin 9 Cemaziyelûlâ 1301 ve 3 Şubat 1299 Tarihinde Tadil Kılınmış Olan 13üncü Maddesi Makamına Kaim Madde-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 878-879

“Umum Tekatüd Sandığından İstifade Edemiyen Memurin-i Kadime ve Onlardan Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Edilecek Maaşata Dair İrade-i Seniye”, **Düstur**, Tertib I, Cild V, ss. 933-934

“3 Zilhicce 1294 Tarihli İnfak-ı Eytam ve Eramil Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 19uncu Madde-i Musalihahasile Madde-i Mezkûreye Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 325

“Erkân, Ümera ve Zabitan-ı Askeriyeden Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Tahsis Olunacak Maaşlara Mütedair 12 Şaban 1306 Tarihli 5inci Madde-i Musahhahasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 457

“İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin 12 Şaban 1306 Tarihli 19uncu Madde-i Musahhahasına Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 457

“Erkân Ve Ümera ve Zabitan-I Askeriye Ailesine Tahsis Olunacak Maaşlara Dair Nizamnamenin Beşinci Maddesinin Tashih Olunan Birinci Fıkrası”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 1177-1178

“Devair-i Askeriyede Müstahdem Memurin ve Ketebe-i Mülkiye Tekaüd Nizamnamesinin Tashih Olunan Yirmi Birinci Maddesi”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 1178

“İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesinin Tashih Olunan On Dokuzuncu Maddesi”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 1179

“Zabtiye Jandarma Efradından Hizmet Esnasında Vefat Edenlerin Eytam ve Eramiline Askerî Tekaüd Kanununa Tevfikan Maaş Tahsisi Hakkında İrade-i Seniye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VI, ss. 1282-1283

“Girid Evkaf ve Eytamı Nizamnamesinin 47inci Maddesi Makamna Kaim Olmak Üzere Tadilen Kaleme Alınmış Olan Madde-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VII, ss. 7

“İnfak-ı Eytam ve Eramil-i Rical-i İlmiye Nizamnamesine Müzeyyel 14 Safer 1307 Tarihli Fıkra-i Nizamiyenin Tarik-i İlmiye Tekaüd Nizamnamesine Zeylen İbka-yı Mer’iyet-i Hakkında İrade-i Seniye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VII, ss. 722-723

“Emval-i Eytamdan Medyun Olanların Dahi İcra Kanununun 39uncu Maddesinin 2 Şaban 1299 Tarihli Zeyline Tevfikan Bilâ Nafaka Hapis Edilmesi Hakkında İrade”, **Düstur**, Tertib I, Cild VII, ss. 863-864

“Umum Askerî Mütekaidin ve Eytam ve Eramili Kanunname-i Hümayunu”, **Düstur**, Tertib I, Cild VIII, ss. 349-368

“Umum Emval-i Eytamın Suret-i İdaresi Hakkında Tadilen Kaleme Alınan Nizamname”, **Düstur**, Tertib I, Cild VIII, ss. 515-548

“4 Rebiyülevvel 1324 Tarihli Emval-i Eytam Nizamnamesinin 99uncu Maddesine Müzeyyel Fıkra-i Nizamiye”, **Düstur**, Tertib I, Cild VIII, ss. 797-798

“Kavâ'im-i Nakdiyye ile Olan Müdânîyâta Dâir Fî 2 Ramâzan Sene 97 Târîhinde Neşr ve İ'lân Olunan Karârâmeden Emvâl-i Eytâmın İstisnâsı Hakkında Mâdde-i Mahsûsadır”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl I, ss. 1

“(Girid'e Mute'allik Nizâmât) Bî-kudret Medyûnların Bin Sekiz Yüz Altmış Altı Sene-i Milâdîyesinden Mukaddem Eytâm Sandıklarına Olan Duyûnât-ı Atıklarına Dâ'irdir”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl III, ss. 187-189

“(Girid'e Mute'allik Nizâmât) Mevâd-ı Mahsûsa”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl I, ss. 189-190

“Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnamesinin Üçüncü Mâddesi Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Ta'dilen Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyye”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl III, ss. 190

“Girid Eytâm ve Evkâf Nizâmnamesine Zeyl Olmak Üzere Kaleme Alınan Fıkra-i Nizâmiyye”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl IV, ss. 297

“Üç Sene Geçmedikce Ta'dîli Câ'iz Olmamak Şartıyla Girid Vilâyeti Evkâf ve Eytâm Nizâmnamesinin On Üçüncü Mâdde-i Mu'tedilesinin Makâmına Kâ'im Olmak Üzere Bî't-ta'dîl Kaleme Alınan Mâdde-i Nizâmiyyedir”, **Düstur**, Tertib I, Zeyl IV, ss. 297-298

Kitap ve Makaleler

ACAR, Ali, “Yetimlerin Sosyal Güvenliği”, **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt: 29, Sayı: 4 (Ekim-Kasım-Aralık 1993), ss. 81-91

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1986

AKTAN, Hamza, “Kısmet”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 25, 2002, ss. 497-498

AKTAN, Hamza, “Miras”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 30, 2005, ss. 143-145

AKYILDIZ, Ali, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

ARAZ, Yahya, **Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak: 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013

ARI, Abdüsselam, “Vasiyet”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, 2012, ss. 552-555

ARI, Abdüsselam, “Yetim” **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 43, ss. 501-503

ARMAĞAN, Cemal, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VII (2007), Sayı: 2, ss. 9-30

ATAR, Fatih, “Kadı”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, 2001, ss. 66-69

AYDIN, Mehmet Akif, “Evlât Edinme”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 11, 1995, ss. 527-529

BARDAKOĞLU, Ali, “Bulûğ”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 6, 1992, ss. 413-414

BARDAKOĞLU, Ali, “Hidâne”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 17, 1998, ss. 467-471

BARDAKOĞLU, Ali, “Vesâyet”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 43, 2013, ss. 66-70

BATCHAEVA, Leyla, **İslam Hukukunda Yetim Malının Korunması ve Kullanılması**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013

BEHAR, Cem, **Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014

BOZKURT, Fatih, “Yetimi Kolla, Malını Korum! Tereke Defterleri ve Yetim Malları (1775-1875)”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3 (Ocak 2012), ss. 69-90

CLARK, Edward C., “Osmanlı Sanayi Devrimi”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanhoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 729-740

ÇADIRCI, Musa, “Tanzimat’ın İlanı Sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadılık Kurumu ve Tarık-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, XIV / 25 (1981-1982), s. 148-158

ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013

ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2011

ÇANLI, Mehmet, “Eytam İdaresi ve Sandıkları (1851-1926)”, **Türkler**, Cilt: 14, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 52-73

ÇANLI, Mehmet, “Eytam İdaresi-Sandıkları ve Osmanlı Devletinde Yetimlerin Ekonomik Haklarının Korunması”, **Savaş Çocukları: Öksüzler ve Yetimler**, Emine Gürsoy-Naskali & Aylin Koç (Edt.), İstanbul, 2003, ss. 59-86

ÇANLI, Mehmet, İNANÇ, Veli, **Eytam İdaresi-Sandıkları ve Marmaris Uygulaması (1885-1911)**, Marmaris Ticaret Odası Kültür Yayınları, Ankara, 2015

DALGIN, Nihat, “Mürâhik”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 32, 2006, ss. 40-41

DAVISON, Roderic, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856-1876)**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005

EBOU-EL-HAJ, Rifa'at Ali, **Modern Devletin Doğası: 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2000

ERBAY, Celal, "Nafaka", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 32, 2006, ss. 282-285

ERTUÇ, Hüseyin, "İslam'da Yetimlerin Hukuki Statüsü", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 31, Erzurum, 2009, ss. 127-150

ERYÜKSEL, Ahmet, "Osmanlı Devletinde Dul ve Yetimler", **Şarkiyat Mecmuası**, VIII. Sene: 1998, ss. 331-344

FAROQHI, Suraiya, **Orta Halli Osmanlılar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009

FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, **Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Yapılan Düzenlemeler**, Hel Yayınları, Ankara, 2014

FINDLEY, Carter V., **Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform: Bâb-ı Âli (1789-1922)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014

GENÇ, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014

GÖÇEK, Fatma Müge, **Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü: Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999

GÜNAY, Hacı Mehmet, "Vakıf", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 42, 2012, ss. 475-479

GÜR, A. Refik, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015

İNALCIK, Halil, “İstanbul”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 23, 2001, ss. 220-239

İNANÇ, Veli, **Eytam İdaresi Sandıkları ve Marmaris Örneği (1885-1911)**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002

İPŞİRLİ, Mehmet, “Bâb Mahkemesi”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 4, 1991, ss. 362

İSLAMOĞLU, Huricihan, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

KARAGÖZ, İsmail, **Kur’ân ve Miras**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015

KARPAT, Kemal, **Osmanlı Modernleşmesi: Toplumsal, Kurumsal Değişim ve Nüfus**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008

KARPAT, Kemal, **Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2006

KELEŞ, Erdoğan, “Tanzimat Dönemi’nde Rüşvetin Önlenmesi İçin Yapılan Düzenlemeler (1839-1858)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı 38, 2005, ss. 259-280

KOÇ, Bekir, “İslahhanelerin Finans Olanakları ve İç İşleyişi”, **OTAM**, Sayı: 20 (Güz 2006), ss. 185-196

KOÇ, Bekir, “Osmanlı Devleti’nde İslahane ve Sanayi Mekteplerinin Kuruluş Sürecine Dair Bazı Gözlemler”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2 (Haziran 2010), ss. 199-217

KOÇ, Bekir, “Osmanlı İslahhanelerinin İşlevlerine İlişkin Bazı Görüşler”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6 (2), 2007, ss. 113-127

- KÖSE, Saffet, “Rüşd”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 35, 2008, ss. 298-300
- MAKSUDYAN, Nazan, “Evli Evine, Köylü Köyüne, Evi Olmayan? Osmanlı Kent Reformu ve Şehirlerde İstenmeyen Çocuklar”, **Kebikeç**, Sayı: 34, 2012, ss. 159-183
- MAKSUDYAN, Nazan, **Hearing the Voiceless-Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic and Political History in the Late Ottoman Empire**, Sabancı Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008
- MARCUS, Abraham, **Modernliğin Eşiğinde Bir Osmanlı Şehri: Halep**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013
- MARDİN, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011
- OĞUZ, Gülser, “Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri”, **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/1 (Winter 2014), ss. 409-426
- ORTAYLI, İlber, “Belediye”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 5, 1992, ss. 398-402
- ORTAYLI, İlber, “Kadı”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, 2001, ss. 69-73
- ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006
- ORTAYLI, İlber, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2009
- ORTAYLI, İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011
- ORTAYLI, İlber, **Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara, 2010
- ÖNEN, Nizam, REYHAN, Cenk, **Mülkten Ülkeye: Türkiye’de Taşra İdaresinin Dönüşümü (1839-1926)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011

ÖZBEK, Nadir, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 575-599

ÖZBEK, Nadir, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 92, Bahar 2002, ss. 7-33

ÖZBEK, Nadir, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet: İktidar ve Meşruiyet (1876-1914)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013

ÖZCAN, Tahsin, “Muhallefât”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 30, 2005, ss. 406-407

ÖZCAN, Tahsin, “Osmanlı Toplumunda Yetimlerin Himayesi ve Eytam Sandıkları”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 14, Yıl: 2006, ss. 103-121

ÖZTÜRK, Nazif, “Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 11, 1995, ss. 521-524

ÖZTÜRK, Saif, “Kassam”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, 2001, ss. 579-582

POGGI, Gianfranco, **Modern Devletin Gelişimi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012

QUATAERT, Donald, “İslahatlar Devri (1812-1914)”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Cilt II, Halil İnalçık & Donald Quataert (Edt.), Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006, ss. 885-1051

QUATAERT, Donald, “Tanzimat Döneminde Ekonominin Temel Problemleri”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İnalçık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 729-740

QUATAERT, Donald, **Osmanlı İmparatorluğu (1700-1922)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011

SALZMANN, Ariel, **Modern Devleti Yeniden Düşünmek: Osmanlı Ancien Régime’i**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi (1839-1876)”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İncalık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 711-728

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999

SINGER, Amy, **İyilik Yap Denize At: Müslüman Toplumlarda Hayırseverlik**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012

SINGER, Amy, **Osmanlı’da Hayırseverlik: Kudüs’te Bir Haseki Sultan İmareti**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004

SOMEL, Selçuk Akşin, “Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Osmanlı Eğitim Düzeninde Dönüşümler”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İncalık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 683-708

SOMEL, Sina Akşin, **Osmanlı’da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908): İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

TEKELİ, İlhan, “19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü”, **Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Halil İncalık & Mehmet Seyitdanlıoğlu (Edt.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 525-539

TOLEDANO, Ehud R., **Suskun ve Yokmuşçasına: İslâm Ortadoğu’sunda Kölelik Bağları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010

TOPAL, Şevket, “Korumaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslâm Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, VI (2006), Sayı: 3, ss. 249-273

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014

ÜNAL, İrfan, **167 Nolu Çanakkale Eytam Sandığına Mahsus Teminatlı İdane Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirme (1920-1926)**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010

ÜNAL, Vehbi, “Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Korumaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 2 (Aralık 2012), ss. 1-27

YAZICI, Nesimi, “Osmanlı'da Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, **AÜİFD**, XLVIII (2007), Sayı: 1, ss. 1-46

YAZICI, Nesimi, “Tanzimat Döneminde Yetim Mallarının Korunmasına Yönelik Yasal Düzenlemeler ve Bazı Uygulamalar”, **XII. Vakıflar Haftası Kitabı**, Ankara, 1995, ss. 45-53

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 30, 2012, ss. 479-486

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, **XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003

YURDAKUL, İlhami, **Osmanlı Merkez İlmiye Teşkilatı'nda Reform (1826-1876)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

EKLER

EK 1: TUNA VİLAYETİ EYTAM MÜDÜRLERİ

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 1 – SENE 1285 (1868-1869)						
RUSÇUK SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	NİŞ SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
İbrahim Efendi	Şakir Efendi	Tahir Ağa	Hafız Salih Efendi	Mustafa Milli Efendi	Canib Efendi	-
Sandık Sermayesi: Belirtilmemiş	Sandık Sermayesi: 17.188 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.465.308 kuruş	Sandık Sermayesi: 116.698 kuruş	Sandık Sermayesi: 96.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 140.800 kuruş	-

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 2 – SENE 1286 (1869-1870)						
RUSÇUK SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	NİŞ SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	VARNA SANCAĞI
İbrahim Efendi	Mustafa Milli Efendi	Süleyman Ağa	Canib Efendi	Hafız Salih Efendi	Tahir Ağa	Şakir Efendi
Sandık Sermayesi: 270.747 kuruş	Sandık Sermayesi: 123.133 kuruş	Sandık Sermayesi: 93.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 222.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 182.299 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.490.310 kuruş	Sandık Sermayesi: 71.504 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 3 – SENE 1287 (1870-1871)					
RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
İbrahim Efendi	Tahir Ağa	Mustafa Milli Efendi	Canib Efendi	Halil İsmet Efendi	Süleyman Ağa
Sandık Sermayesi: 270.717 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.490.310 kuruş	Sandık Sermayesi: 155.920 kuruş	Sandık Sermayesi: 455.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 127.942 kuruş	Sandık Sermayesi: 112.720 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 4 – SENE 1288 (1871-1872)					
RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
İbrahim Efendi	Tahir Ağa	Mustafa Milli Efendi	Canib Efendi	Emval-i Eytam Müdüriyeti bi'l-münavebe Meclis-i Temyiz mümeyyizlerine muhavgildir	Süleyman Ağa
Sandık Sermayesi: 366.388 kuruş	Sandık Sermayesi: 2.013.692 kuruş	Sandık Sermayesi: 272.333 kuruş	Sandık Sermayesi: Belirtilmemiş	Sandık Sermayesi: 194.726 kuruş	Sandık Sermayesi: 152.320 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 5 – SENE 1289 (1872-1873)					
RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI
-	Tahir Efendi	-	Süleyman Ağa	Mehmed Ağa	Emval-i Eytam Müdüriyeti bi'l-münavebe Meclis-i Temyiz mümeyyizlerine muhavgildir
Sandık Sermayesi: Belirtilmemiş	Sandık Sermayesi: 2.146.804 kuruş	Sandık Sermayesi: 432.592 kuruş	Sandık Sermayesi: 140.860 kuruş	Sandık Sermayesi: 966.593 kuruş	Sandık Sermayesi: 331.165 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 6 – SENE 1290 (1873-1874)					
RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
Hafız Bilal Efendi	Yahya Efendi	Hafız Sadullah Efendi	Muhammed Ağa	Emval-i Eytam Müdüriyeti bi'l-münavebe Meclis-i Temyiz mümeyyizlerine	Süleyman Ağa

				muhavvildir	
Sandık Sermayesi: 662.055 kuruş	Sandık Sermayesi: 2.026.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 487.378 kuruş	Sandık Sermayesi: 980.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 230.247 kuruş	Sandık Sermayesi: 115.583 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 7 – SENE 1291 (1874-1875)

RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
Vekil Hacı Papas Oğlu Yorgi Efendi	Yahya Efendi	Hafız Sadullah Efendi	Muhammed Ağa	Mustafa Efendi	Muhammed Ağa
Sandık Sermayesi: 603.982 kuruş	Sandık Sermayesi: 2.176.860 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.675.500 kuruş	Sandık Sermayesi: 980.000 kuruş	Sandık Sermayesi: 237.209 kuruş	Sandık Sermayesi: 316.630 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 8 – SENE 1292 (1875-1876)

RUSÇUK SANCAĞI	VİDİN SANCAĞI	NİŞ SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI
Hafız Muhammed Efendi	Yahya Efendi	Mustafa Asım Efendi	Hafız Sadullah Efendi	Hacı Osman Efendi	Muhammed Ağa	Bi'l- münavebe Meclis-i Temyiz-i Hukuk mümeyyiz- lerine muhavvel- dir
Sandık Sermayesi: Belirtilme- miş	Sandık Sermayesi: 2.076.504 kuruş	Sandık Sermayesi: 819.603 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.681.231 kuruş	Sandık Sermayesi: 935.903 kuruş	Sandık Sermayesi: 307.553 kuruş	Sandık Sermayesi: 713.765 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 9 – SENE 1293 (1876-1877)						
RUSÇUK SANCAĞI	VIDİN SANCAĞI	NIŞ SANCAĞI	SOFYA SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI
Hafız Muhammed Efendi	Hacı Tahir Efendi	Mustafa Asım Efendi	Hafız Sadullah Efendi	Hacı Osman Efendi	Muhammed Ağa	Halil Efendi
Sandık Sermayesi: Belirtilme- miş	Sandık Sermayesi: 2.298.400 kuruş	Sandık Sermayesi: 938.253 kuruş	Sandık Sermayesi: 1.356.972 kuruş	Sandık Sermayesi: 935.903 kuruş	Sandık Sermayesi: 307.553 kuruş	Sandık Sermayesi: 651.778 kuruş

TUNA VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 10 – SENE 1294 (1877-1878)				
RUSÇUK SANCAĞI	VIDİN SANCAĞI	TIRNOVA SANCAĞI	VARNA SANCAĞI	TULÇA SANCAĞI
Hafız Muhammed Efendi	Hacı Tahir Ağa	Şerif Efendi	Halil Efendi	Muhammed Ağa
Sandık Sermayesi: 163.448 kuruş	Sandık Sermayesi: Tashih olunmadığı için yazılmamıştır	Sandık Sermayesi: 935.903 kuruş	Sandık Sermayesi: 688.482 kuruş	Sandık Sermayesi: 307.553 kuruş

EK 2: HÜDAVENDİGÂR VİLAYETİ EYTAM MÜDÜRLERİ

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 1 – SENE 1287 (1870-1871)				
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KOCAİLİ SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Nimet Efendi	-	-	-	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 2 – SENE 1288 (1871-1872)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Nimet Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 3 – SENE 1289 (1872-1873)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Nimet Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 4 – SENE 1290 (1873-1874)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Eytam sandığı müdürü Nimet Efendinin vuku'-ı vefatna ve kâtibin istifasına mebni teşkil iden komisyon mahsusunda sandığın rüyet-i muhasebesiyle diğer müdür ve kâtibin tayini derdestdir	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 5 – SENE 1291 (1874-1875)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Osman Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 6 – SENE 1292 (1875-1876)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Osman Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 7 – SENE 1293 (1876-1877)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Hasib Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 9 – SENE 1295 (1878-1879)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Hasib Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 10 – SENE 1296 (1879-1880)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Hasib Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 11 – SENE 1297 (1880-1881)			
BURSA SANCAĞI	KARASI SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Hasib Efendi	-	-	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 12 – SENE 1301 (1883-1884)			
BURSA SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI		KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Veliyüddin Efendi	Mustafa Efendi		İsmail Efendi

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 12 – SENE 1302 (1884-1885)		
BURSA SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI
Mustafa Efendi	Mustafa Efendi	İsmail Efendi

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 13 – SENE 1303 (1885-1886)			
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI
Mustafa Efendi	-	İsmail Efendi	-

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 14 – SENE 1304 (1886-1887)			
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI
Mustafa Efendi	-	-	İbrahim Efendi

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 15 – SENE 1305 (1887-1888)			
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI
İsmail Efendi	-	-	Ali Efendi

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 16 – SENE 1306 (1888-1889)				
BURSA SANCAĞI	KARASİ SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI
Mahmud Nedim Efendi	Hacı Halil Kabuî Efendi	-	Ahmed Efendi	Ali Efendi

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 17 – SENE 1306 (1888-1889)				
BURSA SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Mahmud Nedim Efendi	Ali Efendi	-	Ahmed Efendi	Hacı Halil Kabuî Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 18 – SENE 1307 (1889-1890)				
BURSA SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI
İsmail Efendi	Hacı Halil Kabulî Efendi	-	Ali Efendi	Ahmed Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 19 – SENE 1310 (1892-1893)				
BURSA SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
İsmail Efendi	Ali Efendi	-	İsmail Efendi	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 20 – SENE 1311 (1893-1894)				
BURSA SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
İsmail Hakkı Efendi	Mehmed Efendi	-	İsmail Efendi	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 21 – SENE 1312 (1894-1895)				
BURSA SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI
İsmail Hakkı Efendi	-	Mehmed Efendi	-	İsmail Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 22 – SENE 1313 (1895-1896)				
BURSA SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI
İsmail Hakkı Efendi	-	Abazade Galib Efendi	-	İsmail Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 23 – SENE 1314 (1896-1897)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	
İsmail Hakkı Efendi	-	Abazade Galib Efendi	Münhal	

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 24 – SENE 1315 (1897-1898)				
BURSA SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI	KARAHİSAR SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI
Nafiz Efendi	-	Ahmed Efendi	Hakkı Efendi	-

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 25 – SENE 1316 (1898-1899)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Nafiz Efendi	-	Hakkı Efendi	Mehmed Efendi	Ahmed Rüşdü Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 26 – SENE 1317 (1899-1900)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Nafiz Efende	-	Galib Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Edhem Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 27 – SENE 1318 (1900-1901)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Şehab Efendi	-	Mehmed Galib Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Edhem Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 28 – SENE 1319 (1901-1902)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Şehab Efendi	-	Mehmed Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Edhem Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 29 – SENE 1320 (1902-1903)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Emin Efendi	-	Mehmed Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Edhem Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 30 – SENE 1321 (1903-1904)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Emin Efendi	-	Galib Efendi	Hafız Mehmed Efendi	Mustafa Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 31 – SENE 1322 (1904-1905)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Şehabeddin Efendi	-	Galib Efendi	Bahaddin Efendi	Mustafa Niyazi Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 32 – SENE 1323 (1905-1906)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI-	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Şehabeddin Efendi	-	Galib Efendi	Bahaddin Efendi	Mustafa Niyazi Efendi

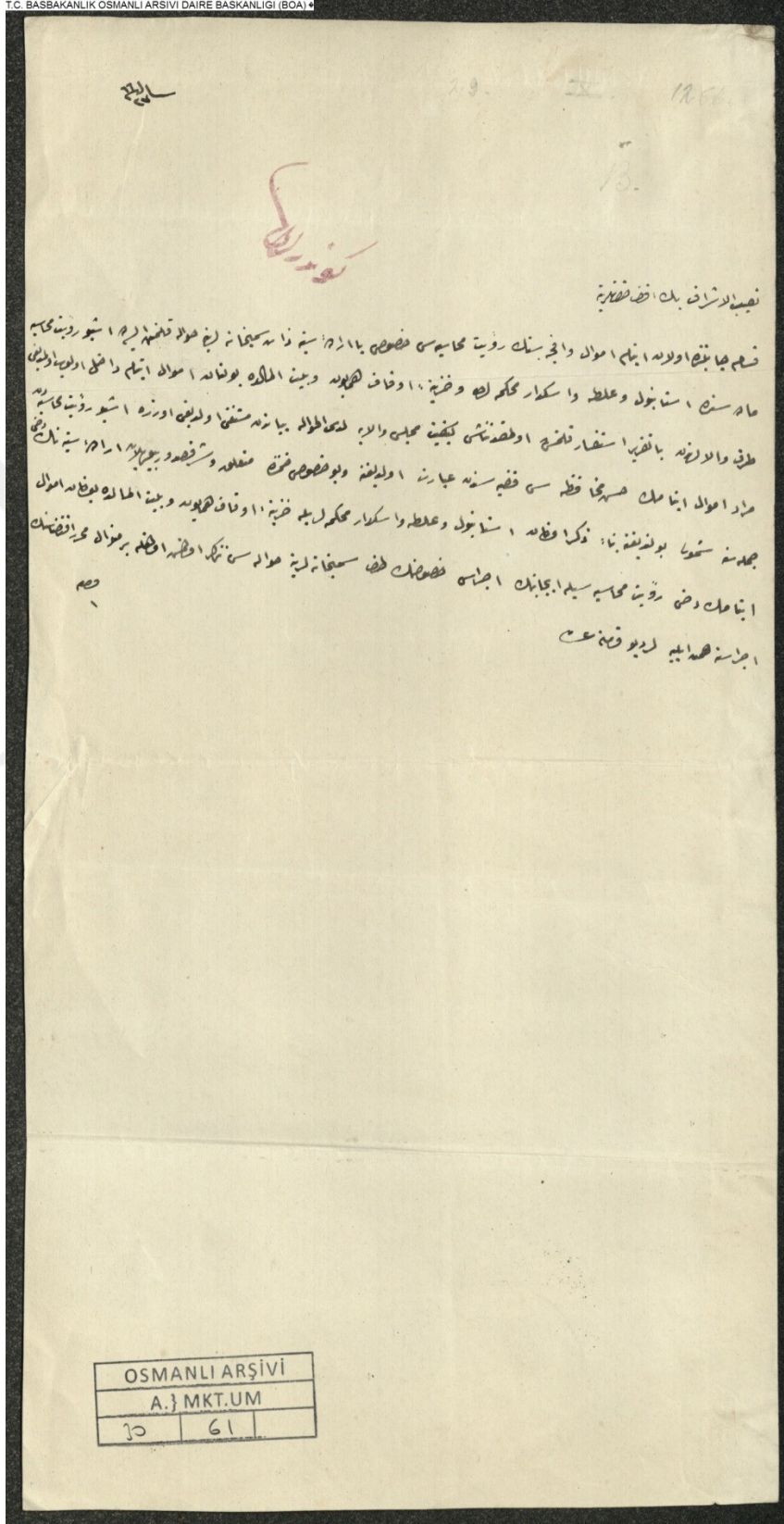
HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 33 – SENE 1324 (1906-1907)				
BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Şehabeddin Efendi	-	Galib Efendi	Bahaddin Efendi	Mustafa Niyazi Efendi

HÜDAVENDİGÂR VİLAYET SALNAMESİ – DEFA 34 – SENE 1325 (1907-1908)

BURSA SANCAĞI	ERTUĞRUL SANCAĞI	KÜTAHYA SANCAĞI	KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI	KARESİ SANCAĞI
Eytam İdaresi: Hamza Bey (Müdür), Tevfik Efendi (Kâtip), Mehmed Ali Efendi (Refiki) Eytam Komisyonu: Naib-i Vilayet (Reis), Eytam Müdürü, Rıza Bey (Belediye Azasından), Müftü Efendi, Sadatyan İstipan Efendi (Belediye Azasından)	-	Galib Efendi	-	Mehmed Bey

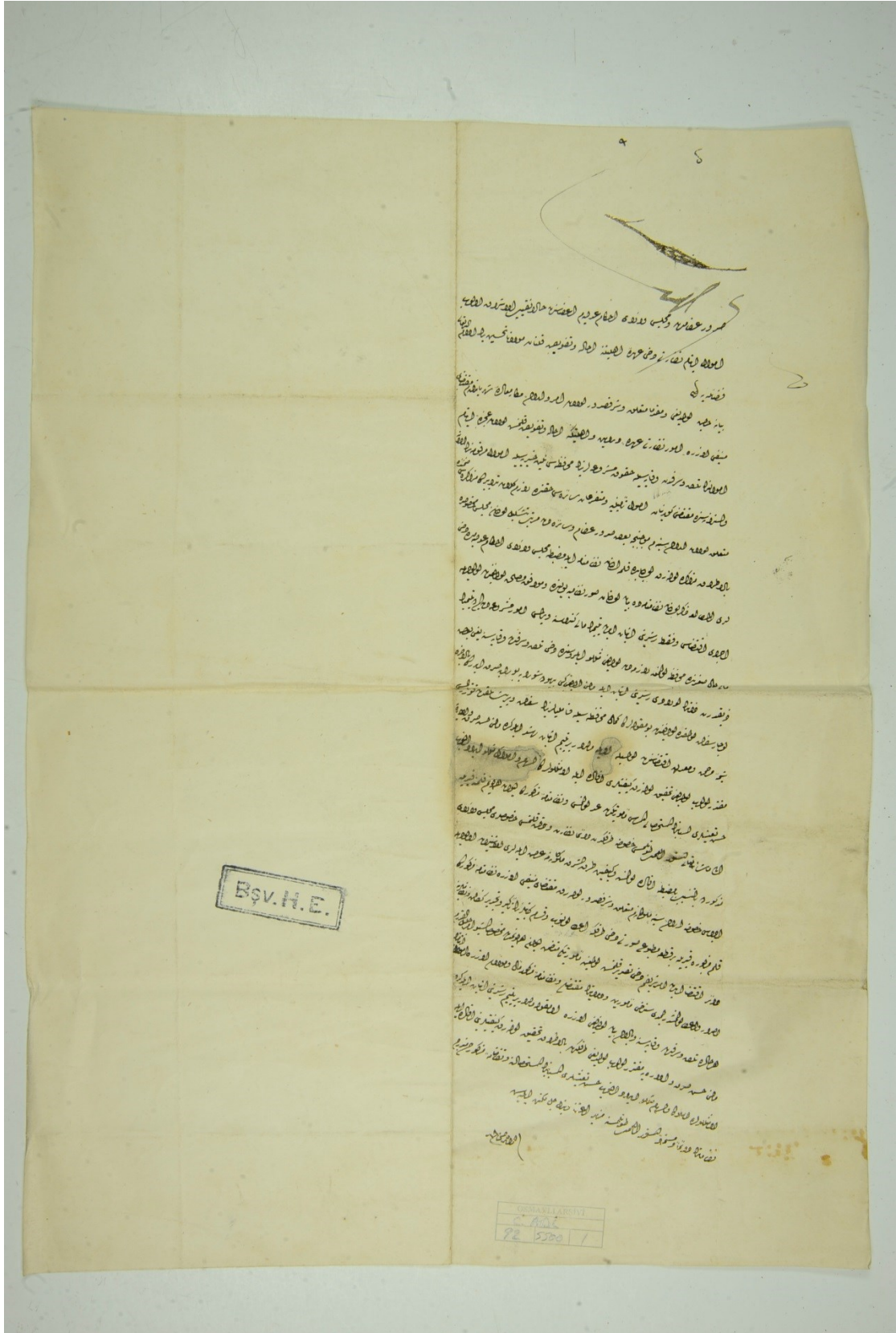

EK 4: KASSAM CANİBİNDE OLAN EYTAM EMVAL VE AKÇESİNİN
MUHASBESİNİN GÖRÜLMESİ HAKKINDA NAKİBÜLEŞRAF'A FERMAN-I
ALİ

A.}MKT.UM.00030.00061.001

**EK 5: EYTAM EMVALİNİN İDARESİ HUSUSUNDA RİAYET VE TATBİKİ
LAZIM GELEN USUL VE TEDBİRLERE DAİR MECLİS-İ VALA-YI AHKAM-
I ADLİYE AZASINDAN EMVAL-İ EYTAM NAZIRI NAKİBÜLEŞRAF VE
SUDURDAN TAHSİN BEY'E HÜKÜM**

ÖZET

Yetim mallarının korunması, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski dönemlerinden beri yetkililerin üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Avrupa'da gelişmekte olan "modern devlet" ve "sosyal devlet" anlayışları, on dokuzuncu yüzyıl reformlarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda da yerleşmeye başlamıştır. Yüzyılın ortalarına doğru devlet, yetim mallarının idaresiyle ilgili eski uygulamalara müdahale etmiş ve yetim mallarının idaresini kendi kontrolü altına almıştır. Çalışma bu doğrultuda olup dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Avrupa'da gelişen modern-sosyal devlet anlayışının Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşmesi incelenmiştir. Bu kapsamda devletin daha öncesinde başka kurumlarca gerçekleştirilen pek çok kamu hizmetini kendi üzerine alması anlatılmıştır.

İkinci bölüm bir sonraki bölüme hazırlık mahiyetinde olup konuyla ilgili bazı kavramların açıklanmasıyla yetinilmiştir.

Üçüncü bölüm çalışmanın esas konusu olup yetim mallarının korunması ve işletilmesiyle ilgili olarak devlet müdahalesi sonucu kurulan Emval-i Eytam Nezareti'ni incelemektedir. Nezaretin kurulmasından önceki uygulamalar, kuruluş süreci ve sonrasındaki bazı gelişmeler anlatılmıştır.

Dördüncü ve son bölüm ise yetim mallarının korunması ve idare edilmesiyle ilgili olarak yapılan resmî düzenlemelerin Düstur'da yayımlanan metnlerinin transkripsiyonundan oluşmaktadır.

ABSTRACT

The preservation of orphan assets was taken seriously by Ottoman officials since the early days of the Ottoman Empire. The European concepts such as “modern state” and “social state” were also constituted in the Ottoman Empire with the reforms of the 19th century. The state intervened to the old practices related to the regulation of orphan assets around the middle of the 19th century and the management of the orphan assets was resettled to be under the state control. In this respect, this study is comprised of four chapters.

The first chapter investigates the process during which Europe-originated concept of modern-social state was introduced into Ottoman Empire. Within this scope, the maneuver of state in order to tackle the former public services initially handled by other institutions is analyzed.

The second chapter surveys the terms that would be explained in depth in the next chapter.

The third chapter explains the chief focus of this study, the foundation of *Emval-i Eytam Nezareti* which was founded by the state to tackle with the preservation and management of orphan assets. The preceding implementations before the foundation of this organization, the foundation process and the preceding developments are also regarded.

The fourth chapter consists of transcription texts from *Düstur* through which legal regulations related to the preservation and management of orphan assets is announced.